

משפט אייכמן

פסק הדין

ירושלים, טבת תשכ״ב (1961)

מפקח אנוש גבעתי

מוגש לך ע"י משטרת ישראל
לאות הערכה על חלקך
במבצעיה במשפט ההיסטורי.

סיון תשכ"ב המפקח הכללי.

משרד המשפטים

שר המשפטים

ירושלים, טז' באלול תשכ"א.
(29 באוגוסט, 1961)

אל שר המשטרה

למר בכור שיטרית, שר המשטרה, שלום,

בתום שלב חשוב במשפט אייכמן ברצוני להביע לפניך את רחשי הוקרתי העמוקה על העבודה שבוצעה על ידי אנשי המשטרה במסירות ומופת, בתכנונה של התקנת הבנין לצרכים המיוחדים של המשפט ובפקוח על בצוע וכן בשמירה המעולה על הסדר. היה זה, בשטח אחד, המשך של כבוד לעבודה המהוללת של לשכת 06.

תודתי המיוחדת נתנת לאנשי המשטרה אשר בלעדי יזמתם ומרצם, לא יכולנו לקיים מפעל אשר זכה להוקרה רבה לא רק בארצנו כי אם בעולם כולו.

ב ב ר כ ה ,

פנחס רוזן

שר המשפטים

מ ש ר ד   ה מ ש ט ר ה

הקריה - ת"א, כ"ד אלול תשכ"א.
(5 בספטמבר, 1961).

14/49 - 5197

אל : המפקח הכללי של המשטרה
מאת: שר המשטרה.

הנדון:- משפט אייכמן

אני שמח לשלוח אליך העתק מכתבו של שר המשפטים, אשר בו הביע הוקרה עמוקה לעבודה שבוצעה ע"י המשטרה במשפט אייכמן, אשר כפי שמעיד שר המשפטים בלעדי יוזמתם ומרצם של אנשי המשטרה לא יכלו לקיים מפעל זה.

אני סומך את ידי על הערכתו של שר המשפטים ומביע את הוקרתי לכל אלה, אשר נצחו על המלאכה במהלך המשפט, ובמיוחד לשכת 06, אשר בצדק יכולה משטרת ישראל להתגאות בה.

נא להביא את תוכן מכתבו של שר המשפטים לנוגעים בדבר.

ב. שטרית
שר המשטרה

בית המשפט העליון
לשכת השופטים

ירושלים, ט"ו בטבת, תשכ"ב
22 בדצמבר, 1961

לכבוד
ניצב י.קרן,
המטה הארצי,
משטרת ישראל,
תל-אביב.

מר קרן היקר,

בגמר הדיון במשפט נגד אייכמן בבית המשפט המחוזי נוצני להביע לך, בשמי ובשם חברי השופטים, הערכה רבה על פעולות המינהל בקשר למשפט שנעשו על ידך ועל ידי חבריך, הקצינים והשוטרים. ההיכרות הקרובה עם אנשי המשטרה שטרחו בבית העם ומסביבו היתה לי לחוויה נעימה ביותר. ראיתי את הקצינים והשוטרים בעבודתם הקשה והבנתי מחדש כי "שוטר הנו תמיד בתפקיד". אינני צריך לומר לך שאלמלא מסגרת מוצקה זו שהוקמה על ידך ועל ידי עוזריך, לא היה המשפט יכול להתקיים, כפי שהתקיים.

אבקשך למסור את תודתי המיוחדת לה"ה עופר, טריפוס, שפירא, גבעתי, ולסמל יורן, ואחרון אחרון חביב, למר קופל, שהושיט לבית המשפט את עזרתו יום-יום ביעילות, בחכמה וברוח טובה.

שלך בברכה,

משה לנדוי.

אב.

בבית המשפט המחוזי בירושלים

תיק פלילי מס. 40/61

בפני: כבוד השופט משה לנדוי, אב בית הדין
כבוד השופט בנימין הלוי
כבוד השופט יצחק רוה

המאשים: היועץ המשפטי

נגד

הנאשם: אדולף בן קרל אדולף אייכמן

פסק-דין

בבית המשפט המחוזי בירושלים

תיק פלילי מס. 40/61

בפני: כבוד השופט משה לנדוי, אב בית הדין
כבוד השופט בנימין הלוי
כבוד השופט יצחק רוה

המאשים: היועץ המשפטי לממשלה

נ ג ד

הנאשם: אדולף בן קרל אדולף אייכמן

פסק-דין

אדולף אייכמן הועמד לדין בפני בית משפט זה בהאשמות שאין למעלה מהן בחומרתן - האשמות בפשעים נגד העם היהודי, פשעים נגד האנושות ופשעי מלחמה. זמן הפשעים המיוחסים לו והרקע ההיסטורי שלהם היא תקופת שלטונו של היטלר בגרמניה ובאירופה, וסעיפי כתב האישום מקפלים בתוכם את שואת העם היהודי באותה תקופה - פרשה רווית דם ויסורים שתיזכר עד סוף הדורות. אין זו הפעם הראשונה שהשואה הועלתה בדיון בפני בית משפט. היא נדונה בהרחבה בבית הדין הצבאי הבין-לאומי בנירנברג במשפטם של פושעי המלחמה העיקריים, וכן בכמה מן המשפטים הנוספים שבאו בעקבותיו. אך זו הפעם הועמדה במרכז הדיון, וזהו אשר ייחד את המשפט הזה מכל אשר קדם לו. מכאן גם המגמה, שהיתה ניכרת בו ומסביבו, להרחיב את היריעה: הורגשה השאיפה, המובנת יפה כשהיא לעצמה, לתת במסגרת המשפט הזה תאור היסטורי מקיף וממצה של מאורעות השואה, ותוך כדי כך להבליט גם את גילויי הגבורה המופלאים של לוחמי הגטאות, מורדי המחנות והפרטיזנים היהודיים. והיו גם שביקשו לראות במשפט זה במה לבירור שאלות נוקבות - שאלות שהשואה גרמה אותן ואחרות העומדות על הפרק מכבר, אך עתה הן חוזרות ומתעוררות ביתר חריפות עקב הפורענות ללא תקדים שהתרגשה ובאה על העם היהודי ועל העולם כלו באמצע המאה העשרים: כיצד זה היה יכול לקרות לאור היום, ומדוע באה הרעה הגדולה הזאת מידי העם הגרמני דוקא? האם היו הנאצים יכולים להפיק את זממם, אלמלא העזרה שניתנה להם על ידי עמים אחרים, שבתוכם ישבו היהודים? האפשר היה למנוע את השואה לפחות בחלקה, אילו גילו המדינות בנות הברית יתר רצון לעזור ליהודים הנרדפים? האם העם היהודי בארצות החופש עשה כל אשר לאל ידו כדי להזעק ולהזעיק לעזרת אחיו? אילו הן הסיבות הפסיכולוגיות והחברתיות של אותה שנאה קבוצית ששמה אנטישמיות? האם מחלה עתיקת-יומין זו ניתנת לריפוי, ובאילו אמצעים? ומה הלקח שישראל והעמים חייבים ללמוד מכל אלה, ושחייב ללמוד כל אדם ביחסיו אל הזולת? ועוד שאלות משאלות שונות, שאין אף למנותן כלן.

2. דרכו של בית המשפט במבוך זה של שאלות מסתערות היתה והנה ברורה: אסור לו להתפתות לנסיון להגרר אל תחומים לא לו. להליך השפוטי דרכים משלו, הקבועות על פי החוק, ואלה אינן משתנות, יהא נשוא המשפט אשר יהיה;

(שאם לא כן,)

שאם לא כן, מתקלקלת שורת הדין והדיון, החייבת להשמר שמירה קפדנית, בהיותה ערך חברותי וחנוכי חשוב כשהיא לעצמה, והמשפט ידמה לאותה ספינה המיטלטלת ללא הגה על פני הגלים.

עניננו של כל משפט פלילי הוא לברר אם נכונות טענות האישום של התביעה נגד הנאשם העומד לדין, ואם יורשע הנאשם, למדוד לו את עונשו. כל מה שדורש בירור לשם השגת מטרות אלה, חייב להתברר במשפט, וכל מה שזר להן, יש להוציאו מכלל הדיון; וכל התימרות לחרוג ממסגרת זו, לא זו בלבד שהיא אסורה לבית המשפט, אלא סופה כשלון חרוץ. אין בידי בית המשפט כלים נאותים לבירור שאלות כלליות מעין אלה שהזכרנו. למשל, לתאור הרקע ההיסטורי של השואה הובא לפנינו חומר רב של מסמכים ועדויות, שנאסף בשקידה רבה ובודאי מתוך שאיפה כנה לצייר את התמונה בשלמותה ככל האפשר. אך עדיין אין זה אלא מעט מזער מן המקורות הקיימים לענין זה. לפי שיטת המשפט שלנו בית המשפט הנו "סביל" מטבעברייתו, כי אין הוא יוזם בעצמו את הבאת ההוכחות לפניו כדרך שנוהגת ועדת חקירה, ולכן יכולתו לתאר מאורעות כלליים מוגבלת ממילא. ואשר לבעיות העקרוניות שמחוץ לתחום המשפטי, איש לא שם אותנו לשפוט בכגון אלה, וחוות דעתנו על כך אין לה יותר משקל מלדעתו של כל אדם, המקדיש לבעיות אלה לימוד ומחשבה.

באמרנו דברי הבהרה אלה, אין אנו מתעלמים מן הערך החנוכי הרב שהיה טמון בעצם ניהול המשפט הזה, לעם היושב בציון, וגם מעבר לגבולות המדינה. במידה שתוצאה זו הושגה אגב הדיון, יש לברך עליה. כך תהיינה בודאי העדויות שניתנו במשפט זה על ידי נצולי השואה, אשר פתחו את סגור לבם בעמדם על דוכן העדים, חומר רב-ערך לחוקר ולהיסטוריון. אבל לגבי בית המשפט אין אלה אלא תוצאות-לואי של המשפט.

3. לפני שנעבור אל גוף הענין ברצוננו להביע דברי הערכה לבאי-כח הצדדים שטרחו בעריכת הדין במשפט זה. היועץ המשפטי, מר האוזנר, ועוזריו, ה"ה ד"ר י. רובינזון, בראור, בך וטרלו, שעזרו לידו בניהול המשפט, נשאו עומס עצום על כתפיהם, תוך שליטה גמורה בחומר המשפטי והעובדתי הרב, אשר הוכן בשבילם על ידי חוקרי המשטרה, שעמלו לפניהם באופן הראוי גם הוא לשבח. היועץ המשפטי עצמו יצא בכבוד מן הדילמה, עליה רמזנו לעיל, שבודאי גם הוא חש בכל כובד לחצה. למרות סטיה קלה פה ושם מן המשעול הצר שבית המשפט ראה חובה לעצמו להתוותו, הוא ניהל את ענין התביעה בכל שלביו כמשפטן, על רמה מקצועית גבוהה ביותר, ובנאום הפתיחה המזהיר, עז הביטוי ורחב האופקים, ושוב בדברי הסיכום, נתן פורקן גם לרגשות העמוקים המפעמים את לב העם כלו. כך אנו חייבים הערכה לסנגור, ד"ר סרבציוס, ולעוזרו מר וכטנברוך. ד"ר סרבציוס, שעמד כמעט יחיד במערכה משפטית כבדה זו, בסביבה זרה לו, תמיד שם לבו אל העיקר, בלי לעורר מחלוקות-שוא על מה שלא היה נראה לו דרוש להגנת מרשו. בכך הושיט לבית המשפט עזרה חשובה. גם כמה צלילים מיותרים בנאום הסיכום שלו, שצרמו את אזנינו, לא היה בכוחם לפגום מעיקרו את הרושם הטוב והרציני שהגנתו עשתה בכללותה.

עיקר חומר

4. ראשית כל עלינו לנמק את החלטתנו (מס' 3 מיום 17.4.61, ישיבה 6) כי יש לנו סמכות לדון במשפט זה. מחובת בית המשפט לבדוק את סמכותו ex officio אף ללא טענת הנאשם, ואפילו היה הנאשם מסכים להשפט ע"י בית משפט זה, לא היינו רשאים לשפוט אותו אלא אם כן החוק מסמיך אותנו לכך. החוק המסמיך אותנו לשפוט את הנאשם במשפט זה הוא החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם, תש"י-1950 (שייקרא להלן, למען הקצור, "החוק הישראלי", "החוק הנדון" או "החוק").

סעיף 1(א) של החוק קובע לאמור:

"אדם שעבר עבירה אחת מאלה -

1) בתקופת השלטון הנאצי, בארץ עויינת, עשה מעשה שהוא בגדר פשע כלפי העם היהודי;

2) בתקופת השלטון הנאצי, בארץ עויינת, עשה מעשה שהוא בגדר פשע כלפי האנושות;

3) בתקופת מלחמת העולם השניה, בארץ עויינת, עשה מעשה שהוא בגדר פשע מלחמה;

דינו - מיתה."

שלשת סוגי הפשעים הנ"ל - פשע כלפי העם היהודי, פשע כלפי האנושות, פשע מלחמה - מוגדרים בסעיף 1(ב) (ראה להלן) -

סעיף 3(א) קובע:

"אדם שבתקופת השלטון הנאצי, בארץ עויינת, היה חבר בארגון עויין, או נשא משרה או מילא תפקיד בארגון כזה, דינו - מאסר עד שבע שנים."

"ארגון עויין" מוגדר בסעיף 3(ב) (ראה להלן). סעיף 16 מגדיר "תקופת השלטון הנאצי", "תקופת מלחמת העולם השניה" ו"ארץ עויינת".

5. בערעור פלילי 22/52, הורניגמן נגד היועץ המשפטי (פסקי דין ז' 296, 303 אמר השופט חשין:

"החוק הנדון בא לאפשר בישראל לעשות דין בנאצים, בשותפיהם ובעוזריהם על רציחת העם היהודי ... ועל פשעים נגד האנושות בכלל... שונה תחיקה זו תכלית שנוי ... מכל שאר דברי התחיקה הרגילים אשר בספרי החוקים הפליליים: החוק הוא רטרואקטיבי ואקסטראטריטוריאלי ..."

אכן המלים "בארץ עויינת", "בתקופת השלטון הנאצי", ו"בתקופת מלחמת העולם השניה", המגדירות את תחולת החוק מבחינת המקום ומבחינת הזמן, מורות באופן שאינו משתמע לשתי פנים כי העבירות הן "עבירות חוץ" וכי החוק חל "למפרע". שתי התכונות האלה חורגות אמנם מתכונותיה של תחיקה פלילית רגילה, שתחולתה בדרך כלל לעתיד ולא - או לפחות לא רק - לעבר, לארץ ולא - או לפחות לא רק - לחוץ לארץ, אבל תכונות אלה נובעות באופן הכרחי מעצם מטרתו של החוק "לעשות דין בנאצים ובעוזריהם."

6. לפי הסעיפים 6 ו-7 לפקודת החוק הפלילי, 1936, משתרע שיפוטם הרגיל של בתי המשפט של ישראל על כל מעשה שנעשה, כולו או מקצתו, בתוך תחומי המדינה או בתחום שלשה מילין ימיים מרצועות חופיה, אך סעיף 3(ב) מוסיף כי"שום דבר האמור בפקודה זו לא יפגע "בחובתו של כל אדם להשפט ולהענש על עבירה" לפי קביעותיו

של כל חוק

של "כל חוק המתיחס לשיפוטם של בתי המשפט הישראליים בשל מעשים שנעשו מחוץ לגדר שיפוטם הרגיל של בתי משפט אלה". אחד החוקים הקובעים את שיפוטם של בתי-המשפט הישראליים בשל סוגים מסויימים של עבירות שבוצעו בחו"ל הוא החוק לתקון דיני העונשין (עבירות חוץ), תשט"ז-1955. חוק אחר מסוג זה הוא החוק הנדון פה.

7. השאלה אם המחוקק הישראלי רשאי להוקק חוק פלילי למפרע נדונה במשפט הפלילי הראשון שהתקיים אחרי הקמת המדינה בבית משפט מחוזי זה ובערעור הראשון שהוגש לבית המשפט העליון של ישראל, ע.פ. 1/48, סילבסטר נגד היועץ המשפטי (פסקים א', 513, 528). השופט זמורה, נשיאו הראשון של בית המשפט העליון, אמר בפסק-דינו, בין יתר דבריו:

"ואשר להבחנה בין חוקים רטרוספקטיביים ובין חוקים ex post facto ...
הנני חוזר בזה לפסק-הדין של השופט וילס במשפט Phillips v. Eyre
(6/Q.B. (1871) 1, at p. 25)
וזה לשונו:
"Mr. Justice Blackstone (Comm. 46) describes laws ex-post-facto of this objectionable class as those by which 'after an action indifferent in itself is committed, the legislator then for the first time declares it to have been a crime, and inflicts a punishment upon the person who has committed it. Here it is impossible that the party could foresee that an action, innocent when it was done, should be afterwards converted to guilt by a subsequent law; he had therefore no cause to abstain from it and all punishment for not abstaining must of consequence be cruel and unjust'... In fine, allowing the general inexpediency of retrospective legislation, it cannot be pronounced naturally or necessarily unjust. There may be occasions and circumstances involving the safety of the State, or even the conduct of individual subjects, the justice of which prospective laws, made for ordinary occasions and the usual exigencies of society, for want of prevision fail to meet, and in which the execution of the law as it stood at the time may involve practical public inconvenience and wrong, summum jus summa injuria. Whether the circumstances of the particular case are such as to call for special and exceptional remedy is a question which must in each case involve matter of policy and discretion fit for debate and decision in the parliament which would have had jurisdiction to deal with the subject matter by preliminary legislation, and as to which a Court of ordinary municipal law is not commissioned to inquire or adjudicate."

לסיפוקי יכול

"... לסיפוקי יכול אני להוסיף", אומר הנשיא להלן, "כי בהכירי בתוקף למפרע של החוק הנדון כאן רחוק אני מלהכיר בחוק "ברברי", כי דוקא בעקבות הגדרתו הנ"ל של השופט בלקסטון סבור אני שאין לומר שהמעשה שבו נאשם המערער היה בו משום "פעולה אינדיפרנטית בעצם בשעת מעשה ושהמחוקק רק אח"כ הכריז עליה בפעם הראשונה כעל פשע", כלשון השופט בלקסטון. החקיקה בתוקף למפרע הנדונה כאן לא יצרה פשע חדש אשר עד אז לא היה ידוע בשטח הכבוש של ירושלים, ולכן אין לומר שלעושה מעשה שבו נאשם המערער לא יכלה להיות תודעה פלילית (מנס ריאה), מפני שלא ידע ולא יכול היה לדעת שמה שהוא עושה הריהו מעשה פלילי. אדרבה: השכל מחייב שמי שעשה באמת מעשה ממין ההאשמה ... ידע שמעשה ממין זה פשע הוא. אני איפוא בדעה כי במסקנתי שלפקודת הסודות הרשמיים יש תוקף למפרע, אין אני מתנגש עם כללי הצדק הטבעי או היושר האלמנטרי'.

פסק דינו של הנשיא ניתן לפני חקיקת החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם, אך דבריו קולעים למקרה שלפנינו. יותר מאשר לגבי כל נושא אחר ניתן לומר לגבי פשעי הנאצים נגד האנושות בכלל ונגד העם היהודי בפרט "שהחוקים הרגילים שנעשו במסיבות רגילות ולצרכים השכיחים של החברה אינם יכולים לספק את דרישות הצדק והמשפט" (שם, שם, ע' 532). אף אחד מן הפשעים המוגדרים בחוק לעשיית דין לא היה "פעולה אינדיפרנטית בעצם בשעת מעשה ושהמחוקק רק אח"כ הכריז עליה בפעם הראשונה כעל פשע", כלשונו של בלקסטון. החקיקה בתוקף למפרע הנדונה כאן אף "לא יצרה פשע חדש אשר עד אז לא היה ידוע" בגרמניה או בשטחי כיבושיה. נהפוך הוא, כל הפשעים הנ"ל היו פשעים לפי חוקי כל עמי התרבות, ובכללם העם הגרמני לפני המשטר הנאצי ואחריו, ואילו "חוקיו" וצוויו הפושעים של היטלר ומשטרו לאו חוקים הם ובוטלו בתוקף למפרע אף ע"י הפסיקה הגרמנית עצמה (ר' להלן). אין לומר בשום פנים שלמבצעי הפשעים המוגדרים בחוק הנדון "לא יכלה להיות תודעה פלילית (mens rea) מפני שלא ידעו ולא יכלו לדעת שמה שהם עושים הוא מעשה פלילי" (שם, שם). אדרבה, הפעולות הנרחבות שבוצעו ע"י הנאצים לטשטוש עקבות פשעיהם כגון הוצאת גופות הנרצחים מקבריהם ושריפתם לאפר, או השמדת ארכיוני הגסטפו לפני התמוטטות הרייך, מוכיחות בעליל כי הנאצים ידעו היטב את אופיים הפלילי של מעלליהם. חוק המאפשר את העמדתם לדין של הפושעים הנאציים ועוזריהם אינו "מתנגש", ע"י תחולתו למפרע "עם כללי הצדק הטבעי", כלשון הנשיא, אלא, להיפך, מגשים את דרישות הצדק האלמנטרי.

8. הסנגור המלומד אינו מתעלם מכך כי החוק הישראלי, החל על המעשים המיוחסים לנאשם, מקנה לנו סמכות לדון במשפט זה. טענתו נגד סמכות בית המשפט אינה מתבססת על חוק זה, אלא על המשפט הבינלאומי. הסנגור טוען -

א) כי החוק הישראלי - בהטילו עונש על מעשים שבוצעו מחוץ לתחומי מדינת ישראל ולפני הקמתה, נגד אנשים שלא היו אזרחי ישראל, וע"י אדם שפעל בתוקף תפקידו מטעם מדינה זרה ("מעשה מדינה") - נוגד את המשפט הבינלאומי וחורג מסמכות המחוקק הישראלי;

ב) כי העמדת הנאשם לדין בישראל בעקבות חטיפתו ממדינה זרה נוגדת את המשפט הבינלאומי ושוללת את סמכות בית המשפט.

9. בטרם נכנס בעובי הקורה של שתי הטענות הנ"ל והשאלות המשפטיות הכרוכות בהן, נבהיר את היחס ביניהן. שתי הטענות הן בלתי תלויות זו בזו. הטענה הראשונה השוללת את סמכות בית המשפט לשפוט את הנאשם בשל עבירות על החוק הנדון, אינה

קשורה או מותנית במסיבות הבאתו לישראל. אפילו היה הנאשם בא לארץ מרצונו הטוב ועל דעת עצמו, למשל בתורת תייר בשם בדוי, והיה נעצר כאן אחרי זהוי אישיותו, טענתו הראשונה של הסנגור, כי לבית המשפט הישראלי אין סמכות לשפוט אותו בשל עבירות כל שהן על החוק הנדון, היתה עומדת בעינה. הטענה השניה, הנוספת, היא כי תהא אשר תהא סמכות בית המשפט הישראלי לדון בעבירות המיוחסות לנאשם במסיבות רגילות, מכל מקום נשללת סמכות זו לרגל המסיבות המיוחדות הקשורות בחטיפת הנאשם ממדינה זרה והעמדתו לדין בישראל. נדון איפוא בשתי הטענות הנ"ל בזו אחר זו.

10. טענתו הראשונה של הסנגור, כי החוק הישראלי נוגד את המשפט הבינלאומי וכי משום כך אין בו כדי להקנות סמכות לבית משפט זה, מעוררת את השאלה הטרומית מה תוקפו של המשפט הבינלאומי בישראל ואם הוא עדיף, במקרה של התנגשות, על חוקי המדינה. ההלכה הנוהגת בישראל בנדון זה דומה להלכה הנוהגת באנגליה. עיין Oppenheim (-Lauterpacht), International Law, 8th Ed., 1955, § 21 a ; ע' 39:

> "As regards Great Britain, the following points must be noted: (a) All such rules of customary International Law as are either universally recognised or have at any rate received the assent of this country are <u>per se</u> part of the law of the land. To that extent there is still valid in England the common law doctrine, to which Blackstone gave expression in a striking passage, that the Law of Nations is part of the law of the land."

אולם מצד שני (ע' 41):

> "(c) English statutory law is absolutely binding upon English courts, even if in conflict with International Law, although in doubtful cases there is a presumption that an Act of Parliament did not intend to overrule International Law. The fact that International Law is part of the law of the land and is binding directly on courts and individuals does not mean that English law recognises in all circumstances the supremacy of International Law.
>
> (Note 3) It is of importance not to confuse, as many do, the question of the supremacy of International Law and of the direct operation of its rules within the municipal sphere. It is possible to deny the former while fully affirming the latter."

עיין גם - Croft v. Dunphy (1933) A.C. 156 (p. 164):

> "Legislation of the Imperial Parliament, even in contravention of generally acknowledged principles of International Law, is binding upon and must be enforced by the Courts of this country, for in these Courts the legislation of the Imperial Parliament cannot be challenged as ultra vires (Mortensen v. Peters)."

Polites v.

וכן - Polites v. Commonwealth of Australia (1945) 70

C.L.R. 60 (Annual Digest, 1943 - 1945, Case No. 61):

"The Commonwealth Parliament can legislate on these matters in breach of international law, taking the risk of international complications. This is recognised as being the position in Great Britain... The position is the same in the United States of America... It must be held that legislation otherwise within the power of the Commonwealth Parliament does not become invalid because it conflicts with a rule of international law, though every effort should be made to construe Commonwealth statutes so as to avoid breaches of international law and of international comity."

אשר לישראל, אומר ממלא מקום הנשיא, השופט חשין בע"פ 174/54 (פסקי דין כרך י', 5, בע' 17):

"ואשר לשאלה בדבר העברתם של עקרונות המשפט הבינלאומי למשפט הלאומי, נאמנים עלינו דבריו של בלקסטון בחבורו "פרושים על חוקי אנגליה". וכך אומר בלקסטון (ספר רביעי, פרק חמישי):

In England... the law of nations... is... adopted in its full extent by the common law, and is held to be a part of the law of the land... without which it must cease to be a part of the civilized world.

והוא הדין בארצות אחרות, כגון ארצות הברית של אמריקה, צרפת, בלגיה ושוייץ, שבהן הוכרו המנהגות של המשפט הבינלאומי כחלק ממשפט הארץ..."

עד כאן דברי השופט חשין. בנוגע לחוק חרות אומר הנשיא אולשן בבג"ץ 279/51 (פסקי דין ו', 945, בע' 966):

"כלל ידוע הוא כי מן הדין לפרש חוק חרות מקומי, אם אך תוכנו איננו מחייב פרוש אחר, בהתאם להלכות המשפט הבינלאומי הפומבי."

ובע.פ. 5/51 (פסקי דין ה' 1061) אומר השופט זוסמן (בע' 1065):

"כלל ידוע הוא שבפירוש ההלכה ישתדל בית המשפט במדת האפשרות להימנע מהתנגשות בין המשפט הלאומי לבין הלכות המשפט הבינלאומי המחייבות את המדינה, אך כלל זה הוא רק אחד מדיני הפרושים, במה דברים אמורים: מקום שאנו עוסקים לא במשפט המקובל (common law), אלא בחוק חרות ומלשונו של אותו חוק מסתבר רצונו של המחוקק, במקרה זה יש לבצע את רצון המחוקק מבלי להתחשב בסתירה הקיימת בין החוק ובין המשפט הבינלאומי ... יתר על כן בתי המשפט של הארץ הזאת שואבים את כח שיפוטם מחוקי המדינה ולא ממערכת המשפט הבינלאומי."

סמכותנו לדון במשפט זה מושתתת על החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם, חוק חרות שקביעותיו אינן משתמעות לשתי פנים. על בית המשפט לתת תוקף לחוק הכנסת, ואין אנו יכולים להזדקק לטענה שחוק זה נוגד את עקרונות המשפט הבינלאומי. מסיבה זו בלבד יש לדחות את טענתו הראשונה של הסנגור.

ברס, עיינר

11. ברם, עיינו במקורות המשפט הבינלאומי, לרבות האסמכתאות הרבות שהועלו לפנינו ע"י הסנגור המלומד בתזכירו היסודי ששמש יסוד לטענותיו בע"פ וע"י היועץ המשפטי המלומד בטענותיו המקיפות בע"פ, ולא מצאנו יסוד לטענה כי החוק הישראלי נוגד את עקרונות המשפט הבינלאומי. להפך, הגענו למסקנה כי החוק הנדון הולם את מיטב המסורת של משפט העמים.

סמכות של מדינת ישראל לחוקק את החוק הנדון, או "זכות הענישה" של ישראל, מבחינת המשפט הבינלאומי, לגבי העבירות הנדונות, מושתתת על יסוד כפול: האופי האוניברסלי של הפשעים הנדונים ואופיים המיוחד המכוון להשמדת העם היהודי. נדון להלן בכל אחד משני האספקטים בפני עצמו.

12. הפשעים המחרידים המוגדרים בחוק זה אינם מהווים עבירות על פי החוק הישראלי בלבד. פשעים אלה, אשר פגעו באנושות כולה וזעזעו את מצפון העמים, מהווים עבירות חמורות על משפט העמים עצמו, "פשעים לפי משפט העמים" ("delicta juris gentium"). לכן לא זו בלבד שהמשפט הבינלאומי אינו שולל או מגביל את סמכות המדינות לגבי עבירות אלה, אלא להפך, בהעדר בית דין בינלאומי זקוק המשפט הבינלאומי למוסדות החקיקה והשפיטה של כל מדינה ומדינה כדי לתת תוקף לאיסוריו הפליליים ולהביא את העבריינים לדין. הסמכות לשיפוט "פשעים לפי משפט העמים" היא <u>אוניברסלית</u>.

13. הסמכות האוניברסלית, היינו סמכותו של "forum deprehensionis" (בית המשפט של המדינה בה עצור הנאשם בפועל), כבר נזכרה ב- Corpus Juris Civilis (עיין C. 3, 15, "ubi de criminibus agi oportet") וערי איטליה הצפונית כבר נהגו בימי הבינים לשפוט סוגים מסויימים של פושעים מסוכנים שנקלעו למחוז שיפוטן ("banniti, vagabundi, assassini") בלי להתחשב במקום ביצועם של הפשעים הנדונים (עיין <u>Donnedieu de Vabres</u>, Les Principes Modernes du Droit Pénal International, 1928, p. 136). כמו כן נהגו עמים יורדי ים מאז ומתמיד לפי עקרון הסמכות האוניברסלית לגבי שודדי ים, שפשעם ידוע במשפט האנגלי בשם "שוד ים לפי משפט העמים" ("<u>piracy jure gentium</u>"). עיין <u>Blackstone</u>, Commentaries on the Laws of England, Book IV, Chap. 5 - פרק הנושא את הכותרת "Of Offences against the Law of Nations", ע' 68:

> "The principal offences against the law of nations, animadverted on as such by the municipal laws of England, are of three kinds... 3. Piracy."

ע' 71:

> "Lastly, the crime of piracy, or robbery and depredation upon the high seas, is an offence against the universal law of society; a pirate being, according to Sir Edward Coke (3. Inst. 113) <u>hostis humani generis</u>. As, therefore, he has renounced all the benefits of society and government, and has reduced himself afresh to the savage state of nature, by declaring war against all mankind, all mankind must declare war against him: so that every community hath

a right

"a right, by the rule of self-defence, to inflict that punishment upon him which every individual would in a state of nature have been otherwise entitled to do, for any invasion of his person or personal property."

עיין כמו כן In re Piracy Jure Gentium, (1934) A.C. 586

(per Viscount Sankey L.C.):

"With regard to crimes as defined by international law, that law has no means of trying or punishing them. The recognition of them as constituting crimes, and the trial and punishment of the criminals, are left to the municipal law of each country. But whereas according to international law the criminal jurisdiction of municipal law is ordinarily restricted to crimes by its own nationals wherever committed, it is also recognised as extending to piracy committed on the high seas by any national on any ship, because a person guilty of such piracy has placed himself beyond the protection of any State. He is no longer a national, but <u>hostis humani generis</u> and as such he is justiciable by any State anywhere."

14. <u>Hugo Grotius</u> עורר בשנת 1625, בספר המפורסם "De Jure Belli ac Pacis" ("על משפט המלחמה והשלום") את השאלה היסודית של "<u>זכות הענישה</u>" לפי המשפט הבינלאומי - אותה שאלה שהציג לפנינו הסנגור המלומד.

בספר השני, בפרק 20, "De Poenis" ("על העונשין"), אומר המחבר, בין שאר דבריו:

"Qui punit, ut recte puniat, just habere debet ad puniendum, quod jus ex delicto nocentis nascitur"

("כדי שהמעניש יענוש כדין, דרושה לו זכות הענישה, זכות הנובעת מהפשע של העבריין").

מטרת הענישה יכולה להיות, לפי דעת המחבר, טובת העבריין, טובת הנפגע או טובת הכלל. לפי הצדק הטבעי מותר לנפגע עצמו להפרע מן הפושע שפגע בו, וכן מותר לכל אדם נקי כפים להטיל עונש על העבריין; אך זכויות טבעיות אלה הוגבלו ע"י החברה המאורגנת והועברו לבתי משפט. וכאן מוסיף המחבר המלומד את המלים החשובות (ההדגשה שלנו):

"Sciendum quoque est reges, et qui par regibus just obtinent, jus habere poenas poscendi non tantum ob injurias in se aut subditos suos commissas, sed et ob eas quae ipsos peculiariter non tangunt, sed in quibusvis personis <u>jus naturae aut gentium immaniter violantibus</u>."

("יש גם לדעת כי המלכים, ואלה שזכותם שוה לזכות מלכים, רשאים לדרוש הטלת עונשים לא רק בשל עוולות שבוצעו נגדם או נגד נתיניהם, כי אם גם בשל אותן עוולות שאינן נוגעות להם באופן מיוחד, אלא שהן <u>מפירות</u>, ביחס לבני אדם כל שהם, <u>את משפט הטבע או משפט העמים באופן קצרני</u>")

וההסבר:

וההסבר:

"Nam libertas humanae societati per poenas consulendi, quae initio ut diximum penes singulos fuerat, civitatibus ac judiciis institutis penes summas potestates resedit, non proprie qua aliis imperant, sed qua nemini parent. Nam subjectio aliis id jus abstulit."

("כי החירות לשמש את טובת החברה האנושית ע"י הטלת עונשין, אשר היתה בראשונה, כפי שאמרנו, בידי היחידים, נמצאת מאז הקמת המדינות ובתי המשפט בידי בעלי הסמכות העליונה, לא, לאמיתו של דבר, מפני שהם מושלים באחרים, אלא מפני שאינם כפופים לאיש. כי ההכנעה לשלטון נטלה מאחרים את הזכות הזאת").

לכן מחובתה המוסרית של כל מדינה רבונית (של "המלכים ואלה שזכותם שוה לזכות מלכים") הוא להגשים את זכות ענישתם הטבעית של קרבנות הפשע, יהיו אשר יהיו, לגבי פושעים שמעשיהם "הפירו את משפט הטבע או משפט העמים באופן קצוני". אבי המשפט הבינלאומי הניח בזה את היסודות להגדרתו העתידה של "הפשע כלפי האנושות" בתורת "פשע לפי משפט העמים" ולשיפוטו האוניברסלי.

.15 Vattel אומר בספרו (1758) "Le Droit des Gens", ספר הראשון, פרק 19, סעיפים 232-233, בין יתר דבריו:

"Car la Nature ne donne aux hommes & et aux Nations le droit de punir, que pour leur défense et leur sûreté; d'où il suit que l'on ne peut punir que ceux par qui on a été lésé.

Mais cette raison même fait voir, que si la Justice de chaque Etat doit en général se borner à punir les crimes commis dans son territoire , il fa[illegible] excepter de la règle ces scélérats, qui, par la qualité & la fréquence habituelle de leurs crimes, violent toute sûreté publique, & se déclarent les ennemis du Genre-humain. Les empoisonneurs, les assassins, les incendiaires de profession peuvent être exterminés partout où on les saisit; car ils attaquent & outragent toutes les Nations, en foulant aux pieds les fondemens de leur sûreté commune. C'est ainsi que les Pirates sont envoyés à la potence par les premiers entre les mains de qui ils tombent."

Wheaton, Elements of International Law, 5th English Ed., 1916,

אומר בע' 184 (ההדגשה שלנו):

"The judicial power of every independent state... extends... to the punishment of piracy and other offences against the law of nations, by whomsoever and wheresoever committed."

Hyde, International

Hyde, International Law (Chiefly as Interpreted and Applied by the United States), Vol. 1, 2nd Ed. (1947),

אומר בסעיף 241 (ע' 804):

"In order to justify the criminal prosecution by a State of an alien on account of an act committed and consummated by him in a place outside of its territory..., it needs to be established that there is a close and definite connection between that act and the prosecutor, and one which is commonly acknowledged to excuse the exercise of jurisdiction. There are few situations where the requisite connection is deemed to exist... The connection is, however, apparent when the act of the individual is one which the law of nations itself renders internationally illegal or regards as one which any member of the international society is free to oppose and thwart."

יש לציין כי המחבר המלומד, המחמיר בדרך כלל (בהתאם למסורת האנגלוסכסית) בשאלת גבולות הסמכות הפלילית לגבי עבירות שבוצעו ע"י זרים בחוץ-לארץ (ראה גם הערותיו הנוספות, שם, שם, ע' 805, והסתמכותו על דעתו החולקת של השופט Moore במשפט "Lotus"), גורס חריג ברור לגבי "עבירות על פי משפט העמים". עיין גם (שם, שם) סעיף A 11 (ע' 33):

"The commission of particular acts, regardless of the character of the actors, may be so detrimental to the welfare of the international society that its international law may either clothe a State with the privilege of punishing the offender, or impose upon it the obligation to endeavor to do so... In both situations, it is not unscientific to declare that he is guilty of conduct which the law of nations itself brands as internationally illegal. For it is by virtue of that law that such sovereign acquires the right to punish and is also burdened with the duty to prevent or prosecute."

Glaser, Infraction Internationale, 1957

מגדיר כל אחד מן הפשעים הנדונים פה, וביחוד את "הפשע כלפי האנושות" והפשע של "השמדת עם", בתורת "infraction internationale" או "crime d'ordre international" (ע' 69)

ואומר (ע' 31):

"Les infractions internationales sont soumises, aussi longtemps qu'une juridiction criminelle internationale n'existe pas, au régime de la répression ou de la compétence universelle.

Dans ce

Dans ce régime, les auteurs de pareilles infractions peuvent être poursuivis et punis en quelque pays que ce soit, donc sans égard au lieu où l'infraction a été commise: Ubi te invenero, ici te judicabo."

Cowles, Universality of Jurisdiction over War Crimes,

33 California Law Review (1945), p. 177 et seq.,

נימק את ההלכה בדבר "אוניברסליות הסמכות בנוגע לפשעי מלחמה", שנתקבלה ע"י ועדת האומות המאוחדות לפשעי מלחמה וסוכמה ע"י הועדה בזו הלשון (Law Reports of Trials of War Criminals, vol. 1, p. 53):

"The general doctrine recently expounded and called 'universality of jurisdiction over war crimes,' which has the support of the United Nations War Crimes Commission and according to which every independent State has, under International Law, jurisdiction to punish not only pirates but also war criminals in its custody, regardless of the nationality of the victim or of the place where the offence was committed, particularly where, for some reason the criminal would otherwise go unpunished."

דוגמאות לשמוש הרחב שבתי הדין הצבאיים של בנות הברית עשו בעקרון האוניברסליות שיפוט "פשעי מלחמה" מכל הסוגים(כולל "פשעים נגד האנושות") מצויות בכרכים 15-1 של הקובץ הנ"ל (LRTWC).

16. אמרנו כי העבירות הנדונות במשפט זה אינן עבירות לפי החוק הישראלי בלבד, אלא מהוות במהותן עבירות לפי משפט העמים ("delicta juris gentium", "offences against the law of nations"). אכן, העבירות הנדונות אינן פרי יצירתו החפשית של מחוקק החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם, אלא הוגדרו בחוק זה לפי מתכונת מדוייקת של חוקים ואמנות בינלאומיים, המגדירים פשעים לפי המשפט הבינלאומי. העבירה של "פשע כלפי העם היהודי" מוגדרת לפי מתכונת הפשע של "השמדת עם" המוגדר ב"אמנה בדבר מניעתו ועני‏שתו של הפשע השמדת עם", שנתקבלה ע"י עצרת האומות המאוחדות ביום 9.12.48. העבירות של "פשע כלפי האנושות" ו"פשע מלחמה" מוגדרות לפי מתכונת הפשעים, בעלי השמות הזהים, המוגדרים במגילת בית הדין הצבאי הבינלאומי (חוקת בית דין נירנברג) המצורפת להסכם ארבע המעצמות מיום 8.8.45 בדבר שפיטתם של פושעי המלחמה הראשיים (הסכם לונדון), וכן בחוק מס. 10 של מועצת הפקוח על גרמניה מיום 20.12.45. העבירה של "חברות בארגון עויין" מוגדרת ע"י הפנייה להכרזתם של הארגונים הנדונים כ"ארגונים פושעים" בפסק דינו של בית דין נירנברג בהתאם למגילה, וכן לפי מתכונת חוק מועצת הפקוח מס. 10. להשוואה נביא את הסעיפים המקבילים זה על יד זה.

סעיף 1(ב) של החוק הישראלי קובע:

"בסעיף זה -

"בסעיף זה -

"פשע כלפי העם היהודי" פירושו - אחד המעשים המפורשים להלן שנעשה בכוונה להשמיד את העם היהודי, השמדה גמורה או חלקית; ואלה המעשים:

(1) הריגת יהודים;

(2) גרימת נזק חמור ליהודים, בגוף או בנפש;

(3) העמדת יהודים בתנאי חיים שיש בהם כדי להביא להשמדתם הגופנית;

(4) קביעת אמצעים שכוונתם למנוע את הילודה בקרב יהודים; ..."

סעיפי המשנה (5) - (7) אינם נוגעים למשפט זה.

סעיף 2 לאמנה בדבר מניעתו וענישתו של הפשע השמדת עם (כתבי אמנה 5 קובע:

"באמנה זו, השמדת עם פירושה - אחד המעשים המפורשים להלן שנעשה בכוונה להשמיד, השמדה גמורה או חלקית, קיבוץ לאומי, אתני, גזעי או דתי, באשר הוא קיבוץ כזה. ואלה המעשים:

(א) הריגת אנשים הנמנים עם הקיבוץ;

(ב) גרימת נזק חמור, בגוף או בנפש, לאנשים הנמנים עם הקיבוץ;

(ג) העמדת הקיבוץ בכוונה תחילה בתנאי-חיים שיש בהם כדי להביא לידי השמדתו הגופנית, כולו או מקצתו;

(ד) קביעת אמצעים שכוונתם למנוע את הילודה בקיבוץ ..."

סעיף 1(ב) של החוק הישראלי קובע כמו כן:

" "פשע כלפי האנושות" פירושו - אחד המעשים האלה:

רציחה, השמדה, שעבוד, הרעבה וגירוש של אוכלוסיה אזרחית, וכל מעשה לא-אנושי אחר שנעשה באוכלוסיה אזרחית; וכן רדיפה מטעמים לאומיים, גזעיים, דתיים, או פוליטיים."

סעיף 6 של מגילת בית דין נירנברג קובע, בין היתר:

"The following acts, or any of them, are crimes coming within the jurisdiction of the Tribunal for which there shall be individual responsibility:...

(c) Crimes against humanity: namely, murder, extermination, enslavement, deportation, and other inhumane acts committed against any civilian population, before or during the war, or persecutions on political, racial or religious grounds in execution of or in connexion with any crime within the jurisdiction of the Tribunal, whether or not in violation of the domestic law of the country where perpetrated."

סעיף של חוק

סעיף II של חוק מועצת הפקוח מס' 10 קובע:

"1. Each of the following acts is recognized as a crime:

. . .

(c) Crimes against Humanity. Atrocities and offenses, including but not limited to murder, extermination, enslavement, deportation, imprisonment, torture, rape or other inhuman acts committed against any civilian population or persecutions on political, racial or religious grounds whether or not in violation of the domestic laws of the country where perpetrated."

סעיף 1(ב) של החוק הישראלי קובע:

" "פשע מלחמה" פירושו - אחד המעשים האלה:

דציחת בני אוכלוסיה אזרחית של ארץ כבושה או בתוך ארץ כבושה, נגישתם וגירושם לשם עבודת כפייה או לשם כל מטרה אחרת; רציחתם ונגישתם של שבויי מלחמה או של בני האדם הנמצאים בלב-ים; המתת בני ערובה; שוד רכוש ציבורי או פרטי; הריסה שרירותית של כרכים, ערים או כפרים; והחרבה שאינה מוצדקת על ידי הכרח צבאי."

סעיף 6 של מגילת בית דין נירנברג קובע:

"(b) War crimes: namely, violations of the laws or customs of war. Such violations shall include, but not be lmited to, murder, ill-treatment or deportation to slave labour or for any other purpose of civilian population of or in occupied territory, murder or ill-treatment of prisoners of war or persons on the seas, killing of hostages, plunder of public or private property, wanton destruction of cities, towns or villages, or devastation not justified by military necessity."

סעיף II של חוק מועצת הפיקוח מס' 10 קובע:

"(b) War Crimes. Atrocities or offenses against persons or property constituting violations of the laws or customs of war, including, but not limited to, murder, ill treatment or deportation to slave labour or for any other purpose, of civilian population from occupied territory, murder or ill treatment of prisoners of war or persons on the seas, killing of hostages, plunder of qublic or private property, wanton destruction of cities, towns or villages or devastation not justified by millitary necessity".

סעיף 3(ב) של החוק הישראלי קובע:

"בסעיף זה "ארגון עויין" פירושו -

(1) חבר בני אדם אשר בהתאם לסעיף 9 ממגילת בית הדין הצבאי הבינלאומי, המצורפת להסכם ארבע המעצמות מיום 8 באוגוסט 1945 בדבר שפיטתם של פושעי המלחמה הראשיים, הוכרז כארגון פושע בפסק דינו של בית דין זה;..."

סעיף 9 למגילת בית הדין הצבאי הבינלאומי קובע, בין היתר:

"At the trial of any individual member of any group or organization the Tribunal may declare (in connexion with any act of which the individual may be convicted) that the group or organization of which the individual was a member was a criminal organization."

סעיף 10 למגילה מוסיף וקובע:

"In cases where a group or organization is declared criminal by the Tribunal, the competent national authority of any signatory shall have the right to bring individuals to trial for membership therein before national, military or occupation courts. In any such case the criminal nature of the group or organization is considered proved and shall not be questioned."

סעיף II של חוק מועצת הפקוח מס' 10 קובע:

"(d) Membership in categories of a criminal group or organization declared criminal by the International Military Tribunal."

17. הפשע של "השמדת עם" ("genocide") הוגדר לראשונה ע"י רפאל למקין בספרו "Axis Rule in Occupied Europe" (1944), לרגל השמדתם השיטתית של עמים ואוכלוסיות, ובראש וראשונה העם היהודי, ע"י הנאצים וגרוריהם (וזאת אחרי שהמחבר המלומד כבר הציע לכינוס הבינלאומי לאיחוד החוק הבינלאומי במדריד, בשנת 1933, להכריז על השמדת קבוצים גזעיים, דתיים או חברתיים כעל "פשע לפי המשפט הבינלאומי"). ביום 11.12.46, אחרי פסק הדין של בית הדין הצבאי הבינלאומי נגד הפושעים הגרמנים הראשיים, הכריזה עצרת האומות המאוחדות פה אחד, בהחלטתה מס' 96 (I) כי "השמדת עם" הוא "פשע לפי משפט העמים" ("un crime de droit des gens") וזו לשון ההחלטה:

"Genocide is a denial of the right of existence of entire human groups, as homicide is the denial of the right to live of individual human beings; such denial of the right of existence shocks the conscience of mankind, results in great losses to humanity in the form of cultural and other contributions represented by these groups, and is contrary to moral law and to the spirit and aims of the United Nations.

Many instances

"Many instances of such crimes of genocide have occurred when racial, religious, political and other groups have been destroyed, entirely or in part.

"The punishment of the crime of genocide is a matter of international concern.

"THE GENERAL ASSEMBLY, THEREFORE,

"AFFIRMS that genocide is a crime under international law which the civilized world condemns, and for the commission of which principals and accomplices - whether private individuals, public officials or statesmen, and whether the crime is committed on religious, racial, political or any other grounds - are punishable:

"INVITES the Member States to enact the necessary legislation for the prevention and punishment of this crime;

"RECOMMENDS that international cooperation be organized between States with a view to facilitating the speedy prevention and punishment of the crime of genocide, and, to this end,

"REQUESTS the Economic and Social Council to undertake the necessary studies, with a view to drawing up a draft convention on the crime of genocide to be submitted to the next regular session of the General Assembly."

ביום 9.12.48 קבלה עצרת האומות המאוחדות, פה אחד, את ה"אמנה בדבר מניעתו ועונישתו של הפשע השמדת עם". וזו לשון המבוא והסעיף הראשון של האמנה:

"בעלי האמנה הזאת, לאחר שעיינו בהצהרה שניתנה מאת עצרת האומות המאוחדות בהחלטתה מס' 96(1) מיום 11 בדצמבר 1946, האומרת שהשמדת עם הוא פשע על פי החוק הבינלאומי, והוא בניגוד לרוחן ולמטרתן של האומות המאוחדות ולשמצה בעיני העולם התרבותי;

ומתוך הכרה שבכל הדורות היתה השמדת עם גורמת אבידות גדולות לאנושות;

ובהיותם משוכנעים שכדי להסיר מעל המין האנושי את השוט הנתעב הזה דרוש שיתוף פעולה בינלאומי,

באו לכלל הסכם, לאמור:

סעיף 1

בעלי האמנה מאשרים שהשמדת עם, בין בימי שלום ובין בימי מלחמה, הוא פשע על פי החוק הבינלאומי, ובעלי האמנה מקבלים עליהם למנוע אותו ולהעניש עליו."

18. ביום 28.5.51 נתן בית הדין הבינלאומי לצדק, לפי בקשת עצרת האומות המאוחדות, חוות דעת מיעצת בשאלת ההסתייגויות לאמנה הנ"ל

Reservations to

("Reservations to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Advisory Opinion," International Court of Justice Reports, p. 15).

בחוות דעת זו נאמר, בין היתר (ע' 23):

> "The origins of the Convention show that it was the intention of the United Nations to condemn and punish genocide as 'a crime under international law' involving a denial of the right of existence of entire human groups, a denial which shocks the conscience of mankind and results in great losses to humanity, and which is contrary to moral law and to the spirit and aims of the United Nations (Resolution 96 (1) of the General Assembly, December 11th, 1946). The first consequence arising from this conception is that the principles underlying the Convention are principles which are recognized by civilized nations as binding on States, even without any conventional obligation. A second consequence is the universal character both of the condemnation of genocide and of the co-operation required 'in order to liberate mankind from such an odious scourge' (Preamble to the Convention). The Genocide Convention was therefore intended by the General Assembly and by the contracting parties to be definitely universal in scope. It was in fact approved on Dedember 9th, 1948, by a resolution which was unanimously adopted by fifty-six States."

19. לאור האישור החוזר ונשנה של האומות המאוחדות בהחלטת העצרת משנת 1946 ובאמנה משנת 1948, וכן לאור חוות דעתו של בית הדין הבינלאומי לצדק, אין ספק כי "השמדת עם" הוכרה כפשע לפי המשפט הבינלאומי, במלוא המובן המשפטי של מונח זה, וזאת ex tunc (למפרע), הווה אומר: הפשעים של השמדת עם, שבוצעו נגד העם היהודי ועמים אחרים בימי היטלר, היו פשעים לפי המשפט הבינלאומי. מסתבר אפוא, לאור העקרונות המקובלים של המשפט הבינלאומי, כי הסמכות לשיפוט הפשעים הנ"ל היא אוניברסלית.

20. מסקנה זאת נתקלת בקושיה חמורה לאור הסעיף 6 לאמנה, הקובע:

בנ אדם

"בני אדם שנאשמו בהשמדת עם או במעשה
מן המעשים המנויים בסעיף 3, יישפטו
על ידי בית משפט מוסמך של המדינה
שבארצה נעשה המעשה, או על ידי בית משפט
פלילי בינלאומי שיהיה לו כוח שיפוט על
אותם בעלי האמנה שקיבלו עליהם את שיפוטו".

סעיף זה יכול לשמש, לכאורה, משען ל- argumentum e contrario, טענה הנטענת אמנם ע"י הסנגור המלומד, נגד חלות עקרון הסמכות האוניברסלית ואף נגד כל סמכות אקסטראטריטוריאלית לגבי הפשע הנדון: אם האומות המאוחדות לא סמכו את ידן על סמכות אוניברסלית של כל מדינה לדון בפשע השמדת העם שבוצע מחוץ לגבולותיה, אלא קבעו בפרוש כי הנאשמים בפשע זה יישפטו, בהעדר בית משפט פלילי בינלאומי, "ע"י בית משפט מוסמך של המדינה שבארצה נעשה המעשה", כיצד רשאית ישראל לשפוט את הנאשם בפשע המהוה "השמדת עם"?

21. כדי להשיב על השגה זאת, יש לשים לב להבדל בין הלכות המשפט הבינלאומי המנהגי (customary) והחוזי (conventional), הבדל הבא לידי בטוי גם בחוות דעתו המיעצת של בית הדין הבינלאומי לצדק ביחס לאמנה הנדונה. האמנה ממלאת בעת ובעונה אחת שני תפקידים: בשטח המשפט הבינלאומי המנהגי היא חוזרת ומאשרת את שכנועם העמוק של כל העמים כי "השמדת עם, בין בימי שלום ובין בימי מלחמה, הוא פשע על פי המשפט הבינלאומי" (סעיף 1 רישא). אישור זה, שניתן - כפי שהוטעם ע"י בית הדין הבינלאומי לצדק - "פה אחד ע"י 56 מדינות", הוא "בעל אופי אוניברסלי", ומשמעותו היא כי "העקרונות הטמונים באמנה מוכרים ע"י עמי התרבות כמחייבים את המדינות אפילו ללא כל התחייבות חוזית"(שם, שם). "העקרונות הטמונים באמנה" הם, בין היתר, האופי הפלילי של המעשים המוגדרים בסעיף 2 (והוא הסעיף שלפי מתכונתו מוגדר "הפשע כלפי העם היהודי" בחוק הישראלי), האחריות הפלילית לכל צורת השתתפות בפשע זה (סעיף 3), חוסר חסינותם של מושלים ופקידי צבור מאחריות פלילית (סעיף 4) וחוסר אופיו "הפוליטי" של הפשע לצורך הסגרה (סעיף 7). עקרונות אלה "מוכרים ע"י עמי התרבות", לפי מסקנתו של בית הדין הבינלאומי, "המחייבים את המדינות אפילו ללא כל התחייבות חוזית", הווה אומר: הם מהווים חלק מן המשפט הבינלאומי המנהגי. המלים "מאשרים" בסעיף 1 לאמנה ו"מוכרים" בחוות הדעת מורות על אשור והכרה "ex tunc" (למפרע), כלומר אישור והכרה כי העקרונות הנ"ל היו חלק מן המשפט הבינלאומי המנהגי כבר בשעת בצוע הפשעים המזעזעים שגרמו להחלטת עצרת או"ם ולניסוח האמנה - פשעי השמדת העם שבוצעו ע"י הנאצים. עד כאן האספקט הראשון של האמנה (והוא החשוב לגבי פסק דין זה): אישור עקרונות מסויימים כהלכות קיימות של המשפט הבינלאומי המנהגי.

22. האספקט השני של האמנה, המהווה את התפקיד המעשי שלמענו נכרתה, הוא קביעת ההתחייבויות החוזיות בין בעלי האמנה לשם מניעת פשעים מסוג זה בעתיד וענישתם במקרה שיבוצעו. כבר בהחלטת העצרת מס. 96 (I) באה אחרי "האישור", שפשע השמדת עם מהווה פשע לפי המשפט הבינלאומי, "הזמנה" לכל המדינות חברות האו"ם "לחוקק את התחיקה הנחוצה למניעתו ועונישתו של פשע זה", בצרוף "המלצה" לארגן "שיתוף פעולה בינלאומי" בין המדינות כדי להקל על "מניעתו ועונישתו המהירות של הפשע השמדת עם", ולמטרה זו הוטל על המועצה הכלכלית והסוציאלית לנסח את טיוטת האמנה. בהתאם לכך באה בסעיף 1 של האמנה, אחרי "האישור" כי השמדת עם, בין בימי שלום ובין בימי מלחמה, מהווה פשע לפי המשפט הבינלאומי, ההתחייבות של בעלי האמנה "המקבלים על עצמם למנוע אותו ולהעניש עליו", ובסעיף 5 הם "מקבלים על עצמם לחוקק את החוקים הדרושים" למטרה זו. בעקבות ההתחייבויות הנ"ל של בעלי האמנה למנוע

ביצוע של השמדת עם ע"י תחיקה מתאימה ולהפעיל את התחיקה נגד מבצעי הפשע בעתיד, קובע הסעיף 6, בפני אילו בתי משפט יועמדו הנאשמים בפשע זה. ברור כי סעיף 6, כמו כל יתר הסעיפים הקובעים התחייבויות חוזיות של בעלי האמנה, מתכוון למקרים של ביצוע הפשע השמדת עם שיקרו בעתיד, לאחר אישור האמנה או הצטרפות אליה ע"י המדינה או המדינות הנוגעות לענין. אין להניח, ללא הוראה מפורשת בגוף האמנה, כי איזו שהיא מן ההתחייבויות החוזיות, ובכלל הסעיף 6, תחול על פשעים שבוצעו בעבר. מטבען של התחייבויות חוזיות - להבדיל מאישור עקרונות קיימים - הוא שתחולתן, אם אין כונה אחרת משתמעת, היא ex nunc (מכאן ולהבא) ולא ex tunc (למפרע). סעיף 6 של האמנה הוא קביעה תכליתית גרידא ואינו מתיימר לאשר עקרון קודם. יש אפוא להפריד הפרדה גמורה בין הוראת הסעיף 1 רישא, האומרת כי "בעלי האמנה מאשרים שהשמדת עם, בין בימי שלום ובין בימי מלחמה, הוא פשע על פי החוק הבינלאומי" - הוראה כללית המאשרת עקרון של המשפט הבינלאומי המנהגי "המחייב את כל המדינות אפילו ללא כל התחייבות חוזית", לבין הוראת סעיף 6 רישא, הוראה מיוחדת שקבלו על עצמם בעלי האמנה בנוגע לשיפוט הפשעים שיבוצעו בעתיד. תהא משמעותה של התחייבות זאת בגדר האמנה אשר תהיה (ובמקרה של חילוקי דעות בנוגע לפירושה רשאי כל אחד מבעלי האמנה לפנות לבית הדין הבינלאומי לצדק לפי סעיף 9), מכל מקום אין היא מהוה חלק מעקרונות המשפט הבינלאומי המנהגי, המחייבים גם מחוץ לתחולתה החוזית של האמנה.

23. יתר על כן, אף בגדר תחולתה החוזית של האמנה אין להניח כי סעיף 6 בא להגביל את סמכותן של המדינות לשיפוט פשעי השמדת עם לעקרון הטריטוראליות. בלי להכנס לבעיה הכללית של גבולות הסמכות הפלילית המוניציפלית אפשר להצביע על כך כי אין מאן דפליג שהמשפט הבינלאומי המנהגי אינו או למדינה לשפוט את אזרחיה שלה על עבירות שביצעו בחו"ל (ולאור התחיקה הקיימת במדינות רבות נגד הסגרת אזרחיהן קיומה של סמכות זאת הוא הכרחי, כדי למנוע פושעים מלנהוג לפי העקרון של "פגע וברח" - למולדת). אילו היה פרושו של סעיף 6 כי הנאשמים בהשמדת עם יישפטו רק ע"י "בית משפט מוסמך של המדינה שבארצה נעשה המעשה" (או ע"י "בית משפט בינלאומי" שלא הוקם), כי אז היה סעיף זה מסכל את עצם מטרתה של האמנה "למנוע השמדת עם ולהעניש עליה". נציגי מדינות שונות הצביעו בועדה הששית על מקרה זה וגם על מקרים אחרים של סמכות מקובלת במדינות רבות, כגון ביצוע פשעים נגד אזרחי המדינה, ואחרי ויכוח ממושך הוסכם לצרף לדו"ח הועדה את ההודעה הבאה:

> "The first part of Article VI contemplates the obligation of the State in whose territory acts of genocide have been committed. Thus, in particular, it does not affect the right of any State to bring to trial before its own tribunals any of its nationals for acts committed outside the State." (U.N. Doc. A/C. 6/SR. 134 p. 5)

המלים "in particular" באו כדי שלא לשלול ולא לחייב את הסמכות השיפוטית במקרים אחרים.

N. Robinson, The Genocide Convention, 1960

המזכיר את ההחלטה הנ"ל של הועדה הששית, מוסיף (84):

The legal

"The legal validity of this statement is, however, open to question. It was the opinion of many delegations that 'Article VI was not intended to solve questions of conflicting competence in regard to the trial of persons charged with Genocide; that would be a long process. Its purpose was merely to establish the obligations of the State in which an act of Genocide was committed'. F((A/C.6/S SR. 132, p. 9). However, as the chairman rightly pointed out, the report of the Sixth Committee could only state that a majority of the Committee placed a certain interpretation on the text; that interpretation could not be binding on the delegations which had opposed it. 'Interpretations of texts had only such value as might be accorded to them by the preponderance of opinion in their favor' F (A/C.6/SR. 132 p. 10). It is obvious that the Convention would be open to interpretation by the parties thereto; should disputes relating to the interpretation arise, the International Court of Justice would be called upon to decide what is the correct interpretation. In dealing with such problems, the Court could obviously use the history of the disputed article."

P. N. Drost, The Crime of State, Vol. II:

Genocide (1959),

אומר (ע' 101-102):

"In the discussions many delegations expressed the opinion that Article VI was not meant to solve questions of conflicting or concurrent criminal jurisdiction. Its purpose was merely to lay down the duty of punishment of the State in whose territory the act of genocide was committed. (U.N. Doc. A/C. 6SR. 132)... It seems clear that the Article does not forbid a Contracting Power to exercise jurisdiction in accordance with its national rules on the criminal competence of its domestic courts. General international law does not prohibit a state to punish aliens for acts committed abroad against nationals."

בע' 131 מוסיף המחבר המלומד ואומר:

"Also the courts of the country to which the criminals belong by reason of nationality, were expressly mentioned in the debates as being competent, if the lex fori so admits, to exercise penal jurisdiction in cases arising abroad. The forum patriae rei was recognized as equally competent under the domestic law applying in such case the principle of active personality. But then,

many states

many states apply in certain cases the principle of protective jurisdiction which authorizes the exerciss of jurisdiction over aliens in respect of crimes committed abroad when the interests of the state are seriously involved. When the victim of physical crime is a national of the state which has arrested the culprit, the principle of passive personality may come into play and the forum patriae victimae may be competent to try the case.

By way of exception - and the crime of genocide surely must be considered exceptional in this respect - the principle of universal repression is applied to crimes which have been committed neither by nor against nationals nor against public interests nor on the territory of the state whose courts are considered competent nevertheless to excercise criminal jurisdiction by reason of the international concern of the crime of the international interest of its repression. None of these forms of complementary competence additional to the territorial jurisdiction as basic competence of the domestic courts has been excluded under Article VI of the present Convention. There was no need to stipulate these jurisdictional powers which all states possess unless particular provisions of international law prohibit or limit the exercise."

24. אפשר לעמת את האמנה הזאת לארבע האמנות של ג'נבה מיום 12.8.49

(Geneva Conventions for 1) the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field, 2) of the Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea, 3)Relative to the Treatment of Prisoners at War, 4) Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War).

אמנות אלה קובעות כי -

"Each High Contracting Party shall be under the obligation to search for persons alleged to have committed, or to have ordered to be committed, such grave breadhes (of the Convention as defined in the following Article), and shall bring such persons, regardless of their nationality, before its own courts. It may also, if it prefers, and in accordance with the provisions of its own legislation, hand such persons over for trial to another High Contracting Party concerned, provided such High Contracting Party has made out a prima facie case"

(סעיף 49 לאמנה מס' 1, סעיף 50 לאמנה מס' 2, סעיף 129 לאמנה מס' 3 וסעיף 146 לאמנה מס' 4). כאן נקבע העקרון של "אוניברסליות הסמכות בנוגע לפשעי המלחמה" כסמכות חובה של בעלי האמנה, חובה שאף אחד מהם לא יהיה רשאי להסתלק ממנה או לותר עליה (כפי שנקבע בפרוש באמנות הנ"ל). חובה זאת חלה לא רק על צדדים לוחמים, אלא גם על בעלי האמנה הנויטרליים, עיין

British Manual of

British Manual of Military Law, part III (The Law of War on Land), 1958, para 282, note 2.

M. Greenspan, The Modern Law of Land Warfare, 1959, p.503.

.25 לעומת זה, באמנה למניעתו וענישתו של הפשע השמדת עם לא הגיעו חברות האו"ם לידי הסכם כה מרחיק לכת, אלא הסתפקו בקביעת הסמכות הטריטוריאלית בתורת מינימום מחייב. חוסר קביעת עקרון האוניברסליות באמנה זאת (עם חוסר הקמת בית דין פלילי בינלאומי) מהווה לכל הדעות ליקוי רציני באמנה, העלול להחליש את המאמצים המשותפים למניעת בצועו של פשע מתועב זה וענישתו, אבל אין בליקוי זה כדי ללמד הלכה נגד העקרון של אוניברסליות הסמכות לגבי הפשע הנדון. ברור שהזכרת הסמכות הטריטוריאלית בסעיף 6, מלבד סמכותו של בית דין בינלאומי שאינו קיים, אינה ממצה, וכל מדינה רבונית רשאית להפעיל את סמכויותיה הקיימות בגבולות המשפט הבינלאומי המנהגי, אין בהצטרפות מדינה לאמנה משום ותור על סמכויות שאינן נזכרות בסעיף 6. בהתאם להשקפה זאת קובע החוק בדבר מניעתו וענישתו של הפשע השמדת עם, תש"י-1950 בסעיף 5 כי "מי שעשה מחוץ לישראל מעשה שהוא עבירה לפי חוק זה אפשר להביאו לדין ולהענישו בישראל, כאילו עשה את המעשה בישראל". חוק זה אינו חל למפרע ואינו נוגע אפוא לעבירות הנדונות במשפט זה. השקפתנו בדבר אוניברסליות הסמכות אינה מבוססת על חוק זה או על פרוש זה של סעיף 6 לאמנה, אלא נובעת ממהותו היסודית של הפשע השמדת עם פשע חמור ביותר על פי המשפט הבינלאומי. חשיבותה של האמנה לעניננו היא באישור מהותו הבינלאומית של הפשע, אישור שניתן פה אחד ע"י עצרת האומות המאוחדות ושהצטרף אליו, בין יתר העמים, גם העם הגרמני (בשנת 1954 הצטרפה הרפובליקה הפדרלית הגרמנית לאמנה וחקקה חוק (BGBL. II 729) שנתן לה תוקף בגרמניה ושהוסיף לחוק הפלילי הגרמני את הסעיף 220-א נגד "רציחת עם" ("Völkermord"), פשע המוגדר בהתאם לסעיף 2 של האמנה). "הפשע כלפי העם היהודי", לפי סעיף 1 של החוק הישראלי, מהווה פשע של "השמדת עם" כהגדרת הסעיף 2 של האמנה, ובהיותו פשע לפי משפט העמים הרי סמכות החקיקה והשפיטה של ישראל בנדון זה מושתתת על משפט העמים.

.26 אשר לפשעים המוגדרים בסעיף 6 למגילת בית הדין הצבאי הבינלאומי, נאמר בפסק דינו של בית דין זה במשפטם של "פושעי המלחמה הראשיים" (IMT כרך 1, ע' 218), בין יתר דבריו:

> "The Charter is not an arbitrary exercise of power on the part of the victorious Nations, but in the view of the Tribunal, as will be shown, it is the expression of international law existing at the time of its creation; and to that extent is itself a contribution to international law."

ואשר לפשעים המוגדרים בחוק מועצת הפיקוח מס' 10, ששמש יסוד, בין היתר, ל-12 משפטים חשובים בפני בתי דין צבאיים של ארצות הברית בנירנברג, נאמר בפסק הדין נגד "המשפטנים" ("Justice Case", Trials of War Criminals, Vol.III,954 ff),

ע' 968:

"The IMT Charter, the IMT judgement, and Control Council Law 10 are merely "great new cases in the book of international law."
... Surely C.C. Law 10, which was enacted by the authorised representatives of the four greatest Powers on earth, is entitled to judicial respect when it states, "Each of the following acts is recognized as a crime." Surely the requisite international approval and acquiescence is established when 23 states, including all of the great powers, have approved the London Agreement and the IMT Charter without dissent from any state. Surely the IMT Charter must be deemed declaratory of the principles of international law in view of its recognition as such by the General Assembly of the United Nations."

כאן מביא פסק הדין את החלטת עצרת האומות המאוחדות, שנתקבלה פה אחד ביום 11.12.46, כי -

"The General Assembly... affirms the principles of international law recognized by the Charter of the Nuernberg Tribunal and the judgment of the Tribunal."

בהמשך דבריו מבדיל פסק הדין בין העקרונות הסובסטנטיביים של המשפט הבינלאומי, הקובעים כי "פשעי מלחמה" ו"פשעים נגד האנושות" מהורים פשעים בכל מקום ובכל זמן, ובין ביצועם והטלתם בפועל של עקרונות אוניברסליים אלה, דבר העלול להתי בגבולות הרבונות הלאומית:

"We are empowered to determine the guilt or innocence of persons accused of acts described as "war crimes" and "crimes against humanity" under rules of international law. At this point, in connection with cherished doctrines of national sovereignty, it is important to distinguish between the rules of common international law which are of universal and superior authority on the one hand, and the provisions for enforcement of those rules which are by no means universal on the other...
As to the punishment of persons guilty of violating the laws and customs of war (war crimes in the narrow sense), it has always been recognized that tribunals may be established and punishment imposed by the state into whose hands the perpetrators fall. These rules of international law were recognized as paramount, and jurisdiction to enforce them by the injured belligerent government whether within the territorial boundaries of the state or in occupied territory, has been unquestioned. (Ex parte Quirin, 317 U.S. 1; In re: Yamashita, 327 U.S.1, 90 L Ed.)
However, enforcement of international law has been traditionally subject to practical limitation. Within the territorial boundaries of a state having a recognized, functioning government presently in the exercise of sovereign power throughout its territory, a violator of the rules of international law could be punished only by the authority of the officials of that state. The law is universal, but such a state reserves unto itself the exclusive

power within

power within its boundaries to apply or withhold sanctions... Applying these principles, it appears that the power to punish violators of international law in Germany is not solely dependent on the enactment of rules of substantive penal law applicable only in Germany... Only by giving consideration to the extraordinary and temporary situation in Germany can the procedure here be harmonized with established principles of national sovereignty. In Germany an international body (the Control Council) has assumed and exercised the power to establish judicial machinery for the punishment of those who have violated the rules of the common international law, a power which no international authority without consent could assume or exercise within a state having a national government presently in the exercise of its sovereign powers."

מכאן ברור שהטענה כי סמכותם של בית הדין הצבאי הבינלאומי בנירנברג ושל בתי הדין שהוקמו בגרמניה בתוקף חוק מועצת הפיקוח מס' 10 נבעה מכניעתה וחוסר רבונותה של גרמניה באותה תקופה, נכונה רק במה שנוגע לביצועה הישיר של סמכות פלילית טריטוריאלית בגרמניה ע"י אותם בתי דין, אבל אינה נוגעת לתוקפן הסובסטנטיבי של הלכות המשפט הבינלאומי בדבר "פשע מלחמה" ו"פשע כלפי האנושות", שהופעלו ע"י בתי דין אלה הלכה למעשה. ישראל אינה מפעילה סמכות שיפוטית בגרמניה, כפי שהופעלה ע"י בתי הדין הנ"ל, אבל היא אימצה לעצמה בחוק הנדון פה את הלכות המשפט הבינלאומי בנוגע ל"פשע מלחמה" ו"פשע כלפי האנושות", הלכות סובסטנטיביות בעלות תוקף אוניברסלי. בהמשך פסק הדין נאמר (ע' 983):

"Whether the crime against humanity is the product of statute or of common international law, or, as we believe, of both, we find no injustice to persons tried for such crimes. They are chargeable with knowledge that such acts were wrong and were punishable when committed."

למותר להוסיף כי "הפשע כלפי העם היהודי", המהווה פשע של "השמדת עם", אינו אלא הסוג החמור ביותר של "פשע כלפי האנושות" (מה גם שלפי החוק הישראלי, וכן לפי האמנה, דרושה לביצועו כוונה מיוחדת, שאינה דרושה לביצוע "פשע כלפי האנושות"), ולכן כל מה שנאמר בעקרונות נירנברג על "הפשע כלפי האנושות" חל מקל וחומר על "הפשע כלפי העם היהודי". אם דרושה אסמכתא , הרי באותו פסק-דין נאמר (שם, שם):

"As the prime illustration of a crime against humanity under C.C.Law 10, which by reason of its magnitude and its international repercussions has been recognized as a violation of common international law, we cite 'genocide'..."

אין צורך לחזור בירושלים, 15 שנה אחרי נירנברג, על טעמי ההלכה של "הפשע כלפי האנושות", שהריהם כתובים בדם - בנהר דמו השפוך של עם ישראל. "חוק זה", אמר אהרנאנו בשנת 1948, "נולד במשרפות, ואוי למי שינסה להחניקו"

("Cette loi est née dans les fours crématoires; et malheur à celui qui tenterait de l'étouffer")

מובא ע"י

(מובא ע"י Boissarie במבוא ל- Eugène Aroneanu, Le Crime contre l'Humanité, 1961
בפסק הדין נגד מפקדי "עוצבות המבצע" מיום 10.4.48 (Einsatzgruppen Case",
TWC IV, 411 ff, נאמר באותו ענין (ע' 498):

"Although the Nuernberg trials represent the first time that international tribunals have adjudicated crimes against humanity as an international offense, this does not, as already indicated, mean that a new offense has been added to the list of transgressions of man. Nuernberg has only demonstrated how humanity can be defended in court, and it is inconceivable that with this precedent extant, the law of humanity should ever lack for a tribunal.

Where law exists a court will rise. Thus, the court of humanity, if it may be so termed, will never adjourn."

27. כבר דנו "בעקרון החוקיות", הדורש "Nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege" ומה שנאמר לעיל מבחינת החוק המוניציפלי, כוחו יפה גם מבחינת המשפט הבינלאומי. בפסק הדין נגד "פושעי המלחמה הראשיים" נאמר (ע' 219):

"In the first place, it is to be observed that the maxim nullum crimen sine lege is not a limitation of sovereignty, but it is in general a principle of justice."

זאת אומרת, סמכותה הפלילית של מדינה כלפי "עברייני חוץ", במדה שאינה מנוגדת מבחינות אחרות לעקרונות המשפט הבינלאומי,
אינה מוגבלת ע"י איסור הרטרואקטיביות. אכן, קשה למצוא דוגמה יותר משכנעת לתחיקה צודקת למפרע מאשר התחיקה לעשיית דין בפושעי המלחמה ובפושעים נגד האנושות ונגד העם היהודי, וכל הנמוקים המצדיקים את הפסיקה של נירנברג מצדיקים ממילא את התחיקה הרטרואקטיבית של המחוקק הישראלי. כבר הצבענו לעיל על הנמוק המכריע של קיום "התודעה הפלילית" (mens rea), ונמוק זה חוזר בכל הפסיקה של נירנברג. הנאשם במשפט זה מואשם בבצוע תכנית "הפתרון הסופי של בעית היהודים"; היכול אדם שפוי בדעתו לפקפק בפליליותם המוחלטת של מעשים אלה? כפי שנאמר בפסק הדין של "עוצבות המבצע" (ע' 459):

"... There is (not) any taint of ex-post-facto-ism in the law of murder."

דוגמה לתחיקה מוניציפלית רטרואקטיבית לפי מתכונת מגילת נירנברג יכול לשמש החוק ההולנדי מיום 10.7.47, המתקן את החוק הקודם (מיום 22.10.43) ע"י הוספת סעיף 27 (A) הקובע לאמור:

"He who during the time of the present war and while in the forces of service of the enemy State is guilty of a war crime or any crime against humanity as defined in Art. 6 under (b) or (c) of the Charter belonging to the London Agreement of 8th August, 1945... shall, if such crime contains at the same time the elements of an act punishable according to Netherlands law,

Netherlands law, receive the punishment laid
down for such act."

על יסוד אימוץ רטרואקטיבי זה של הגדרת הפשעים לפי מגילת נירנברג נדון
בשנת 1948 המפקד הבכיר של הס"ס והמשטרה בהולנד, ראוטר, למות ע"י בית דין
מיוחד, וערעורו נדחה בשנת 1949 ע"י בית הדין המיוחד לקסציה (עיין XIV
LRTWC 89 ff הטענה הכפולה "nullum crimen, nulla poena sine lege"
נדחתה ע"י בית הדין לקסציה בנמוק כי המחוקק ההולנדי בטל את הכלל הזה (המפורש
בסעיף 1 של החוק הפלילי ההולנדי) לגבי פשעים מן הסוג הנדון וכי אכן הכלל אינו
הולם פשעים אלה. בע' 120 (שם, שם) נאמר:

"From what appears above it follows that neither Art. 27(A) of the Extraordinary Penal Law Decree nor Art. 6 of the Charter of London to which the said Netherlands provision of law refers, had, as the result of an altered conception with regard to the unlawfullness thereof, declared after the event to be a crime an act thus far permitted; ... these provisions have only further defined the jurisdiction as well as the limits of penal liability and the imposition of punishment in respect of acts which already before (their commission) were not permitted by international law and were regarded as crimes..."

"In so far as the appellant considers punishment unlawful because his actions, although illegal and criminal, lacked a legal sanction provided against them precisely outlined and previously prescribed, his objection also fails.

The principle that no act is punishable except in virtue of a legal penal provision which had preceded it, has as its object the creation of a guarantee of legal security and individual liberty, which legal interests would be endangered if acts about which doubts could exist as to their deserving punishment were to be considered punishable after the event.

This principle, however, bears no absolute character, in the sense that its operation may be affected by that of other principles with the recognition of which equally important interests of justice are concerned.

These latter interests do not tolerate that extremely serious violations of the generally accepted principles of international law, the criminal ... character of which was already established beyond doubt at the time they were commited, should not be considered punishable on the sole ground that a previous threat of punishment was lacking. It is for this reason that neither the London Charter of 1945 nor the judgment of the International Military Tribunal (at Nuremberg) in the case of the Major German War Criminals have accepted this plea which is contrary to the international concept of justice, and which has since been also rejected by the Netherlands legislator, as appears from Art. 27(A) of the Extraordinary Penal Law Decree."

גם בתי המשפט בגרמניה דוחים את הטענה כי פשעי הנאצים לא היו אסורים בזמנו וכי למבצעיהם לא היתה התודעה הפלילית הדרושה. בפסק דינו של בית המשפט העליון הפדרלי 563/51 1 StR, מיום 29.1.52 (BGH St. 2,234) נאמר שגירושי היהודים שמטרתם היתה מות המגורשים, היוו פשע ממושך של רצח מצד המתכננים והמבצעים הראשיים, דבר אשר חייב היה לחדור לתוך הכרתם של יתר המבצעים אף הם, כי אין לקבל שלא ידעו את העקרונות היסודיים עליהם מושתתת החברה האנושית ושהנם נחלת כל העמים התרבותיים.

עיין כמו כן(276, 1961 NJW) BGH. 1. StR 404/60 פסק דין מיום 6.12.60 הדן ברציחת חולי רוח לפי פקודותיו של היטלר. בפסק הדין נאמר בין היתר (ע' 277, 278) שלכל המאוחר משנת 1940 היה ברור לכל אדם שלא הצטיין בתמימות יתירה, ובודאי לכל מי שהשתייך למנגנון ההנהגה שהשלטון הנאצי איננו נרתע מפשעים, ומי שהשתתף בפשעים אלה אינו יכול לטעון שבטעות חשב מעשה אסור למותר, באשר הפרו הפשעים הללו עקרונות יסוד של שלטון החוק.

הכלל העברי "אין עונשין אלא אם כן מזהירין", המקביל לעקרון החוקיות לפי הכלל הרומי, רומז לחשיבות האזהרה בדבר האיסור. במשך מלחמת העולם ניתנו לפושעים הנאציים אזהרות חוזרות ונשנות ע"י ממשלות בנות הברית כי יבואו על עונשם, א ללא הועיל. צודק Henry Stimson בדבריו המובאים בפסק דין "המשפטנים" (ע' 976):

> "It was the Nazi confidence that we would never chase and catch them, and not a misunderstanding of our opinion of them, that led them to commit their crimes. Our offense was thus that of the man who passed by on the other side. That we have finally recognized our negligence and named the criminals for what they are is a piece of righteousness too long delayed by fear."

28. הסנגור המלומד בקש לשלול את סמכות המדינה בטענה כי הפשעים המיוחסים לנאשם בפרטים 1 - 12 בוצעו, לפי עצם כתב האישום, בתוקף תפקידו ומהווים "מעשי המדינה" (acts of State), מעשים שלפי טענתו רק המדינה הגרמנית אחראית להם. בטענה זאת מסתמך הסנגור, בעיקר, על התיאוריה של Kelsen כפי שהוסברה בכתביו:

> "Collective and Individual Responsibility in International Law with Particular Regard to the Punishment of War Criminals" (1943), 33 California Law Review 530 ff;
>
> "Peace through Law" (1944) p. 71 ff;
>
> "Principles of International Law" (1952), p.235 ff.

המחבר המלומד מסתמך על הכלל "par in parem non habet imperium", כלומר מדינה רבונית אינה שולטת על מדינה רבונית אחרת ואינה שופטת אותה, ומסיק ממנו כי מדינה אינה רשאית לשפוט אדם בשל מעשה פלילי, המהוה "מעשה מדינה" של מדינה אחרת, ללא הסכמתה של אותה מדינה לשיפוטו. לפי דעתו של Kelsen

רק המדינה שבשמה פעל ה"אורגן" (המושל או הפקיד) אחראית להפרת המשפט הבינלאומי ע"י המעשה, ואילו המבצע אינו אחראי כלל (חוץ משני חריגים: רגול ובגד-מלחמה).

התיאוריה של "מעשה מדינה" נדחתה ע"י בית הדין הצבאי הבינלאומי בנירנברג, באמרו (ע' 222-223):

"It was submitted that international law is concerned with the actions of sovereign States, and provides no punishment for individuals; and further, that where the act in question is an act of State, those who carry it out are not personally responsible, but are protedted by the doctrine of the sovereignty of the State. In the opinion of the Tribunal, both these submissions must be rejected. That international law imposes duties and liabilities upon individuals as well as upon States has long been recognized. In the recent case of Ex Parte Quirin (1942), 317 U.S. 1, before the Supreme Court of the United States, persons were charged during the war with landing in the United States for purposes of spying and sabotage. The late Chief Justice Stone, speaking for the Court, said:

"From the very beginning of its history this Court has applied the law of war as including that part of the law of nations which prescribes for the conduct of war, the status, rights, and duties of enemy nations as well as enemy individuals."

He went on to give a list of cases tried by the Courts, where individual offenders were charged with offenses against the laws of nations, and particularly the laws of war. Many other authorities could be cited, but enough has been said to show that individuals can be punished for violations of international law. Crimes against international law are committed by men, not by abstract entities, and only by punishing individuals who commit such crimes can the provisions of international law be enforced... The principle of international law, which under certain circumstances, protects the representatives of a state, cannot be applied to acts which are condemned as criminal by international law. The authors of these acts cannot shelter themselves behind their official position in order to be freed from punishment in appropriate proceedings. Article 7 of the Charter expressly declares:

'The official position of defendants, whether as heads of States, or responsible officials in Government departments, shall not be considered as freeing them from responsibility, or mitigating punishment.'

On the other hand the very essence of the Charter is that individuals have international duties which transcend the national obligations of obedience imposed by the individual state. He who violates the laws of war cannot obtain immunity while acting in pursuance of the authority of the state if the state

in authorising action moves outside its competence under international law."

מתוך הקשר הדברים ברור כי המשפט האחרון אינו בא, כטענת הסנגור בתזכירו (ע' 28), כדי לצמצם את ההלכה ל"הפרת חוקי המלחמה" בלבד; הרי למעלה נאמר כי "אותו עקרון של המשפט הבינלאומי המקנה, במסיבות ידועות, חסות לנציגיה של מדינה, אין להחילו על מעשים המוקעים כפליליים ע"י המשפט הבינלאומי".

אכן התיאוריה של Kelsen ונושאי כליו (עיין תזכיר הסנגוריה, ע' 14-35), ואף התיאוריות "המוגבלות" הנזכרות ע"י הסנגור המלומד (שם, שם), אינן מתקבלות על הדעת. התקדימים המובאים כאסמכתאות לתיאוריה זאת, כגון Schooner Exchange v. Mc Faddon (1812) 7 Cranch 116

תזכירו של מזכיר הממשלה של ארה"ב בענין האניה "Caroline" היינו People v. Mc Leod (1841) עיין Moore, Digest of International Law II, § 175

ועוד - אינם הולמים את המציאות של גרמניה הנאצית. למדינה המתכננת ומבצעת "פתרון סופי" אין להתיחס כ- "Par in parem" אלא כלחבר פושעים.

בפסק דין "המשפטנים" נאמר (ע' 984):

> "The very essence of the prosecution case is that the laws, the Hitlerian decrees and the Draconic, corrupt, and perverted Nazi judicial system themselves constituted the substance of war crimes and crimes against humanity and that participation in the enactment and enforcement of them amounts to complicity in crime. We have pointed out that governmental participation is a material element of the crime against humanity. Only when official organs of soverignty participated in atrocities and persecutions did those crimes assume international proportions. It can scarcely be said that governmental participation, the proof of which is necessary for conviction, can also be a defense to the charge".

תחת הכותרת "פשע המדינה בתורת מעשה מדינה" ("State Crime as Act of State") אומר

Drost, The Crime of State, I (Humanicide), 310 - 311:

> "Any state officer irrespective of his rank or function would necessarily go unpunished if his acts of state were considered internationally as the sovereign acts of a legal person. The person who really acted on behalf of the state, would be twice removed from penal justice since the entity whom he represented, by its very nature would be doubly immune from punishment, once physically and once legally. The natural person escapes scotfree between the legal loopholes of state personality and state sovereignty, But then, this reasoning in respect of these too much laboured juristic conceptions should not be carried into the province of penal law."

"Immunity for

"Immunity for acts of state constitutes the negation of international criminal law which indeed derives the necessity of its existence exactly from the very fact that acts of state often have a criminal character for which the morally responsible officer of state should be made penally liable."

טענתו של הסנגור המלומד כי לא הנאשם, כי אם המדינה שבשמה פעל היא אחראית למעשיו הפליליים, נכונה רק בחלקה השני. נכון שלפי משפט העמים אחראית גרמניה לא רק אחריות מוסרית, אלא אחריות חוקית, לכל הפשעים שבוצעו בתורת "מעשי מדינה" שלה, ובכללם הפשעים המיוחסים לנאשם. אבל אין אחריות זאת גורעת במלוא הנימה מאחריותו האישית של הנאשם למעשיו. עיין Oppenheim – Lauterpacht, § 156 b:

"The responsibility of States is not limited to restitution or to damages of a penal character. The State, and those acting on its behalf, bear criminal responsibility for such violations of international law as by reason of their gravity, their ruthlessness, and their contempt for human life place them within the category of criminal acts as generally understood in the law of civilised countries. Thus if the Government of a State were to order the wholesale massacre of aliens resident within its territory the responsibility c of the State and of the individuals responsible for the ordering and the execution of the outrage would be of a criminal charcter."

"... It is impossible to admit that individuals, by grouping themselves into States and thus increasing immeasurably their potentialities for evil, can confer upon themselves a degree of immunity from criminal liability and its consequences which they do not enjoy when acting in isolation. Moreover, the extreme drastic consequences of criminal responsibility of States are capable of modification in the sense that such responsibility is additional to and not exclusive of the international criminal liability of the individuals quilty of crimes committed in violation of International Law."

עיין כמו כן שם, שם §153a (ע' 341):

"... No innovation was implied in the Charter annexed to the Agreement of August 8, 1945, for the punishment of the Major War Criminals of the European Axis inasmuch as it decreed individual responsibility for war crimes proper and for what it described as crimes against humanity. For the laws of humanity

which are not

which are not dependent upon positive
enactment, are binding, by their very nature,
upon human beings as such."

שלילת הטענה של "מעשה מדינה" מהווה אחד מ"עקרונות המשפט הבינלאומי שהוכרו ע"י חוקת בית הדין ופסק הדין של נירנברג", אשר אושרו פה אחד ע"י עצרת האומות המאוחדות בהחלטתה מיום 11.12.46. בנסוח העקרונות המוכרים הנ"ל ע"י ועדת החוק הבינלאומית של או"ם, לפי הוראות העצרת בהחלטתה מס. 177 II, מופיע עקרון זה ב"עקרון מס' 3":

"The fact that a person who committed
an act which constitutes a crime under
international law acted as Head of
State or responsible Government official
does not relieve him from responsibility
under international law".

גם בהחלט. מס' 96 (I) מיום 11.12.46, בה אישרה עצרת האומות המאוחדות פה אחד כי "השמדת עם" הוא "פשע לפי המשפט הבינלאומי", נאמר כי יש להעניש על ביצועו של פשע זה עבריינים עקריים ושותפים, "whether private individuals, public officials or statesmen" וכן האמנה בדבר מניעתו וענישתו של הפשע השמדת עם קובעת בסעיף 4:

"בני אדם המבצעים השמדת עם או אחד המעשים
המנויים בסעיף 3, יבואו על ענשם, בין שהם
מושלים הנושאים באחריות מכוח חוקה, בין שהם
פקידי צבור ובין שהם אישים פרטיים".

סעיף זה מאשר עקרון המוכר ע"י כל עמי התרבות, כדברי בית הדין הבינלאומי לצדק בחוות דעתו הנזכרת לעיל, ומאחר שגם גרמניה הצטרפה לאמנה, יתכן כי אפילו אליבא ד- Kelsen , הדורש אמנה בינלאומית או הסכמת המדינה הנוגעת לענין, אין עוד מקום לטענת "מעשה מדינה". אבל דחיית הטענה אינה תלויה באישור העקרון ע"י גרמניה; הטענה נפסלה מכבר ע"י משפט העמים.

עצם הטענה כי השמדה שיטתית של המוני אנשים חסרי ישע ע"י ממשלה ומשטרה תהווה "מעשה מדינה" שמבצעיו לא יהיו אחראים לו, נראית כעלבון לשכל הישר וכלעג לצדק ולמשפט, ואין אנו מוכנים לקבלה.

מטעמים אלה אנו דוחים את טענת "מעשה המדינה".

29. הסנגור המלומד הסתמך בתזכירו (ע' 48 - 50) על הפירוש הדווקני שניתן ע"י בית הדין הצבאי הבינלאומי בנירנברג למונח "פשע כלפי האנושות" לפי סעיף 6(ג) של המגילה, בהוציאו מכלל שיפוטו פשעים רבים מסוג זה שבוצעו בגרמניה לפני פרוץ המלחמה. בפסק דינו נגד פושעי המלחמה הראשיים אמר בית הדין (ע' 254):

"To constitute Crimes against Humanity, the
acts relied on before the outbreak of war must
have been in execution of, or in connection
with, any crime within the jurisdiction of the
Tribunal. The Tribunal is of the opinion that
revolting and horrible as many of these crimes

were, it

were, it has not been satisfactorily proved that they were done in execution of, or in connection with, any such crime. The Tribunal therefore cannot make a general declaration that the acts before 1939 were Crimes against Humanity within the meaning of the Charter."

לפי דעתנו אין להסיק שום מסקנה מפירוש זה של המגילה, שהריהו מבוסס על סייג מפורש בסעיף 6(ג) של המגילה, שאינו מופיע בהגדרת "פשע כלפי האנושות" בסעיף II 1(ג) של חוק מועצת הפיקוח מס' 10. המלים האחרונות בקטע המובא לעיל ("פשעים כלפי האנושות במובן המגילה") מורות על כך כי לולא הסייג המיוחד לסעיף 6(ג), היה בית הדין רואה את הפשעים הנ"ל כ"פשעים כלפי האנושות". נכון הדבר שלמרות ההשמטה הבולטת של הסייג הנ"ל בחוק מועצת הפיקוח מס' 10 החליטו שנים מבתי הדין הצבאיים של ארה"ב במשפטים הנוספים (במשפט Flick ובמשפט "המיניסטריונים") להחיל את הסייג הנ"ל גם על החוק האחרון, אבל שני בתי דין אחרים (במשפט "עוצבות המבצע" ובמשפט "המשפטנים") הביעו דעה הפוכה ואנו סבורים כי דעתם, המתאימה לפשט של החוק, נכונה. עיין גם בהנמקה המשכנעת, לפי דעתנו, של ראש התביעה האמריקאית, הגנרל טיילור, בטענותיו במשפט "המיניסטריונים" (XIII TWC 82 ff). יש לציין כי הפסיקה הגרמנית לפי חוק מועצת הפיקוח מס' 10 החילה את הגדרת "הפשע כלפי האנושות", הלכה למעשה, על כל הפשעים מסוג זה שבוצעו בתקופת השלטון הנאצי, כלומר החל מ-30.1.1933, עיין

H. Meyerowitz, "La répression par les Tribunaux Allemands des Crimes contre l'Humanité", 1960, 233.

לצורך משפט זה אין חשיבות מעשית יתרה לשאלה הנ"ל, שהרי רוב הפשעים המיוחסים לנאשם בוצעו בתקופת המלחמה או בקשר למלחמה (לפי פסק הדין של נירנברג מהוות פלישותיו של היטלר לאוסטריה ולצ'כוסלובקיה "פשעים בגדר סמכות בית המשפט" במובן הסייג לסעיף 6(ג) של המגילה, עיין שם, שם, כרך 22, ע' 643, 662). על כל פנים נראה לנו, לאור ההגדרה הכללית של "הפשע כלפי האנושות" בחוק מועצת הפיקוח מס' 10, כי הסייג הצמוד לסעיף 6(ג) של המגילה אינו מצמצם את מהותו הסובסטנטיבית של "הפשע כלפי האנושות" לפי המשפט הבינלאומי, אלא הגביל רק את סמכותו של בית הדין הצבאי הבינלאומי בנירנברג לשיפוט אותם הפשעים מסוג זה הקשורים "בפשעי מלחמה" או "בפשעים נגד השלום". עיין גם Oppenheim-Lauterpacht II § 257 (מהדורה שביעית), ע' 579, הערה (5) ואסמכתאות שם.

30. הרחבנו את הדבור על האופי הבינלאומי של הפשעים הנדונים, כי זהו הבסיס הרחב ביותר, אם כי לא היחיד, לסמכות הישראלית לפי משפט העמים. לא פחות חשוב, מבחינת המשפט הבינלאומי, הוא הקשר המיוחד שיש למדינת ישראל עם פשעים אלה, באשר עם ישראל (להלן, כלשון המחוקק, "העם היהודי") היווה את המטרה והקרבן של רוב הפשעים הנדונים. "זכות הענישה" של מדינת ישראל כלפי הנאשם יונקת, לפי דעתנו, משני מקורות מצטברים: מקור אוניברסלי או כלל-אנושי, המעניק זכות שפיטה וענישה, לגבי פשעים מסוג זה, לכל מדינה ומדינה במשפחת העמים; ומקור מיוחד או לאומי, המעניק לעם הקרבן זכות לשפוט את המתנקש בקיומו.

יסוד שני זה של הסמכות הפלילית מתאים, לפי הטרמינולוגיה המקובלת, ל"עקרון החסות" (protective principle) או "עקרון הסמכות הריאלית" (compétence réelle). באנגליה, שנחשבה עד לפני זמן קצר כמדינה שאינה מזדקקת לסמכות זאת (ראה עדיין

Harvard Research in International Law, Jurisdiction with Respect to Crime, 1935, AJIL, Vol. 35 (Suppl.), 544)

נאמר במשפט

Joyce v. D.P.P. (1946) A.C. 347 (at p. 372):

"The second point of appeal... was that in any case no English Court has jurisdiction to try an alien for a crime committed abroad... There is, I think, a short answer to this point. The statute in question deals with the crime of treason committed within or... without the realm... No principle of comity demands that a state should ignore the crime of treason committed against it outside its territory. On the contrary a proper regard for its own security requires that all those who commit that crime, whether they commit it within or without the realm, should be amenable to its laws."

Oppenheim-Lauterpacht I § 147

אומר כי הסמכות הפלילית של המדינה כוללת (ע' 333)

"crimes injuring its subjects or serious crimes against its own safety."

רוב המדינות של יבשת אירופה מרחיקות לכת יותר (עייך מחקר הרוורד, שם, שם, ע' 546 ואילך).

31. Dahm, Zur Problematik des Voelkerstrafrechts, 1956

אומר (ע' 28) כי עקרון החסות אינו מוגבל לאותן עבירות-חוץ המאיימות על "אינטרסים חיוניים" של המדינה, ובדברו להלן (ע' 38-39) על "גבולות אימננטיים" של סמכות המדינה, שחריגה מהם תהווה "שמוש לרעה" ברבונותה, הוא מסביר:

"השיפוט הפלילי אינו ענינו של כל אחד ואחד. דרושה נקודת סמוכין (Anknuepfungspunkt), קשר משפטי המקשר את המעניש עם הנענש. למדינה מותר, במדה שמשפט העמים אינו מכיל הלכות הסותרות מזה, להעניש רק אנשים ומעשים הנוגעים בה יותר מאשר במדינות אחרות" (ההדגשות של המחבר).

הסנגור המלומד

הסנגור המלומד סיכם את טיעונו נגד סמכות המחוקק הישראלי בהטעימו (ישיבה 5, ע' 17 - 20), כי לפי משפט העמים דרושה זיקה בין המדינה ומבצע העבירה, וכי בהעדר "נקודת סמוכין מוכרת" אין למדינה סמכות להעניש על עבירות חוץ.

תורת "נקודת הסמוכין" אינה חדשה. Dahm (שם, שם) מסתמך על Mendelssohn-Bartholdy, Vergleichende Darstellun des deutschen und auslaendischen Strafrechts, Allg. Teil VI (1908) 111 f.f. Mendelssohn-Bartholdy עצמו (שם, שם) מביא מימרה בשמו של Rolin-Jaquemins משנת 1874 לאמור:

"Tout le monde est d'accord sur ce point qu'il faut un lien de droit entre celui qui punit et celui qui subit le châtiment."

32. כבר הזכרנו את השקפתו של Grotius על "זכות הענישה", המבוססת גם היא על "נקודת סמוכין" בין העבריין וקרבנו: גרוטיוס מורה כי עצם ביצוע העבירה יוצר זיקה משפטית בין העבריין והנפגע, המקנה לנפגע את הזכות להעניש את העבריין או לדרוש את הענשתו. לפי הצדק הטבעי רשאי הנפגע להעניש בעצמו את העבריין, אלא שארגון החברה העביר את זכותו הטבעית למדינה הרבונית. אחת ממטרותיו העקרית של העונש היא, כך ממשיך מחבר "משפט השלום והמלחמה" (ספר שני, פרק 20), להבטיח "שהנפגע לא יסבול בעתיד פגיעה דומה מידי אותו אדם או מידי אחרים" ("ne post hac tale quid patiatur aut ab eodem aut ab aliis").

גרוטיוס מביא את דברי אחד הקדמונים כי העונש דרוש כדי "להגן על כבודו או סמכותו של מי שנפגע ע"י העבירה, כדי שהזנחת הענישה לא תגרום לבידוי ולהשפלת כבודו" ("dignitas auctoritasve ejus in quem est peccatum tuenda est, ne praetermissa animadversio contemtum ejus pariat et honorem levet"),

ומוסיף כי מה שנאמר על הפגיעה בסמכותו, חל על הפגיעה בכל זכויותיו. ולהלן:

"Ne ab aliis laedatur qui laesus est punitione non quavis, sed aperta atque conspicua quae ad exemplum pertinet obtinetur"

("כדי שהנפגע לא ייפגע ע"י אחרים, יש להעניש לא סתם, אלא ענישה פומבית ובולטת שתשמש דוגמה").

לא כל המשפטנים משתמשים במונח "נקודת הסמוכין" במובן שוה. Mendelssohn-Bartholdy, למשל, גורס שרבונות המדינה בקביעת סמכותה הפלילית היא בלתי מוגבלת, ותורת "נקודת הסמוכין" משמשת בידו רק מכשיר מדעי למיון העבירות הנקבעות בחוק הפוזיטיבי: "מספר נקודות הסמוכין הוא כמספר העבירות" (שם, שם, ע' 112). מצד שני דורש Hyde (שם, שם, ע' 804), כפי שכבר הזכרנו -

"a close and definite connection between that act and the prosecutor, and one which is commonly

acknowledged to

acknowledged to excuse the exercise of jurisdiction. There are few situations where the requisite connection is deemed to exist... The connection... is... apparent when the act complained of is to be fairly regarded as directed against the safety of the prosecuting State."

בין שתי הדעות הקצוניות האלה נמצאת דעתו של Dahm (שם, שם).

על אף חילוקי הדעות בנוגע לקרבת הקשר הדרוש מועיל עצם מונח "הזיקה" או "נקודת הסמוכין" כדי להבהיר את הבעיה שלפנינו. השאלה היא מהו הקשר המיוחד בין מדינת ישראל והעבירות המיוחסות לנאשם, ואם קשר זה הוא קרוב די צרכו כדי לבסס את זכות הענישה של ישראל לגבי הנאשם. השאלה אינה טכנית, אלא רחבה וכללית; שכן עקרונות המשפט הבינלאומי הם עקרונות כלליים ורחבים ולא סעיפים של קודקס מפורש.

33. כאשר מציגים את השאלה בצורה רחבה כאמור לעיל, נדמה לנו שהתשובה אינה יכולה להיות מוטלת בספק. "נקודת הסמוכין" בין ישראל והנאשם (והמדובר בכל אדם הנאשם בפשע כלפי העם היהודי לפי חוק זה) בולטת ב"פשע כלפי העם היהודי", עבירה הדורשת כוונה להשמיד את העם היהודי, כולו או מקצתו. אמנם גם לולא הגדרה ספציפית זאת - ויש לציין כי הצעת החוק הגדירה רק "פשעים כלפי האנושות" ו"פשעי מלחמה" (הצעות חוק לשנת תש"י מס' 36, ע' 119) - היתה "נקודת הסמוכין" קיימת במציאות, שהרי רוב פשעי הנאצים מסוג זה בוצעו נגד העם היהודי; אבל לאור הגדרת "הפשע כלפי העם היהודי" המצב המשפטי יותר ברור. "הפשע כלפי העם היהודי", כפי שהוא מוגדר בחוק, מהווה למעשה נסיון להשמיד את העם היהודי, או השמדה חלקית של העם היהודי. אם קיים קשר ממשי (לאו דווקא זהות) בין מדינת ישראל והעם היהודי, הרי פשע המכוון להשמדת העם היהודי יש לו זיקה מובהקת למדינת ישראל.

34. הקשר בין מדינת ישראל והעם היהודי אינו צריך ביאור. מדינת ישראל נוסדה והוכרה כמדינת היהודים. ההכרזה על הקמת מדינת ישראל מיום ה' באייר תש"ח, 14.5.1948 (עתון רשמי מס' 1) פותחת במלים: "בארץ-ישראל קם העם היהודי", עומדת על תולדות העם היהודי מימי קדם עד מלחמת העולם השניה ועד בכלל, מזכירה את החלטת עצרת האומות המאוחדות מיום 29.11.47 המחייבת הקמת מדינה יהודית בארץ-ישראל, קובעת את "זכותו הטבעית של העם היהודי להיות ככל עם ועם עומד ברשות עצמו במדינתו הריבונית" ומכריזה "על הקמת מדינה יהודית בארץ-ישראל, היא מדינת ישראל". נראה כי אין צורך בשום ראיה נוספת לקשר המובהק בין העם היהודי ומדינת ישראל: זוהי מדינתו הריבונית של העם היהודי.

יתר על כן, ההכרזה על הקמת מדינת ישראל מצביעה על הקשר הטרגי המיוחד בין פשעי הנאצים, המהווים את נשוא החוק הנדון, והקמת המדינה:

"השואה שנתחוללה על עם ישראל בזמן האחרון, בה הוכרעו לטבח מיליונים יהודים באירופה, הוכיחה מחדש בעליל את ההכרח בפתרון בעית העם היהודי מחוסר המולדת והעצמאות על ידי חידוש המדינה היהודית בארץ-ישראל, אשר תפתח לרווחה את שערי המולדת לכל יהודי ותעניק לעם היהודי מעמד של אומה שוות-זכויות בתוך משפחת העמים.

שארית הפליטה

> שארית הפליטה שניצלה מהטבח הנאצי האיום
> באירופה ויהודי ארצות אחרות לא חדלו להעפיל
> לארץ ישראל... ולא פסקו לתבוע את זכותם
> לחיי כבוד, חירות ועמל-ישרים במולדת עמם.
>
> במלחמת העולם השניה תרם הישוב העברי בארץ את
> מלוא-חלקו למאבק האומות השוחרות חירות ושלום
> נגד כוחות הרשע הנאצי, ובדם חייליו ובמאמצו
> המלחמתי קנה לו את הזכות להמנות עם העמים
> מייסדי ברית האומות המאוחדות."

אלה אינן מליצות, אלא עובדות היסטוריות, שמשפט העמים אינו מתעלם מהן.

לאור הכרת האומות המאוחדות בזכות העם היהודי להקים את מדינתו, ולאור הכרת המדינה היהודית המוקמת ע"י משפחת העמים, מהווה הקשר בין העם היהודי ומדינת ישראל חלק בלתי נפרד ממשפט העמים.

הטבח האיום של מיליוני יהודים ע"י הפושעים הנאצים, שהביא כמעט לכליון העם היהודי באירופה, היה אחד הגורמים הכבירים להקמת המדינה של שארית הפליטה. אין לנתק את המדינה משרשיה הנעוצים גם בשואת יהודי אירופה.

מחצית אזרחי המדינה עלו בדור האחרון מאירופה, בחלקם לפני הטבח הנאצי ובחלקם אחריו. אין כמעט אחד מהם שלא שיכל הורים, אחים ואחיות, ורבים שיכלו את בני זוגם, בנים ובנות בתופת הנאצים.

היימצא מי שיאמר כי בתנאים אלה, שלא היו כמותם לשום עם אחר, אין "נקודת סמוכין" מספקת בין הפשע של השמדת יהודי אירופה ובין מדינת ישראל?

35. הסנגור המלומד טוען כי "בהעדר נקודת סמוכין מוכרת" תופס רק עקרון הטריטוריאליות לגבי הפשעים המיוחסים לנאשם. לפי עקרון זה רשאיות לפחות 18 מדינות לשפוט את הנאשם בשל העבירות הנזכרות בכתב האישום, ואילו אחת או אחדות מן המדינות האלה היו מעמידות אותו לדין בשל השמדת יהודים שהתגוררו שם, לא היתה לנאשם כל טענה נגד סמכות בית המשפט. במלים אחרות, ל-18 עמים יש זכות להעניש את הנאשם על רציחת היהודים שהתגוררו על אדמתם, אבל לעם הנרצחים אין זכות ענישה, מפני שעם זה לא על אדמתו הושמד.

אבל העם הוא אחד והפשע אחד: הפשע המיוחס לנאשם הוא "הריגת מיליוני יהודים בכוונה להשמיד את העם היהודי". גם הישוב היהודי היושב כיום במדינת ישראל, או הישוב היהודי שישב בזמנו בארץ-ישראל, הוא חלק מן העם היהודי, שהנאשם, לפי כתב האישום, בקש להשמידו. אם כי חלק זה של העם ניצל, הרי היה בסכנת השמדה, ותולדות מלחמת העולם יוכיחו. על כל פנים השמדת יהודי אירופה שבוצעה בכוונה להשמיד את העם היהודי היתה מכוונת לא רק נגד אותם יהודים שהושמדו, אלא נגד כל העם היהודי, ובכלל הישוב-היהודי בארץ-ישראל. למה הדבר דומה - לעץ שגודעים את שרשיו וענפיו ואומרים לגזע: לא פגעתי בך.

אכן, פשע זה נגע ונגע ב"אינטרסים חיוניים" של מדינת ישראל, ולפי "עקרון החסות" רשאית מדינה זאת להעניש את הפושעים. ואם תמצי לומר, המעשים הנדונים בחוק זה של מדינת ישראל "נוגעים בה יותר מאשר במדינות אחרות" (Dahm), ולכן קיימת "נקודת הסמוכין" גם אליבא דמחבר זה. הענשת הפושעים הנאציים אינה נובעת משרירות לבה של מדינה "המשתמשת לרעה" ברבונותה, אלא זהו שמוש לגיטימי וסביר בסמכות בפלילים.

עם, שאפשר

עם, שאפשר לרצחו ללא עונש - קיומו בסכנה, ואין צריך לומר "כבודו וסמכותו" (גרוטיוס). והרי זו היתה קללת גלותו וחוסר רבונותו של עם ישראל, שכל פושע יכול להתעלל בו ללא חשש שייענש ע"י העם הנפגע. היטלר ועוזריו ניצלו את מצבו הבלתי מוגן של העם היהודי בפיזוריו לשם רציחתו הטוטלית בדם קר. גם לשם תקון מעט של העוול האיום של השואה הוקמה, בהמלצת האומות המאוחדות, מדינת היהודים הרבונית, המאפשרת לשארית הפליטה להגן באמצעים ממלכתיים על קיומה. אחד האמצעים לכך היא ענישת הרוצחים שעשו את מלאכתו הבזויה של היטלר. לשם כך נחקק החוק הנדון.

36. הסנגור טען כי עקרון החסות אינו יכול לחול על חוק זה, מפני שעקרון זה בא להגן רק על מדינה קיימת, בטחונה ועניניה, ואילו בזמן ביצוע העבירות הנדונות טרם היתה המדינה קיימת. הוא הדין, לפי טענתו, ביחס לעקרון "האישיות הסבילה" המסתעף מעקרון החסות ומשמש לחלק מן המדינות להגנת אזרחיהן בחוץ-לארץ על ידי תחיקתן הפלילית; הסנגור מצביע על כך כי מחוסר קיום מדינה יהודית רבונית בזמן השואה לא היו קרבנות הנאצים אזרחי מדינת ישראל בעת רציחתם.

לפי דעתנו טועה הסנגור המלומד בכך שהוא בוחן את עקרון החסות בחוק רטרואקטיבי זה לפי מועד ביצוע העבירות, כפי שנהוג במקרה של חוק רגיל. חוק זה נחקק בשנת 1950 על מנת לחול על תקופה מסויימת שהסתיימה חמש שנים לפני חקיקתו. האינטרס המוגן של המדינה, המוכר על ידי עקרון החסות,הוא במקרה זה האינטרס הקיים בזמן חקיקתו של החוק, וכבר עמדנו על חשיבות התפקיד המוסרי והבטחוני כאחד שחוק זה נועד למלא במדינת ישראל.

37. עצם תחולתו הרטרואקטיבית של החוק על תקופה הקודמת להקמת המדינה אינה מהווה לגבי הנאשם (הכוונה לכל נאשם לפי חוק זה) בעיה שונה מן הרטרואקטיביות הרגילה, בעיה שכבר דנו בה לעיל. Goodhart, "The legality of the Nurnberg Trials." Juridical Review, April 1946 אומר בין יתר דבריו (ע' 8):

> " Many of the national courts now functioning in the liberated countries have been established recently, but no one has argued that they are not competent to try the cases that arose before their establishment ... No defendant can complain that he is being tried by a Court which did not exist when he committed the act."

מה שנאמר כאן על בית משפט שלא היה קיים בעת ביצוע העבירה, כוחו יפה גם לגבי מדינה שלא היתה ריבונית בזמן העבירה. כל הנוף הפוליטי של יבשת אירופה הכבושה השתנה אחרי המלחמה, [redacted], השתנו גבולות ואף השתנתה זהותן של מדינות קודמות, אך כל זה אינו נוגע לנאשם.

38. את הדברים האלה אמרנו ביחס לנאשם, אך האם מדינה חדשה רשאית בכלל לדון בפשעים שבוצעו לפני הקמתה? התשובה על שאלה זו נתנה בערעורו של כץ-כהן נגד היועץ המשפטי, ע"פ 3/48 (פסקים ב', 225), בו הוחלט כי לבתי המשפט הישראליים סמכות מלאה לדון בעבירות שנעברו לפני קום המדינה וכי קיימת "רציפות החוק על אף חילופי הרבונות"; "איך לראות", אמר הנשיא זמורה, "מדוע אותו ציבור בארץ שנגדו נעשה הפשע לא ידרוש את הענשת הפושע מפני שעל הציבור הזה קמה עכשיו ממשלת ישראל במקום ממשלת המנדט." דברים אלה נאמרו לגבי עבירה שבוצעה בארץ,

אבל אין

אבל אין סיבה להניח שהדין יהא שונה לגבי עבירות-חוץ. אילו היה המחוקק המנדטורי מחוקק בזמנו חוק אקסטראטריטוריאלי להענשתם של פושעי המלחמה (כפי שעשה, למשל, המחוקק האוסטראלי בחוק פשעי המלחמה לשנת 1945, ראה סעיף 12), ברור שבית המשפט הישראלי היה מוסמך לשפוט לפיו עבירות שבוצעו בחוץ-לארץ לפני הקמת המדינה. עקרון הרציפות חל גם על סמכות החקיקה: המחוקק הישראלי רשאי לתקן או להשלים את החקיקה המנדטורית למפרע, על ידי חקיקת חוקים שיחולו על מעשים פליליים שבוצעו לפני הקמת המדינה.

אכן, חוק רטרואקטיבי זה בא להשלים את החסר בחוקי ארץ ישראל המנדטורית, והאינטרס המוגן על ידי חוק זה היה קיים גם בתקופת הבית הלאומי. הצהרת בלפור והמנדט על ארץ-ישראל שניתן לבריטניה על ידי חבר הלאומים, היוו הכרה בין-לאומית בעם היהודי (עיין N. Feinberg, "The Recognition of the Jewish People in International Law" Jewish Yearbook of International Law 1948 ע' 15 ואסמכתאות שם), בקשר ההיסטורי של העם היהודי עם ארץ-ישראל ובזכותו להקים מחדש את ביתו הלאומי בארץ זו. העם היהודי השתמש בזכות זאת בפועל, והבית הלאומי גדל והתפתח עד שהגיע למעמד רבוני. בתקופה הקודמת להקמת המדינה הרבונית אפשר לראות את הבית הלאומי באספקלריה של "nasciturus pro jam nato habetur" (עיין פיינברג, שם, שם). הישוב העברי בארץ-ישראל היווה באותה תקופה "מדינה בדרך", שהגיעה למעמד רבוני בבוא העת. חוסר הרבונות לא אפשר לישוב העברי בארץ לחוקק חוק פלילי נגד פשעי הנאצים בתקופת ביצועם, אבל פשעים אלה היו מכוונים גם נגד ישוב זה, שהיווה חלק בלתי נפרד מן העם היהודי, ותחיקת החוק הנדון למפרע על ידי מדינת ישראל מילאה את הצורך שהיה קיים כבר קודם לכן.

העובדות ההיסטוריות מסבירות את הרקע של התחיקה הנדונה, אבל מבחינה משפטית נראה לנו כי סמכות התחיקה הרטרואקטיבית של המדינה החדשה אינה תלויה ברקע זה דווקא ואינה מותנית ברציפות החוק בין ארץ-ישראל ומדינת ישראל. נבחר במשל נועז ונניח ששרידי הצוענים, קבוץ אתני או עם שהיה גם הוא קרבן של "פשע השמדת עם" בדומה לעם היהודי, היו מתקבצים אחרי המלחמה והיו מייסדים מדינה רבונית באיזה שהוא חלק של העולם. נראה לנו כי שום עקרון של המשפט הבין-לאומי לא היה שולל מן המדינה החדשה את הסמכות הטבעית להעמיד לדין את משמידי עמם שהיו נופלים בידה. זכות הענישה של הקבוץ הנפגע נובעת במישרין, כפי שהוסבר על ידי גרוטיוס (לעיל), מן הפשע שבוצע נגדו על ידי העבריין, ורק חוסר רבונותו שולל ממנו את הסמכות לשפוט ולהעניש את העבריין. אם הקבוץ או העם הנפגע מגיע לאחר מכן לרבונות מדינית באיזו טריטוריה שהיא, רשאי הוא להשתמש ברבונותו להפעלת זכות הענישה הטבעית שלו נגד העבריין שפגע בו.

במה דברים אמורים - בפשע של השמדת עם (ובכלל זה הפשע כלפי העם היהודי), המבוצע אמנם על ידי הריגת היחידים, אך המבוצע בכוונה להשמיד את העם בתור קבוץ. בהתאם לתורת הגזע הרצחנית של היטלר הפרידו הנאצים בכל מדינות שלטונם בין האזרחים היהודים ובין שאר אזרחי המדינה והוציאו את היהודים להורג בגלל השתייכותם הגזעית בלבד. כשם שהעם היהודי היווה את האובייקט שנגדו כוון הפשע, כן הוא הסובייקט המוסמך להעמדת המתנקשים בקיומו לדין. העובדה שעם זה נהפך אחרי השואה מאובייקט לסובייקט ומקרבן פשע גזעני לבעל סמכות להעניש את הפושעים, היא זכות היסטורית גדולה שאין לבטלה. מדינת ישראל, המדינה הרבונית של העם היהודי, ממלאת על ידי תחיקתה את התפקיד להגשים את זכות הענישה של העם היהודי כלפי הפושעים שהרגו את בניו מתוך כוונה לשים קץ לקיומו של העם הזה. אנו משוכנעים כי

משוכנעים כי סמכות זאת הולמת את עקרונות משפט העמים הקיים.

מכל הטעמים האלה דחינו את טענתו הראשונה של הסנגור נגד סמכות בית המשפט.

39. יש להוסיף שפסק הדין הידוע של בית המשפט הבינלאומי הקבוע בהאג בענין לוטוס קבע שעקרון הטריטוריאליות אינו מגביל את סמכות המדינה לשפוט בפלילים, ולא עוד אלא הטוען נגד הסמכות, עליו להצביע על כלל מיוחד במשפט הבינלאומי, השולל את הסמכות. לא הלכנו בדרך ההלכה הזאת, המעבירה כאילו את "חובת הראיה" על הטוען נגד הסמכות, אלא העדפנו להסתמך על טעמים חיוביים לקיום סמכותה של מדינת ישראל.

40. טענתו השניה של הסנגור המלומד היתה כי העמדתו של הנאשם לדין בישראל בעקבות חטיפתו ממדינה זרה נוגדת את משפט העמים ושוללת את סמכות בית המשפט. הסנגור טען כי הנאשם, שהתגורר בשם בדוי בארגנטינה, נחטף ב-11.5.60 ע"י שליחי מדינת ישראל והובא בעל כרחו לישראל. הסנגור בקש לשמוע שני עדים כדי להוכיח את טענתו שחוטפי הנאשם פעלו לפי הוראות שקבלו מאת ממשלת ישראל או באי כחה, טענה שהסנגור המלומד ייחס לה חשיבות יתרה כדי להראות שהנאשם הובא לתחום שיפוטה של ישראל ע"י הפרת המשפט הבינלאומי. אסור לבית המשפט, כך סיכם הסנגור את טענותיו, לסמוך את ידו על מעשה בלתי חוקי של המדינה ואין למדינת ישראל סמכות לשפוט את הנאשם במסיבות אלה.

לעומת זה טען היועץ המשפטי המלומד כי סמכותו של בית המשפט מושתתת על החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם, החל על הנאשם ועל המעשים המיוחסים לו בכתב האישום, כי מחובתו של בית המשפט לדון בפשעים אלה וחו לא, וכי לפי הפסיקה הקבועה של בתי המשפט באנגליה, ארצות הברית וארץ-ישראל אין לו, לבית המשפט, להכנס בבירור מסיבות כליאתו של הנאשם והעברתו לתחום שיפוטה של המדינה; שאלות שאינן נוגעות לסמכותו של בית המשפט לשפוט את הנאשם על העבירות שבגללן הועמד לדין לפניו, אלא ליחסי חוץ של המדינה בלבד. היועץ המשפטי הוסיף כי בקשר למסיבות כליאתו של הנאשם והעברתו לישראל הגישה בזמנו הרפובליקה הארגנטינית תלונה למועצת הבטחון של האומות המאוחדות, שהחליטה ביום 23.6.60 כדלקמן (מסמך S/4349) (מוצג ת/1):

"The Security Council,

Having examined the complaint that the transfer of Adolf Eichmann to the territory of Israel constitutes a violation of the sovereignty of the Argentine Republic,

Considering that the violation of the sovereignty of a Member State is incompatible with the Charter of the United Nations,

Having regard to the fact that reciprocal respect for and the mutual protection of the sovereign rights of States are an essential condition for their harmonious coexistence,

Noting that the repetition of acts such as that giving rise to this situation would involve a breach of the principles upon which international order is founded, creating an atmosphere of insecurity and distrust incompatible with the preservation of peace,

Mindful of the universal condemnation of the persecution of the Jews under the Nazis and of the concern of people in all countries that Eichmann should be brought to appropriate justice for the crimes of which he is accused,

Noting at the same time that this resolution should in no way be interpreted as condoning the odious crimes of which Eichmann is accused,

1. Declares

1. Declares that acts such as that under consideration, which affect the sovereignty of a Member State and therefore cause international friction, may, if repeated, endanger international peace and security;

2. Requests the Government of Israel to make appropriate reparation in accordance with the Charter of the United Nations and the rules of international law;

3. Expresses the hope that the traditionally friendly relations between Argentina and Israel will be advanced."

בעקבות ההחלטה הנ"ל הגיעו שתי הממשלות לידי הסכם על יישוב הסכסוך ביניהן ופרסמו ביום 3.8.60 את ההודעה המשותפת הבאה (ת/4):

"Los Gobiernos de la República Argentina e Israel, animados por el própósito de dar cumplimiento a la resolucion del Consejo de Seguridad del dia 23 de Junio de 1960 en cuanto expresa la esperanza de que mejoren las relaciones tradicionalmente amistosas entre ambos paises, resuelven considerar concluido el incidente originado en la accion cometida por nacionales israelies en perjuicio de derechos fundamentales del Estado argentino".

תרגום עברי (ישיבה 2, ע' 12):

"ממשלות ארגנטינה וישראל, מתוך כוונה להפעיל את החלטת מועצת הבטחון מיום 23 ביוני 1960, במידה שהיא נותנת ביטוי לתקווה כי ישופרו יחסי הידידות המסורתית בין שתי המדינות, מחליטות לראות כמחוסלת את התקרית שנגרמה עקב פעולתם של נתינים ישראליים שפגעה בזכויות היסודיות של מדינת ארגנטינה".

בהחלטה מס' 3 מיום 17.4.61 (ישיבה 6) דחינו את השגותיו של הסנגור על סמכות בית המשפט וקבענו כי אין צורך לשמוע את העדים שהוזמנו בקשר לטענתו השניה. ואלה נמוקי החלטתנו.

41. הלכה פסוקה היא כי אדם העומד לדין בשל עבירה על חוקי המדינה אינו רשאי להתנגד לשיפוטו בגלל אי חוקיות מעצרו או אי חוקיות האמצעים בהם הובא לתחום שיפוטה של המדינה. בתי המשפט של אנגליה, ארצות הברית וארץ-ישראל החליטו בפסיקה רצופה כי מסיבות מעצרו ואופן הבאתו של הנאשם לתחום המדינה אינם רלבנטיים למשפט וסרבו בעקביות, בכל המקרים, להכנס לבירור המסיבות האלה.

העקרון נקבע לראשונה ב-

Ex parte Susannah Scott (1829) 9 B. & C. 446; 109 E.R. 106.

המבקשת

המבקשת הואשמה באנגליה בעוון (misdemeanour) של שבועת שקר. קצין משטרה בריטי, בבצעו צו מעצר שהופנה באופן מיוחד אליו ע"י זקן השופטים, לורד Tenterden עצר את המבקשת בבלגיה. המבקשת פנתה אל השגריר הבריטי בבלגיה, שסרב להתערב, וקצין המשטרה הוביל אותה לאנגליה, שם ניתן צו לכלאה עד לבירור משפטה. היא הגישה בקשה בדרך habeas corpus לשחרורה. זקן השופטים, לורד Tenterden דחה את הבקשה באומרו:

"I consider the present question to be the same as if the party were now brought into Court under the warrant granted for her apprehension... The question, therefore, is this, whether if a person charged with a crime is found in this country, it is the duty of the Court to take care that such a party shall be amenable to justice, or whether we are to consider the circumstances under which she was brought here. I thought, and still continue to think, that we cannot inquire into them. If the act complained of were done against the law of a foreign country, that country might have vindicated its own law. If it gave her a right of action, she may sue upon it... For these reasons, I am of opinion that the rule must be discharged."

בסיכומו במשפט R. v. Nelson and Brand (1867) (המובא במאמרו של O'Higgins, "Unlawful Seizure and Irregular Extradition", 36 British Yearbook of International Law, 1960, ע' 285) אמר הלורד זקן השופטים, Sir Alexander Cockburn בין יתר דבריו למושבעים:

"Suppose a man to commit a crime in this country, say murder, and that before he can be apprehended he escapes into some country with which we have not got an extradition treaty, so that we could not get him delivered up to us by the authorities, and suppose that an English police officer were to pursue the malefactor, and finding him in some place where he could lay his hands upon him, and from which he could easily reach the sea, got him on board a ship and brought him before a magistrate, the magistrate could not refuse to commit him. If he were brought here for trial, it would not be a plea to the jurisdiction of the Court that he had escaped from justice, and that by some illegal means he had been brought back. It would be said, 'Nay, you are here; you are charged with having committed a crime, and you must stand your trial. We leave you to settle with the party who may have done an illegal act in bringing you into this position; settle that with him'."

ב- Ex parte Elliott, (1949) 1 ALL E.R. 373

נדונה בקשת habeas corpus של חייל בריטי, שערק מיחידתו ב-1946 ונעצר ב-1948 בבלגיה ע"י שני קציני צבא בריטיים, שנתלוו ע"י שני קציני משטרה בלגיים, הועבר ע"י שלטונות הצבא הבריטיים לאנגליה ונכלא שם עד לבירור משפטו בשל עריקה. ב"כ המבקש טען, בין היתר, כי השלטונות הבריטיים בבלגיה לא היו מוסמכים לעצור את המבקש וכי הוא נעצר בנגוד לחוק הבלגי. לורד Goddard דחה את הבקשה, באמרו בפסק דינו (ע' 376):

"The point with regard to the arrest in Belgium is entirely false. If a person is arrested abroad and he is brought before a court in this country charged with an offence which that court has jurisdiction to hear, it is no answer for him to say, he being then in lawful custody in this country: 'I was arrested contrary to the laws of the State of A or the State of B where I was actually arrested.' He is in custody before the court which has jurisdiction to try him. What is it suggested that the court can do? The court cannot dismiss the charge at once without its being heard. He is charged with an offence against English law, the law applicable to the case."

זקן השופטים מסיים את דבריו בשאלה זאת באמרו (ע' 377):

"We have no power to go into the question, once a prisoner is in lawful custody in this country, of the circumstances in which he may have been brought here. The circumstances in which the applicant may have been arrested in Belgium are no concern of this court."

42. העקרון מקובל גם בפסיקה הארץ-ישראלית. בבקשת habeas corpus של יצחק כץ (מטעם חיים נוביק) נגד מפקד הכוחות הפולניים בא"י, בג"ץ 71/44 (פל"ר כרך 11, ע' 355), טען עוה"ד (דאז) אולשן כי נוביק, שנדון ע"י בית דין צבאי פולני בשל עריקה, הובא לפני בית דין אקסטראטריטוריאלי זה בנגוד לחוק. נוביק נעצר ע"י המשטרה הארץ-ישראלית, וללא החלטה בית משפט אזרחי ארץ-ישראלי, כדרוש לפי ה- Allied Forces Act נמסר במישרין לכוחות הפולניים ונשפט. זקן השופטים דחה את הבקשה בנמוק כי (ע' 358) -

"Provided the Court Martial is properly constituted, and provided the accused, who is before it, is subject to its jurisdiction, the circumstances in which he was arrested and arrived before the Court are not relevant to the question of the jurisdiction of the Court."

בערעור של מחמוד חסן יסין הידוע בשם אפונה נגד היועץ המשפטי, ע"פ 14/42 (פל"ר כרך 9, ע' 63) דן בית המשפט העליון במקרה של "פושע נמלט", שנעצר

שנעצר ע"י סמל משטרת ארץ-ישראל בסוריה, הוחזר בעל כרחו לארץ ונדון למות ע"י בית המשפט לפשעים חמורים בירושלים. ב"כ המערער טען כי מחוסר הפעלת חוזה ההסגרה הקיים בין שתי המדינות היו מעצרו של מרשו בסוריה והעברתו בעל כרחו לא"י בלתי חוקיים ולבית המשפט הירושלמי לא היתה סמכות להרשיעו. בית המשפט לערעורים דחה את הטענה בנמוק כדלקמן:

"In our opinion, the law is correctly stated in volume 4 of Moore's Digest of International Law, at page 311. The authority cited is an American (State) case which, of course, is not binding on this Court, Nevertheless we adopt the language used, which is as follows: -

'Where a fugitive is brought back by kidnapping, or by other irregular means, and not under an extradition treaty, he cannot, although an extradition treaty exists between the two countries, set up in answer to the indictment the unlawful manner in which he was brought within the jurisdiction of the court. It belongs exclusively to the government from whose territory he was wrongfully taken to complain of the violation of its rights.'

"Accepting that view of the law, we think that there is no substance in the extradition point."

התקדים המובא בספרו של Moore (שם, שם) ושפסק דין זה מאזכרו בלשון "an American (State) case" אינו אלא Ker v. Illinois, 119 U.S. 436, פסק הדין המנחה של בית המשפט העליון של ארה"ב בסוגיה הנדונה. מכל מקום יש להטעים כי ההלכה האמריקאית, כפי שסוכמה ע"י Moore, "אומצה" כאן בפרוש ע"י בית המשפט העליון של ארץ-ישראל.

43. בטרם נפנה, בעקבות "אמוץ" זה, לפסיקה של ארה"ב, נעמוד בקצרה על משמעותה של הפסיקה שסקרנו עד בה מבחינת המשפט הבינלאומי. השאלה המתעוררת מבחינה זו היא אם העקרון של Ex parte Scott ו- Ex parte Elliott, כי הנאשם אינו רשאי להתנגד לשיפוטו בגלל אי חוקיות מעצרו או אי חוקיות האמצעים בהם הובא לתחום השיפוט, מוגבל לאי חוקיות האמצעים במובן החוק המוניציפלי של מדינה זו או אחרת, או אם העקרון הוא כללי וחל גם על שמוש באמצעים שיש בהם משום הפרת המשפט הבינלאומי, כלומר משום פגיעה בריבונותה של מדינה זרה. לניתוח הפסיקה, ביחוד הבריטית, מבחינה זו מוקדש מאמרו של O'Higgins שפורסם זה לא מכבר (ר' לעיל). מסקנתו הסופית של המחבר המלומד היא כדלקמן (ע' 319):

"A British court will probably exercise jurisdiction over a criminal brought before it as the result of a violation of international law. There is, however, no precedent which binds any British court to adopt this view."

הערכה זהירה

הערכה זהירה זו מבוססת על דעתו של המחבר המלומד, כי רוב התקדימים הבריטיים אינם דנים, הלכה למעשה, במקרים של הפרת המשפט הבינלאומי; כי במשפט - Emperor v. Vinayak Damodar Savarkar (1910), I.L.R. 35 Bombay 225 (228) - הוחל אמנם העקרון של Ex parte Scott ושל R. v. Nelson and Brand, הלכה למעשה, על מקרה בו טען הנאשם הפרת המשפט הבינלאומי (שם, שם ע' 286), אלא שמצד שני הובעה הסתייגות בשאלה זאת ע"י לורד Reading ב- R. v Garrett (1917), 86 L.J. (K.B.) 894 (898).

44. הפסיקה האמריקאית בסוגיה זאת היא יותר חד-משמעית (וזו כנראה הסיבה לכך שבית המשפט העליון של ארץ-ישראל, בע"פ 14/42 (אפונה נגד י.מ.), העדיף להשען על הלכה מגובשת זאת, כפי שסוכמה בספרו של Moore, מאשר על Ex parte Scott - עיין ע' 66 של פסק הדין הנ"ל). הפסיקה של ארצות הברית קובעת בפרוש כי אין נפקא מינה אם האמצעים בהם הובא הנאשם לתחום השיפוט היו בלתי חוקיים במובן המשפט המוניציפלי או במובן המשפט הבינלאומי, ואחד דינם: בית המשפט לא יכנס בבירור שאלה זאת, שאינה רלבנטית למשפטו של הנאשם. הנמוק העקרוני להלכה זאת הוא כי הזכות לטעון פגיעה בריבונותה של מדינה היא זכותה הבלעדית של אותה מדינה. המדינה הריבונית בלבד רשאית לעורר טענה זאת או לותר עליה, והנאשם אינו רשאי ליצג את זכויותיה של אותה מדינה. אותו עקרון בא לידי בטוי גם בפסיקה האנגלית, ואכן רואה הפסיקה האמריקאית את Ex parte Scott כאחד מתקדימיה.

עקרון זה הובהר יפה ע"י Travers, מחבר הספר הידוע על "Droit Pénal International" במאמרו:

"Des arrestations au cas de venue involontaire sur le territoire ", 13 Revue de Droit International Privé et de Droit Pénal International (1917), 627 et seq.

המחבר המלומד, התומך בהלכה כפי שנתגבשה בארה"ב, אומר (ע' 643):

"Mais - et c'est un point que nous tenons à mettre en relief - si l'Etat, dont les agents ont été fautifs , peut, par courtoisie internationale et pour éviter toute tension de rapports, agir d'office, c'est-à-dire ordonner l'élargissement immédiat et exprimer des regrets ; si l'Etat, dont le territoire a été violé, peut, de son côté, adresser toutes protestations et exiger toutes satisfactions, les personnes arrêtées n'ont, par contre, aucun droit de réclamation.

Elles ne peuvent se faire un titre de l'irrégularité commise et profiter de sa perpétration pour obtenir la cessation de leur détention.

La raison en est double.

D'abord, l'individu arrêté n'a aucune qualité pour parler au nom de la souveraineté étrangère ; il n'en est pas le représentant.

En second lieu

"En second lieu, l'Etat étranger qui, maître de sa souveraineté, peut faire telles concessions qu'il juge convenables, est libre de ratifier tous actes irréguliers. Son silence constitue, tout au moins, une présomption de ratification."

לדברים אלה נודעת במשפט זה חשיבות יתרה, לאור ישוב הסכסוך בין ארגנטינה וישראל. תהא דעתנו על הסוגיה המשפטית הכללית כאשר תהיה, הרי אחרי פרסום ההודעה המשותפת של ממשלות ארגנטינה וישראל מיום 3.8.60 כי שתי הממשלות החליטו לראות את "התקרית", בה נפגעה רבונותה של ארגנטינה, "כמחוסלת", בודאי לא נותרה לנאשם במשפט זה כל זכות להסתמך על "הרבונות הנפגעת" של מדינת ארגנטינה. כתב האישום במשפט זה לא הוגש אלא אחרי שארגנטינה מחלה לישראל על הפגיעה ברבונותה ושוב לא היתה קיימת כל הפרת המשפט הבינלאומי; במסיבות אלה אין הנאשם יכול לדבר, כביכול, בשמה של ארגנטינה ולטעון זכויות שמדינה רבונית זאת ותרה עליהן. כפי שאמר Travers בסיכום מאמרו (ע' 646):

"Les Etats étant seuls juges des exigences de leur droit de souveraineté, le vice, existant en ce cas, ne peut être invoqué que par le gouvernement lésé. Il ne saurait appartenir à un malfaiteur quelconque de parler au nom de la souveraineté violée."

45. פסק הדין הראשון המדבר על פגיעה (אפשרית) ברבונותה של מדינה אחרת וקובע הלכה מפורשת בענין זה, הוא פסק הדין האמריקאי State v. Brewster (1835) 7, Vt. 118. שניתן ע"י בית המשפט העליון של מדינת Vermont. המשיב, אזרח זר, שנמצא אשם בגנבה ע"י אחד מבתי המשפט של המדינה, טען בפני בית המשפט העליון של המדינה כי נלקח בכוח הזרוע ובעל כרחו מקנדה, ארץ מגוריו, ע"י אזרחים של וורמונט והובא למדינה זאת לשם העמדתו לדין, וכי במסיבות אלה בית המשפט לא היה מוסמך לשפוט אותו. בית המשפט העליון דחה את טענת המשיב על יסוד הנמוקים הבאים:

"The respondent, although a foreigner, is, if guilty, equally subject to our jurisdiction with our own citizens. His escape into Canada did not purge the offence, nor oust our jurisdiction. Being retaken and brought in fact within our jurisdiction, it is not for us to inquire by what means, or in what precise manner, he may have been brought within the reach of justice. It becomes then immaterial, whether the prisoner was brought out of Canada with the assent of the authorities of that country or not. If there were anything improper in the transaction, it was not that the prisoner was entitled to

protection on

protection on his own account. The illegality, if any, consists in a violation of the sovereignty of an independent nation. If that nation complain, it is a matter which concerns the political relations of the two countries, and in that aspect, is a subject not within the constitutional powers of this court. Whether the authorities of Canada would have surrendered the prisoner, upon due application, is a question of national comity, resting in discretion. The power to do so will not be questioned. If they have the power to surrender him, they may permit him to be taken. If they waive the invasion of their sovereignty, it is not for the respondent to object, inasmuch as for this offence, he is, by the law of nations, amenable to our laws."

כאן נקבע לראשונה העקרון, ששמש נר לרגלי הפסיקה של ארה"ב, כי יש להפריד הפרדה גמורה בין זכויות הנאשם לבין זכויותיה של המדינה הרבונית שממנה נחטף או נלקח הנאשם בעל כרחו. "אי-החוקיות (אם ישנה) היא בפגיעה ברבונותה של אומה בלתי תלויה", הרשאית "להתלונן" או "למחול על הפגיעה". אם היא מתלוננת, הרי יש כאן ענין בין שתי מדינות רבוניות, שאינו בגדר סמכותו של בית המשפט. אם אינה מתלוננת, יש להניח שמחלה על הפגיעה ברבונותה. אמנם הדברים על אפשרות כי שלטונות קנדה "מחלו על הפגיעה ברבונותם"

("waive the invasion of their sovereignty")

מתכוונים בהקשר פסק הדין, למחילה בשעת מעשה, כלומר להסכמתם האפשרית של שלטונות קנדה לתפיסתו של המשיב. ברם, כוחו של העקרון יפה לגבי כל מחילה של מדינה על פגיעה ברבונותה, אם ע"י חוסר תלונה ואם ע"י בטולה או ישוב הסכסוך בין שתי המדינות בדרכי שלום. מכל מקום "לא לנאשם הזכות להתנגד" לשיפוטו, שהרי "לפי משפט העמים" הוא כפוף לחוקי המדינה שהופרד על ידו. גלומים בו, בפסק דין קצר זה משנת 1835, כל היסודות הדרושים לפתרון השאלה הנדונה במשפט זה.

46. ביום 6.12.86 ניתנו ע"י בית המשפט העליון של ארה"ב שני פסקי-דין "תאומים" - United States v. Rauscher (1886), 119 U.S. 407 (30 L. Ed. 425)

ו- Ker v. Illinois (1886), 119 U.S. 436 (30 L. Ed. 421),

הקובעים הלכות יסוד בדיני "עבריינים נמלטים". למותר להוסיף כי בכל הסוגיה הנדונה פה דינו של "עבריין-חוץ" כדינו של "עבריין נמלט" (עיין

Chandler v. U.S. (1949), 171 F 2 d 921,

Gillars v. U.S. (1950), 182 F 2d 962).

U.S.v. Rauscher דן במקרה של עבריין נמלט שהוסגר לארה"ב ע"י בריטניה הגדולה בהתאם לחוזה ההסגרה בין שתי המדינות משנת 1842. פסק הדין קובע את העקרון כי (ע' 432) -

"The weight of authority and of sound principle are in favor of the proposition that a person who has been brought within the jurisdiction of the court by virtue of proceedings under an extradition treaty can

only be

only be tried for one of the offenses
described in that treaty, and for the
offense with which he is charged in
the proceedings for his extradition,
until a reasonable time and opportunity
have been given him, after his release
or trial upon such charge, to return to
the country from whose asylum he had
been forcibly taken under those proceedings."

עקרון זה, הידוע כעקרון "היחוד" ("specialty") בדיני הסגרה של רוב המדינות (השוה סעיף 19 לחוק ההסגרה האנגלי משנת 1870, סעיף 24 לחוק ההסגרה, תשי"ד-1954), מגביל את סמכותו של בית המשפט לאותה עבירה או לאותן עבירות ששמשו נשוא ההסגרה במקרה המסויים, ומקנה בזה חסינות אישית לנאשם שלא להשפט (ואף לא להיות מוסגר למדינה שלישית) בשל שום עבירה אחרת שבוצעה לפני הסגרתו. הטעם לעקרון זה הוסבר ב- U.S. v Rauscher בזו הלשון (ע' 432):

"As this right of transfer, the right to
demand it, the obligation to grant it, the
proceedings under which it takes place, all
show that it is for a limited and defined
purpose that the transfer is made, it is
impossible to conceive of the exercise of
jurisdiction in such a case for any other
purpose than that mentioned in the treaty, and
ascertained by the proceedings under which
the party is extradited, without an implication
of fraud upon the rights of the party
extradited and of bad faith to the country
which permitted his extradition. No such
view of solemn public treaties between the
great nations of the earth can be sustained
by a tribunal called upon to give judicial
construction to them."

לעומת זה קובע Ker v. Illinois כי עקרון החסינות אינו חל במקרה של עבריין נמלט (עבריין חוץ, ראה לעיל) שלא הוסגר למדינה, אלא הגיע לתחום שיפוטה בכל דרך אחרת, ואפילו בדרך בלתי חוקית, כגון ע"י חטיפה ממדינה זרה. המבקש ב- Ker v. Illinois טען כי הוא נחטף ע"י שליחה של ארה"ב ממדינה רבונית (Peru), הובא בעל כרחו למדינת איליונוי, הועמד לדין בשל גנבה ונמצא אשם במעילה. בית המשפט העליון של מדינת איליונוי דחה את טענותיו נגד סמכות בית המשפט שהרשיע אותו, ובית המשפט העליון של ארה"ב סרב להתערב בהחלטה זאת, באמרו (ע' 424):

"The question of how far his forcible
seizure in another country, and transfer
by violence, force or fraud to this
country, could be made available to
resist trial in the state court, for

the offense now charged upon him is one which we do not feel called upon to decide, for in that transaction we do not see that the Constitution, or laws, or treaties, of the United States guarantee him any protection. There are authorities of the highest respectability which hold that such forcible abduction is no sufficient reason why the party should not answer when brought within the jurisdiction of the court which has the right to try him for such an offense, and presents no valid objection to his trial in such court. Among the authorities which support the proposition are the following: Ex parte Scott, 9 Barn & C. 446 (1829); ... State v. Brewster, 7 Vt. 118 (1835)..."

ב"כ המבקש ניסה להסתמך בעקיפין על חוזה ההסגרה הקיים בין ארה"ב ופירו (שלא הופעל במקרה זה), בטענו כי כל חוזה הסגרה בין שתי מדינות מגביל את סמכויותיהן של שתי המדינות בנוגע לכל עבריין נמלט שמצא מקלט באחת הארצות האלה, בהקנותו לעבריין זכות פוזיטיבית, בעלת תוקף כלפי שתי המדינות, להשאר בארץ מקלטו אלא אם כן יוסגר כדת וכדין למדינה הדורשת את הסגרתו בהתאם לחוזה הקיים. בית המשפט העליון של ארה"ב דחה טענה זאת בשתי ידים. באמרו (ע' 424):

"There is no language in this treaty, or in any other treaty made by this country on the subject of extradition, of which we are aware, which says in terms that a party fleeing from the United States to escape punishment for crime becomes thereby entitled to an asylum in the country to which he has fled; indeed, the absurdity of such a proposition would at once prevent the making of a treaty of that kind. It will not be for a moment contended that the Government of Peru could not have ordered Ker out of the country on his arrival, or at any period of his residence there.

"The right of the Government of Peru voluntarily to give a party in Ker's condition an asylum in that country is quite a different thing from the right in him to demand and insist upon security in such an asylum.

"In the case of United States v. Rauscher, just decided, and considered with this, the effect of extradition proceedings under a treaty was very fully considered; and it was there held that, when a party was duly surrendered, by proper proceedings, under the Treaty of 1842 with Great Britain, he came to this country clothed with the protection which the nature of such proceedings and the true construction of the treaty gave him. One of the rights

with which

with which he was thus clothed, both in regard to himself and in good faith to the country which had sent him here, was that he should be tried for no other offense than the one for which he was delivered under the extradition proceedings... But it is quite a different case when the plaintiff in error comes to this country in the manner in which he was brought here, clothed with no rights which a proceeding under the treaty could have given him, and no duty which this country owes to Peru or to him under the treaty."

עקרונות אלה קויימו ע"י בתי המשפט של ארה"ב, הלכה למעשה, בפסיקה רצופה ועקיבה עד היום הזה. עיין בין היתר:

Mahon v. Justice, 127 U.S. 700 (32 L.E. 283)
Lascelles v. Georgia (1892), 148 U.S. 537 (37 L.E. 549)
Pettibone v. Nichols (1906), 203 U.S. 192 (51 L.E. 148)
Frisbie v. Collins (1952), 342 U.S. 519 (96 L.E. 591)
United States v. Sobell (1957), 244 F. 2 d 520 (524).

47. ניתוח הפסיקה הזאת מראה שההלכה אינה מוגבלת להפרת חוקים מוניציפליים, להבדיל מן המשפט הבינלאומי, אלא שהעקרון הוא כללי ומקיף, כפי שסוכם ע"י Moore (שם, שם) ואומץ בע"פ 14/42 (לעיל), או כפי שסוכם ב-

35 Corpus Juris Secundum §47 (p. 374):

"Even though a person has been brought into the country by force or stratagem, and without reference to an extradition treaty, he is within the jurisdiction of domestic courts so as to be liable to trial on a regular indictment and imprisonment under a valid judgment and sentence."

עיין גם

Hackworth, Digest of International Law (Department of State Publication), (1942), IV § 345, pp. 224-228.

Hyde, International Law (1947), II 1032:

"Whatever be the right of the State from which he has been withdrawn, the prisoner is not entitled to his release from custody merely by reason of the irregular process by which he was brought into the State of prosecution."

במשפט United States v. Unverzagt (1924), 299 Fed. 1015, (1017) טען הנאשם כי נחטף מקולומביה הבריטית ע"י פקידי ארה"ב. בית המשפט המחוזי דחה את בקשתו ל- habeas corpus באמרו (ע' 1017):

"The defendant states he is a citizen of the United States. He is now before the courts of the United States. Canada is not making any application to this court

in his behalf

in his behalf or its behalf, because of any unlawful acts charged, and if Canada or British Columbia desire to protest, the question undoubtedly is a political matter, which must be conducted through diplomatic channels. The defendant cannot before the court invoke the right of asylum in British Columbia."

ב- Ex parte Lopez (1934) 6 F. Supp. 342 נדונה בקשת habeas corpus של אדם שנחטף ממקסיקו לארה"ב והואשם שם בעבירה על חוקי ארה"ב. ממשלת מקסיקו התערבה במשפט, בטענה שרבונותה נפגעה ע"י החטיפה, וביקשה למסור את המבקש לרשותה על מנת שיוחזק במעצר, במקסיקו, עד לבירור בקשת הסגרה (אם תוגש) לפי חוזה ההסגרה בין שתי המדינות. בית המשפט המחוזי, בהסתמכו על Ker v. Illinois והתקדימים שבעקבותיו, דחה את בקשת המבקש, ובהסתמכו על State v. Brewster (לעיל) דחה גם את התערבותה של מקסיקו, באמרו:

"The intervention of the government of Mexico raises serious questions, involving the claimed violation of its sovereignty, which may well be presented to the Executive Department of the United States, but of which this court has no jurisdiction. State v. Brewster, 7 Vt. 121."

עיין כמו כן United States v. Insull (1934) 8 Federal Suppl. 310 (313).

48. ההלכה האנגלוסכסית התקבלה גם ע"י משפטני יבשת אירופה. כבר הזכרנו את דבריו של Travers (לעיל). עיין כמו כן, Dahm, Voelkerrecht (1958) האומר, בהסתמכו על Ex parte Elliott, Ex parte Lopez, U.S. v. Insull ואפונה נגד י.מ. (ע"פ 14/52), כי "אפילו... הגיע הנאשם לתחום השיפוט באופן בלתי סדיר, כגון בדרך חטיפה או ע"י טעות, לא הנאשם, אלא רק המדינה הנפגעת יכולה להסתמך על אי סדרים מסוג זה, ואין זה נוגע למשפטו" (ע' 280, הערה 26).

בכל הפסיקה, במדה שהיה לאל ידנו לבודקה, מצאנו רק תקדים מנוגד אחד, הוא In re Jolis (Annual Digest 1933-34, Case No. 77), פסק דין של בית דין פלילי צרפתי בדרגה ראשונה (tribunal correctionnel) משנת 1933. הנאשם, אזרח בלגי, בקר בבית קפה בכפר צרפתי ואחרי בקורו חסר כסף בקופה. בעל בית הקפה חשד בנאשם, קרא לשני שוטרי כפר (gardes-champêtres) ורדף יחד אתם אחרי הנאשם, עד שהשיגו אותו מעבר לגבול. השוטרים עצרו את הנאשם בעיר בלגית והביאו אותו לצרפת, שם הוצאה נגדו פקודת מעצר והעמדה לדין באשמת גנבה. הממשלה הבלגית הגישה לממשלת צרפת מחאה רשמית על המעצר שבוצע בבלגיה ע"י שוטרים צרפתיים ודרשה את החזרת הנאשם. בית המשפט של Avesnes החליט לשחרר את הנאשם, בנמוק כי -

"The arrest, effected by French officers on foreign territory, could have no legal effect whatsoever, and was completely null and void. This nullity being of a

public nature

public nature, the judge must take judicial notice thereof. The information leading to the proceedings of arrest... and all that followed thereon must therefore be annulled."

49. בקורת על הפסיקה האנגלית והאמריקאית, מבחינת המשפט הבינלאומי, נמתחה ע"י

Dickinson, "Jurisdiction Following Seizure or Arrest in Violation of International Law", 28 American Journal of International Law (1934), 231,

וכן ע"י

Morgenstern, "Jurisdiction in Seizures Effected in Violation of International Law", 29 British Yearbook of International Law (1952), 265.

עיין גם Lauterpacht -ב 64 Law Quarterly Review (1948), ע' 100, הערה (14). אין עלינו להכנס במחלוקת זאת בין מדעני המשפט הבינלאומי, אלא בדעתנו להצביע על שני דברים החשובים למשפט זה: א) בעלי הבקורת מודים כי ההלכה הפסוקה היא כפי שסוכמה לעיל; ב) במקרה הנדון פה אין נפקא מינה למחלוקת זאת.

במאמרו העקרוני הנ"ל מציע פרופ' דיקינסון לבטל את ההלכה של Ker v. Illinois ולהחיל את ההלכה של U.S. v. Rauscher גם על מקרים של טיפה בנגוד למשפט הבינלאומי, בהביעו את השקפתו (ע' 239) כי -

"In principle, in the international cases, there should be no jurisdiction to prosecute one who has been arrested abroad in violation of treaty or international law."

בהתאם להשקפה זאת מציע המחבר המלומד, במחקר הרוורד שהוא האחראי לו, כחלק מ- "Draft Convention on Jurisdiction with Respect to Crime" את ההוראה הבאה (ע' 623, ההדגשה שלנו):

"Article 16. Apprehension in Violation of International Law.

"In exercising jurisdiction under this Convention, no State shall prosecute or punish any person who has been brought within its territory or a place subject to its authority by recourse to measures in violation of international law or international convention <u>without first obtaining the consent of the State or States whose rights have been violated by such measures</u>."

בהערותיו לסעיף זה אומר המחבר (ע' 624) -

"... It is frankly conceded that the present article is in part of the nature of legislation",

ומוסיף

ומוסיף (ע' 628):

"In Great Britain, the United States, and perhaps elsewhere, the national law is not in accord with this article in cases in which a person has been brought within the State or a place subject to its authority by recourse to measures in violation of customary international law."

הוא מציע את הסעיף הזה de lege ferenda כדי להבטיח

" an additional and highly desirable sanction for international law" (ע' 624)

מסתבר מדברי המחבר המלומד כי "הסנקציה" המוצעת של הגבלת הסמכות השיפוטית של המדינה אינה מהווה חלק מן המשפט הבינלאומי המנהגי הקיים. יתר על כן, מן הראוי לציין כי אף לפי סעיף 16 המוצע לא תהא הסמכות השיפוטית מוגבלת בזכות הנאשם או לטובתו, אלא בזכות המדינה הנפגעת ולטובתה בלבד; שהרי אחרי קבלת הסכמתה של המדינה "שזכויותיה נפגעו ע"י האמצעים הנ"ל" תהיה המדינה שבתחומה נמצא הנאשם מוסמכת, גם לפי הצעה זו, לשפוט את הנאשם. "הסנקציה" מיועדת אפוא להביא לידי מו"מ ישיר בין שתי המדינות הנוגעות בדבר, כיאות במישור הבינלאומי, לשם תקון הפגיעה בריבונותה של זו והסדרת סמכותה של זו בהסכמה הדדית - והנאשם קשור בתוצאות המו"מ בין המדינות. אכן נאמר בדברי ההסבר (ע' 624, ההדגשה שלנו):

"And if, peradventure, the custody of a fugitive has been obtained by unlawful methods, the present article indicates an appropriate procedure for correcting what has been done and removing the bar to prosecution and punishment."

הצעה זאת שבמחקר הרוורד מראה, לפי דעתנו, כי גם מי שמותח בקורת על ההלכה הקיימת ומציע שנויים בפסיקה או בחקיקה, אינו כופר בהשקפת היסוד כי לפי מהות הדברים פגיעה של מדינה בריבונותה של מדינה אחרת ניתנת לתקון בין שתי המדינות ואינה יכולה להקנות לנאשם זכויות משלו.

50. אכן, אין מנוס מן המסקנה כי שאלת הפרת המשפט הבינלאומי ע"י אופן הבאתו של הנאשם לתחום המדינה שייכת למישור הבינלאומי, כלומר ליחסים בין שתי המדינות הנוגעות בדבר בלבד, וצריכה למצוא את פתרונה במישור זה. הפרת המשפט הבינלאומי מסוג זה מהווה "עוולה בינלאומית" ("international tort"), שחלים עליה הכללים הרגילים של המשפט הבינלאומי המנהגי. שני הכללים החשובים כאן (עיין (Schwarzenberger, Manual of International Law, 1960, I 162

הם - (א) "The commission of an international tort involves the duty to make reparations;"

(ב) "By consent or acquiescence, an international claim in tort may be waived and, in this way, the breach of any international obligation be healed."

ע"י ההחלטה המשותפת של ממשלות ארגנטינה וישראל מיום 3.8.60, "לראות כמחוסלת את התקרית שנגרמה עקב פעולתם של נתינים ישראליים שפגעה בזכויות היסודיות של מדינת ארגנטינה", ותרה המדינה שרבונותה נפגעה על תביעותיה, ובכללן התביעה להחזרת הנאשם, ו"רופאה" בהסכמת שתי המדינות כל הפרה של המשפט הבינלאומי שיכלה להיות כרוכה "בתקרית" הנדונה. לפי עקרונות המשפט הבינלאומי אין אפוא להטיל ספק בסמכותה של ישראל להעמיד את הנאשם למשפט אחרי 3.8.60. אחרי תאריך זה לא נותרה כל עילה של הפרת המשפט הבינלאומי שהיתה יכולה לשמש לו יסוד לטענה כל שהיא נגד שיפוטו בישראל.

אמרנו לעיל כי לפי דעתנו אין נפקא מינה במחלוקת בין מדעני המשפט הבינלאומי לצורך העניין הנדון במשפט זה, ונוכל להוסיף כי גם הספק הקל בנוגע למשמעות הפסיקה הבריטית, שהועלה ע"י O'Higgins , אינו נוגע למשפט זה, הלכה למעשה. המשפט נגד הנאשם הוגש, אחרי ש"הפרת המשפט הבינלאומי", שהסנגור המלומד תומך בה את יתדותיו, נדונה בין שתי המדינות הנוגעות בדבר ו"חוסלה" בהסכמתן ההדדית. לכן לא היה לסנגור, לאמתו של דבר, כל בסיס משפטי-בינלאומי לטענתו, אף אם נכונה ההנחה שהנאשם נחטף ע"י שליחי מדינת ישראל. במדה שנפגעה רבונותה של ארגנטינה "חוסלה התקרית", ובזה ירדה פרשת חטיפתו של הנאשם ממישור המשפט הבינלאומי למישור המשפט המוניציפלי (במובן האבחנה של Morgenstern, Dickinson ו- O'Higgins). לאור חיסול התקרית בין שתי המדינות לפני הגשת המשפט ניתן לבסס את פסק הדין ללא היסוס על כל שרשרת הפסיקה האנגלית, הארץ-ישראלית והאמריקאית הרצופה, החל מ- Ex parte Scott ועד Frisbie v. Collins ואילך. אם אין להביא בחשבון פגיעה ברבונותה של ארגנטינה, הרי חטיפתו של הנאשם אינה שונה מכל חטיפה בלתי חוקית, בין אם היה בה משום עבירה על החוק הארגנטיני או על החוק הישראלי או על שניהם כאחד. הנה כי כן, אחרי שהוחק "חוק החטיפה הפדרלי" של ארה"ב, החליט בית המשפט העליון, פה אחד, ב- Frisbie v. Collins (1952) 342 U.S. 512 (96 L.Ed. 541), בע' 545:

> "This Court has never departed from the rule announced in Ker v. Illinois, 119 US 436, 444, that the power of a court to try a person for crime is not impaired by the fact that he had been brought within the court's jurisdiction by reason of a 'forcible abduction.' No persuasive reasons are now presented to justify overruling this line of cases. They rest on the sound basis that due process of law is satisfied when one present in court is convicted of crime after having been fairly apprized of the charges against him and after a fair trial in accordance with constitutional procedural safeguards. There is nothing in the Constitution that requires a court to permit a guilty person rightfully convicted to escape justice because he was brought to trial against his will.
>
> Despite our prior decisions, the Court of Appeals, relying on the Federal Kidnaping Act, held that respondent was entitled to the writ if he could prove the facts he alleged. The Court thought that to hold otherwise after the passage of the Kidnaping Act 'would in practical effect lend encouragement to the commission of

criminal acts

criminal acts by those sworn to enforce the law.' In considering whether the law of our prior cases has been changed by the Federal Kidnaping Act, we assume, without intimating that it is so, that the Michigan officers would have violated it if the facts are as alleged.

This Act prescribes in some detail the severe sanctions Congress wanted it to have. Persons who have violated it can be imprisoned for a term of years or for life; under some circumstances violators can be given the death sentence. We think the Act cannot fairly be construed so as to add to the list of sanctions detailed a sanction barring a state from prosecuting persons wrongfully brought to it by its officers. It may be that Congress could add such a sanction. We cannot."

על הקרקע המוצקה של החוק המוניציפלי אין אפוא לנאשם פתחון פה נגד סמכות בית המשפט. ואילו טענתו המבוססת על "הפרת המשפט הבינלאומי" אינה יכולה להשמע, מפני שעילה זאת, על כל פנים בזמן העמדתו למשפט, לא היתה קיימת.

51. על חוסר חסינותו של הנאשם, אחרי הסכמתה של ארגנטינה לראות את החקירה כמחוסלת, אפשר ללמוד גם מ- United States ex rel. Donnelly v. Mulligan, (1953) 76 F (2d) 511. המערער הוסגר ע"י צרפת לארה"ב, ולפני שעברה תקופת החסינות של 30 יום, שנקבעה בחוזה ההסגרה בין שתי המדינות, נעצר המערער מחדש לשם הסגרה לקנדה. בהחלטתו הראשונה (74 F (2d) 220) החליט בית המשפט לערעורים לשחרר את המערער בהתאם להלכה של U.S. v. Rauscher. אחרי החלטה זאת הוציא נשיא הרפובליקה הצרפתית צו המרשה לארה"ב להסגיר את המערער לקנדה. כאשר נדון העניין שנית, החליט בית המשפט לערעורים כי הצו החדש של צרפת הסיר מן המערער את חסינותו לפי חוזה ההסגרה הנ"ל. בנמוקי פסק הדין נאמר, בין היתר (ע' 512):

"The appellant cannot complain if France acted under the treaty, nor can he complain if it acted independent of the treaty as an act of international comity. The French decree consents to his re-extradition; moreover, it may be regarded as a consent given independently of the treaty and as an act of international comity. If under the treaty, it is conclusive upon the appellant. France had the right to give or withhold the asylum accorded him as it saw fit. And it has withheld asylum for the purpose of re-extradition to Canada. The appellant cannot question this action on the part of France."

ע' 513:

"Extradition treaties are for the benefit of the contracting parties and are a means of providing for their social security and protection against criminal acts, and it is for this reason that rights of asylum and immunity belong to the state of refuge and not to the criminal ."

את חסינותו

אם חסינותו של המערער ההוא, שהיתה מובטחת ע"י חוזה ההסגרה שלפיו הוסגר ע"י צרפת לארה"ם, התבטלה ע"י הסכמתה של צרפת והסרת חסותה ממנו, הרי מקל וחומר הנאשם הנוכחי, שמעולם לא היה מוגן ע"י העקרון של U.S. v. Rauscher אינו יכול לטעון חסינות אישית (ודוהי לאמתו של דבר טענתו נגד הסמכות) בגלל פגיעה בריבונותה של מדינה שויתרה על תביעותיה בקשר לפגיעה זאת ולא העניקה לנאשם כל חסות. עיין גם בדברים שנאמרו ב- Ker v. Illinois (לעיל) על ההבדל בין זכותה של מדינה רבונית לתת לעבריין מקלט בארצה, לבין דרישתו של העבריין להבטחת המקלט. "זכויות מקלט וחסינות שייכות למדינת המקלט ולא לעבריין", כסיכומו של U.S. v. Mulligan.

התקדים הנ"ל, המובא גם ע"י Hyde (שם, שם) ע' 1035 ו- Oppenheim (- Lauterpacht) (שם, שם), ע' 702, הולם את עקרונות המשפט הבינלאומי הקיים.

עיין Moore, Extradition (1891) כרך 1, ע' 251:

> "... The immunity of the extradited person... rests upon a contract between the two governments... His immunity is within the control of the surrendering government, and he could not be permitted to set it up, if that government should waive it."

> (279) "The character of a fugitive from justice cannot confer upon him any immunities."

עיין כמו כן Harvard Research in International Law, Draft Convention on Extradition, 29 AJIL (Suppl.) 1935. ע' 213 (ההדגשה שלנו):

> "Part V: Limitations upon the Requesting State
>
> Article 23. Trial, Punishment and Surrender of Extradited Person.
>
> (1) A state to which a person has been extradited shall not, without the consent of the State which extradited such person:
>
> (a) Prosecute or punish such person for any act committed prior to his extradition, other than that for which he was extradited;
>
> (b) Surrender such person to another State for prosecution or punishment..."

כמו כן סעיף 24 לחוק ההסגרה, תשי"ד-1954:

"דין מי שהוסגר לישראל.

24. הוסגר אדם לישראל על ידי מדינה זרה, לא ייעצר ולא יובא לדין על עבירה אחרת שעבר לפני הסגרתו, וכן לא יוסגר למדינה אחרת על עבירה שעבר לפני הסגרתו, אלא אם נתנה אותה מדינה זרה את הסכמתה בכתב לפעולה

<u>כזאת</u>, או אם לא יצא אדם זה מישראל תוך
ששים יום לאחר שניתנה לו, משהוסגר, אפשרות
לעשות זאת, או אם יצא מישראל לאחר שהוסגר
וחזר אליה מרצונו".

צודק אפוא <u>Kelsen</u>, General Theory of Law and State (1949), באמרו (ע' 237):

"Extradition treaties establish duties and rights of the contracting States only."

וכן צודק <u>Schwarzenberger</u>, 3 Current Legal Problems (1950), באמרו (ע' 272):

"It would be ... a travesty of the real situation to imagine that States intended an extradition treaty to be the <u>Magna Carta</u> of the criminal profession, or to be based on any principles of international law which prisoners are 'entitled to invoke in their own right'."

המלים "entitled to invoke in their own right" מכוונות כנגד דעתו של <u>Lauterpacht</u>, 64 Law Quarterly Review (1948), p. 100; אין ספק כי Schwarzenberger מייצג את דעת הרבים ואת ההלכה המקובלת בשאלה זאת. הלכה זאת מקובלת גם בארצות יבשת אירופה, ובכללן גרמניה, עיין <u>Dahm</u> (שם, שם), עמ' 279-280, וממשת הלכה למעשה בפסיקה של רוב המדינות (עיין שם, שם, הערה 26).

52. בנוגע לחוסר חסינותו של עבריין נמלט בזכות עצמו, להבדיל מחסינות עקב התחייבות חוזית בין מדינות רבוניות, מצויות כמה הערות מעניינות ב- <u>Chandler v. United States</u> (1949), 171 F. 2d. 921 בו נאמר (ע' 935):

"Nor was Chandler's arrest in Germany a violation of any 'right of asylum' conferred by international law. In the absence of treaty a State may, without violating any recognized international obligation, decline to surrender to a demanding State a fugitive offender against the laws of the latter... Particularly as regards fugitive political offenders - including, presumably, persons charged with treason... - it has long been the general practice of States to give asylum. But the right is that of the State voluntarily to offer asylum, not that of the fugitive to insist upon it. An asylum State might, for reasons of policy, surrender a fugitive political offender - for example, a State might choose to turn over to a wartime ally a traitor who had given aid and comfort to their common enemy - in such a case we think that the accused would have no immunity from prosecution in the courts of the demanding State, and we know of no authority indicating the contrary... One can appreciate the considerations which ordinarily would make a State reluctant to give affirmative assistance to a sister State in the apprehension and prosecution of a fugitive charged with a political offence. But these considerations are inapplicable to the wronged State, which naturally would have no qualm or scruple against bringing a fugitive traitor to trial if it could lay hands on him without breaking faith with the asylum State."

למותר להעיר

למותר להעיר, בקשר לדברים אלה, שהנאשם איננו כלל וכלל עבריין "פוליטי", ונהפוך הוא: הפשעים המיוחסים לנאשם הוקעו ע"י כל העמים כ"פשעים מתועבים" שמבצעיהם אינם ראויים לשום מקלט "פוליטי" או אחר. כבר הזכרנו לעיל סעיף 7 לאמנה הבינלאומית למניעתו ועונשו של הפשע השמדת עם, הקובע את העקרון כי "השמדת עם ושאר המעשים המנויים ... לא יראו אותם כפשעים פוליטיים לצורך הסגרה". יתר על כן, עצרת האומות המאוחדות דרשה בהחלטות חוזרות ונשנות (החלטות מ-12.-13.2.46 ומ-31.10.47) מכל המדינות, בין חברות או"ם ובין שאינן חברות, לעצור את פושעי המלחמה ומבצעי הפשעים נגד האנושות בכל מקומות מחבואיהם ולמסור (surrender) אותם, אף ללא צורך בהסגרה, לשם העמדתם המהירה למשפט (עיין History, 411-414 of War Crimes Commission). יש יסוד רב לסברה כי מתן מקלט ע"י מדינה כלשהי לאדם הנאשם בפשע רבתי מסוג זה ומניעת העמדתו לדין מהווים שמוש לרעה ברבונות המדינה, בנגוד לחובתה לפי משפט העמים (עיין Oppenheim - Lauterpacht (שם, שם), כרך שני, ע' 588). ראה גם החלטת "הועידה הבין-אמריקאית על בעיות המלחמה והשלום", שהתקיימה במקסיקו במרץ 1945 (History of War Crimes Commission, p.411) ועיין במאמרה של H. Silving, "In Re Eichmann: A Dilemma of Law and Morality", 55 AJIL (1961) 307, בע' 324.

באגרתה של ארגנטינה לישראל מיום 8.6.60, שפורסמה ע"י מועצת הבטחון (מסמך S/4334, Security Council Official Records, Supplement for April, May and June 1960, ע' 24), הביעה האומה הארגנטינית

> "its most emphatic condemnation of the mass crimes committed by the agents of Hitlerism, crimes which cost the lives of millions of innocent beings belonging to the Jewish people and many other peoples of Europe,"

ולהלן נאמר:

> "The fact that one of the aforesaid agents, precisely the one who is accused of having conceived and directed the cold-blooded execution of a vast plan of extermination, should have entered and settled in Argentine territory under a false name and false documents, in obviously irregular circumstances in no way covered by the conditions for territorial asylum or refuge, does not justify the gratuitous assertion that many Nazis live in Argentina".

השאלה אם נאצים אחרים מתגוררים או אינם מתגוררים בארגנטינה אינה נוגעת לענייננו, ואין אנו מביאים את דברי האגרת הנ"ל אלא כדי להראות שעמדתה של ממשלת ארגנטינה היא כי ארגנטינה <u>לא</u> נתנה כל מקלט או מחסה לנאשם, אשר נכנס לטריטוריה שלה והתישב בה "בשם בדוי ועל יסוד מסמכים מזוייפים", במסיבות "בלתי סדירות בעליל", שאינן הולמות בשום אופן את "התנאים למקלט או מחסה טריטוריאליים". עמדה זאת מתאימה לעקרונות המשפט הבינלאומי ולהחלטת הועידה הבין-אמריקאית שהזכרנו לעיל. הנאשם איננו פושע"פוליטי" וארגנטינה לא נתנה לו שום זכות "מקלט" בארצה, וכל מה שנאמר בתקדימים שלנו בנוגע לחוסר זכות מקלטו של "פושע פוליטי" חל על הנאשם מקל וחומר ועל אחת כמה וכמה.

עיין גם <u>ע"פ 2/41, יוסף סעיד אבו דורה נגד היועץ המשפטי</u> (פל"ר כרך 8, ע' 43), בו הוסגר המערער ע"י עבר-הירדן לארץ-ישראל לפי הסכם ההסגרה בין שתי

הממשלות משנת

הממשלות משנת 1934, הואשם ברצח ונדון ע"י בית המשפט לפשעים חמורים בירושלים למות. ב"כ המערער טען א) כי ההסגרה בוצעה בנגוד להוראת הסכם ההסגרה, ב) כי העבירה היתה "פוליטית" (ולכן לא "בת הסגרה"). בית המשפט העליון החליט (ע' 44, 45):

> "It is argued, in the first place, that the extradition proceedings were improper and that therefore the Assize Court had no jurisdiction to try the man... If the Government concerned is satisfied that the provisions of Articles 4, 5 and 6 have been carried out, that, we think, must be the end of the matter, except that possibly the Courts of this country are not entitled to try the man for an offence different from that on which his extradition was obtained."
>
> "Finally it is said that this is a political offence. Under the law of this country, murder is murder pure and simple, whatever the motives may be which inspired it. We know of nothing in the criminal law of this country or of England that creates a special offence called political murder. In any case, even supposing it were a political murder, nothing prevents the man, if he is within the jurisdiction of this country, from being tried for it."

סיכומו של דבר, טענתו של הנאשם נגד סמכות בית המשפט בשל חטיפתו מארגנטינה אינה, ביסודה, אלא טענת חסינות של פושע נמלט על יסוד המקלט שניתן לו ע"י מדינה רבונית. טענה זו אינה עומדת לנאשם משני טעמים: א) לפי ההלכה הקיימת אין חסינות לפושע נמלט אלא במקרה אחד ויחידי, והוא שהוסגר ע"י מדינת המקלט למדינה המבקשת בשל עבירה מסויימת, שאינה העבירה הנדונה במשפט. הנאשם לא הוסגר לישראל ע"י ארגנטינה, ומדינת ישראל אינה קשורה ע"י שום הסכם עם ארגנטינה לשפוט את הנאשם בשל עבירה מסויימת אחרת או שלא לשפוט אותו בשל העבירות הנדונות במשפט זה. ב) זכויות מקלט וחסינות שייכות למדינת המקלט ולא לעבריין, ואין הנאשם יכול לכפות על מדינה רבונית זרה לתת לו חסות בעל כרחה. הנאשם היה פושע מלחמה מבוקש, כאשר נמלט לארגנטינה בהסתירו את זהותו האמתית. רק אחרי חטיפתו והבאתו לישראל התגלתה זהותו, ואחרי מו"מ בין שתי הממשלות ותרה ממשלת ארגנטינה על דרישת החזרתו והצהירה שהיא רואה את התקרית כמחוסלת. בזה סרבה ממשלת ארגנטינה באופן סופי להעניק לנאשם חסות כלשהי. הנאשם הועמד לדין בפני בית משפט של מדינה המאשימה אותו בעבירות חמורות על חוקיה. אין לנאשם כל חסינות בפני משפט זה ועליו להשפט בהתאם לכתב האישום.

מכל הטעמים האמורים דחינו את טענתו השניה של הסנגור ואת בקשתו לשמוע עדים בענין זה.

53. בסוף נאום הסיכום שלו הוסיף הסנגור המלומד טענה, הקשורה עם מכלול השאלות המשפטיות הנדונות לעיל, והיא טענת ההתישנות לפי החוק הארגנטיני. בזמנו הזכיר היועץ המשפטי (ישיבה 4, ע' 25-26) כי בית משפט ארגנטיני מוסמך החליט ב-18.7.60 לדחות בקשה להסגרתו של אדם בשם ין דורז'נסקי, שבוקש ע"י צ'כוסלובקיה כפושע מלחמה, בנמוק שחלפה תקופת ההתישנות לפי החוק הארגנטיני - 15 שנה מזמן ביצוע הפשע. בסיכומו טען הסנגור (ישיבה 114, ע' 43-44) כי לגבי הפשעים המיוחסים

לנאשם עברה

לנאשם עברה תקופת ההתישנות של 15 שנה "ביום 5.5.60, זמן קצר לפני חטיפתו", ולכן יהא מן הצדק "להעמיד את הנאשם באותו מצב כאילו הוסגר כדת וכדין", אחרי תקופת ההתישנות, ע"י ארגנטינה לישראל, לבטל את משפטו ולשחררו בהתאם לחוק ההתישנות הארגנטיני.

טענה מפתיעה זאת היא מופרכת מיסודה, והתשובה הקצרה היא כי אפילו הוסגר הנאשם, בהתאם להנחה ההיפותטית של הסנגור, ע"י ארגנטינה לישראל, לא היה חוק ההתישנות הארגנטיני עומד לזכותו בישראל. חוק זה היה מועיל לו רק בארגנטינה גופא, כדי למנוע (אם אמנם התקדים של דורצ'נסקי היה חל על המקרה שלו) את הסגרתו לישראל או לכל מדינה אחרת; ואילו אחרי השלמת הסגרתו שום מדינה (לא ישראל ולא מדינה אחרת) לא היתה מתחשבת עם חוק ההתישנות של מדינה זרה ולא היתה נותנת לנאשם חסינות - שהרי זוהי בקשתו לאמתו של דבר - משום שמדינה זרה הסגירה אותו בנגוד לחוקיה; עיין ע"פ 2/41 (<u>אבו דורה נגד י.מ.</u>) לעיל.

חוק ההסגרה, תשי"ד-1954, מכיל סעיפים רבים-ובכללם סעיף 8(2) בנוגע להתישנות "לפי דיני המדינה המבקשת או לפי דיני מדינת ישראל - הקובעים הגבלות <u>להסגרתו</u> של "מבוקש" למדינה זרה; אבל יש רק סעיף אחד הקובע, באופן בלעדי, את "דין מי שהוסגר לישראל", והוא הסעיף 24 הקובע את עקרון "היחוד" (ר' לעיל). לשון אחרת, חוץ מעקרון "היחוד", המקנה למוסגר חסינות בפני האשמה בעבירה <u>אחרת</u> שעבר לפני הסגרתו, אין לו למוסגר שום זכות יתרה בעומדו לדין בשל עבירה על חוקי המדינה. מצב חוקי זה מקובל ברוב הארצות (השוה סעיף 19 לחוק ההסגרה האנגלי משנת 1870, וכן סעיף 23 למחקר הרוורד בנוגע להסגרה, שהבאנו לעיל).

הטעמים היסודיים למצב משפטי זה מובהרים בדברי הסברו של <u>Sir Francis Piggott</u>, Extradition (1910) בע' 170 ואילך (דברים שיש בהם כדי להפיץ אור נוסף גם על האמור בקטעים קודמים של פסק דיננו), לאמור:

> "The point which has been so much insisted on in the preliminary discussions, that the Act, except in s. 19, does not deal with the surrender of fugitives to England by foreign countries, must now be considered... The constitutional principle, cardinal to the subject, is that legislation is only necessary in connexion with treaties when the law of the land would be interfered with in carrying out the treaty obligations. With the fact that the King has entered into an arrangement with a foreign Sovereign that he will surrender fugitives from English justice the law has no concern; for the moment such a person comes within the area of English jurisdiction, he may be arrested as a person accused or convicted of a crime against the law of this country. If legislation is necessary in the foreign country that is no concern of ours. Supposing however a limitation on the powers of prosecution to be imported into the treaty, then legislation at once becomes necessary, for here there is an interference with the law. Such a limitation is introduced by the reciprocal arrangement that fugitives when surrendered shall only be tried for the offence in respect of which they were surrendered. This is insisted on in s. 3(2), in the case of surrenders by this country; it is obvious that the same condition will be insisted on by the foreign country; therefore provision is made in s. 19 of the Act approving of its being fulfilled... That is the only condition imposed on the foreign country, it is the only condition imposed on us by the foreign country, which in any way interferes with the law.

The restriction

The restriction in s. 3(1) with regard to political offences is a check on the surrender of fugitives, not a restriction on trial after they are surrendered."

הסעיף 3(1) של חוק ההסגרה האנגלי, האוסר הסגרתו של עבריין נמלט, אם עבירת ההסגרה היא בעלת אופי פוליטי, מקביל לסעיף 2(2) של חוק ההסגרה הישראלי, ומה שהוסבר ע"י המחבר המלומד בענין זה, חל גם בענין ההתישנות לפי סעיף 8(2): כל התנאים וההגבלות האלה בחוק ההסגרה הם "חד-סטריים", כלומר הם פועלים רק במדינה "המבוקשת" ואינם עומדים לנאשם אחרי הסגרתו למדינה "המבקשת", השופטת אותו בעבירה על חוקיה.

עיין עוד R. v. Corrigan (1931) 1 K.B. 527; 22 Cr.A.R. 106,

בו מטעים בית המשפט לערעורים פליליים כי סעיף 19 לחוק ההסגרה האנגלי יוצר חריג סטטוטורי מסמכותו הרגילה של בית המשפט, באופן שנאשם, אשר לא הוכיח ללא ספק כי אכן הוסגר לאנגליה בהתאם לחוזה ההסגרה הקיים עם צרפת, אינו יכול להסתמך על חריג זה. בע' 533 נאמר:

"It must always be borne in mind that the burden of proving such facts as will establish his contention in law rests upon the accused, who was before the Central Criminal Court... in lawful custody upon the lawful committal of a metropolitan magistrate... The burden was upon him to show beyond reasonable doubt that such facts existed as would render his trial by the law of England illegal and improper."

לפיכך, כל טענה המניחה כי שיפוטו של עבריין נמלט או עבריין חוץ, בין שהגיע למדינה מרצונו הטוב, בין שהוסגר למדינה ובין שהובא לתחומה בכח הזרוע, מושתת על שיקול דעת כלשהו - בטעות יסודה. חובתו של בית המשפט לשפוט כל נאשם המובא לפניו בשל עבירות על חוקי המדינה מושתתת על שלטון החוק, באופן שאם נאשם אינו יכול להראות כי המסיבות המיוחדות שהוא נשען עליהן מקנות לו חסינות חוקית, על בית המשפט לשפוט אותו בהתאם לכתב האישום.

העבירות המיוחסות לנאשם במשפט זה הן עבירות על החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם, הקובע בסעיף 12(א) כי "דיני ההתישנות הקבועים" (לגבי עבירות רגילות) "לא יחולו לגבי עבירות לפי חוק זה". המחוקק הישראלי קבע, בגלל חומרתה היתרה של הפשע כלפי העם היהודי, הפשע כלפי האנושות ופשע המלחמה, כי לעבירות אלה לא תהא כל התישנות, ואילו העבירה של חברות בארגון עויין תתישן כעבור 20 שנה.

המחוקק הארגנטיני הרבוני הוא בן חורין לקבוע תקופות התישנות כרצונו, אבל סמכות בית המשפט הישראלי נובעת מהפרת החוק הישראלי ע"י הנאשם, והשקפתו של המחוקק הארגנטיני בנוגע לחומרת העבירות הנדונות ותקופת התישנותן אינה רלבנטית למשפט זה. אין הנאשם נושא את חוק ההתישנות הארגנטיני עמו. העובדה שהוא התגורר שנים מספר בארץ מקלט כלשהי (והרי לשם חלות חוק ההתישנות הארגנטיני אין נפקא מינה כמה זמן התגורר הנאשם במדינה ההיא) אינה יכולה לקצר את תקופת ההתישנות החוקית, שאם לא כן היה די בכך שכף רגלו של פושע נמלט תדרוך על אדמתה של מדינה בעלת תקופת התישנות קצרה כדי לזכותו בהתישנות בכל העולם, לרבות המדינה או המדינות שאת חוקיהן הוא הפר ע"י פשעיו.

מכל הטעמים האלה יש לדחות את טענת ההתישנות, במדה שהיא מבוססת על החוק הארגנטיני.

54. <u>עיקר חומר ההוכחות</u> שהובא במשפט זה מתחלק לחמשה סוגים:

(א) עדויות תביעה מפי עדים ועדות הנאשם, שנגבו בדרך הרגילה באולם בית המשפט.

(ב) תצהירים בשבועה ובלי שבועה, ופרוטוקולים של עדויות במשפטים קודמים, מפי אנשים שאינם עוד בחיים, וביניהם פושעי מלחמה שבאו על ענשם, וכן מפי אנשים חיים. את הראיות הללו קבלנו בתוקף הסמכות המיוחדת, הנתונה לבית המשפט בסעיף 15 של החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם, תש"י-1950, ובכל מקרה כזה נתנו את טעמינו לקבלת הראיה, כדרוש לפי אותו סעיף. מובן מאליו, שמשקלה של ראיה, שנתקבלה בדרך זו, הנו עדיין ענין לשיקול זהיר מצד בית המשפט, הכל לפי האיש שנתן את העדות או את התצהיר, היותו שותף לעבירה, הענין המיוחד שהיה יכול להיות לו לגולל אשמה מעליו ועל הנאשם, חוסר ההזדמנות לחקירה נגדית מטעם הנאשם, ועוד.

(ג) עדויות מפי עדים שנגבו בחו"ל, על ידי בתי משפט בגרמניה, באוסטריה ובאיטליה, לפי בקשות לחיקור-דין, שהופנו אליהם על ידי בית משפט זה. בין אלה היו עדים שתצהירים או פרוטוקולים של עדויות קודמות שלהם הוגשו לנו על ידי התביעה, ואלה נחשבו לעדי התביעה שחקירתם הנגדית על ידי הסנגור אופשרה בדרך זו. עדים אחרים נחקרו בחוץ-לארץ על פי בקשת ההגנה, בלי שקדמה לזה הגשת תצהיר או עדות של העד על ידי התביעה. כל העדים הללו נחקרו בפני בתי המשפט בחו"ל על פי שאלונים מפורטים שאושרו מראש על ידי בית משפט זה, וכלם - חוץ מן העדים הטל, נובק וסלביק, שעדותם נגבתה באוסטריה - בנוכחות באי-כח הצדדים, תוך הוספת שאלות שנבעו מתוך התשובות על השאלות שבשאלון. היו אלה עדים, שלא יכלו לבוא הנה ולהעיד, מפני היותם עצורים בחו"ל, או שלא רצו לבוא, אחדים לאחר שהיועץ המשפטי הודיע כי בדעתו להעמידם לדין על פשעים נגד העם היהודי, ואחרים אף מבלי שניתנה לגביהם הודעה כזאת. מובן שלמען בירור האמת מוטב היה אילו כל העדים - עדי תביעה ועדי הגנה - נתנו את עדותם כאן לפנינו, אבל באין אפשרות מעשית לכך, נדמה לנו, שהדרך בה הלכנו יעילה למדי, וגם כמה מן העדויות הללו מפיצות אור נוסף על השאלות השנויות במחלוקת, כאשר משתמשים בהן בזהירות הדרושה - וזאת בדעתנו לעשות. למותר להוסיף, שהסתמכותינו על דברים שנאמרו על ידי עדים אלה, שבחלקם נדונו בשל פשעי מלחמה, ובחלקם הם חשודים בפשעים אין פרושה מתן גושפנקא של עדות אמת לעדויות אלה בכללן.

(ד) חשיבת הראיות הרביעית הם מאות המסמכים שהוגשו לנו, מהם משתקפות פעולות הנאשם בימי הרייך השלישי באורך האמיתי, באספקלריה של מכתבים, תרשומות ופרוטוקולים רשמיים שנרשמו בשעת מעשה או בסמוך לזה. אמנם חסרים תיקי מחלקתו של הנאשם עצמו, כי אלה נשרפו על ידי הנאשם וחבריו בסוף מלחמת העולם ביחד עם יתר התיקים של מרכז הגסטפו בברלין (ת/37, ע' 307), אך גם מה שנשאר לפליטה מתיקיהם של משרדים אחרים מהוה חומר הוכחה חשוב. מסמכים אלה הוגשו תוך ציון המקור ממנו באו, וברובם הגדול אמיתותם אינה שנויה במחלוקת. באותם מקרים בהם הכחישה הסנגוריה את אמיתותו של מסמך זה או אחר, נכריע בדבר במקומו הנכון בהמשך דברינו.

(ה) לבסוף, נמצאות לפנינו כחומר הוכחה הודעתו המפורטת של הנאשם לפקד לס ממשטרת ישראל, המשתרעת על למעלה מ-3500 טורי דפוס (מוצג ת/37), ונוסף לזה רשימות שונות שהוא העלה על הכתב בשבתו במעצר בישראל לפני משפטו. אין ספק שההודעה ניתנה מרצונו הטוב והחופשי של הנאשם, וכן הוא לגבי הרשימות בכתב. גם הנאשם אינו מכחיש זאת, אלא הוא טען לגבי כמה דברים בהודעה, שיש בהם כדי

להפלילו

להפלילו, כי טעה בשעתו באמרו את אשר אמר, ורק יותר מאוחר, כאשר עיין בכל המסמכים, התגלתה לו טעותו. גם טענה זו חידון במקומה, כל אימת שהיא תדרוש את הכרעתנו.

התביעה בקשה להגיש כראיה גם תדפיס המכיל לטענתה את דברי הנאשם שאמרם בשנת 1957 לעתונאי הולנדי בשם זאסן. בקשה זו דחינו ברוב דעות בהחלטה מנומקת (החלטה מס. 79). לאחר מכן, בשעת עדותו של הנאשם בבית המשפט, הוציא היועץ המשפטי מפיו הודאות, שאכן אמר בשעתו כמה מן הדברים הרשומים במסמך זאסן, ואלה הפכו בזה לחלק מעדותו לפנינו, באותה מידה שהודה בהם, אם הודאה מלאה ואם מסויגת בסייגים.

55. רדיפות היהודים על ידי גרמניה של היטלר התפתחו בשלושה שלבים עיקריים: השלב הראשון מעליית היטלר לשלטון בשנת 1933 עד לפרוץ מלחמת העולם בשנת 1939, השלב השני מאז ועד לאמצע 1941, והשלב השלישי והסופי מאמצע 1941 עד להתמוטטות הרייך השלישי במאי 1945. נתאר עתה כל אחד משלשת השלבים הללו בקוים כלליים, על פי הראיות שהובאו לפנינו. כאמור לעיל, אין בדעתנו ואין ביכולתנו לשאוף אל מתן תאור מלא של כל אשר עולל משטרו של היטלר לעם היהודי. תכלית הסקירה היא רק לקבוע את מקומו של הנאשם ואת מידת אחריותו האישית בתוך משטר הרדיפות, כי הרי אלה לא יובנו אלא על רקע המאורעות ההם. שיטת ההרצאה בה בחרנו היא בדרך כלל השיטה הכרונולוגית, ובכל אחד מן השלבים הנזכרים נדבר קודם על הרקע הכללי של המאורעות, ואחרי זה על פעילות הנאשם באותו שלב. הדברים ילכו ויסתעפו יותר בשלב האחרון, הוא שלב ההשמדה הפיזית. אחרי גמר התאור העובדתי ננתח את משמעותן המשפטית של העובדות שקבענו. לאחר מכן נדון בפרטי האישום שענינם פעולות הנאשם נגד בני עמים אחרים וחברותו בארגונים עויינים, וכחלק האחרון של פסק-הדין נדון בטענות ההגנה, בהן בקש הנאשם להצדיק את מעשיו.

השלב הראשון

רדיפות היהודים בגרמניה

אנטישמיות קצונית היתה מאז ומתמיד יסוד מוסד של תכנית המפלגה הנציונל-סוציאליסטית. סעיף 4 של התכנית מצהיר שהיהודי איננו יכול להיות אזרח המדינה הגרמנית, היות ואיננו משתייך לעם הגרמני. סעיף 8 דורש שכל מי שאינו גרמני והיגר לגרמניה מאז 2.8.1914, יוכרח מיד לעזוב את שטח הרייך (ת/1403).

עם עליית היטלר לשלטון הפכה רדיפת היהודים למדיניות רשמית, אשר לבשה צורות לגליות כביכול של חוקים ותקנות, שפורסמו על ידי ממשלת הרייך על פי סמכות החקיקה שהועברה לה על ידי הרייכסטג ביום 24.3.33 (ישיבה 14, ע'71) ושל פעולות אלימות ישירות נגד היהודים בגופם וברכושם, שאורגנו על ידי השלטון. מטרת הפעולות הללו, שנעשו בשלב הראשון היתה לשלול מן היהודים את זכויות האזרח, להשפילם ולהפיל עליהם אימה ופחד, להפרידם מיתר התושבים, לדחוק את רגליהם מחיי הכלכלה והתרבות של המדינה ולסתום בפניהם את מקורות הפרנסה. מגמות אלה הלכו והחריפו במרוצת השנים הללו, עד לפרוץ המלחמה. עוד לפני הזעזוע הכללי הראשון שבא על יהדות גרמניה ביום 1.4.33, יום החרם על עסקי היהודים, התחילו מאסרים של יהודים ושליחתם למחנות ריכוז. מר בנו כהן, מראשי הצבור היהודי, שהעיד על התקופה ההיא סיפר על נשים שקבלו בדואר את כד האפר של גופות בעליהן אשר נהרגו במחנות הרכוז, עם מכתב בזו הלשון:

"בעלך נפטר

"בעלך נפטר עקב שבץ לב. אנו שולחים לך את
האפר. תשלום דמי הדואר 3 מרק וחצי" (ישיבה 14 ע' 61).

שורת החוקים והתקנות התחילה ב"חוק לחדוש פני הפקידות המקצועית" מיום 7.4.33 (ת/61), שבעטיו פוטרו עובדי המדינה הבלתי-אריים, קרי היהודים, לפי תורת הגזע פרט לכמה יוצאים מן הכלל. בוטלו רשיונות של יהודים לעסוק במקצועות חפשיים (ישיבה 14, ע' 67). נאסר על אמנים יהודיים להופיע בפני לא-יהודים (ישיבה 14, ע' 77). נשרפו בפומבי ספריהם של סופרים יהודיים.

בספטמבר 1935 פורסמו חוקי הגזע של נירנברג (חוק האזרחות והחוק להגנת הדם הגרמני והכבוד הגרמני), שהפכו את היהודים לנתינים בעלי דרגה נחותה ואסרו נשואין ויחסי מין בין בני שני העמים (ת/67). חוק האזרחות שימש גם כבסיס עיקרי לחקיקת האפליה נגד היהודים, שבאה לאחר מכן.

57. ב-27.10.38 עשו הגרמנים לראשונה פעולת גירוש המוני נגד יהודים: נאסרו בבת אחת אלפי יהודים בעלי אזרחות פולנית שהתגוררו בערי גרמניה, הובלו ברכבות לגבול הפולני בסביבות זבונשין, וגורשו באכזריות מעבר לגבול (ישיבה 14, ע' 41; ישיבה 17, ע' 47). בין אלה היו העד זינדל גרינשפן, שהיה גר בהנובר מאז שנת 1911, עם אשתו ושנים מילדיו. בן אחר שלו, הרש פייבל גרינשפן, שנולד בגרמניה התגורר בפריז. אביו הודיע לו לשם על גירוש המשפחה לפולניה. ב-7.11.38 ירה הרש גרינשפן ביועץ השגרירות הגרמנית בפריז, פום רט. אחרי מעשה זה גאה גל הרדיפות נגד היהודים בגרמניה. ב-9.11.38 נודע שפום רט מת מפצעיו, ומיד ניתן האות לפרעות ביהודים באותו לילה (אור ליום 10.11.38), הוא "ליל הבדולח". בערי גרמניה התנפלו כנופיות מאורגנות על פי צו מגבוה על חנויות היהודים ועל דירותיהם, פרעו ביהודים, הרסו ושדדו מכל הבא אל היד. 191 בתי כנסת עלו באש, ו-76 בתי כנסת נוספים נחרבו. למחרת היום התחילו ברחבי הרייך מעצרים של אלפי גברים יהודיים, שהובאו למחנות רכוז. ב-12.11.38 הוציא גרינג, כממונה לתכנית ארבע השנים, צו לתשלום "דמי כופר" של מיליארד מרקים על ידי יהודי גרמניה. צו זה בוצע על ידי גבית 25% מערך הרכוש של היהודים (ת/634). כן הוציא באותו יום צו שני שלפיו נאסר על יהודים לנהל, בין היתר, מקומות מכירה בקמעונות, ולעסוק במלאכה כעצמאים (ת/76). באותה תקופה הותקנו תקנות ל"אריזציה" של בתי עסק ונכסים יהודיים אחרים, כלומר לכפיית העברתם ללא-יהודים במחירים בלתי-מציאותיים (ת/79). בד בבד עם רדיפות היהודים כפרטים באה השתלטות המדינה הגרמנית על מוסדותיהם האוטונומיים. במרס 1938 נשלל מן הקהילות היהודיות מעמדן כגופים צבוריים, ובזה אבדה להם הסמכות לגבות מסים, וב-4.7.39 אורגנו היהודים בארגון כפיה בשם "אגוד הרייך של היהודים בגרמניה" (Reichsvereinigung) שהועמד תחת פקוחו של מיניסטר הפנים (ת/81). המיניסטר גם הוסמך לפרק ארגונים יהודיים קיימים או לשלבם באגוד הרייך. שילוב כזה של ארגון גרר את העברת נכסיו לאגוד הרייך. בזה נוצר מכשיר נוח לפקוח טוטלי של ממשלת הרייך על נכסי הצבור של יהדות גרמניה.

58. באותו צו מיולי 1939 נאמר כי מטרתו של אגוד הרייך היא "לקדם את הגירת היהודים". אכן, בהגירת היהודים משטח הרייך ומן השטחים שסופחו בינתיים לרייך (אוסטריה והפרוטקטורט בוהמיה-מורביה), ראתה ממשלת הרייך באותה תקופה את הפתרון הרצוי לה. בעצם היתה זאת המגמה עוד מתחילת השלטון הנציונל-סוציאליסטי. אולם בעוד שבשנים הראשונות עדיין התבטאה מגמה זו במדת-מה בעידוד הגירה מרצון, תוך מתן הקלות מסויימות להעברת הון יהודי לחוץ-לארץ, נשתנה הקו לאחר מכן לכפיית

הגירה באמצעי

הגירה באמצעי לחץ, תוך גזילת רכושם של המהגרים (ישיבה 15, ע' 7). כך מודיע מיניסטריון החוץ הגרמני ביום 8.7.38 לנציגויות-החוץ שלו, שלא תוקל העברת הון יהודי לחוץ-לארץ. וביום 8.12.38 מדווח השגריר האמריקני בברלין על דברי מיניסטר החוץ הגרמני, ריבנטרופ, שאמר כי

> "היהודים בגרמניה הם בלי יוצא מן הכלל כייסים, רוצחים וגנבים. הרכוש שברשותם נרכש בדרך בלתי חוקית. לפיכך החליטה הממשלה הגרמנית להשוות את מעמדם לזה של היסוד הפלילי שבאוכלוסיה. הרכוש שהם רכשו שלא כחוק יילקח מהם" (ת/115).

בהתאם לכך נקבע כקו רשמי שקודם כל יופעל לחץ על היהודים חסרי האמצעים, שאלה יהגרו מן הרייך (ת/123, ע' 2 בסוף). מדיניות זו הוגשמה לראשונה באוסטריה ובפרוטקטורט דוקא, ורק משם הועתקה גם אל שטח הרייך הישן. היא קשורה במרכזים להגירת יהודים בוינה, בפרג, ובברלין, שבארגונם נטל הנאשם חלק מכריע. לפיכך נפסיק בנקודה זו את תאור הרקע הכללי של השלב הראשון, ונסקור את קורות חייו של הנאשם עד להופעתו כממונה על מרכז ההגירה בוינה.

<u>קורות חייו של הנאשם עד לכניסתו לס"ד.</u>

59. פרטים על ימי נעוריו של הנאשם ידועים לנו מהודעתו בפני פקד לס (ת/37), ומזכרונות שגם אותם כתב בהיותו במעצר בישראל (ת/44).

אדולף אייכמן (שמו המלא: אוטו אדולף אייכמן - ת/37, ע' 3), נולד בשנת 1906 בזולינגן בחבל הריין בגרמניה, בן בכור לאביו אדולף קרל אייכמן ולאמו מריה מבית שפרלינג. אביו, נוצרי-אבנגלי אדוק, היה מנהל פנקסים בחברת החשמל המקומית. בשנת 1914 עברה המשפחה לאוסטריה, לעיר לינץ, שם המשיך האב לעבוד כמנהל מסחרי בחברת החשמל של אותה עיר. הנאשם גדל בלינץ, ולמד שם בבית ספר עממי, ואחר-כך עשה ארבע כתות בבית ספר תיכון, ומשם עבר לבית ספר מקצועי, אותו שוב עזב כעבור שנתיים, בלי לסיים את חוק למודיו. בינתים הפסיד אביו את כספו בעסקים שבהם נסה את ידו ללא הצלחה. ביז היתר יסד חברת מכרות, בה עבד הנאשם זמן מה ככורה, ואח"כ נעשה הנאשם זבן בבית מסחר לצרכי חשמל, ולבסוף סוכן נוסע בשביל חברת סוקוני וקואום האוסטרית.

תחילה הצטרף הנאשם לאגודת "לוחמי חזית", בעלת צביון אוסטרי-לאומני. בשנת 1932 הצטרף למפלגה הנציונאל-סוציאליסטית, בהשפעת מכרו ארנסט קלטנברונר, מי שהיה עתיד להיות ראש המשרד לבטחון הראשי של הרייך. באותה שנה נכנס גם לס"ס (Schutzstaffeln der N.S.D.A.P.) האוסטרית. בשנת 1933 פוטר מעבודתו בחברת סוקוני-וקואום וזמן קצר לאחר מכן, אחרי עלית היטלר לשלטון, עזב את אוסטריה בדרכו לגרמניה. בנובמבר 1933 התגייס לשרות צבאי ביחידת הס"ס האוסטרית הגולה, וקבל אמון צבאי במחנות הס"ס בלכפלד ובדכאו, בבבריה, אחרי שעלה שם לדרגת "שרפירר" (סמל), התנדב באוקטובר 1934 לשרות במשרד הראשי של שרות הבטחון (ס"ד) בברלין.

<u>מבנה הס"ד והרזה"א.</u>

60. לפני שנמשיך בתאור קורות חייו של הנאשם, נסקור בקצרה את המבנה המסובך של הס"ד, והארגונים האחרים שבהם פעל הנאשם במרוצת השנים.

הס"ד, או בשמו

הס"ד, או בשמו המלא "שרות הבטחון של הרייכספירר ס"ס", היה בראשיתו שרות המודיעין של הס"ס, ואח"כ של המפלגה הנציונל-סוציאליסטית כלה. בראשו עמד ריינהרד היידריך. בשנת 1936 מונה היידריך לעמוד גם בראש משטרת הבטחון, שהיה ארגון ממלכתי אשר הכיל בתוכו את משטרת המדינה החשאית (הגסטפה), עם משרדי הגסטפו המקומיים שלה, ואת המשטרה הפלילית (ת/83). מינוי זה ניתן להיידריך על ידי הימלר, כראש המשטרה הגרמנית כלה, במסגרת מיניסטריון הפנים. הימלר מצדו איחד בידיו את התפקיד של ראש המשטרה הגרמנית עם תפקידו המקורי כמנהיג הס"ס, ומכאן תוארו המלא "רייכספירר ס"ס וראש המשטרה הגרמנית".

אחוד המוסדות המרכזיים של הס"ד עם משטרת הבטחון הושלם על ידי צוו של הימלר מיום 27.9.39 (ת/96), שיצר את המשרד הראשי לבטחון הרייך Reichssicherheitshauptamt להלן: רזה"א), בראשות היידריך, ובו ששה (אחר-כך שבעה) משרדים. הגסטפה שולבה אל תוך מערך חדש זה כמשרד IV של הרזה"א, בראשותו של היינריך מילר. תפקידו של משרד IV, הוגדר כ"לחימה ביריבים". המשטרה הפלילית הפכה להיות משרד V, ותפקידי המודיעין של הס"ד הועברו למשרדים II ו- III VI ברזה"א (ת/647, ת/99; ראה גם את הלוח ההשוואתי של חלוקת התפקידים שבסוף מוצג ת/99. לוח זה צורף עוד במסמכי המשפט העיקרי בנירנברג בטעות לעיקר המסמך ת/99, כי הוא מתיחס בעליל לזמן הקמת הרזה"א בסוף 1939, בעוד שעיקר המסמך הוא ממרס 1941). אחוד זה חל רק במרכז בברלין. במחוזות תואמו פעולותיהם של הגסטפו, המשטרה הפלילית והס"ד על ידי "מפקחי משטרת הבטחון והס"ד" (IdS) ובשטחים הכבושים על ידי "מפקח משטרת הבטחון והס"ד" (BdS) (ת/83, ת/95). אלה פעלו כנציגיו של ראש הרזה"א ומן הרזה"א קבלו את פקודותיהם. כאמור, היה היידריך ראש הרזה"א בהווסדו. הוא החזיק בתפקיד זה עד למותו ביוני 1942. בדצמבר 1942 נתמנה קלטנברונר במקומו.

מבחינה פורמלית היה הרזה"א מסונף למינסטריון הפנים, וגם הימלר עצמו פעל במסגרת אותו מינסטריון, בסמכותו כראש המשטרה הגרמנית. באוגוסט 1943 נתמנה הימלר גם לתפקיד מינסטר הפנים (ת/1428). עם זאת היה הרזה"א גם אחד מ-12 המשרדים הראשיים של הס"ס, שעליהם נמנו עוד, בין היתר, המשרד הראשי למינהל ולמשק של הס"ס, בראשותו של פוהל, והמשרד הראשי למשטרת הסדר, בראשותו של דליגה. על כל 12 המשרדים הראשיים הללו חלש הימלר כמנהיג הס"ס. הרזה"א כלו הפך למוסד של הס"ס גם מבחינה אישית על ידי זה, שבנובמבר 1939 ניתנו לכל פקידי הגסטפו והמשטרה הפלילית תוארי ס"ס בהתאם לדרגותיהם (ת/83, ע' 2). במחוזות הרייך, ואחר-כך גם בשטחים הכבושים, מינה הימלר "מפקדים בכירים של הס"ס והמשטרה", שפעלו כנציגיו האישיים, ותפקידם לתאם במקומותיהם את פעולותיהם של משטרת הסדר ושל משטרת הבטחון והס"ד, נוסף על יחידות הס"ס החמוש והס"ס הכללי (ת/98).

<u>הנאשם בס"ד - עד לבואו לוינה.</u>

61. כאמור, הגיע הנאשם באוקטובר 1934 למשרד הראשי של הס"ד בברלין. תחילת פעולתו שם היתה במחלקה לחקר הבונים החופשיים, אבל כעבור כמה חדשים בתחילת 1935 נקלע אל המחלקה II112 - יהודים, ומאז לא עזב עוד את שטח הלחימה ביהודים עד לסוף הרייך השלישי. במחלקה זו עבד בברלין כשלש שנים, עד מרס 1938, ונעשה המטפל (רפרנט) בעניני ציונות. המחלקה עסקה בעבודת מודיעין, תוך שיתוף פעולה הדוק עם מחלקת היהודים המקבילה בגסטפה (II4B), שבידה היו סמכויות הבצוע (ת/107; ת/123, ע' 2). בעבודה זו הוא עשה חיל, ובסוף 1937 עלה לדרגת קצונה (אונטרשטורמפירר). בדו"ח אישי משנת 1937 (כלול בת/55(3)), שכתב מי שהיה אז הממונה עליו

הממונה עליו, דיטר ויסליצני, נאמר:

"אייכמן קנה לעצמו ידיעה מקיפה של צורות הארגון והשקפת העולם של היריב יהדות ... השקפתו הנציונל-סוציאליסטית הנה יסוד עמדתו בתוך השרות ומחוצה לו".

(במשך הזמן עלה הנאשם על מפקדו, ו-ויסליצני נעשה אחד מעוזריו הראשיים).

הנאשם השתדל ללמוד עברית בשיטת הלמוד העצמי. בקשתו לממונים עליו לאפשר לו להמשיך בלמוד השפה אצל רב נדחתה על ידם (ת/55(11)). אידיש למד לקרוא עד כדי הבנת העתון "היינט" (ת/44, ע' 49). במקום זה נזכיר גם את האגדה, שהנאשם עצמו טיפח אותה, כאילו הוא יליד מושבת הטמפלרים שרונה בארץ-ישראל (ישיבה 16, ע' 91; ישיבה 41, ע' 36). הנאשם כתב חוברת הדרכה לאנשי ס"ס על עניני ציונות (ת/44, ע' 41), והיה מרצה בפני מפקדי ס"ס ומפקדי צבא על "ההסתדרות הציונית העולמית, מבנה ומטרותיה", וכן על "ההסתדרות הציונית החדשה" (ת/44, ע' 48). ב-1937 נשלח לכנוס המפלגה הנציונל-סוציאליסטית בנירנברג, לקשירת קשרים עם אנשי חוץ-לארץ, לשם עידוד תעמולה אנטי-יהודית (ת/121). בנובמבר 1937 נסע לארץ-ישראל ולמצרים, ביחד עם הממונה עליו, הגן, בשליחות רגול, בעיקר בין היהודים. בין היתר הוטל עליו גם לקשור קשרים עם המופתי הירושלמי, חג' אמין אל-חוסייני. אניתם עגנה בחיפה, והנאשם עלה על החוף. משם נמשכה הנסיעה למצרים. בהיותם שם ביקשו אשרת כניסה לארץ, אך נתקלו בקשיים מצד השלטונות הבריטים, ולפיכך היה עליהם להסתפק בידיעות שנמסרו להם בקהיר על ידי מודיעיהם. הוגש לנו הדו"ח המפורט על נסיעתם(ת/124). נצטט מתוכו שני קטעים המדגימים את רוח הדברים.

על הצעה להגדיל את אפשרויות ההגירה של יהודים גרמניים על ידי העברת הון בצורת סחורות נאמר שם:

"היות וההגירה הנזכרת של 50,000 יהודים לשנה היתה מחזקת בעיקר את היהדות בארץ ישראל, תכנית זו אינה באה בחשבון בהתחשב עם כך שמטעם הרייך יש למנוע יצירת מדינה עצמאית של היהודים בארץ-ישראל".

ומן המדיניות הגבוהה אל זוטות: על גרמני שביקש למסור לו את סוכנות חברת התעופה הגרמנית בארץ-ישראל, מסופר מפי המודיע על "אי-התאמתו מבחינה מקצועית, אישית ומבחינת השקפת עולמו", וכי אופיני לעמדתו המדינית האמתית של האיש הוא "שמשרד הנסיעות שבהנהלתו שולח ברכות לכל לקוחותיו היהודיים בראש השנה היהודית!"

כשהנאשם נחקר על דו"ח זה, טען שהוא חובר על ידי הגן, ולכן אין הוא אחראי לתוכנו (ישיבה 75, ע' 97 ואילך). אכן, לפי סימן ההכתבה נראה שהגן היה מחבר הדו"ח, אבל הנאשם הכניס בו תקונים בכתב ידו, ואין ספק שהדו"ח נכתב בשם שניהם והנאשם הזדהה עם תוכנו. כך הוא אומר בפני פקד לס:

"על כך (על הנסיעה) כתבנו דו"ח, דו"ח מדויק מאד, כן. הרי היה עלי לדווח באופן שלילי לגמרי, שלילי מבחינה ענינית" (ת/37, ע' 93).

"בודאי ... עלי לשאת באחריות (לדו"ח) - לא נשאר לי אלא להסכים לזה" (es bleibt mir nichts anderes übrig). (שם, ע' 346).

62. כאמור, עסק הנאשם בתקופה זו, של שרותו במשרד הראשי של הס"ד, בעבודת מודיעין גרידא. גם מגעיו עם יהודים היו רק לצורך עבודה זו. כך זוכר העד כהן את נוכחותו כמשקיף באספה ציונית בברלין ב-1937 (ישיבה 15, ע' 2), והעד ד"ר פרנץ מאיר, מי שהיה אז יושב ראש בפועל של ההסתדרות הציונית בגרמניה,, מספר שהנאשם ביקש ללמוד ממנו פרטי פרסים על ארגונים יהודיים שונים. על התנהגותו של הנאשם עד סוף 1937 אומר ד"ר מאיר:

"חשבתי שהוא אדם שקט, המתנהג באופן רגיל ... פשוט קר, קורקטי" (ישיבה 17, ע' 47-50).

ראיה מענינת להשקפת הנאשם על פתרון בעית היהודים באותו פרק זמן מצויה במסמך ת/111, בו הוא רשם לעצמו ראשי פרקים לתזכיר, שהוטל עליו להכינו.

נאמר שם:

"בעוד 10 שנים לפחות יישארו בגרמניה רק עוד 60000 יהודים בערך, אם המגמה תוסיף להיות כמות שהיא.

אחרי הגירתם של חסרי האמצעים, יגיע תורם של בעלי ההון, שעד אז יאבדו את הונם בהדרגה על ידי אמצעים כלכליים, בעזרת אמצעים של משטרת המדינה" (Stapomassnahmen)

במלים פשוטות: היהודים יוכרחו להגר כלם, אבל בעלי ההון יהגרו רק אחרי שיגזל מהם הונם באמצעי טרור.

<u>פעולות הנאשם במרכזי ההגירה בוינה, פרג וברלין.</u>

63. אחרי ספוח אוסטריה לרייך, במרס 1938, נשלח הנאשם לוינה, כדי לטפל שם בהגירת הכפיה של יהודי אוסטריה. הוטל עליו לנהל את המרכז להגירת יהודי אוסטריה. הממונה עליו שם היה מפקח משטרת הבטחון והס"ד, שטלאקר (אח"כ אחד ממפקדי עוצבות המבצע). בזה חדל הנאשם למעשה לעסוק בעבודת מודיעין, אם כי מבחינה אישית נשאר תמיד איש הס"ד (ת/37, 1544 וכו'. ישיבה 90, ע' 14), והוא התחיל לעסוק בעניני בצוע. בעבודה זו ניתנה לנאשם שעת כושר להגשים את רעיונותיו הלכה למעשה, בקצב מוגבר. החלו בולטות אצלו תכונות חדשות: הוא גילה לראשונה את כשרונו הארגוני, בפישוט ההליכים הבירוקרטיים שהיו קשורים בהגירת יהודים מן המדינה, על ידי רכוז באי-כח הרשויות השונות שנגעו בדבר, תחת גג אחד. אשר לפעולותיו ולהופעתו כלפי היהודים באותה תקופה ביקש הנאשם, בהודעתו בפני פקד לס, ובעדותו בבית המשפט לתארן כאידיליה של שיתוף פעולה הוגן בינו ובין עסקני הצבור היהודי, כששני הצדדים חותרים תוך הבנה הדדית לקראת מטרה משותפת. הוא גם זוקף לזכותו את שחרור העסקנים הללו, אחרי שנעצרו על ידי הגסטפו, ופתיחתם מחדש של המוסדות היהודיים, שנסגרו גם הם על ידי הגסטפו (ת/37, ע' 97 ואילך; ישיבה 90, ע' 8 ואילך). אמנם הוא מודה שהקו הכללי היה של הגירת-כפיה, אבל הרי לא הוא היה אחראי לקו זה, שנקבע מלמעלה.

זו טענת הנאשם, אולם העדים והמסמכים מדברים לשון אחרת, והם טופחים על פני גירסתו. ד"ר מאיר, שאת עדותו הזכרנו זה עתה, ראה את הנאשם שוב בתקופתו הוינאית, כשעסקני יהדות גרמניה הוזמנו בפברואר 1939 לוינה, כדי לעמוד שם על שיטות פעולתו של מרכז ההגירה, על מנת להעתיקן לברלין. וכך מספר העד על פגישה זו (ישיבה 17, ע' 52-55):

"... תיכף מסרתי לחברי שאני לא יודע
אם אני נפגש עם אותו איש. כל כך נורא היה
השינוי ... בכל הגישה ... קודם חשבתי שזה
פקיד קטן, מה שקוראים 'קלרק בירוקרט'
שממלא תפקידים, כותב דו"חות וכו'. אחר כך
היה שם אדם במצב רוח של שליט על חיים
ומות; בחוצפה ובגסות הוא קבל אותנו ... "

וכך התרשם העד, אחרי שעמד על סדרי המרכז להגירה הוינאי ודיבר עם העסקנים שם (ישיבה 17, ע' 56):

"זה כמו בית חרושת אוטומטי, נניח טחנת
קמח קשורה עם איזו מאפיה. אתה מכניס מצד
אחד יהודי שיש לו עוד הון, ויש לו נניח
בית חרושת או יש לו חנות או יש לו איזה
קונטו בבנק, והוא עובר את כל הבנין, מאשנב
לאשנב, ממשרד למשרד, מצד שני הוא יוצא, אין
לו שום כסף, אין לו שום זכויות, אלא רק דרכון
ובו כתוב: אתה צריך לצאת מהארץ תוך שבועים.
אם לא - תצא למחנה רכוז".

ועסקן אחר של יהדות גרמניה, מר אהרן לינדנשטרום, מאשר דברים אלה, בתארו אותו בקור בוינה (ישיבה 15, ע' 47):

"... אני עוד זוכר שהפקידים האלה מהקהילה
היהודית ומהמשרד הארצישראלי עשו עלי רושם כמו
חיילים מושמעים, שעמדו תמיד דום ואפילו לא
העיזו להגיד איזו מלה ... "

אשור נוסף לכך אנו מוצאים במכתב שהנאשם כתב עוד בראשית פעולתו בוינה לידידו וחברו לעבודה, הגן (ת/130):

"בכל אופן אני מריץ את האדונים כאן, זאת
תוכל להאמין לי ... "

ולהלן:

"הם כאן לגמרי בידי, הם אינם מעיזים לעשות צעד
בלי לשאול קודם אצלי. זה גם בסדר בגלל אפשרות הבקורת
הטובה ביותר".

לא היו אלה דברים בעלמא, אלא כך התנהלו עניני המוסדות היהודיים, כפי שמעידות התרשומות שנעשו על ידי ד"ר לוונהרץ, יושב ראש הקהילה היהודית בוינה, ומי שהיה הנציג הראשי של יהודי אוסטריה במשא-ומתן עם הנאשם (ת/148, ת/152 וכו').

64. יהודי אוסטריה חיו באוירת טרור מאז כניסת היטלר לוינה. מספר מר פלישמן אחד העסקנים היהודיים של וינה דאז, כיצד הוא עצמו והרב הראשי הישיש טגליכט הוכרחו על ידי אנשי ס"ס לשפשף את מדרכת הרחוב, כשהרב עטוף בטליתו (ישיבה 17, ע' 17-20). אבל הנאשם לא הסתפק בהרגשת הפחד הכללית לקדום משימתו, "לטהר" את וינה זאת אוסטריה כלה מיהודיה בזמן הקצר ביותר, אלא עוד הוסיף איומים משלו, כדי להגביר את הלחץ על העסקנים שייצגו לפניו את הצבור היהודי. לא הוכח לנו שלו אישית היתה יד בארגון הפוגרומים של ליל הבדולח, אור ליום 10 בנובמבר 1938 באוסטריה, שמאחוריהם עמדו הגסטפו והס"ד, אם כי נמסרו לו עוד בו בלילה בדרך השרות ידיעות על המתרחש (ת/138, ת/140; נ/34). אבל עובדה היא שהוא נצל למטרותיו את הבהלה שקמה בין היהודים עקב מאורעות אלה, כדי להמריץ את תהליך ההגירה הכפויה. מר פלישמן סיפר על דברים, שהנאשם השמיע בפני היהודים שהצטופפו במשרד הארצישראלי בוינה למחרת ליל הבדולח:

הוא (הנאשם)

"הוא (הנאשם) דיבר אודות המידה הבלתי משביעה רצון של העלם היהודים מוינה. הוא אמר שהדבר צריך לעבור לדרכים ואמצעים אחרים לגמרי, והוא ידאג לכך" (ישיבה 17, ע' 22-25).

וכן אנו קוראים בדו"ח כללי המתאר את פעולותיו של ד"ר לוונהרץ, על שיחה שהתקיימה במרס 1939, כאשר אמר לו הנאשם "שמספר בקשות ההגירה ירד מאד בימים האחרונים, ואם תוך שני ימים לא יעלה מספר הבקשות הוא יציע נקיטת אמצעים, שיוכלו להתבטא בשביל כל אחד כמו בנובמבר 1938 " (ת/154, ע' 9; ישיבה 90, ע' 16,15; בנוגע לאמות הדו"ח ראה את הצהרת מר צדון, ת/37 (233)). איום דומה השמיע הנאשם בפני נציגי היהדות הגרמנית, אחרי בקורם הנ"ל בוינה, כאשר לא מצא חן בעיניו, שבהיותם שם הם באו על דעת עצמם במגע עם יהודי וינה:

"אם דבר כזה יקרה עוד פעם אתם תלכו ל'קונצרטלגר'" (במקום קונצנטרציונסלגר - מחנה רכוז) ישיבה 15, ע' 26).

הנאשם זוקף לזכותו גם את ארגון ההסדרים הכספיים שהיו קשורים בהגירת יהודים באמצעות מרכז ההגירה. אבל סיכום כל ההסדרים הללו היה שיהודי אשר הוכרח להגר למדינה אחרת, הורשה לקחת עמו, נוסף על חפציו האישיים, רק את הסכום שהיה דרוש כדי להשיג את רשות הכניסה למדינה אליה היגר (Vorzeigegeld) את יתר רכושו היה עליו להפקיר לטובת הרייך הגרמני (ישיבה 90, ע' 12). כדי לאפשר הגירתם של מחוסרי אמצעים אולצו בעלי האמצעים לשלם בעד הסכום הזה שער חליפין מופרז ביותר, שהועבר ל"קרן הגירה", אשר הוקמה ליד מרכז ההגירה (ת/37, ע' 104, ת/135). אותה קרן נזונה גם ממתנות במטבע זר שהושגו על ידי יהודי אוסטריה מאחיהם בחוץ-לארץ, בעדוד הנאשם, כדי לאפשר את ההגירה ההמונית (ת/152, פיסקה 3). (המדובר כאן, כמובן, בהגירה שבשלב הראשון, מעבר לים). גם הרכוש הצבורי של המוסדות היהודיים באוסטריה רוכז בידי המדינה (ת/147). מן התרשומות של ד"ר לוונהרץ ומן הדו"ח המסכם (ת/154) בולטת השליטה הגמורה של הנאשם על הקרנות שרוכזו בצורה זו.

65. נכון הדבר, שהנאשם הפעיל את המוסדות היהודיים בוינה מחדש, אחרי שנסגרו על ידי הגסטפו מיד עם ספוח אוסטריה לרייך. אך לא היתה זאת אלא ראשית השיטה של "שלטון בלתי-ישיר" שהנאשם טיפח ברוב פקחותו - שיטה שהיה בה משום חסכון של כח אדם לשליט הגרמני, כשהמוסדות היהודיים הופכים בעל כורחם מכשיר בידי השליט, להגשמת מזימותיו המחמירות והולכות משלב אל שלב.

בלחץ הטרור שהופעל נגד היהודים, הצליח הנאשם להביא להגירתם של חלק ניכר מיהדות אוסטריה (קרוב ל-150,000 נפש - ת/185, ע' 4). בישיבה בראשותו של גרינג, מיד אחרי ליל הבדולח, מתפאר היידריך בפעולת מרכז ההגירה בוינה, שהצליח להביא כבר עד לאותו זמן להגירתם של 50,000 יהודים מאוסטריה (ת/114, ע' 19-22). באותה ישיבה הוסכם להקים גם בשטח הרייך הישן מרכז דומה. התוצאה המעשית היתה הוראתו של גרינג אל מיניסטר הפנים, מיום 24.1.39, להקים את מרכז הרייך להגירה יהודית (ת/125). ההנחיות שבמכתב זה מעידות על כך שהנסיון אשר נרכש במרכז ההגירה בוינה, בהנהלתו של הנאשם, נוצל עתה להקמת הרשות המרכזית הזאת. הנהלתה נמסרה על ידי גרינג להיידריך עצמו, כראש משטרת הבטחון. היידריך מצדו הטיל את נהול המרכז על מילר, ראש הגסטפו (ת/116).

הנאשם טוען

הנאשם טוען שבאותו פרק זמן לא היה פעיל ברשות המרכזית הזאת. אולם ה"ה כהן ומאיר העידו שכבר במרס 1939 ביקר הנאשם בברלין והודיע לנציגי היהודים שם, אחרי בקורם בוינה שתואר לעיל, שגם בברלין יוקם מרכז להגירה דוגמת המרכז בוינה, ודרש מהם באותה תקיפות, שבינתים סיגל לעצמו, לשתף פעולה עם מרכז זה (ישיבה 15, ע' 27-30; ישיבה 17, ע' 57). מתברר איפוא שהנאשם, כמומחה להגירה, כבר התחיל לעסוק בפועל בענינים של מרכז הרייך להגירה יהודית בברלין זמן קצר אחרי הקמתו, אם כי יתכן שבאביב 1939 טרם הוטל עליו באופן פורמלי לנהל את עניני המרכז הזה. מן התרשים נ/2 שהוא ערך בעצמו יוצא, שאת המינוי הפורמלי קיבל בתחילת אוקטובר 1939 (ראה גם ת/43, ע' 5).

66. בינתים השתלט היטלר על בוהמיה ומורביה - קודם, בסתיו 1938, על חבל הסודטים, ואח"כ, במרס 1939, גם על פנים הארץ - והוקם שם הפרוטקטורט, ובזה נלכדו גם יהודי בוהמיה ומורביה. הנאשם עבר מוינה לפרג, ביחד עם הממונה עליו, שטלאקר, והוטל עליו להקים גם שם מרכז הגירה דוגמת המרכז בוינה. על פעולת המרכז הזה בתקופה הקצרה מהקמתו ועד לפרוץ המלחמה, שמענו מפי ד"ר פאול מרץ, מי שהיה אז יושב-ראש ההסתדרות הציונית בצ'כוסלובקיה. גם כאן הופעל לחץ רב על היהודים, שיהגרו לארצות אחרות, בדרך חוקית או בלתי חוקית. אחרי תשלום המסים (מס הבריחה מן הרייך ומס היהודים) היה על המהגר לשלם גם את מלוא הערך של המטלטלים שהוא הורשה לקחת עמו. גם את דירתו היה חייב למסור, ועל שאר רכושו הוכרח למסור יפוי-כח לבנק, באופן שיצא מן המדינה נקי מכל נכסיו, פרט למטען של כמה קילוגרמים (ישיבה 19, ע' 13, וראה גם עדות גב' ולי צימס, שם, בע' 21).

67. אחרי פרוץ המלחמה, בסתיו 1939, נקרא הנאשם לחזור לברלין. בינתים עלה לדרגת האופטשטורמפירר (סרן). לסיכום התקופה הזאת, של הקמת מרכזי ההגירה, נצטט מדו"חות אישיים על הנאשם: ראשית, מאחד הדו"חות הכלולים במוצג (ת/55 (3)):

"מעלות וכשרונות מיוחדים: לנהל משא-ומתן,
לנאום, לארגן.

... איש בעל מרץ ואימפולסיבי, בעל כשרונות
גדולים בנהול השטח שלו ... מומחה מוכר בשטח
שלו".

ומדו"ח אחר, יותר מאוחר, חתום על ידי ראש המחלקה לענינים אישיים ברזה"א (כלול במוצג ת/55 (12)), בו הוא מציע להעלות את הנאשם בדרגה

"על יסוד ההשגים הטובים במיוחד של אייכמן,
שכבר קנה לעצמו זכויות בטהור האוסטמרק (אוסטריה)
מיהודים, בהיותו מנהל המרכז להגירה יהודית.
הודות לעבודת אייכמן אופשרה הבטחת נכסים עצומים
עבור הרייך הגרמני. כמו כן היתה עבודת אייכמן
מצוינת בפרוטקטורט, אותה הוא בצע ביזמה בולטת
ובנוקשות הדרושה".

אם נתרגם את השבחים הללו ללשון בני אדם, נוכל להסכים, על פי הראיות שלפנינו, שהנאשם עשה גדולות בכפית יהודים להגר, במיוחד מאוסטריה ומשטח הפרוטקטורט, תוך גזילת רכושם הפרטי ורכוש מוסדותיהם. יהודים אלה לרבבותיהם ניצלו על ידי כך מגורל מר מזה בהרבה, אך צודק היועץ המשפטי בהדגישו, שלא כדי להצילם פעל הנאשם, כי הרי באותו פרק זמן גם הוא טרם ידע איזה גורל צפוי לאלה שלא עלה בידם להמלט בעוד מועד.

כך חזר הנאשם לברלין, עטור הצלחה בעיני הממונים עליו, ובמיוחד בעיני מפקדו היידריך. לא ייפלא איפא שמעתה הוטלו עליו תפקידים מרכזיים בחזית הלחימה נגד היריב יהדות.

השלב השני

השלב השני
=========

מפרוץ מלחמת העולם עד אמצע שנת 1941

68. עם פרוץ המלחמה בראשית ספטמבר 1939, וחלוקת פולניה בין גרמניה וברית המועצות, שבאה מיד אחריה, הגיעו הרדיפות נגד היהודים לשלב חדש, שנמשך עד להתקפת היטלר על ברית-המועצות ביוני 1941. בשלב זה עוד מתרוצצות מגמות שונות בענין זה בחוגי השליטים הגרמניים. עד מהרה התברר שאין תקוה ל"טהר" בדרך הגירה מעבר לים את תחום השלטון הגרמני מן היהודים, לאחר שהתווספו עליהם המוני היהודים בשטחי הכבוש במזרח. היתה זאת תקופת גירושים (דפורטציות) המוניים בלי מגמה אחידה, פרט לשאיפה להפטר מן היהודים בכל הדרכים.

69. בספטמבר 1939 הוסגרה לידי הגרמנים יהדות פולין עד לקו התיחום - יותר משני מליון נפש, וניחך על ראשה הגל הראשון של רציחות המוניות ומעשי זוועה אחרים, שבוצעו בעיקר על ידי עוצבות מבצע דאז של הס"ס, אשר נכנסו לערי פולניה ולעירותיה מיד בעקבות הצבא המתקדם. על זוועות אלה שמענו מפי העדים עדה ליכטמן, צבי פחטר ואחרים (ראה גם ת/358). היה זה ראשית הביצוע של איומו של היטלר, בנאומו בפני הרייכסטג ביום 30.1.39 (ת/117):

> "אם תצליח יהדות -הכספים באירופה
> ומחוצה לה לדחוף את העמים שוב פעם אל
> תוך מלחמת עולם, תהיה התוצאה לא
> הבולשביזציה של העולם ובזה נצחון היהדות,
> אלא השמדת הגזע היהודי באירופה".

באותו כוון מצביעה עדותו של להוזן, איש הרגול הנגדי הגרמני, במשפטם של פושעי המלחמה העיקריים בנירנברג, אשר סיפר שם, שכבר בספטמבר 1939 החליט היטלר על הריגתם של יהודי פולין (נ/109, נ/109(א)). האמת היא כפי הנראה - וגם היועץ המשפטי לא טען אחרת - שאמנם כבר גמר היטלר אומר להשמיד את יהדות אירופה, כאשר זו תיפול לידיו, והחלטה זו כבר היתה ידועה לחוג קטן של צמרת השלטון, אבל הדבר טרם הגיע לגבוש סופי, וטרם ניתנה פקודת הבצוע המפורשת והכוללת. מסקנה זו מתאשרת על ידי פרוטוקול של התיעצות שכינס היידריך ביום 27.9.39, ובה השתתפו עוזריו הראשיים (ת/164). הוגש לנו גם מסמך נוסף, המופנה אל ראשי עוצבות המבצע של משטרת הבטחון, בו מסכם היידריך את ההנחיות שנתן באותה ישיבה (ת/165). היידריך מבחין שם בין "המטרה הסופית (הדורשת תקופות יותר ארוכות)" ובין "השלבים של השגת אותה מטרה סופית (שיבוצעו תוך תקופות קצרות)". אל המטרה הסופית יש להתיחס כאל סוד כמוס (שם, בע' 1). לא פורש שם מה היא אותה "מטרה סופית". יתכן שהמדובר היה בגירוש המוני של היהודים משטח השלטון הגרמני. לכך רומזות המלים בע' 3 של ת/164, כי "גירוש (היהודים) מעבר לקו התיחום אושר על ידי הפירר". אך יש רגלים גם לסברה אחרת, המרחיקה לכת: שהכונה היתה כבר אז להשמדתם הפיזית של היהודים, העתידה לבוא. הנאשם גורס גירסה אחרונה זו דוקא בהודעתו בפני פקד לס, ואלה דבריו, (ת/37, ע' 3141; ישיבה 91, ע' 9):

> "... אחרי שקראתי זאת, אני אומר לעצמי
> כיום, שלפי זה הפקודה להשמדתה הפיזית של
> היהדות ניתנה או יצאה מלפני היטלר לא מסביב
> לתחילת המלחמה הגרמנית-רוסית, כפי שחשבתי
> עד עתה, אלא שהרעיון היסודי הזה כבר השתרש
> בהנהגה הגבוהה והגבוהה ביותר בעת נסוח ההנחיות
> הללו" (המדובר בהנחיותיו הנ"ל של היידריך).

הנאשם מופיע

70. הנאשם מופיע ברשימת הנוכחים באותה התיעצות אצל היידריך בתור "ס"ס האופטשטורמפירר אייכמן (מרכז ההגירה היהודית)". בהודעתו בפני פקד לס לא הכחיש הנאשם שהיה נוכח שם ("אינני יכול לזכור שהשתתפתי בהתיעצות זו. כמובן אין להטיל ספק בכך, כי הרי שמי מופיע כאן", ע' 3151). בפני בית המשפט, אחרי שהספיק לעמוד על המשמעות החמורה של הדבר, ניסה להתרחק מאותה ישיבה, על ידי הכחשת נכונותו של המסמך, בתרוץ שבאותו פרק זמן טרם הועבר לברלין (ישיבה 88, ע' 32; ישיבה 91, ע' 9). איננו מקבלים את התרוץ הזה. בין שמקום מושבו הקבוע של הנאשם כבר היה באותו יום בברלין ובין אם לאו, הוא כבר טיפל בעניני מרכז הרייך להגירת יהודים, ולכן היתה נוכחותו באותה התיעצות מובנת, אם כי הוא הנמוך בדרגה בין כל הנוכחים.

בשלב זה טרם הגיעה המטרה הסופית לכלל ביצוע. ואלה ההנחיות, עליהן הכריז היידריך לבצוע תוך זמן קצר:

(א) רכוז היהודים בגטאות בערים הגדולות,"כדי שתהיה אפשרות יותר טובה לבקורת, ולאחר מכן לפינוי" (ת/164, ע' 4).

(ב) יצירת מועצות זקנים של היהודים.

(ג) שלוחם של יהודי הרייך לפולין (שטח "הממשל הכללי"), ברכבות משא.

71. מבין המשימות הללו נועד לנאשם תפקיד מרכזי בארגון השלוחים מן הרייך לפולין, כפי שנראה מיד. בינתיים הוא המשיך לכוון את פעולותיהם של מרכזי ההגירה בוינה, פרג וברלין, בארגון ההגירה מעבר לים (ת/798, מיום 19.12.39, פיסקה 5). מאז פרוץ המלחמה הצטמצמו אפשרויות ההגירה. בחדשים הראשונים עדיין נשאר פתח להגירה דרך רוסיה ויפן, וכן דרך שבדיה (ת/665, ע' 4).

<u>פרשת ניסקו.</u>

72. ראשית השלוחים בהם עסק הנאשם היתה קשורה בתכנית ניסקו, אותה הוא הגה בעצמו עוד בספטמבר 1939, ביחד עם שטלאקר, והוא שפיקח אישית על בצועה. ניסקו שוכנת על נהר סאן במחוז רדום, בשטח הממשל הכללי דאז, לא רחוק מקו התיחום. רעיונו של הנאשם היה לדבריו להקים במחוז רדום מעין מדינת יהודים, אחרי פינוי הפולנים מאותו שטח. אבל מלכתחילה לא היתה כוונתו להתישבות-קבע, אלא לריכוז זמני, עד לשילוחם של היהודים משם למקום אחר. כך הוא רושם במוצג ת/43, ע' 4:

> "אמרתי: תנו לי שטח מחיה מספיק,
> ואז אפשר יהיה להקים מדינת יהודים
> מוקדמת (Judenvorstaat) אוטונומית,
> שמשם תוכל להתקיים יציאה הדרגתית".

וכן בת/37, ע' 124:

> "אמרנו לעצמנו ... זו יכולה להיות
> אפשרות של פתרון לזמן מה, בכל אופן
> לזמן כזה, שאותו זמן לא יבער לנו תחת
> הצפרנים".

יתכן איפוא שריכוז זה של יהודים קרוב לקו התיחום תוכנן כצעד ראשון לקראת גירושם מעבר לקו, בהתאם לפקודת הפירר, עליה הודיע היידריך ביום 21.9.39, כנזכר לעיל.

היידריך תמך בתכנית זו, ובאוקטובר 1939 התחיל הנאשם להוציאה לפועל. המשלוח הראשון, של אלף גברים, נשלח ממורבסקה אוסטרבה לניסקו, מעין חיל חלוץ שנועד להכשיר את המקום בשביל הבאים אחריהם. העדים מקס בורגר (ישיבה 19, ע' 22)

ודר"ר הוגו

וד"ר הוגו יעקב קרסקי (ישיבה 20, ע' 16) היו במשלוח זה, ומתאורם יוצא ברורות שהדבורים על תכנית גרנדיוזית לחוד והמציאות הקודרת לחוד: הנאשם נהג זלזול גמור בבריאותם ואף בחייהם של המגורשים. הם מספרים שהאנשים הובאו לגבעה חשופה לכל הרוחות, וקצין ס"ס נשא לפניהם נאום בזו הלשון:

"כ-7-8 קילומטרים מכאן, מעבר לסאן,
הבטיח הפירר ליהודים מכורה חדשה. אין
דירות ואין בתים. אם תבנו, תהיה קורת
גג מעל לראשכם. אין מים, הבארות בכל
הסביבה מלאות תחלואה, יש שם חולי רע,
דיזנטריה וטיפוס. אם תקדחו ותמצאו מים,
יהיו לכם מים".

בעדותם של בורגר וד"ר קרסקי יש יסוד רב לחשוב שאותו נואם היה הנאשם עצמו. על כל פנים, גם אם היה זה מישהו אחר, זוהי הרוח ששרה שם.

כרבע ממספר המשלוחים גורש למחרת היום לכוון מזרח, ברגל, תוך אזהרה שמי שיחזור, יירה. ד"ר קרסקי היה בין אלה. שמענו ממנו על התלאות שמצאו אותו ואת חבריו, בלכתם מרחק 120-150 קילומטר דרך היערות, עד הגיעם ללובלין, ומשם הלאה לכוון מזרח. על גורלם של אלה שנשארו במחנה סיפר מר בורגר (ישיבה 19, ע' 36). אחרי הקמת המחנה הגיעו משלוחים נוספים של יהודים ממורבסקה אוסטרבה ומוינה. בחלקם אף לא הורשו אלה להכנס למחנה, אלא גורשו מיד הלאה, בלי המטען שהביאו אתם. הגיע משלוח של אלף יהודים זקנים מאד. הקור היה בלתי רגיל באותו חורף, וירד עד לארבעים מעלות מתחת לאפס.

באביב 1940 חוסלה כל התכנית, נוכח התנגדותו של הנס פרנק, המושל הכללי של פולין (שטח המימשל הכללי), שלא רצה ביהודים נוספים בשטח שלו. שרידי המגורשים הוחזרו למקומותיהם. מאלף האנשים שיצאו עם בורגר וד"ר קרסקי ממורבסקה אוסטרבה, חזרו אליה שלש מאות. האחרים גורשו או ברחו מעבר לקו התיחום, אל השטח הרוסי, ואת רובם השיגה שם יד הגרמנים אחרי פורץ המלחמה הגרמנית-רוסית. את החוזרים מניסקו לוינה ציוה הנאשם לרשום ברישומי המשטרה כ"חוזרים מן ההכשרה" (Umschichtung) (ת/801).

האחריות לכל המבצע הזה, עם הסבל האנושי שהיה כרוך בו, נופלת במישרין על הנאשם.

<u>שילוחים מחבל הוורטה וכו'</u>.

73. ב-7.10.39 קיבל הימלר מידי היטלר מינוי לתפקיד חדש, נוסף על תפקידיו האחרים: הוטל עליו להחזיר גרמנים מן הניכר אל מולדתם, ולישבם מחדש תחת "חלקי אוכלוסיה זרים לעם, המהוים סכנה לרייך ולעדת העם הגרמני". בתפקידו זה, בתור "נציב הרייך לחיזוקם של יסודות העם הגרמני", פתח הימלר מיד בפעולות גירוש המוניות של היהודים ושל חלק מן האוכלוסיה הפולנית, מן השטחים שסופחו לרייך במזרח (חבל הוורטה, פרוסיה המזרחית, שלזיה העילית המזרחית ופרוסיה המערבית (ת/206)). היהודים המגורשים שולחו לשטח המימשל הכללי, בין הויסלה והבוג, ובמקומם הובאו "בני העם הגרמני" (Volksdeutsche) מן הארצות הבלטיות ומוולהין. תכנית זו להעתקת מגורים (Umsiedlung) גרמה למעין נדידת עמים "מאורגנת" כביכול, אשר התנהלה באכזריות קצונית כלפי קרבנותיה. ביצוע הגירושים נמסר על ידי הימלר למשטרת הבטחון של היידריך (נ/8, ע' 1), והלה הקים ביום 21.12.39 מחלקה מיוחדת במשרד IV של רזה"א לשם "טפול מרכזי בעניני משטרת הבטחון בקשר לביצוע הפינויים במרחב המזרח", והעמיד בראש המחלקה הזאת את הנאשם

כרפרנט מיוחד

כ"רפרנט מיוחד" (ת/170). לאחר מכן, בינואר 1940 הפכה מחלקה מיוחדת זו למחלקה IVD4, שתפקידיה "הגירה, פינוי" (ת/647, ראה גם ת/166, ע' 1).

הרזה"א הכין תכנית גירושים כוללת, לבצוע בשלבים (נ/8, ע' 2). מובן מאליו, שרכוש המגורשים נגזל מהם לטובת הרייך. לשם כך הקים גרינג משרד מיוחד, וכרגיל ניתן לו שם מצלצל, שבא לחפות על תכליתו האמיתית: "המשרד הראשי לנאמנות מזרח" (ת/205).

בישיבה שהתקיימה ביום 8.1.40, בראשותו של הנאשם, מוסר המטפל בענין בשטח הממשל הכללי, כי קרה שהאנשים ישבו בקרונות נעולים במשך שמונה ימים מבלי שהותר להם לעשות את צרכיהם. מאה אנשים קפאו למות בשעת ההובלה (ת/171). ביומנו של הנס פרנק אנו קוראים (ת/253, ע' 28), שבאותה תקופה

"יום יום נער לגנרלגוברנמנט רכבות-משא טעונות אנשים ובהן קרונות גדושים עד למעלה גויות מתים".

הנאשם טוען שמקרים אלה קרו עוד לפני שהתחילה פעולתו, ושהוא מונה דוקא כדי למנוע "תקלות" דומות. עם זאת הוא מודה כי

"ייתכן אמנם כי במקרה זה או אחר היו, עקב קשיים מקומיים, עוד תקלות, אולם השתדלו באופן יסודי למנוע דברים אלה ולהרחיק אפשרות להישנותם" (ישיבה 98, ע' 9-10).

אולם אותו מסמך בו מסופר על מקרי המות מקפיאה (ת/171) מעיד שעל כל פנים שינוי יסודי לא בא בבצוע השילוחים, באשר לחוסר התחשבות בחיי אדם. כל אשר הנאשם הורה לעשות להבא היה:

"כדי להגן על נשים וילדים (ההדגשה במקור) בפני קפיאה בשעת קור חזק, במשך ההובלה, יש לשים נשים וילדים בקרונות נוסעים עד כמה שאפשר, וגברים בקרונות משא".

זו היתה איפא מידת הדאגה של הנאשם לחיי בני-אדם באותה תקופה: גברים יקפאו להם גם להבא; קפיאת נשים וילדים יש למנוע עד כמה שאפשר. יצויין כאן שבתקופה יותר מאוחרת כבה אצל הנאשם גם זיק אחרון זה, ובכל ההוראות שנתן אין למצוא עוד זכר להתחשבות כלשהי בנשים או בילדים.

עוד נשוב ונדבר על גירושי הפולנים, שגם בהם עסקה מחלקה IVD4 החל מאותו פרק זמן.

74. הנאשם טוען גם לגבי שלב זה את טענתו ההולכת ונשנית לאחר מכן, לגבי השילוחים בשלב הפתרון הסופי: שהוא טיפל רק בעניני ההובלה, ושגם רשויות אחרות השתתפו בשילוחים אלה. אולם כאן יש להבחין בין גירוש היהודים וגירוש הפולנים. הפעולות נגד הפולנים היו יותר מורכבות: שם היה, למשל, צורך למיין את המגורשים על פי השתייכותם הגזעית לפי תורת הגזע הנציונל-סוציאליסטית. פעולת מיון זו נעשתה, כנראה, על ידי משרד III של הרזה"א, בעזרת ה"מרכזים להעתקת מגורים" (Umwandererzentralen) (ת/166, ע' 7). ביחס ליהודים לא היו קיימות בעיות כאלה: אותם היה צריך לתפוס במקומות מגוריהם ולהובילם משם למקומות הגירוש. בהובלתם מודה הנאשם, ואשר לתפיסתם ברור שזו היתה פעולה מובהקת של הסניפים המקומיים של משטרת הבטחון והס"ד (ראה, למשל, ת/1405, בע' 7 למעלה), ואלה עמדו תחת פקוחו הישיר של הנאשם כרפרנט מיוחד לענין זה.

<u>גירוש יהודי שטטין</u>

75. באותו פרק זמן חל גירוש יהודי שטטין לשטח הממשל הכללי. פעולה זו (וגם פעולה דומה נגד יהודי שנידמיל) היתה יוצאת דופן באותו שלב של התפתחות הדברים, מפני שבה גורשו לראשונה יהודים בעלי נתינות גרמנית מן הרייך הישן, שלא מן השטחים במזרח שסופחו זה עתה לרייך. את הסימן הראשון לכך אנו מוצאים בפרוטוקול הישיבה הנ"ל מיום 30.1.40 (מוצג ת/166), בה הודיע היידריך, כי "באמצע פברואר יפונו 1000 יהודים משטטין, שדירותיהם דרושות באופן דחוף בגלל סבות של משק המלחמה, וישולחו גם הם לממשל הכללי (שם, ע' 7).

הגירוש משטטין בוצע בן-לילה, אור ליום 13.2.40. היהודים הוצאו מדירותיהם. הורשה להם לקחת עמם מזודה אחת. על כל ראש משפחה היה לחתום על הצהרת ויתור על כל רכושו. הם לא הורשו לקחת עמם צידה לדרך. פונו 1300 איש, ביניהם תינוקות וישישים. מי שלא היה מסוגל ללכת, הובל לתחנת הרכבת על אלונקה. כבר כעבור 24 שעות הוצאו מן הרכבת הגויות הראשונות. המגורשים הוסעו ללובלין ומשם הובלו כלם - גברים, נשים וטף - ברגל לכפרים שבמרחק 26-30 ק"מ מן העיר, בקור של 22 מעלות ובשלג עמוק. בצעדה זו, שנמשכה 14 שעות, נפלו בדרך 72 איש, שרובם קפאו למות. באחד הדו"חות שמהם אנו מביאים פרטים אלה (ת/666; ת/669) מסופר על אשה שנמצאה קפואה בדרך כשבזרועותיה ילד בן שלש, עליו ניסתה להגן בבגדיה בפני הקור. אלה שהגיעו לשלשת הכפרים שוכנו ברובם באורוות ובאסמים, בתנאים היגייניים איומים. עד 12.3.40 מתו 230 איש מאנשי המשלוח הזה.

כשנחקר הנאשם על הדו"חות של הגירוש הזה, היתה זאת תגובתו:

> "הודעות אלה יש בהן קורטוב של אמת, כי
> הרי יסודן במהירות המופרזת אשר ציור עליה
> בביצוע השילוחים והגירושים. 15 יום בלבד
> עברו מיום מתן הפקודה עד ביצוע הגירוש".
> (ישיבה 76, ע' 116-120).

שילוחי היהודים מן הרייך לשטח הממשל הכללי שוב עוררו את התנגדותו של פרנק. במרס 1940 נענה גרינג ללחצו, ואסר על שילוחים נוספים ללא הסכמתו והסכמת פרנק (ת/383). אולם ממסמך יוחר מאוחר (ת/384), אנו רואים שבתחילת 1941 ועד מרס 1941 שוב גורשו יהודים משטחי המזרח שסופחו לרייך וגם מוינה אל שטח הממשל הכללי.

הנאשם נושא באחריות בעד כל השילוחים לשטח הממשל הכללי שתוארו לעיל, עקב תפקיד "ההכוונה המרכזית" שמילא בענין זה, על פי המינוי שקיבל מהיידריך. בחקירתו הנגדית על ידי היועץ המשפטי הוא מודה לבסוף ואומר, ביחס לגירוש שטטין (ישיבה 98, ע' 15):

> "זה היה מחולק לכמה חלקים, לא ענין
> אחד ובלתי תלוי, והשתתפו בו הלא מספר
> רשויות. עד כמה שהייתי אני מוסמך לכך,
> היה עלי לבצע זאת".

<u>תכנית מדגסקר</u>

76. תכנית לשילוח טוטלי של היהודים מתחום השלטון הגרמני, בה עסק הנאשם רבות זמן מה לאחר מכן בשנת 1940, היתה תכנית מדגסקר. הרעיון לשלוח את יהודי אירופה לאי רחוק זה ולבודדם שם לא במוחו של הנאשם נולד; הוא היה מרחף בעולם המחשבה האנטישמית עוד מלפני כמה שנים. עוד בהיותו במחלקה II 112 של משרד הס"ד הראשי, במרס 1938, הוטל על הנאשם לבדוק את האפשרויות הטמונות ברעיון זה (ת/111). עם כריתת הסכם שביתת הנשק עם צרפת ניתנה דחיפה חדשה לקראת מימוש

הרעיון, כי

הרעיון, כי נראתה האפשרות להשיג את מדגסקר למטרה זו מאת הצרפתים בחוזה השלום העתיד לבוא. עד לגניזתה אף כונתה תכנית מדגסקר בפי אנשי השלטון הגרמני לפרקים בשם "הפתרון הסופי" של בעית היהודים.

בתרשומת של איש מיניסטריון החוץ הגרמני, לוטר, מאוגוסט 1942, (ת/196), אנו קוראים שהיזמה הראשונה להכנת התכנית המעשית באה משם ביולי 1940. לוטר ממשיך ואומר (שם, בע' 2):

> "תכנית מדגסקר נתקבלה על ידי המשרד הראשי לבטחון הרייך בהתלהבות. זהו לדעת מיניסטריון החוץ המשרד היחידי המסוגל, על פי נסיונו ובאופן טכני, לבצע פינוי יהודים בקנה מידה גדול ולהבטיח את הפקוח על המפונים. לפיכך עיבדה המחלקה המוסמכת תכנית מפורטת לפינוי היהודים למדגסקר ליישובם שם, והתכנית אושרה על ידי הרייכספירר ס"ס".

"המחלקה המוסמכת" הנזכרת כאן היתה מחלקתו של הנאשם, ויחד עמו עבד עוזרו דנקר בהכנת התכנית המפורטת, הנמצאת לפנינו (ת/174). בהודעתו ת/37 ובעדותו לפנינו תאר הנאשם את התכנית בצבעים ורודים, כאילו כל עיקרה לא בא אלא "להציב קרקע מתחת רגליהם של היהודים", על ידי הקמת מדינה משלהם. זו היתה כביכול משאת נפשו של הנאשם לא פחות משל היהודים עצמם, ולמען הגשמתה לא חסך מעצמו טורח, עד שהצליח סוף סוף להשיג את הסכמת כל הרשויות הנוגעות בדבר לביצוע התכנית; ואילו היתה התכנית מגיעה לכלל הגשמה, היה הכל בא על מקומו בשלום, לשביעות רצונם של הגרמנים ושל היהודים. על כן מה רבה היתה אכזבתו, כאשר שינוי המסיבות הפוליטיות גרם לגניזת התכנית.

גם כאן רחוקה גירסת הנאשם מן האמת. כמובן, אף שילוח למדגסקר היה עדיף מן ההשמדה הפיזית שבאה על יהדות אירופה לאחר מכן. אבל שוב, יש להשקיף גם על תכנית מדגסקר באספקלריה של התקופה שלפני ההשמדה. די להעיף מבט על פרטי התכנית הכתובה, כדי לגלות את משמעותה האמיתית: גירוש ארבעה מליוני יהודים - כל היהדות שהיתה אותה שעה בתחום שלטונו של היטלר - תוך ארבע שנים לארץ גזרה, וניתוקם הגמור מן העולם החצוני. בפירוש נאמר שם, שארגון היהודים כמדינה עצמאית אינו בא בחשבון, אלא תהיה זאת "מדינת משטרה", כשהפקוח בידי אנשי הרזה"א (שם, ע' 5). על יד מטה ההתישבות הגרמני תוקם מועצת זקנים של היהודים שמתפקידה למלא את הפקודות שתינתנה לה, "כי שיטה זו הוכיחה את עצמה על הצד הטוב ביותר בעבודת המרכזים להגירת היהודים והיא מגוללת את מרבית העבודה על היהודים עצמם" (ע' 12). תנאי הקיום הכלכלי של מליוני היהודים במקומם החדש לא הדאיגו, כפי הנראה, את מחברי התכנית במיוחד. בדעתם להעסיק אותם לשנים רבות בעבודות צבוריות, כגון יבוש בצות, בניית דרכי תחבורה, כלומר בעבודות כפיה בפקוחם של אדוני האי הגרמניים. אך מדאגה לבריאותם של עובדי הכפיה באקלים הקשה של האי פטור מטה הפקוח, כי "על הרשויות היהודיות לשים לב להצבתם הנכונה של כל הרופאים שישנם, בשטחים השונים, כדי להבטיח במידה מסויימת (einigermassen) את הטפול הסניטרי" (ע' 13). אשר למימון, הוא יבוא בחלקו מרכוש היהודים עצמם, שיוחרם מהם בעת יציאתם ממקומות מגוריהם ויועבר ל"קרן מרכזית להתישבות" ובחלקו האחר מהטלת מס על יהודי מעצמות המערב, שתשלומו יובטח בחוזה השלום (ע' 13). יהודי המערב ישלמו גם בעד הובלת המגורשים למדגסקר, כ"שלומים בעד הנזק שנגרם לעם הגרמני על ידי היהודים מבחינה כלכלית ואחרת כתוצאה מחוזה ורסיי" (ע' 11).

כזאת היתה

כזאת היתה תכנית "מדינת היהודים" נוסח רזה"א, אותה תכנית שהנאשם העיז להזכירה בנשימה אחת עם שמו של הרצל, שממנו שאב, כביכול, את השראתו. למעשה מוביל קו ישר מהגירת הכפיה של מרכזי ההגירה שאורגנו על ידי הנאשם, דרך תכנית ניסקו ועד לתכנית זו לבידוד היהודים במדינת עבדים - קו מחמיר והולך.

גירוש יהודי באדן.

77. באוקטובר 1940 נעשתה פעולת גירוש אחרת, הפעם בכוון מערבה. גורשו כל יהודי המחוזות באדן ופליטנאט הסאר (סארפלץ), ביחד כ-7450 איש, לאזור הבלתי-כבוש של צרפת. הדבר נעשה על פי הצעתם של מושלי אותם מחוזות. בדו"ח שנמצא בתיקי מיניסטריון החוץ הגרמני (ת/674) אנו קוראים על מידת האכזריות הרגילה בביצוע הגירוש: כל היהודים מנער ועד זקן (בדו"ח מסופר שהיה שם גם זקן בן 92), הוצאו ממטותיהם בהשכמת הבקר. ניתנה להם ארכה שבין רבע שעה ושעתיים כדי להתכונן לנסיעה. עליהם היה לנטוש את כל רכושם, וכך הם הובלו לצרפת. הם שוכנו במחנה גירס למרגלות הרי הפירניים, בתנאים גרועים ביותר (ישיבה 41, ע' 52-55).

גם בביצוע גירוש זה השתתפה מחלקת הנאשם IVD4 על ידי ארגון ההובלה של היהודים ברכבות חתומות. יתר על כן, שיחק הנאשם אישית תפקיד נוסף ברגע קריטי, כאשר היה צריך לשכנע את הצרפתים להרשות את כניסת הרכבות לשטח הבלתי כבוש של צרפת - דבר שהם לא היו חייבים להרשותו על פי תנאי שביתת הנשק (ת/37, ע' 143; ת/637). בעדותו הוא סיפר כיצד הצליח לשכנע את המנהל הצרפתי של תחנת הגבול שאלה הם משלוחי צבא גרמניים, וכך הצליח להשליך את היהודים מעבר לגבול (ישיבה 77, ע' 26-30).

ארגון הטפול בעניני יהודים ברזה"א

78. במרס 1941 שונתה חלוקת התפקידים ברזה"א, והנאשם הועמד בראש המחלקה IVB4, שתפקידיה "עניני יהודים, עניני פינויים" (ת/99). בנובמבר 1941 הוא הגיע לדרגת אוברשטורמבנפירר (סגן-אלוף) בס"ס. כאן המקום לסקור בקצרה את הצד הארגוני של הטפול בעניני יהודים במסגרת הרזה"א, לפי התפתחותו במרוצת הזמן. מתחילתו היו לטיפול זה שתי פנים: עניני מודיעין ועניני ביצוע. במשרד הראשי של הס"ד היו המודיעין בעניני יהודים בידי מחלקתו הישנה של הנאשם II 112-, ועם הקמת הרזה"א שולבה מחלקה זו במסגרת החדשה בתור מחלקה IIB2. תפקידי מודיעין נוספים, נגד יהדות חו"ל, בוצעו על ידי מחלקה VIH2 של רזה"א - "יהדות ואנטישמיות", בראשותו של הגן, חברו לעבודה לשעבר של הנאשם (ת/99, ע' 24,26, וכן ת/647). הנאשם הוצב, כנזכר לעיל, בדצמבר 1939 למשרד IV של הרזה"א, הוא הגסטפו, אותו משרד שתפקידו המובהק עניני ביצוע משטרתי (ת/170). בזה הושלם המעבר ההדרגתי של הנאשם מאיש מודיעין לאיש הביצוע, שהתחיל עם פעולתו במרכז ההגירה בוינה.

בינואר 1940 שולבה מחלקתו אל תוך המערך הסדיר של משרד IV כמחלקה IVD4 - "הגירה ופינויים" (ת/647). עניני יהודים בתור שכאלה נמצאים עדיין במחלקה אחרת של משרד IV, היינו מחלקה IVD3, בראשותו של אדם בשם שרדר. כמובן, אין זה גורע מן העובדה שגם באותה תקופה כבר היה הנאשם מטפל למעשה בעניני יהודים במסגרת מחלקתו - "הגירה ופינויים". במרס 1941 הועברו לו, כאמור, במפורש גם עניני יהודים בתור שכאלה, במסגרת מחלקה IVB4 נוסף על תפקידו הקודם "פינויים". באותה תכנית של חלוקת התפקידים (ת/99) מופיעים עניני יהודים גם במשרד VII - משרד חדש שהוקם בינתיים לעניני "חקר והערכה של השקפות עולם", כלומר עניני

כלומר עניני מודיעין - בתור מחלקה VIIB1 - "בונים חפשיים ויהודים". לא נתמנה רפרנט למחלקה זו (שם, בע' 22). יוצא איפא שמכאן ואילך רכזה מחלקת הנאשם את כל עניני הביצוע לגבי היהודים ברזה"א. שלב נוסף בהתפתחות הענינים אנו רואים בתכנית חלוקת התפקידים מיום 1.10.43 (ת/104). כאן קיבל הנאשם לידיו כראש מחלקה IVB4 גם עניני "החרמת רכוש העוין את העם והמדינה ובטול הנתינות הגרמנית", שהיו קודם בסמכותה של מחלקה IIA5 (ת/99, ע' 8). העברה זו היתה מחוייבת המציאות, כי הרי החרמת רכוש ובטול אזרחות פגעו בעיקר ביהודים. צד המודיעין מיוצג עתה על ידי המחלקה VIIB2 "יהדות" בראשותו של אחד בלנזיפן (ראה מסמך ת/104 המלא, המופיע בכרך 38 של אוסף מסמכי נירנברג, הוצאה גרמנית, בע' 60 וכו').

בשלב האחרון, בשנת 1944, כונתה מחלקת הנאשם בסימן חדש IVA4 (ת/55(14), עדות הופנקוטן, ע' 14). בינתים צורפה למחלקתו גם הטפול בעניני כנסיות (ת/37, ע' 261/2).

הממונה הישיר על הנאשם מאז הצטרפותו למשרד IV היה ראש המשרד, ס"ס גרופנפירר וגנרל-ליוטננט של המשטרה מילר. מבחינה פורמלית חצץ ראש אגף בין הנאשם ובין מילר, אבל אין מחלוקת על כך, שלמעשה היתה לנאשם גישה במישרין אל מילר, תוך עקיפת ראש האגף.

השלב השלישי - הפתרון הסופי

מן הפלישה לרוסיה עד לועידת ונזה.

79. ב-22.6.41 פתח היטלר במלחמה נגד ברית המועצות. באותו פרק זמן חל המעבר אל השלב השלישי והסופי ברדיפות היהודים בתחום ההשפעה הגרמנית, הוא שלב ההשמדה הטוטלית. מכאן ואילך היו כל פעולותיהם של הגרמנים נגד היהודים במקומותיהם, ופעולות השילוח למזרח, מכוונות למטרת ההשמדה, שהיא היא מעתה הפתרון הסופי של בעית היהודים בעיני כל הרשויות הגרמניות המטפלות בענינים יהודיים.

פקודת ההשמדה ניתנה על ידי היטלר עצמו סמוך לזמן הפלישה לרוסיה. אי‎נ‎נו יודעים אם הפקודה המקורית הועלתה אי-פעם על הכתב. בועידת ונזה, עליה נעמוד להלן, מדבר היידריך על פקודת ההשמדה בלשון סתרים כעל "פינוי היהודים למזרח", שאושרה על ידי הפירר כאפשרות לפתרון במקום ההגירה (ת/186, ע' 5). כן מוסר לוטר, איש מיניסטריון החוץ; בתרשומת ת/196, מפי היידריך, שפקודת "הפינוי למזרח" היתה פקודתו של היטלר.

קרבנותיה הראשונים של ההשמדה הטוטלית היו היהודים שנרצחו בהמוניהם בירירות על ידי עוצבות המבצע של הרזה"א. עוצבות אלה הוקמו עוד לפני תחילת הפלישה לרוסיה, והם התחילו לפעול את פעולתן הרצחנית מיד עם הפלישה, בעורף הצבא הגרמני המתקדם. על מעשי העוצבות הללו עוד נרחיב את הדבור להלן (פיסקאות 120 - 121). עתה נפתח בתאור הפעולות שנעשו נגד היהודים ברייך עצמו וביתר ארצות אירופה שבתחום ההשפעה הגרמנית, מחוץ למזרח אירופה. בדרך כלל לא נעשו פעולות השמדה ישירות בתוך הארצות הללו ועל אדמת גרמניה; אלא יהודיהן רוכזו ושולחו למזרח, על מנת שימצאו שם את מותם.

80. הפעלת הפתרון הסופי, במובן ההשמדה הטוטלית, קשורה במידה מסוימת עם הפסקת ההגירה של יהודים משטח השפעה הגרמנית. בהודעתו ת/37 אומר הנאשם (בע' 171):

> "עם תחילת המלחמה הרוסית אסר הימלר על כל
> הגירה, גם כאשר היו קיימות אפשרויות
> לכך" (ראה גם זכרונות הנאשם, ת/44,
> בע' 93, 101).

גם מר מכס פלאוט קושר בתצהירו ת/665 את מועד איסור ההגירה עם פרוץ המלחמה נגד רוסיה (שם, בע' 4). למעשה ניתנה הפקודה הסופית להפסקת ההגירה על ידי הימלר כנראה רק באוקטובר 1941 (ראה ת/394; ת/395). מאז נאסרה כל הגירה של יהודים, חוץ מבמקרים בודדים מיוחדים. אבל נכון הדבר, שכבר מזמן פרוץ המלחמה עם רוסיה צומצמו האפשרויות המעשיות להגירת יהודים משטח ההשפעה הגרמנית עד כדי כך, שבמשך החדשים עד אוקטובר 1941 התנהלה ההגירה רק עוד "טפין טפין" (ראה ת/683). מדברי העדה גב' הנשל יוצא שהטרנספורט האחרון של מהגרים מגרמניה עוד יצא לליסבון ביום 15.10.41 או יום לפני כן (ישיבה 37, ע'32).

הסמכת היידריך על ידי גרינג.

81. הדגשנו את הקשר בין הפסקת ההגירה ובין צו ההשמדה, כי הדבר חשוב בעיקר להבנת המסמך ת/179, שהוא אחד ממסמכי היסוד בתולדות ההשמדה.

זהו מכתב

זהו מכתב הסמכה של גרינג אל היידריך. בהעתק שהוגש לנו תאריך המכתב הוא יולי 1941, ללא ציון היום, אך ממסמכים אחרים (ת/180; ת/181) מתברר, שתאריך ההסמכה היה 31.7.41. וזהו נוסח המכתב:

> "כהשלמה למשימה שכבר הוטלה עליך בצו מיום 24.1.39, להביא את השאלה היהודית לידי פתרון נאות במדת האפשר, בהתאם לתנאי התקופה, על ידי הגירה או פינוי, הנני מטיל בזה עליך, לנקוט בכל ההכנות הדרושות במובן הארגוני, העניני והחמרי לשם פתרון כולל של הבעיה היהודית בתחום ההשפעה הגרמנית באירופה.
>
> במדה שסמכויותיהן של רשויות מרכזיות אחרות נוגעות בדבר, יש לשתפן.
>
> כמו כן הנני מטיל עליך להגיש לי בקרוב הצעה כללית בדבר הצעדים הארגוניים, העניניים והחמריים המוקדמים לשם ביצוע הפתרון הסופי המבוקש של הבעיה היהודית".

המכתב מיום 24.1.39 הוא המסמך ת/125, שכבר הוזכר לעיל, בו הועמד היידריך בראש מרכז הרייך להגירה היהודית.

בתרשומת הנ"ל של לוטר (ת/196) נמסר מפי היידריך שגם כתב הסמכה זה ניתן להיידריך על ידי גרינג על פי הוראת היטלר (שם, בע' 5).

השוואה של שני המסמכים (ת/179 ות/125) מראה שהפעם (במסמך ת/179) מדברים על "פתרון כולל של הבעיה היהודית בתחום ההשפעה הגרמנית באירופה" ועל " הפתרון הסופי המבוקש של הבעיה היהודית". ביטויים אלה היו חסרים מן המסמך הקודם (ת/125). ההבדל הממשי העיקרי הוא במלה "פינוי", המופיעה בת/179 ואיננה מופיעה בת/125. אך גם בת/179 אין זכר למלה השמדה. אבל המובן האמיתי הוא חד-משמעי, כפי שהנאשם עצמו מאשר בהודעתו ת/37, ע' 168. התאריך של המכתב ת/179 (שלא הוגש לו אותה שעה) אמנם לא היה נהיר לו, והוא מעביר אותו לתקופה יותר מאוחרת. אבל המשמעות נהירה לו, כי כך הוא אומר על מכתב ההסמכה:

> "נוכל ליחסו לתקופה שבה ההגירה לא היתה עוד אפשרית, והחל הפתרון הרדיקלי".

אכן, בעת ההסמכה הזאת כבר חדלה ההגירה להיות פתרון מעשי לסלוק המוני היהודים, שמספרם עוד גדל בינתים עקב הכיבושים החדשים במזרח, ועל כן הדגש במכתב ההסמכה הוא על "הפינוי", שפירושו השמדה.

<u>אות היהודים.</u>

82. לשם הקלת הפעולות של בידוד היהודים וריכוזם לקראת שילוחם הם חוייבו לשאת את אות היהודים. ביום 21.8.41 חיבר רדמכר, הרפרנט לעניני היהודים דאז במשרד החוץ הגרמני, תרשומת אשר היתה מיועדת לתת-מזכיר המדינה לוטר לשם קבלת החלטה ממיניסטר החוץ ריבנטרופ. נאמר שם (ת/682):

> "שטורמבנפירר אייכמן מן הרזה"א טלפן אלי והודיע לי בסוד כי (היידריך) קיבל מברק מהמטה הראשי של הפיהרר, לפיו הסכים הפיהרר, כי היהודים בגרמניה ישאו סימן היכר. אייכמן שאל לדעתי באם ניתן להכליל יהודים בעלי נתינות זרה..."

כבר ביום

כבר ביום 1.9.41 (ת/635) פורסמה בעתון הרשמי הגרמני "תקנה משטרתית בדבר סימון היהודים", חתומה על ידי היידריך מטעם מיניסטר הפנים של הרייך. תקנה זו חייבה את היהודים בעלי נתינות גרמנית ברייך ובפרוטקטורט מגיל 6 לשאת את אות היהודים (כוכב ועליו הכתובת "יהודי"), ואסרה עליהם לעזוב את תחום מקום מגוריהם ללא היתר מיוחד.

לשם ביצוע "תקנה משטרתית" זו יצאו ממחלקתו של הנאשם ביום 15.9.41 שני מכתבים דחופים (ת/209) שנשלחו לשם הפעלה או לשם ידיעה למספר רב של מוסדות מרכזיים ומקומיים.

הסעיף 4 של התקנה המקורית (ת/635) קבע -

"(א) מי שפועל במזיד או מתוך רשלנות נגד האיסור שבסעיפים 1 ו-2 ייענש בקנס עד לסך 150 רייכסמרק או במעצר עד ל-6 שבועות.

(ב) וזה בלי לפגוע באמצעי בטחון משטרתיים מרחיקי לכת או בהוראות לפיהן אפשר להטיל עונש יותר חמור".

לעומת זאת נאמר בשני המכתבים, הנכללים במוצג ת/209, לגבי "עבירות" בקשר לנשיאת אות היהודים: "הפרות במזיד, של התקנה או של תקנות הביצוע ... יש להענישן באופן עקרוני במעצר חסות", כלומר בשליחת היהודי למחנה רכוז. ההוראות הקיצוניות לפי ת/209 נמסרו למקבליהן בסודיות ובהדגשה מיוחדת שאינן ניתנות לפרסום ברבים.

<u>גירושים ראשונים במסגרת הפתרון הסופי.</u>

83. ביום 10.10.41 התקיימה בפרג ישיבה בה השתתפו, בין השאר, היידריך (שלו נמסר בינתיים - נוסף לתפקידו בתור ראש המשרד הראשי לבטחון הרייך - השלטון המעשי בפרוטקטורט) והנאשם. נשמרה תרשומת של ישיבה זו, שהוגשה לנו כמוצג ת/294.

בישיבה זו נקבעה תכנית פעולה לעתיד לפתרון שאלת היהודים בפרוטקטורט ובשטח הישן של הרייך, אבל נזכרים גם אמצעים שכבר ננקטו. את הנקודות העיקריות אפשר לסכם כך:

(א) כתאריך להתחלת הפינוי נקבע עוד לפני כן יום 15.10.41.

(ב) מצביעים על קשיים מצד מוסדות השלטון בלודז' (גטו לודז' נועד להיות אחד ממקומות הקליטה העיקריים ליהודים המגורשים).

(ג) למינסק וריגה יש לשלוח 50,000 יהודים.

(ד) "ס"ס בריפ' נבה ורש יכולים לקלוט גם יהודים במחנות לעצירים קומוניסטיים במרחב המבצעים. בדבר זה כבר החלו, כפי שמסר ס"ס שטורמבנפירר אייכמן".

בקשר לסעיפים (ג) ו(ד) עוד נראה שריגה היתה המרכז של עוצבת המבצע א' בפיקודו של שטאלקר, שנבה היה המפקד של עוצבת המבצע ב' (מרכזה מינסק), ורש היה המפקד של עוצבת המבצע ג'.

(ה) לשם ריכוז יהודי הפרוטקטורט נקבע טרזין (טרזינשטט), והתרשומת מכילה הרבה פרטים בקשר לביצוע הרכוז והנהלת הגטו שיוקם שם (לטרזין עוד נקדיש להלן פרק נפרד).

(ו) צוענים יש להעביר לריגה.

בסוף התרשומת

בסוף התרשומת באה הערה זו:

"הואיל והפיהרר רוצה, כי עוד בסוף שנה
זו יוצאו היהודים ככל האפשר מהמרחב הגרמני,
יש לפתור מיד את השאלות התלויות ועומדות.
אף שאלת התובלה בל תהוה קושי בענין זה".

לראשונה גורשו יהודים ללודז'. ביום 30.9.41 מודיע ברונר, אחד מועזריו של הנאצים, שהיה אז ממונה על המרכז להגירה יהודית בוינה, לד"ר לוונהרץ כי

"עקב הצורך להעתיק את מקומות המגורים
של האוכלוסיה הארית, אשר נוצר על ידי
ההתקפות מן האויר, יש להעביר חלק מהיהודים
מהרייך הישן, משטח החסות ומוינה, ללודז'".

נקבעה מכסה של 5,000 איש, שהורשו לקחת אתם מטען של 50 ק"ג ו-100 רייכסמרק בלבד. בהתאם לכך שולחו מ-15.10 עד 2.11.41 5,002 איש (דו"ח לוונהרץ, ת/154, ע' 35-36 של המקור).

הוגשה לנו שורה של מסמכים (ת/220 מיום 9.10.41, ת/243 מיום 11.10.41, ת/222 מיום 19.10.41 ות/244 - התאריך בלתי ברור, כנראה 22.10.41) המראים שהחל מיום 15.10.41 גורשו לגטו לודז' 20,000 יהודים מהרייך, ובכללם 5,000 יהודי וינה, וכן 5,000 צוענים. עד כמה שידיעתנו מגעת, היו אלה הגירושים הראשונים משטח הרייך אחרי שהיטלר ציוה על הפתרון הסופי.

גם על משלוחים לריגה ולמינסק מסופר בדו"ח לוונהרץ (ת/154). את ההודעה על כך קיבל ד"ר לוונהרץ מפי ברונר ביום 27.10.41, ובימים 25.11.41, 28.11.41 ו-2.12.41 שולחו 3,000 יהודים מוינה לריגה ולמינסק.

בין המגורשים מוינה לריגה היתה העדה ליאנה נוימן (ישיבה 30, ע' 2), שגורשה לשם בינואר 1942.

84. במסמכים שהוגשו לנו משתקפת שיטת הגירושים הללו לריגה ולמינסק:

(א) ת/714: ביום 24.10.41 כותב ראש משטרת הסדר בברלין (גנרל דליגה) למפקדי משטרת הסדר ברייך, בוינה, בפרג ובריגה שבתקופה מ-1.11.41 עד 4.12.41 מגרשת משטרת הבטחון 50,000 יהודים מהרייך הישן, מאוסטריה והפרוטקטורט מזרחה, לסביבות ריגה ומינסק, והוא ממשיך:

"בהתאם למוסכם עם ראש משטרת הבטחון
והס"ד מקבלת על עצמה משטרת הסדר את השמירה
על רכבות המשלוח על ידי הצבת משמרת לווי...
פרטים יש לתאם עם רשויות הס"ד המקומיות
המוסמכות. התפקיד של משמרות הלווי מסתיים
עם מסירת המשלוחים כסדרם במקומות היעד
לרשויות המוסמכות של משטרת הבטחון..."

(ב) מסמך ת/720 מדגים את הביצוע בדרג המקומי. ביום 11.11.41 שולח משרד הגסטפו בנירנברג לרשויות המסונפות לו הוראות ארגוניות לשם פינוי יהודים ביום 29.11.41. ההוראות ניתנו בהסתמך על צו הרייכספירר ס"ס (דהיינו הימלר) מיום 31.10.41, הנושא את סימון מחלקתו של הנאשם IV B 4, ויצא איפוא ממחלקה זו. ההוראות נוסחו בדייקנות של פקודת מבצע צבאית, תוך חלוקת התפקידים השונים: מי ומי המקבלים את היהודים ממקומות אחרים, המעבירים אותם למקום הרכוז, השומרים עליהם עד להכנסתם לקרונות המשא של הרכבת. לא נשכח בהן אף גזל הרכוש של המפונים, שיתנהל גם הוא לפי הסדר הקבוע מראש: ביום מסויים יש להודיע ליהודים

שלמפרע, החל

שלמפרע, החל מיום 15.10.41, נחשב כל רכושם כמופקע מטעם משטרת המדינה, ועליהם להכין לשם כך רשימה מלאה של רכושם. ביום הגירוש תסגרנה ותחתמנה דירותיהם על ידי המשטרה. ייערך חיפוש בגופם של המפונים ויילקחו מהם כל חפצי הערך, חוץ משעון וטבעת נשואין.

(ג) המסמך ת/719 מכיל שלשה מכתבים מהימים 27.11.41, 3.12.41, ו-11.12.41, שיצאו ממחלקת הנאשם וחתומים על ידי היידריך ומילר, ובהם הוראות למניעת הברחות רכוש על ידי היהודים המפונים.

(ד) במסמך ת/302 מדצמבר 1941 מודיעה הרשות המקומית בדיסלדורף למחלקה של הנאשם, לידי הנאשם או ממלא מקומו, ולמפקד משטרת הבטחון והס"ד, עוצבת מבצע א', בריגה, שביום 11.12.41 עזבה רכבת, ובה 1,007 יהודים, את תחנת דיסלדורף בכיוון לריגה. למסמך זה מצורפות רשימות בכתב יד, המזעזעות את לב הקורא. הן מראות את הרכב הטרנספורט לפי גיל, מין ומקצוע. 1,007 טרגדיות אישיות מצאו בהן את ביטויין בקוים - קו אחד לכל איש, אשה או ילד, ארבעה קוים מאונכים ודרכם קו אלכסוני, עד למספר המלא. המשכו של מסמך זה במסמך ת/303, מיום 26.12.41, בו מדווח מפקד המשלוח, האופסמן המשטרה סליטר, על פרטי הנסיעה עד למסירת הרכבת הבלתי מוסקת בטמפרטורה של 12 מעלות מתחת לאפס בלילה בין 13.12 ל-14.12 במקום היעד. לפי דברי הכותב חיו בריגה לפני כן 35,000 יהודים שהועברו לגטו, והוא ממשיך:

> "כעת נמצאים, לפי מה ששמעתי, בגטו הזה
> רק 2,500 גברים יהודים המנוצלים ככוחות
> עבודה. יתר היהודים הופנו לעיסוק (Verwendung)
> הולם אחר או נהרגו בירית על ידי הלטבים".

85. בתוך תקופת הגירושים הללו חל פרסום התקנות מס' 11 לחוק האזרחות של הרייך (מוצג ת/637), מיום 25.11.41. לפי תקנה 1 לתקנות אלה:

> "יהודי שמקום שהייתו הרגיל הוא בחו"ל
> איננו יכול להיות נתין גרמני. מקום
> השהיה הרגיל נמצא בחו"ל, כאשר שוהה יהודי
> בחו"ל במסיבות, המראות שאיננו שוהה שם רק
> זמנית".

תקנה 3 קבעה שרכושו של יהודי, שאיבד את נתינותו הגרמנית לפי תקנות אלה, מופקע לטובת הרייך. העוקץ שבתקנות אלה - "הטריק המשפטי", לפי בטויו של הסנגור - מונח בזה שהסדר "חוקי" זה הופעל גם נגד יהודים שגורשו משטח הרייך, כאילו העבירו את מגוריהם מרצונם למקום אליו גורשו.

ועידת ונזה.

86. כעת אנו עוברים, לפי סדר הזמנים, אל מאורע מרכזי בקורות הפתרון הסופי, אשר מצד אחד מסכם את מאורעות התקופה מהתחלת המלחמה הגרמנית-רוסית ומצד שני הוא מהווה נקודת מוצא לכל מה שקרה לאחר מכן, היא ועידת ונזה.

ביום 29.11.41 יצאו ממשרדו של הנאשם בחתימתו של היידריך הזמנות למספר אנשים בדרגת מזכירי מדינה או בדרגה דומה לזו, לפי נוסח אחיד, אבל בסגנון אישי. הוגשו לנו שתי הזמנות כאלה, מוצגים ת/180 ות/181, שנשלחו לתת-מזכיר המדינה לוטר במשרד החוץ ולגרופנפירר הופמן במשרד הראשי לגזע ולהתיישבות. בהזמנה זו מסתמך היידריך על מכתב ההסמכה של גרינג מיום 31.7.41, ת/179, ומצרף העתק תצלום ממנו, וכך הוא ממשיך:

"נוכח המשמעות

"נוכח המשמעות היוצאת מגדר הרגיל,
אותה יש ליחס לשאלות אלה ולמען הגיע לידי
תפישה זהה בכל הרשויות המרכזיות, הבאות
בחשבון לגבי יתר העבודות הכרוכות בפתרון
סופי זה, הריני מציע להעלות בעיות אלו
כנושא לדיון משותף, ביחוד נוכח העובדה
שכבר מאז יום 15.10.41 מפנים יהודים
במשלוחים שוטפים ממרחב הרייך, לרבות שטח
החסות בוהמיה ומורביה, למזרח".

מועד הועידה הוא 9.12.41, והמכתב מסתיים ברשימת יתר האנשים שלהם נשלחה הזמנה זהה.

הזמנות מיוחדות נשלחו לביהלר (מזכיר המדינה במימשל הכללי) ולקריגר (מפקד בכיר של ס"ס ומשטרה במימשל הכללי). מהמסמך ת/182 נובע, שהיידריך הורה לנאשם להזמין גם אותם, לאחר שהוברר לו מתוך שיחה עם קריגר, כי "מן הצעדים שננקטו בשטח המימשל הכללי בזמן האחרון בתחום זה אפשר לראות בבהירות גוברת והולכת, שהמושל הכללי (פרנק) שואף למשוך אליו כליל את הטפול בבעית היהודים".

ברגע האחרון נדחתה הועידה - אולי בגלל פרוץ המלחמה עם ארצות-הברית -, וביום 8.1.42 נשלחו הזמנות חדשות ליום 20.1.42.

87. בועידה זו השתתפו מזכירי מדינה ואנשי ס"ס ופקידים בכירים באותו דרג או קרוב לאותו דרג, אשר ייצגו את לשכות הרייך והמפלגה, את הממונה על תכנית-ארבע-השנים (משרדו של גרינג), את מיניסטריוני החוץ והפנים, את מיניסטריון המשפטים, את המיניסטריון לשטחי המזרח הכבושים ואת המושל הכללי בפולין. המשרדים הכפופים למרותו של הימלר היו מיוצגים על ידי נציג המשרד הראשי לגזע ולהתישבות, ועל ידי היידריך, מילר, והנאשם, וכמו כן על ידי מפקד משטרת הבטחון והס"ד במימשל הכללי ועל ידי מפקד משטרת הבטחון והס"ד ב"נציבות הרייך אוסטלנד" (חמשת האחרונים כולם, כמובן, אנשי הרזה"א). רק אחד מכל הנוכחים (נציג מפקד משטרת הבטחון "אוסטלנד") היה נמוך מהנאשם בדרגתו, וכל האחרים היו גבוהים ממנו. (ראה פרוטוקול הועידה, מוצג ת/185).

היידריך פתח את הועידה בהרצאה, בה סקר את הישגי ההגירה. לסיום פרק זה הוא אומר:

"בינתיים אסר (הימלר) את ההגירה,
בהתחשב בסכנות ההגירה בזמן המלחמה ובהתחשב
באפשרויות של המזרח".

והוא ממשיך:

"במקום ההגירה בא עתה, כאפשרות
נוספת לפתרון, לאחר אשור קודם מתאים
מאת הפירר, פינוי היהודים למזרח. אולם
במבצעים אלה יש לראות רק אפשרויות חולפות.
אך כבר אוספים כאן אותם נסיונות מעשיים,
שערכם רב בהתחשב עם הפתרון הסופי המתקרב
של השאלה היהודית" (שם, ע' 5).

אחרי זה ניתנת סקירה סטטיסטית, בה הערין את מספר היהודים באירופה כולה (כולל גם הארצות שמחוץ לשטח השליטה של גרמניה) ב-11 מיליונים, ועתה באים הפסוקים המכריעים:

"על ידי

"על ידי הכוונה המתאימה צריכים היהודים להגיע, תוך כדי הפתרון הסופי, בדרך הנאותה להצבה בעבודה במזרח. בטורי עבודה גדולים, תוך הפרדת המינים, יובלו היהודים הכשירים לעבודה לבשטחים אלה כסוללי כבישים. עם זה ינשור ללא ספק חלק גדול (ein Grossteil) על ידי הפחתה טבעית. בשארית העלולה להוותר בסופו של דבר, יהיה צורך לטפל באופן הולם, כי לגביה מדובר ללא ספק בחלק בעל כוח ההתנגדות הגדול ביותר, בו יש לראות, אילו היו משחררים אותו, תא נביטה לשיקום יהודי מחודש, בהיותו תוצאת הברירה הטבעית (ראה הנסיון של ההסטוריה)". (שם ע' 7, 8).

הכוונה שמאחורי הלשון המסורבלת ברורה ופשוטה: גירוש יהודי אירופה למזרח, העבדתם שם בפרך, מות מן העבודה לחלשים, והריגת החזקים.

בקשר לשאלות הביצוע מסביר היידריך בין היתר:

(א) אירופה תיסרק מן המערב בכיוון מזרחה, תוך מתן זכות בכורה לרייך ולפרוטקטורט.

(ב) ייוסד "גטו זקנים" בטרזין, שבו ייקלטו גם יהודים נכי מלחמה ובעלי אותות הצטיינות.

(ג) "הסמכות המרכזת (Federführung) בטפול בפתרון הסופי של השאלה היהודית היא בידי הרייכספירר ס"ס וראש המשטרה הגרמנית (ראש משטרת הבטחון והס"ד - היינו היידריך עצמו -), ללא התחשבות בתחומים גיאורגפיים". (שם, בע' 3).

(ד) "בנוגע לטפול בפתרון הסופי בשטחים הכבושים על ידנו ואלה שבתחום השפעתנו הוצע, שהמטפלים בדבר במיניסטריון החוץ יבואו בדברים עם הרפרנט המוסמך של משטרת הבטחון והס"ד" (היינו האשם). (שם, בע' 9).

88. איש מן הנוכחים לא הביע השגות על דברי היידריך. אדרבא, שררה שם אחידות דעים גמורה. ראויה לציון תרומתו של נציג המימשל הכללי, ביהלר, לויכוח:

"(ביהלר) קבע שהמימשל הכללי היה מקדם בברכה, אילו היו מתחילים בפתרון הסופי של שאלה זאת בשטח המימשל הכללי, הואיל ולבעית ההובלה אינה נודעת כאן חשיבות מכרעת וסבות של מאמץ העבודה אינן עשויות להפריע את מהלך הפעולה הזאת. יש להרחיק את היהודים מאזור המימשל הכללי במהירות האפשרית, היות ודוקא כאן מהווה היהודי סכנה בולטת, כנושא מגפות, ועוד הוא מפר תדיר את סדר המבנה הכלכלי של הארץ על ידי ספסרות מתמדת. יתר על כן, מתוך $2\frac{1}{2}$ מיליון היהודים הבאים בחשבון, מרביתם אינם כשירים לעבודה". (שם ע' 14).

הויכוח נסתיים בצורה הבאה:

"בסיכום נדונו הסוגים השונים של אפשרויות הפתרון, ועם זה נקטו (נציבי המשרד לשטחי המזרח הכבושים והמימשל הכללי) עמדה, כי הם יבצעו מיד בעצמם עבודות הכנה מסוימות לשם הפתרון הסופי בשטחים הנוגעים בדבר. אולם יחד עם זה יש להימנע מלהדאיג את האוכלוסיה". (שם, ע' 15).

כאשר נשאל הנאשם בחקירתו בפניבו, מה המשמעות של המלים "הסוגים השונים של אפשרויות הפתרון" שעליהם דנו בסוף הויכוח, השיב בפשטות: "דובר באפשרויות השונות להמתה" (ישיבה 106, ע' 11).

לפי דברי הנאשם היה תפקידו בועידת ונזה משולש: (א) משלוח ההזמנות לפי הפרטים שמסר לו היידריך. (ב) הספקת חומר להיידריך לשם הכנת נאום הפתיחה שלו. (ג) ניהול הפרוטוקול.

אחרי סיום הועידה נשארו היידריך, מילר והנאשם לשיחה "ליד האח". לשאלה מדוע צורף גם הוא למסיבת רעים זו, השיב שהיידריך נתן לו הוראות בקשר לעריכת הפרוטוקול. אולם משמעותה של ועידת ונזה היתה חשובה מזו גם בשביל הנאשם אישית, כי שם אושר מעמדו באזני הנציגים של כל הרשויות האחרות, כרפרנט המוסמך של הרזה"א לעניני הפתרון הסופי של שאלת היהודים. זאת אנו למדים גם ממכתב שהיידריך שיגר בסוף פברואר 1942 אל לוטר (ת/186). הוא מציין שם בשמחה שמעתה נקבע הקו היסודי לביצוע המעשי של הפתרון הסופי תוך הסכמה גמורה בין הרשויות הנוגעות בדבר, ומזמין את לוטר לשלוח את נציגו לדיון בפרטי הביצוע. הוא מבקש שנציגו של לוטר, יתקשר לשם כך "עם הרפרנט המוסמך שלי, ס"ס-אוברשטורמבנפירר אייכמן".

<u>ביצוע הפתרון הסופי אחרי ועידת ונזה</u>.

89. נסקור עתה את ביצוע הפתרון הסופי לארצותיו, ונתחיל בארצות בהן נצודו היהודים, רוכזו וגורשו למקומות ההשמדה ההמונית במזרח. נעבור מארץ לארץ, ונציין בקיצור נמרץ את רקע המאורעות, תוך הבלטת עובדות מסויימות, שתאורן דרוש כבסיס לקביעת אחריותו של הנאשם, שתבוא לאחר מכן. ברצוננו לחזור ולהדגיש גם במקום זה שאיננו חייבים ואף איננו יכולים ליטול על עצמנו את תפקיד ההיסטוריון, והדברים שנזכיר מתוך מסכת המאורעות המורכבת של שנות השואה, מן ההכרח שיהיו מקוטעים, ולא לשם תיאור היסטורי ממצה הם מובאים כאן.

90. נפתח שוב <u>בגרמניה</u> עצמה, כי הפעולות שם שימשו כאב-טיפוס למה שהתרחש בארצות האחרות, שמהן גורשו היהודים למזרח, הן בנוגע לחקיקה האנטי-יהודית שקדמה לגירושים והן בנוגע לביצוע הגירושים עצמם - כמובן, תוך שינויים שהיו מחוייבים על פי התנאים המיוחדים שבכל ארץ וארץ.

מבין התחיקה האנטי-יהודית בגרמניה שבתקופה מאוחרת זו יש להזכיר:

(א) הוראה לסימון דירותיהם של יהודים שניתנה במרס (ת/640), לשם השלמת הבידוד של היהודים מיתר האוכלוסיה. כמו גזירות אחרות מסוג זה, לא פורסמה הוראה זו ברבים בדרך הרגילה, אלא היא הועברה להתאחדות היהודים אשר חויבה לפרסם אותה בעלון המיועד ליהודים בלבד.

(ב) יהודי לא נחשב עוד כראוי להחזיק חיות בית (כלבים, חתולים וצפרים) לפי הוראה מיוחדת, שפורסמה על כך ביום 15.5.42 (ת/642).

(ג) התקנות מס' 11 איפשרו את גזילת רכושם "החוקית" של היהודים, רק אם הגירוש היה מעבר לגבולות הרייך. כאשר הגירוש היה למקום שבתוך הרייך, למשל לטרזין, או כשהיהודי מת לפני חצותו את גבולות הרייך, נמצאו דרכים אחרות, כדי שהכל יתנהל כדת וכדין, וביניהן דרך אחת המתוארת בפרוטרוט בחוזר שיצא ממחלקת הנאשם, בחתימת מומחה המחלקה לענינים אלה, זור (ת/729): נעשה שימוש

בחוק מיום 14.7.33 (ת/65), שאיפשר הפקעת רכוש שהיה מיועד, לפי קביעת מיניסטר הפנים, לשאיפות "העוינות את העם והמדינה", על ידי פרסום קביעה כוללת מאת שר הפנים ביום 2.3.42, ששאיפות כל היהודים המגורשים היו עוינות את העם והמדינה.

(ד) ביום 18.9.42 התקיימה שיחה בין הימלר לבין תירק, מיניסטר המשפטים דאז, בקשר להגבלה דרסטית של דרכי השיפוט והענישה התקינות. הוסכם ביניהם, בין היתר, על "הוצאת אלמנטים בלתי-סוציאליים מתוך ביצוע העונשין ומסירתם לרייכספירר ס"ס לשם השמדה על ידי עבודה". בין אלה נזכרים כל עצירי החסות, היהודים, הצוענים, הרוסים והאוקראינים (ת/197). לשון אחרת, יהודי, צועני, רוסי או אוקראיני, שנדון למאסר על עבירה כלשהי, יימסר לס"ס לשם "השמדה על ידי עבודה". יצויין השימוש הגלוי במונח זה, בניגוד לשיטה, שהיתה מקובלת במשטר הנאצי, של לשון סגי-נהור וסירוס משמעותן הרגילה של מלים. על אותו ענין חוזר תירק במכתב לבורמן מיום 13.10.42 (ת/198). כתוצאה סופית של הדיונים הללו פורסמו ביום 1.7.43 התקנות מס' 13 לחוק האזרחות, אשר לפיהן מטפלת רק המשטרה במעשים פליליים של יהודים (ת/643). בזה הושלמה גם לפי האות הכתובה של ה"חוק" העמדתם של היהודים מחוץ לחוק, אשר היתה קיימת למעשה כבר זמן רב לפני כן.

את ביצוע הגירושים בשטח הרייך בתקופה שלאחר ועידת ונזה נדגים על פי התיק של גסטפו דיסלדורף שנשמר והוגש לנו (מוצגים ת/1395 ← 1398). המסמך הראשון בתיק,(ת/1395), זה הוא חוזר מיום 31.1.42 שיצא ממשרדו של הנאשם ונושא את חתימתו. מופיע עליו הסימון (391) g 2093/42 - IV B 4 אשר נעשה מעכשיו הסימון המיוחד של כל משלוחי היהודים מהרייך. ההוראות שבחוזר זה קובעות סוגים מסויימים של יהודים, היוצאים מכלל הגירוש, כגון נתינים זרים. מטרת החוזר היא לעת עתה לקבוע את מספר האנשים הצפויים לגירוש. על פי חוזר זה אוסף המשרד בדיסלדורף את הנתונים הדרושים ומעביר אותם למשרדו של הנאשם ביום 9.2.42. אחרי כן מכיל התיק ת/1395 "הוראות לביצוע הטכני של פינוי יהודים למימשל הכללי (טרבניקי ליד לובלין)". תפקידן של רשויות הגסטפו המקומיות הוגדר בהן כך:

> "הריכוז והתפיסה האישית של חוג האנשים, שיש לפנותם, והובלתם של היהודים הללו ברכבות מיוחדות של רכבות הרייך בהתאם ללוח ההסעות, שנקבע על ידי המשרד הראשי לבטחון הרייך בהתאמה עם מיניסטריון התחבורה, וכן העברת הרכוש".

בכל רכבת 1,000 יהודים, וכל אחד רשאי לקחת אתו 50 רייכסמרק, מזודה אחת, תלבושת שלמה (נעליים טובות), כלי מטה, מזון לשבועיים, וכלי אוכל (צלחת או סיר) עם כף.

להלן נאמר:

> "לקבלת המפונים במימשל הכללי אחראי מפקד משטרת הבטחון והס"ד בקרקוב אשר משתמש ברשויות של מפקד הס"ס והמשטרה במחוז לובלין לשם ביצוע הקבלה... על צאת רכבת המשלוח יש להודיע מיד לפי הטופס המצורף... למשרד הראשי לבטחון הרייך, מחלקה IV B4 ,
> (ב) למפקד משטרת הבטחון והס"ד, ס"ס אובדפירר ד"ר שנגרט

ד"ר שנגרט, קרקוב, (ג) למפקד הס"ס והמשטרה במחוז לובלין, ס"ס בריגדהפירר גלובוצניק, לובלין. על הגיע המשלוחים וקבלתם המסודרת במקום היעד מודיעה הרשות המקבלת (מפקד הס"ס והמשטרה במחוז לובלין) למשרד הראשי לבטחון הרייך, מחלקה IV B 4, לפי הטופס המצורף... אחרי סיום המבצע בכללו יש להמציא למשרד הראשי לבטחון הרייך דו"ח כללי עם נתונים מספריים (חלוקה לפי מין, גיל ומקצוע) גם מאת הרשות השולחת וגם מאת הרשות המקבלת".

(הוראות אלה הוגשו גם כמוצג ת/737).

כמו כן מכיל התיק ת/1395 העתק של החוזר הנ"ל ת/729 בקשר לטפול ברכושם של היהודים המפונים, וגם של המסמך ת/724, העוסק ביצירת החשבון המיוחד "ו'".

91. חשבון מיוחד ו' היה כנויו של תכסיס מחוכם אשר הומצא על ידי מחלקת הנאשם, לשם העברת כספים מאת היהודים המגורשים אל שליטתה הישירה (ת/734). תכסיס זה היה אולי מכוון יותר נגד רשויות אחרות של הרייך שהיו זוכות ברכוש היהודים, מאשר נגד היהודים עצמם, כי הרי אלה הפסידו את רכושם גם בלאו הכי. הדרך שנמצאה לכך היתה הוראה להתאחדות היהודים, שתגרום לכך שכל יהודי מפונה "יתרום" לא פחות מ-25% של המזומנים שלו לאותו חשבון מיוחד ו'. הנאשם הסביר בעדותו (ישיבה 77, ע' 71) שהחשבון שמש למימון גירושם של היהודים "התורמים" עצמם. גם אם נכון ההסבר הזה, על כל פנים היתרה שנשארה אחרי השלמת הגירושים עברה סופית לרשות הרזה"א, שלזכותו היו כל חשבונותיה של התאחדות היהודים חסומים מלכתחילה (ת/665, ע' 9).

זה החומר המדריך, אותו העביר משרדו של הנאשם לרשות הגסטפו המחוזית בדיסלדורף, וזו פונה מצדה ביום 17.3.42 לרשויות המקומיות המסונפות לה, ומעבירה להן את ההוראות הדרושות ביצוע על ידן. ביום 10.4.42 מתקבלת ידיעה טלפונית ממשרדו של הנאשם, שכפי הנראה יעזוב טרנספורט את דיסלדורף ביום 22.4.42. על פי הודעה זו מתכננים בדיסלדורף את המבצע, קובעים את לוח הזמנים ואת האנשים המטפלים ואת תפקידיהם, בדומה להוראות נירנברג (ת/720), שהוזכרו לעיל.

עוד כמה תפקידים מוטלים על איש הגסטפו בדיסלדורף, לפני שהמשלוח עוזב: הוא צריך לדאוג לנוכחות שני פקידי ההוצאה-לפועל, שימסרו ליהודים את צוי ההפקעה; יש לו דין ודברים עם הנהלת הרכבות המקומית, כדי לתאם את משלוחי-המשנה מן המקומות השונים; וכן עליו להתגבר על קשיים מצד רשות העבודה המקומית, שאיננה רוצה לוותר על יהודים העסוקים במפעלים שהינם חשובים למאמץ המלחמה. בקשר לכך מתקיימת שיחה טלפונית עם נובק, אחד מעוזריו של הנאשם.

שלושה יהודים ברחו ושלושה איבדו את עצמם לדעת, והמשלוח נע מזרחה.

ביום 22.4.42 - באיחור זמן - נתקבל עוד מברק של הנאשם, האופייני לשיטת הפינוי: לא לפנות יותר מדי עסקנים מקומיים של התאחדות היהודים או של הקהילות המקומיות, כדי לא להכשיל את ביצוע העבודות שהוטלו על הארגונים היהודים ואת חיסולם. עסקנים אלה יש לפנות רק באופן הדרגתי.

ההודעות הדרושות אל מחלקת הנאשם (לידיו או לידי ממלא מקומו) וכן ללובלין ולקרקוב נושאות את התאריך 22.4.42, ונאמר בהן שרכבת הנושאת עמה 941 יהודים יצאה באותו יום את דיסלדורף בכיוון לאיזביצה (באיזור לובלין), ושבידי

מפקד הטרנספורט

מפקד הטרנספורט נמצא הסך -.47,050 רייכסמרק (149 כפול 50). ביום 29.4.42 נשלח למשרדו של הנאשם הדו"ח המפורט, שנדרש בחוזר הנ"ל.

92. הרבה חומר נמצא בתיק ת/1395 בקשר לחפצים, כספים ופקדונות בנק, שהוחרמו אצל היהודים המפונים. כל יהודי מילא לפני הפינוי "הצהרת רכוש" לפי טופס מפורט מאד (ת/650), ואת ההצהרות הללו מעבירה הגסטפו לאובר-פיננץ-פרזידנט בדיסלדורף. התברר שעל 91 יהודים לא חלה התקנה מס' 11, ולהם נמסרו צווי הפקעה.

93. כבר ביום 21.5.42 דורשת מחלקתו של הנאשם מספרים בקשר למשלוח נוסף, הפעם בחלקו למזרח ובחלקו לטרזין. המשרד בדיסלדורף עונה ביום 27.5 שמן המחוז שלו אפשר לפנות 154 יהודים למזרח ו-1735 לטרזין. הטפול במשלוח זה נמשך בתיק מוצג ת/1396, שם אפשר למצוא גם הוראות חדשות מיום 4.6.42, בקשר לפינוי למזרח (איזביצה ליד לובלין), שאינן נבדלות מההוראות הקודמות, ושוב נושאות אותו סימן (391 g/2093/42 - IV B 4 . ביום 18.6.42 מודיעה הגסטפו בדיסלדורף למשרדו של הנאשם ש-142 יהודים פונו, והם מהווים חלק של טרנספורט יותר גדול - 1003 יהודים בסה"כ - שרוכז מתוך מחוזות אחרים בגרמניה המערבית. הטפול במשלוח זה היה זהה עם הטפול במשלוח הקודם; אך הפעם פונו גם החולים שבבית החולים היהודי לחולי רוח בעיר זיין ליד קובלנץ, כפי שנובע ממברק מיום 3.6.42, החתום על ידי הגסטפו בקובלנץ. על גירוש חולי הרוח היהודים מספר גם ד"ר פלאוט בהצהרתו ת/665, ע' 14-16. אין ספק שחולים אלה הובלו במישרין להשמדה באחד ממחנות ההשמדה באיזור לובלין.

94. בפינוי היהודים המיועדים לטרזין מדובר בתיק ת/1397 של אותו משרד הגסטפו בדיסלדורף, ומכיוון שזו הפעם הראשונה שאנו נתקלים במשלוח כזה, נעמוד גם כאן על כמה פרטים.

ביום 3.7.42 שולח משרדו של הנאשם, בחתימת ממלא-מקומו גינטר, חוזר מיום 15.5.42 המכיל את ההוראות הקשורות בפינוי לטרזין.

חוג המפונים הוא:

(א) יהודים מעל לגיל 65, ואם הם חולים, מעל לגיל 55, יחד עם בני הזוג ועם ילדים עד לגיל 14.

(ב) יהודים בעלי סמל הפצועים ובעלי אותו הצטיינות, עם בני הזוג וילדים עד לגיל 14.

(ג) בני זוג יהודיים מנשואי תערובת, כשהנשואין אינם קיימים עוד.

(ד) בני תערובת רווקים, הנחשבים כיהודים.

אחראי לקבלת היהודים המפונים בגטו טרזין יהיה "מפקד משטרת הבטחון והס"ד, משרד מרכזי להגירה יהודית, פרג". הודעה על המשלוח יש לשלוח:

(א) למשרדו של הנאשם.

(ב) למפקד משטרת הבטחון והס"ד, משרד מרכזי להגירה יהודית, פרג.

(ג) לגטו טרזין.

על מפקד משטרת הבטחון והס"ד, משרד מרכזי להגירה יהודית, פרג, להודיע למשרד הנאשם על הגיע המשלוח וקבלתו.

ביום

ביום 21.7.42 פונו 965 יהודים וביום 25.7.42 978 יהודים, ביחד 1943 יהודים, יותר מהמספר המשוער המופיע במכתב הנ"ל מיום 27.5.42. ביום 4.8.42 מודיעה הגסטפו דיסלדורף למחלקת הנאשם על שינויים במספר, כי 13 יהודים איבדו את עצמם לדעת, 5 נפטרו, ו-6 ברחו. בדו"ח המסכם מיום 15.8.42 מודיעים על מספר כולל של הטרנספורט הראשון ו-694 של הטרנספורט השני, ביחד 1659 יהודים, שפונו לטרזין.

ה"תרומות" לחשבון מיוחד "ו'" הגיעו לסך 360,000 רייכסמרק.

95. התיק ת/1398 עוסק בשארית הפליטה, שנשארה אחרי הגירושים הקודמים, ואשר פונתה בשנת 1943.

התיק מתחיל במברק, שיצא ממחלקת הנאשם ביום 21.5.43, והפעם הוא נושא את חתימת ראש הרזה"א, קלטנברונר. שוב מופיע בו הסימן (391) g 2093/42 -IV B 4a המיוחד לכל המשלוחים מהרייך.

ראשית כל נאמר במברק שלפי פקודתו של הימלר יש לפנות את כל היהודים מהרייך ומהפרוטקטורט למזרח ולטרזין עד 30.6.43 לכל המאוחר.

המברק מאשר את ההוראות הקודמות ביחס לחוג המפונים, אבל קובע כמה החרפות, כדי לסיים את מבצע הפינוי. לכן נאמר, בין השאר: (א) שיש לתפוס גם את כל היהודים החולים והנכים; (ב) שיש לפנות גם את כל היהודים העובדים עדיין למען המאמץ המלחמתי (ורק אלה אשר נמצאים במחנה עבודה יש להשאיר); (ג) כמו כן יש לפנות את כל פקידי התאחדות היהודים ואת פקידי הקהילות, ובזה

"מתחסלים מוסדות אלה בפועל. במקומם תוקם עד כמה שיש צורך בכך לגבי היהודים הנשארים לשם ביצוע הוראות השלטונות, התאחדות של יהודים הנשואים בנשואי תערובת, ומושבה יהיה בברלין, וצוות העובדים שלה יהיה מורכב אך ורק מבני הזוג הנשארים של נשואי תערובת".

ניתנות הוראות טכניות לגבי ההסעה לאושביץ ולטרזין, והמברק מסתיים בתוספת מיוחדת המיועדת לקטוביץ וללודז' :

"בשאלת הפינויים של היהודים העסוקים בארגון שמלט (ארגון לעבודת כפיה) ושל יהודי גטו לודז' (ההדגשה שלנו) ידון הרפרנט שלי, אוברשטורמבנפירר אייכמן, במקומות הללו עצמם".

ביום 25.6.43 מודיעה הגסטפו דיסלדורף (לפי המתכונת הרגילה לברלין, פרג וטרזין) שבאותו יום פונו 32 יהודים לטרזין. התמורות שחלו בינתיים גם במצב הכלכלי של היהודים שנשארו עד אז, מתבטאות בכך, שלפי תרשומת מיום 6.7.43 לא השיגה ידם של 22 יהודים (מתוך 32 שפונו) להכניס את סכום הכסף המותר של 50 רייכסמרק.

אין בתיק של גסטפו דיסלדורף חומר בקשר לפינוי לאושביץ בעקבות המברק הנ"ל מיום 21.5.43, ואין אנו יודעים אם החומר אבד, או אם פינוי כזה לא יצא לפועל, מכיוון שלא נותרו באותו מחוז יהודים, אשר אפשר היה לשלוח לשם. אבל נמצאת באותו תיק ת/1398 עוד רשימה של תשעה יהודים שפונו ביום 9.9.43 לטרזין, וכפי שנראה הושלמה בזה המשימה, ונשארו באותו מחוז רק בני זוג הנשואים בנשואי תערובת ובני תערובת מאותם סוגים שאינם חייבים פינוי.

בקשר לגירוש

96. בקשר לגירוש היהודים מהרייך, אוסטריה והפרוטקטורט למזרח ולטרזין ברצוננו להצביע עוד על שתי תופעות מיוחדות:

(א) הגירוש לטרזין קיבל את הכינוי הטכני "העתקת מקום מגורים" (ת/850), וגם שוד הרכוש של היהודים שגורשו לטרזין לבש לפעמים צורה מיוחדת. הוגש לנו המוצג ת/854, שהיגו דוגמה של "חוזה לרכישת מעון". חוזים כאלה נעשו, כביכול, בין התאחדות היהודים לבין המועמד לגירוש. המועמד העביר להתאחדות את רכושו (במקרה של ת/854 יותר מ-200,000 רייכסמרק) ותמורת זאת התחייבה ההתאחדות להעניק לו לכל ימי חייו שיכון בטרזין, כלכלה וטפול רפואי.

העברת רכוש להתאחדות היהודים כמוה כהפקעה, כי כאמור, חשבונותיה של ההתאחדות היו חסומים לטובת הרזה"א, ועם חיסול ההתאחדות בשנת 1943 עברה הבעלות סופית לרזה"א. הוא הדין גם ביחס לנכסיהם של מוסדות הצבור שהוקנו תחילה להתאחדות, וב"קרנות ההגירה" העצומות בוינה ובפרג, שנידונו בסופו של דבר מן הרכוש של הקהלות היהודיות (ראה, למשל, ת/154 ע' 44 של המקור).

להדגמת השליטה של מחלקת הנאשם על הרכוש הצבורי של יהדות גרמניה נזכיר כאן עוד את המסמך ת/681, המכיל רשימה של קהילות יהודיות, שיש לשלבם בהתאחדות היהודים, וצו מיום 27.5.41, החתום על ידי הנאשם, ובו הוראה שאחת הקהילות הנזכרות ברשימה תשולב כך בפועל. כל הקהילות הנזכרות הן בחבל באדן, שפרנה, כזכור, מיהודייו עוד בשנת 1940. המוצגים ת/745, ת/746 ו-נ/27 מעידים על העברת בית חולים יהודי בנורדרק (חבל באדן) לידי מוסד נאצי בשם "לבנסבורן", בסתיו 1942. במכתב ת/746 נאמר כי

"הנכס שייך להתאחדות היהודים, הכפופה למרותו של אוברשטורמבנפירר אייכמן במשרד IV של רזה"א, בהיותה מוסד של משטרת הבטחון",

ועל כן מופנית הבקשה להעברת הנכס אל הנאשם.

(ב) בעיית הנתינים הזרים בין היהודים הטרידה את מתכנני ההשמדה לא מעט.

התעוררו שתי שאלות:

(1) איזה נתינים זרים אפשר לגרש?

(2) מי ייהנה מרכושם של אלה?

רבה מאד חליפת המכתבים בין משרדו של הנאשם לבין משרד החוץ הגרמני בקשר לשאלות אלה, ולא נפרטה בשלמותה. את הסיכום בשלב הגירוש הסופי יש לראות בחוזר ת/761 מיום 5.3.43 שיצא ממשרדו של הנאשם, בחתימתו של קלטנברונר. בחוזר זה מצויה רשימת הארצות שנתינותן לא תוציא את היהודי מתחולת הגזירות הכלליות. בשנת 1944 צורפה גם הונגריה לרשימה.

בקשר לרכוש נאמר באותו חוזר:

"מאחר ולא ניתן עד עתה להשיג הסכמים סופיים עם הממשלות הזרות השונות בקשר לטפול ברכוש של יהודים בעלי נתינות זרה, יש לנקוט בצעדים הדרושים בכל מקרה של גירוש של יהודי בעל נתינות זרה, למען הבטחה זמנית של ערכי הרכוש. להקלה על רשויותיכנו בניהול הנכסים אלה יש למנות

נאמנים מתאימים

נאמנים מתאימים, עד כמה שזה לא נעשה על ידי הנציגויות או הקונסוליות הזרות".

הנתינים הזרים האחרים שאינם נזכרים בחוזר ת/761 מתחלקים לשני סוגים: נתינים של ארצות לוחמות, ונתינים של ארצות ניטרליות. מכתבו של משרד הנאשם, חתום על ידו, מיום 5.7.43, אל מיניסטריון החוץ (ת/779) מראה את המצב ואת האמצעים שבהם נקטו עד אז:

"לאחר שהוארכו עד כה מספר פעמים התאריכים שנקבעו בזמנו - בהסכמת המשרד הזה הן מכללא או גם במפורש - לממשלות הזרות להחזרת נתיניהן היהודים לארצותיהם, אין להסכים עוד לדחיות או הקלות נוספות. לפי המצב הנוכחי של הפתרון הסופי של השאלה היהודית ברייך נמצאים בשטח הרייך רק יהודים החיים בנשואי תערובת יהודיים-גרמניים וכמה יהודים בעלי נתינות חוץ. עד כמה שהסכמתם לגירוש יהודים בעלי נתינות-חוץ, הושלם בינתיים הגירוש, ויש להניח שגם בוצעו במרביתן פעולות ההחזרה מצד הארצות הבאות בחשבון לכך. כדי שנוכל להגיע בשטח זה לפתרון מוחלט, דרוש לקבוע לממשלות הנוגעות תאריך סופי לביצוע ההחזרה".

כאן באה רשימת הארצות הנוגעות בדבר, שהן: איטליה, שויצריה, ספרד, פורטוגל, דנמרק, שבדיה, פינלנד, הונגריה, רומניה וטורקיה. המכתב מסתיים בהצעה לאשר לנתינים של ארצות אלו אשרות יציאה רק עד 31.7.43, ולהשוות את מעמדם למעמד היהודים בעלי נתינות גרמנית החל מ-3.8.43.

משרד החוץ הגרמני מטפל בשאלה זו בדרכיו הפנימיות ועונה למשרד הנאשם, והתוצאה נראית בחוזר מיום 23.9.43 (ת/784), בסימן מחלקתו של הנאשם, בחתימתו של מילר, הנשלח לכל המשרדים המסונפים לרזה"א בכל השטחים הנתונים לשלטון גרמני. גם משרד החוץ הגרמני שולח העתקים של חוזר זה ביום 12.10.43 לסניפיו בשטחי הכיבוש ולצירויות בארצות הנוגעות בדבר (ת/786).

תוכן החוזר הוא שיש לפנות את כל היהודים נתיני הארצות הנזכרות, תוך מספר ימים. הגברים מעל לגיל 14 יש לשלוח לבוכנולד, ואת הנשים והילדים עד גיל 14 לראבנסבריק.

97. זו מתכונת הפינויים מהרייך הישן, אוסטריה והפרוטקטורט, וההבדל היחידי - שהוא פורמלי בלבד - בין הביצוע בחלקי הרייך השונים הללו הוא, שכלי הביצוע ברייך הישן היו רשויות משטרת המדינה השונות - (Stapostellen ובאוסטריה ובפרוטקטורט המרכזים להגירת היהודים Stapoleitstellen) בוינה ופרג (ראה ת/737, ע' 1). ההבדל איננו מהותי, כי כל הרשויות הללו היו מסונפות למשרד IV של הרזה"א ובעניני יהודים היו מקבלות את הוראותיהם ממחלקת הנאשם.

98. <u>מחוץ לרייך</u>, פעלו הרזה"א ובתוכו מחלקת הנאשם באמצעות "יועצים לעניני היהודים", שהוצבו ליד מפקדי משטרת הבטחון (בד"ס) או ליד הנציגים הדיפלומטיים שבמקום, או במסגרת מינהלית דומה, כפי שהסביר הנאשם בע' 151 וכו' של הודעתו ת/37. למרות זיקתם של יועצים אלה לבד"ס או לנציג הדיפלומטי שבמקום, הם היו מקבלים את הוראותיהם העניניות מן המרכז בברלין, ובמיוחד ממחלקת הנאשם, אליה הם היו כפופים במישרין. בזה מודה הנאשם בהודעתו, בע' 412, כאשר הוא נשאל על מעמדם של יועצים אלה:

"ש. ... הם היו שייכים לקבוצה שלך IVB4 ?

ת. הם היו שייכים ל IVB4 ... כמו יתר המטפלים בעניני יהודים ברשויות של משטרת המדינה החשאית, ה- Gestapo leitstellen, אם אפשר להביע זאת כך בדרך השוואה.

ש. האם נכון הוא, שנציגים אלה היו מקבלים הנחיות על פעולתם בשטחיהם מן מחלקתך, שבראשה עמדת אתה, ושאחר-כך היה עליהם למסור לך דין-וחשבון?

ת. כן".

את נכונות הדברים הללו מאשר הנאשם למעשה גם בחקירתו הנגדית על ידי היועץ המשפטי (בישיבה 96, ע' 13-15).

השינויים המינהליים בארצות השונות היו פעוטי ערך, כפי שאומר הנאשם בהודעתו, בע' 152:

"ובכן, אין להביא כאן את הכל למכנה משותף; אלא, לא בכל ארץ, אבל כמעט בכל ארץ אפשר היה למצוא מבחינה זאת שינוי קטן בדרכי הניהול".

99. הביצוע הטכני של עצם הפינויים בארצות השונות לא נבדל בהרבה מזה שברייך. השינויים בין ארץ לארץ נגעו יותר ליצירת התנאים המוקדמים לפינוי, ואלה היו תלויים בגורמים שונים, כגון מידת ההשתלטות של הגרמנים על הארץ,

שיתוף הפעולה או, להיפך, ההתנגדות של מוסדות השלטון ושל האוכלוסיה שבכל ארץ. למשל, רבה היתה העזרה שבני העם ההולנדי הושיטו ליהודים הנרדפים, ובכל זאת היו האבדות של יהדות הולנד כבדות ביותר, בעטיה של השליטה הגמורה של הגרמנים על אותה ארץ. אין בדעתנו להרחיב את הדבור על כך, אלא גם כאן נלך לשיטתנו ונציין לגבי כל ארץ רק אותם דברים הדרושים, לדעתנו, לשם הערכת אחריותו של הנאשם.

100. בצרפת של וישי היה אבץ, שגרירו של היטלר, הראשון שהציע כבר באוגוסט 1940 הצעות לנקיטת אמצעים נגד היהודים. אך היידריך עומד על משמר סמכויותיו של הרזה"א, והוא דורש מיד לשתף בזה את יחידת משטרת-הבטחון שבמקום (ת/388). בפועל עובר הטפול בעניני יהודים ליועצים מאנשי מחלקתו של הנאשם, קודם דנקר, ואחר-כך רטקה וברונר. המסמך הראשון מפרי עטו של דנקר הוא ת/389 מיום 28.1.41, ובו הצעה להקים מחנות רכוז בשביל היהודים בעלי נתינות זרה, שהיו רבים מאד בצרפת. ואמנם אנו רואים שבאוקטובר 1941 כבר רוכזו יותר מ-7,000 יהודים במחנות הרכוז של דראנסי, פיטיביה ובאון לה רולנד, מרביתם יהודים חסרי נתינות. בתרשומת מיום 22.2.42 (מוצג ת/400) מתאר דנקר את המשך ההכנות לפינוי, בעזרתה של "משטרת היהודים" של ממשלת וישי, ומדגיש את התפקיד המרכזי שהוא תובע לעצמו בכל הפעולות נגד יהודי צרפת.

ביום 11.6.42 התקיימה התיעצות במחלקתו של הנאשם בברלין, בה השתתפו היועצים לעניני יהודים בפריז, בריסל והאג. הוחלט שיפונו 15,000 יהודים מהולנד, 10,000 מבלגיה ו-100,000 מצרפת (כולל האיזור הבלתי כבוש) - ראה ת/419. דנקר מכין הוראות מפורטות בדבר סוגי היהודים הצפויים לפינוי ואופן הביצוע של הפינוי (ת/425 מיום 26.6.42). ביום 1.7.42 מתקיימת שיחה בין הנאשם לבין דנקר בה נזכרת פקודתו של הימלר לפנות את כל יהודי צרפת בכל המהירות. לא יהיה קושי לבצע את הפינוי בחלק הכבוש של צרפת, אך באשר לחלק הבלתי-כבוש מתחילה ממשלת וישי לעשות קשיים, ולפיכך יש להפעיל לחץ עליה. בינתיים יוחל במשלוחים מן החלק הכבוש. הקצב המוצע של שלשה משלוחים, כל אחד של 1,000 יהודים מדי שבוע, יוגבר בקרוב בהרבה (ת/428). דנקר ממשיך בהכנות לקראת המשלוחים לאושביץ (ת/429), ומסכים עם באי-כח המשטרה הצרפתית שזו תערוך ביום 16.7.42 מצוד על אלפי יהודים חסרי נתינות בפריז, לקראת המשלוחים (ת/440). ביום 1.7.42 קובע דנקר את המקומות שמהם ישולחו המשלוחים הראשונים (תרשומת על שיחה עם אנשי משטרת הבטחון, מצורפת לת/429).

הרכבת הראשונה היתה צריכה לעזוב את העיר בורדו ביום 15.7., אבל התברר שלא הוכנו די יהודים כדי למלא רכבת זו, ולכן ביטל המשרד הפריזאי את הרכבת (ת/435). זה העלה את חמתו של הנאשם, כפי שמתברר מתוך המסמך ת/436, החתום על ידי רטקה, שמן הראוי לצטטו, כראיה לתקיפות הנאשם ומעמדו בעיני פקודיו:

"ביום 14.7.42... טלפן ס"ס אוברשטורמבנפירר ד"ר אייכמן, ברלין, ורצה לדעת מדוע בוטלה רכבת המשלוח שנועדה ליום 15.7.42. עניתי, כי מלכתחילה עמדו לעצור 'עונדי הכוכב' גם בערי השדה, אולם בעקבות הסכם חדש עם הממשלה הצרפתית עומדים לעצור לפי שעה רק יהודים חסרי נתינות. הרכבת ביום 15.7.42 מוכרחה היתה להתבטל, כי לפי ידיעות מטעם יחידת הס"ד בבורדו מצויים בבורדו רק 150 יהודים חסרי נתינות. מפאת הזמן הקצר העומד לרשותנו לא ניתן היה למצוא יהודים אחרים לרכבת זו. אייכמן הצביע על כך שיש כאן שאלת פרסטיג'ה. אחרי שהיה צורך לנהל עם משרד התחבורה של הרייך דיונים ממושכים, שהגיעו לידי סיום מוצלח.

גורמת עתה פריז לבטול הרכבת. דבר כזה עוד לא
קרה לו. הענין 'מביש' מאד. הוא לא יודיע על כך
מיד לגרופנפירר מילר כדי לא לבייש את עצמו. עליו
לשקול עוד, אם לא לותר לגמרי על צרפת כעל ארץ
גירושים. בקשתי שדבר זה לא ייעשה, והוספתי כי
אין זו אשמת לשכתנו, אם היה צורך לבטל את הרכבת...
הרכבות הנותרות תסענה בהתאם לתכנון".

ואכן נסעו הרכבות, אם כי המעצרים לא הביאו את התוצאה המבוקשת (ת/445), וביום 3.9.42 הוגש דו"ח, שלפיו פונו עד אז 27,000 יהודים, מהם 18,000 מהאזור הכבוש, והיתר מהאזור הבלתי-כבוש (ת/452).

על כל משלוח נשלחה הודעה למחלקתו של הנאשם ולמקום היעד. הוגשו לנו הרבה הודעות כאלה (ת/444, ת/447(1) - (18), ת/455, ת/457, ת/461, ועוד), אשר מתיחסות לתקופה מיולי 1942 עד מרס 1943. רוב המשלוחים כוונו לאושביץ, ובמקרים אלה נשלחו ההודעות למשרדו של הנאשם, למפקח על מחנות הרכוז באורנינבורג ולמחנה אושביץ. כמה משלוחים נשלחו "בכיוון לחולם" (למשל ת/1421-1422), שהנה תחנת צומת בסביבת לובלין, ובמקרים אלה נשלחו ההודעות למחלקתו של הנאשם ולמפקדים של משטרת הבטחון והס"ד בקרקוב ובלובלין.

שמענו עדות מפי פרופסור ולר (בישיבה 32), שנעצר בדצמבר 1941, היה עציר במחנה דרנסי מיוני 1942, ושולח משם לאושביץ ביוני 1944. הוא סיפר על המצודים נגד היהודים, ועל השלוחים ממחנה דרנסי מזרחה. פרשה מחרידה במיוחד היה שלוחים של 4,000 ילדים, שהופרדו מהוריהם, ושולחו להשמדה תוך מחזות קורעי-לב, שתוארו לפנינו על ידי העד. בלשון המסמכים משתקפת פרשה זו בפניית דנקר אל הנאשם ביום 10.7.42 בשאלה מה לעשות בארבעת אלפי ילדים אלה (ת/438). ביום 20.7.42 רושם דנקר תרשומת על שיחה טלפונית בינו ובין הנאשם (ת/439):

"עם ס"ס-אוברשטרומבנפירר איכמן נדונה
השאלה של שלוח הילדים. הוא החליט שכאשר
שוב יהיה אפשר לשלוח משלוחים אל שטח הממשל
הכללי, יוכלו לנוע משלוחי ילדים".

("Er entschied, dass sobald der Abtransport in das Generalgouvernment wieder möglich ist, Kindertransporte rollen können")

ביום 13.8.42 שולח גינטר ממחלקת הנאשם מברק (ת/443), בו נאמר, כי אפשר לצרף את הילדים למשלוחים לאושביץ.

גם בצרפת, כביתר הארצות, נהגו הגרמנים ככתוב "רצחת וגם ירשת". שוד רכושם של הקרבנות בוצע פה על ידי יחידה מיוחדת, שהוקמה לצורך זה על יד אלפרד רוזנברג (ראה דו"ח ת/508, ועדותו של פרופ. ולר, שהועבד על ידי הגרמנים במסגרת יחידה זו - ישיבה 32, ע' 52).

גם על היהודים שנמלטו לנסיכות מונקו בדרום-צרפת לא פסח הנאשם, ומחלקתו דרשה ממיניסטריון החוץ התערבות אצל ממשלת מונקו, כדי שזו תסגיר את היהודים שבשטחה (מוצגים ת/492-495).

לפי דו"ח מסכם מיום 21.7.43, גדל מספר היהודים המפונים עד 52,000 (ת/488). שני גורמים מנעו פינוי יותר מזורז: (א) שיתוף הפעולה של ממשלת וישי לגבי פינוי היהודים בעלי נתינות צרפתית נעשה פושר. (ב) האיטלקים, שכבשו חלק של דרום צרפת אינם משתפים שם פעולה ואף מרשים ליהודים למצוא מקלט בשטח הכבוש על ידם.

על ידם. מחלקת הנאשם ונציגיו בצרפת טורחים להסרת המכשולים (ראה למשל, מוצג ת/613- מכתב המסומן IVB4, חתום על ידי מילר, שם נזכרים דיונים שוטפים של הנאשם עם מיניסטריון החוץ הגרמני על חיסול ההפרעות מצד האיטלקים).

בקשר לבלגיה תוכנן, כאמור, במחלקת הנאשם ביום 11.6.42 שיפונו 10,000 יהודים (ת/419). ביום 1.8.42 הורה הנאשם לממונה מטעם ראש משטרת הבטחון והס"ד בבריסל (לידי אהלרס, שהיה היועץ הראשון לשאלות יהודיות בבלגיה), לפנות יהודים חסרי נתינות (ת/513). עד 15.9.42 פונו 10,000 יהודים כאלה (ת/514). עד 11.11.42 הגיע מספר המפונים ל-15,000 (ת/515). תאריך מכריע בגורל יהודי בלגיה היה הלילה אור ליום 4.9.43. בתכנית הפעולה של משטרת הבטחון למצוד באותו לילה (ת/519) נאמר:

"בליל 3 ל-4 ספטמבר 1943 יתחיל בפעם הראשונה מבצע גדול לתפיסת היהודים הבלגיים בשביל ההצבה במזרח (Osteinsatz), כנדרש על ידי המשרד הראשי לבטחון הרייך".

בדו"ח הממשלתי הבלגי (ת/520) נאמר על אותו מצוד (ע' 28):

"בתחלה לא פגעו המצודים אלא ביהודים זרים, והיהודים הבלגים יכלו להאמין באותו זמן שהללו לא יגעו בהם לעולם. הבטחה ברוח זו ניתנה על ידי הגנרל פון פלקנהאוזן ... על פי יזמת המלכה אליזבת, שנתמכה על ידי הקרדינל ון רואי. על אף התחייבויות אלה, חדרו בליל ה-3 ל-4 ספטמבר 1943 אנשי הגסטפו ומשתפי הפעולה הפלמיים לדירותיהם של יהודי אנטורפן הבלגיים והוציאום בכוח מדירותיהם לשם הובלתם במשאיות לקסרקטין דוסן, במלין. החל מתאריך זה התחילו המצודים על היהודים בזה אחר זה בכל רחבי הארץ. אולם בבריסל הם התנהלו בקצב איטי יותר, כי לגסטפו לא היתה שם אותה השפעה על שאר שרותי המינהל הגרמני, שממנה נהנתה במקומות האחרים".

ממלין פונו היהודים לאושביץ. מספר המפונים ממלין היה 25,437 יהודים, שמהם נשארו בחיים 1,276 (ע' 30 של ת/520).

101. על פעילות הנאשם בהולנד אנו לומדים לראשונה בדצמבר 1941, כאשר מתעוררת השאלה כיצד יש להתייחס ליהודים שהיו חברים בארגון הולנדי פרו-גרמני. דעתו היא שאין להרשות אף לאלה להגר, אלא אפשר לדחות את פינוים, באופן "שתורם יגיע לאחרונה" (ת/528).

היועץ לעניני היהודים בהולנד הוא צפף, מאנשי הנאשם. כבר הזכרנו לעיל, בקשר לצרפת, שבישיבה במחלקת הנאשם ביום 11.6.42 (ת/419) הוחלט לפנות לעתה עתה 15,000 יהודים מהולנד. ביום 24.9.42 כבר מדווח ראופר, המפקד הבכיר של ס"ס ומשטרה בהולנד, אל הימלר, ש-20,000 יהודי הולנד "הוצעדו" לאושביץ (ת/531), והוא מוסיף כי "ב-15 באוקטובר תוכרז היהדות בהולנד כהפקר" (על דו"ח זה רושם הימלר את המלים "טוב מאד"). פרטים על המצודים הגדולים שבאו בעקבות התכנית הזאת שמענו מפי העד ד"ר מלקמן (ישיבה 34, ע' 23).

ביום 27.4.43 מעביר צפף אל מחלקת הנאשם דו"ח (ת/543) על הגירושים עד לאותו זמן, ביניהם של 58,000 יהודים ב-60 רכבות "לשם הצבה לעבודה במזרח". את הסיכום אנו מוצאים בדו"ח של נציב הרייך להולנד מיולי 1944, בו נאמר:

"אפשר לראות את שאלת היהודים כפתורה לגבי הולנד, מאחר שרוב רובם של היהודים שולחו מן הארץ".

מספר המגורשים

מספר המגורשים הוא, לפי דו"ח זה, 113,000 (ת/577).

בסוף 1943 פרץ סכסוך סמכויות בין הרזה"א ובין נציב הרייך זייס-אינקורט, אשר תבע לעצמו את הסמכות להמשיך בספול בעניני יהודים ("ביחוד נשואי תערובת, יהודי יהלומים וכו'").

צפף מעיר על כך בתרשומת (ת/562), כי

"נציג הרזה"א (היינו הנאשם, שהיה נוכח בעת הויכוח עם נציגו של ז"ס-אינקורט) הביע את הדעה, שיהיה זה בנגוד לפקודתו של הרייכס-פירר ס"ס ובנגוד להגיון שבשלב מאוחר זה יטפלו שוב רשויות אחרות בשאלת היהודים, לאחר שהאדון נציב הרייך אישר בעצמו שהיא שייכת לתחום משטרת הבטחון".

ממברק יותר מאוחר (ת/569), מיום 3.2.44, שיצא ממחלקת הנאשם, ובו דורש קלטנברונר לכלול בפינוי גם את היהודים הספרדיים של הולנד, אנו לומדים שידו של הרזה"א היתה על העליונה בסכסוך זה.

אשר לשוד הרכוש של הקרבנות בהולנד, נאמר בדו"ח של ז"ס-אינקורט מיום 28.2.44, שהוא מעריך את ערך הרכוש שנתפס ב-500 מליון גולדן הולנדיים (ת/571). גם כאן פעל המטה המיוחד של רוזנברג בגזילת הרכוש (ת/508, ע' 9).

102. <u>פעולות הגירוש מן הארצות הסקנדינביות</u>, החלו בסוף שנת 1942 ונמשכו בשנת 1943.

ביום 25.11.42 משגרת מחלקת הנאשם (בחתימתו של גינתר) מברק למפקד משטרת הבטחון באוסלו שיש לבצע מיד את הפינוי של יהודי <u>נורבגיה</u> דרך שטטין לאושביץ. המברק מכיל את ההוראות הרגילות לגבי סוגי המפונים(בנוגע לנתינות, נשואי תערובת וכו')ולגבי אבדן הנתינות הנורבגית בשעת חצית הגבול. עוד באותו יום נשלחה הודעה מאוסלו לשטטין שלמחרת היום יפליגו 700-900 יהודים. באותו יום מבוצע המעצר ולמעשה שולחים מאוסלו לשטטין 532 יהודים, המגיעים ביום 30.11.42 לשטטין וביום 1.12.42 לאושביץ (מוצג ת/591). בימים 25.2.43-26.2.43 בא הגל השני, והפעם מגרשים 158 יהודים מאוסלו דרך שטטין. מחלקת הנאשם (בחתימתו) מורה למשרד הגסטפו המקומי באוסלו להעביר יהודים אלה לברלין "ששם יצורפו במרוכז לאחד מהמשלוחים הבאים של יהודים לאושביץ" (ת/592). שמענו מפי הגב' סמואל, איך ניצל מספר דומה של יהודים על ידי בריחה לשבדיה (ישיבה 36, ע' 27 וכו'). בנורבגיה נשארו בסה"כ 64 יהודים, כולם בני זוג יהודיים של נשואי תערובת, שרוכזו במחנה אחד. הממשלה השבדית השתדלה במשך זמן ממושך להעבירם לשבדיה, בין השאר גם על ידי הענקת נתינות שבדית. כבר במכתב מיום 1.3.43 (ת/593) התנגדה מחלקת הנאשם (בחתימתו) באופן חריף למגמה זו, וביום 2.10.44 דוחה מחלקתו (בחתימת גינתר) סופית את הבקשה השבדית להעביר את 64 היהודים לשבדיה (ת/605).

בסה"כ פונו כ-750 יהודים מנורבגיה, ורק 13 מהם חזרו חיים (ת/609).

103. <u>בדניה</u> החרכזה הפעולה בימים מעטים בסוף ספטמבר והתחלת אוקטובר 1943. היא נכשלה בחלקה הגדול עקב "דליפה" מצד המחנה הגרמני ועזרתו הפעילה של כל חוגי העם הדני, מן המלך ועד לאזרח הפשוט, כפי שסיפר העד מלכיור בעדותו (ישיבה 35). רק 202 יהודים מקופנהגן נפלו אז בידי הגרמנים, ונשלחו ביום 3.10.43 לגרמניה (ת/582).

הוראת הגירוש

הוראת הגירוש באה מהימלר, דרך הרזה"א ומחלקתו של הנאשם, כפי שיוצא מן ההצהרות של פון טדן (ת/584) ושל מילדנר (ת/585), מן המכתב של משרד החוץ מיום 30.9.43 אל ראש משטרת הבטחון לידי הנאשם (ת/580), מדו"ח ת/582 שנשלח לרזה"א והעתק למחלקת הנאשם, והמסמכים ת/587-588, המשקפים גם הם פעילות של הנאשם בענין יהודי דניה.

לפי הדו"ח של הממשלה הדנית (ת/589) היה המספר הכללי של המגורשים כ-475. כולם נשלחו לטרזין, והודות להתענינות מתמדת מצד המוסדות הדניים היה גורלם שם יותר טוב מאשר גורל יתר אסירי טרזין. מספר הנפטרים בטרזין הגיע ל-53.

104. מאירופה המערבית והצפונית אנו עוברים לאירופה המרכזית, הדרומית והדרום-מזרחית, ונדון ראשית בסלובקיה. המדינה העצמאית בחסדי היטלר. בארץ זו פעל ויסליצני בתור "יועץ לשאלות יהודיות" מטעם הרזה"א ומחלקת הנאשם, כשהוא נספח באופן פורמלי לציר הגרמני בברטיסלבה, לודין.

בגורלם של יהודי סלובקיה יש להבחין שלש תקופות:

(א) התקופה הראשונה היתה של "דיסלוקציה ואריזציה", עליה שמענו מן העד ד"ר אבלס. על מהות הדיסלוקציה אנו קוראים במסמך ת/1076 מיום 22.10.41:

> "מיניסטריון הפנים הסלובקי ... מתכנן יישוב מקובץ של יהודים במקומות מסויימים בפנים סלובקיה, ועל ידי כך את הפינוי המוחלט של שטחים גדולים מיהודים, וכן את פינויה של הבירה. בפעולה זו מדובר בכנון גטאות - אותו הציע היועץ הגרמני לפי דוגמת המימשל הכללי".

על האריזציה אמר ד"ר אבלס (ישיבה 49, ע' 21):

> "פעולת האריזציה, העברת מפעלים יהודיים לידיהם של לא-יהודים, נגעה בעיקר למפעלים תעשיתיים גדולים, אשר נמצאו בידיהם בהנהלתם או בבעלותם של יהודים".

(ב) השלב השני והמכריע, שלב הפינוי, מתחיל ב-16.2.42 (ת/1078). ביום 13.3.42 מקבלת הצירות הגרמנית בברטיסלבה ידיעה, שהנאשם יגיע "לדיונים מוקדמים בדבר פינוים של 20,000 יהודים מסלובקיה"(ת/1079), וביום 20.3.42 (ת/1080) מעביר משרד החוץ לצירות הגרמנית את פרטי התכנית מפי ראש משטרת הבטחון והס"ד: על הממשלה הסלובקית לשלם לממשלה הגרמנית סך 500 רייכסמרק תמורת כל יהודי אשר נתקבל. הגרמנים מצדיקים דרישה זו בתפוקת העבודה המועטת של היהודים, "שטרם הוכשרו למקצועות חדשים", ובעובדה שהרכוש היהודי בסלובקיה מגיע לשלשה מליארדים כתרים סלובקיים. ביום 29.4.42 מודיע לודין שהממשלה הסלובקית אישרה את התכנית, ושכבר נשלחו שלש רכבות, ואחרי פינוי 20,000 "יהודי העבודה" אפשר יהיה להתחיל בפינוי היתר (כ-70,000 יהודים (ת/1081). שאלה זו של תשלום 500 רייכסמרק לכל יהודי מפונה מופיעה עוד פעמים אחדות במסמכים שהוגשו, לאחרונה במסמך ת/1087 מיום 2.5.42, שם מגדיר מיניסטריון החוץ את עמדת הממשלה הגרמנית כך:

> "ממשלת הרייך מקבלת על עצמה את האחריות לכך כי היהודים, אותם קבלה לידיה תוך כדי סלוקם מסלובקיה, יישארו לצמיתות במרחבי המזרח, ולא תנתן להם כל אפשרות לשוב לסלובקיה. לגבי רכושם של יהודים אלה בעלי נתינות סלובקית, אין מעלים כל תביעת זכות מצד הגרמנים זולת הדרישה לתשלום הסכום של 500 רייכסמרק תמורת קבלת כל יהודי. ממשלת הרייך נכונה לקבל

משך חודש מאי ש.ז. (abzunehmen)
מסלובקיה 20,000 יהודים נוספים, כשירים לעבודה,
ולשלחם למזרח. הפרטים יוסדרו כמו עד כה".

ביום 15.5.42 מודיעה מחלקתו של הנאשם (בחתימת גינטר) למיניסטריון החוץ על המצב: 20,000 יהודים - ברובם כשירים לעבודה - פונו לאושביץ וללובלין, וביום 4.5. התחיל הפינוי של 20,000 יהודים נוספים ללובלין, וחושבים להמשיך בפינוי של 20,000 עד 25,000 איש לחודש (ת/1089), בסוף מאי מקבלת הצירות בברטיסלבה ידיעה שהנאשם יבקר שם לשם "דיונים על שאלות בקשר עם המבצע לפינוי היהודים מסלובקיה המתנהל כעת". ביקור זה התקיים, ובהיותו בברטיסלבה התראה הנאשם גם עם מיניסטר הפנים הסלובקי, מן (ת/37, ע' 2879 וכו').

שלב זה של הפינוי נסתיים בסוף יוני 1942, ובהתיעצות שהתקיימה אצל ראש המיניסטרים טוקה הודיע ויסליצני שמבצע היהודים נמצא בשלב הסיום, שפונו 52,000 יהודים ונשארו לעת-עתה 35,000. (ת/1101)

(ג) בגירושים חלה הפוגה עד 1944, כאשר דורשים הסלובקים מחן רשות לבקורים במחנות כתנאי מוקדם לחידוש הגירושים (ת/1106 מיום 13.4.43; מכתב בחתימת הנאשם מיום 8.1.44, ת/1110, ותשובת משרד החוץ מיום 14.1, ת/1111). התשובה לדרישה זו באה במכתב מיום 7.2.44 בחתימת הנאשם (ת/1112): מטעמים מובנים הוא מתנגד לבקורי זרים במחנות במזרח, ובמקום זה הוא מציע בקור ב"גטו זקנים" בטרזין, שהיה משמש תדיר להטעיית זרים, כפי שעוד יוזכר להלן.

הגירושים מסלובקיה חודשו שוב אחרי פרוץ המרידות שם בסתיו 1944. מדו"ח מיום 9.12.44 (ת/1130) נובע שיחידות מבצע עצרו קרוב ל-10,000 יהודים וש-7,000 הועברו למחנות רכוז גרמניים.

את הסיכום אפשר למצוא בעדויות של ד"ר אבלס וד"ר שטיינר (ישיבות 49 ו-50), ד"ר שטיינר העיד שמספטמבר 1944 עד מרס 1945 גורשו יותר מ-12,000 יהודים, חלק מהם לטרזין וזקסנהאוזן. לפי דבריו הושמדו יותר מ-70,000 מתוך 90,000 היהודים הסלובקיים, היינו כ-80% (ישיבה 50, ע' 41).

105. "מדינת-הבובות" השניה, שהוקמה על ידי הגרמנים, היתה קרואטיה.

חוקים אנטי-יהודיים פורסמו שם כבר בשנת 1941 (ת/889), וביום 25.2.42 השמיע מיניסטר הפנים הקרואטי ארטוקוביץ נאום בפרלמנט, בו קרא לטהור המדינה מיהודים (ת/891). פעולת הגירושים התחילה בשנת 1941. מטעם מחלקתו של הנאשם עסק בכך אברומייט (ת/907, וע' 1442 של ההודעה ת/37), בשתוף עם הלם, הנספח המשטרתי ליד הצירות הגרמנית בזגרב. רכוז היהודים לקראת הגירוש בוצע על ידי הקרואטים (אוסטשים) עצמם. הממשלה הקרואטית הסכימה לשלם לרייך 30 רייכסמרק בעד כל יהודי מפונה (ת/903). ביום 19.1.43 נערך הסכם בין הלם ואברומייט מצד אחד, והממשלה הקרואטית מצד שני (ת/907). הלם ואברומייט חילקו את העבודה ביניהם, באופן שהלם מפקח על הפעולות בתוך המדינה, ואברומייט אחראי לפינוי היהודים אל מעבר לגבולות קרואטיה. ביום 4.3.43 מבריק הלם למיניסטריון החוץ, שעומדים לפנות 2,000 איש ומבקש להודיע על כך לנאשם (ת/908). ביום 10.4.43 שואלת מחלקת הנאשם (בחתימת גינטר) מתי עומדים להתחיל במשלוחים (ת/910). הפינוי יוצא לפועל. ביום 15.7.43 שואל הרזה"א את הנספח המשטרתי על 800 יהודים, אשר לפי השמועה נמצאים עדיין במחנות רכוז, ודורש לפעול לפינוים למזרח (ת/916). מכתב נוסף שיצא ממחלקת הנאשם באותה תקופה, עוסק ב-400 יהודים בקרואטיה, שעבורם השתדלה הסוכנות היהודית

להשיג רשיונות

להשיג רשיונות עליה לארץ ישראל. ל-75 ילדים מבין 400 יהודים אלה כבר אושרו רשיונות עליה. מחלקת הנאשם נותנת הוראה למנוע את עליתם של 400 היהודים, על ידי פינויים המוקדם למזרח.

חלק של קרואטיה היה תחת שלטון כבוש איטלקי. האיטלקים עצרו וריכזו את יהודי האזור, אבל לא גרשו אותם מן הארץ (ת/905-906). אחרי הפיכת בדוליו התעורר הרזה"א לפעולה גם באזור ההוא, ואברומייט נדרש לדאוג לפינוי של היהודים שנשארו עדיין שם (ת/919 מיום 16.9.43). לשם כך נשלחה לשם באוקטובר יחידת מבצע מיוחדת של הרזה"א, בפיקודו של קרומיי (ת/920, מיום 15.10.43).

לפי הדו"ח היוגוסלבי הרשמי (ת/892, ע' 9) נשארו רק 1,500 מתוך 30,000 היהודים של קרואטיה בחיים.

106. אשר לסרביה, עלינו לחזור לתקופה יותר מוקדמת, בשנת 1941, כדי לתאר מאורע, שמשמעותו רבה להערכת גישתו הכללית של הנאשם, וכן להערכת עדותו לפנינו. באפריל 1941 התקיפה גרמניה את יוגוסלביה, וסרביה נעשתה שטח כבוש גרמני. בסתיו 1941 רוכזו בבלגרד 8,000 גברים יהודים. הוגשה לנו שורה של מסמכים על גורלם של יהודים אלה. ביום 8.9.41 מציע הנציג של מיניסטריון החוץ הגרמני בבלגרד, בנצלר, לשלוח אותם לאחד האיים בשפך הדנובה. הצעה זו אינה מתקבלת. בנצלר ממשיך במאמציו לגרש את היהודים, והצעתו הבאה היא לשלחם לשטח המימשל או לרוסיה. על המברק המכיל הצעה זו [redacted] (מוצג ת/874 מיום 12.9.41), נמצאת תרשומת מיום 13.9. בכתב ידו של רדמכר, שהיה אז הרפרנט של משרד החוץ לעניני היהודים בזו הלשון:

> "לפי הודעת שטורמבנפירר אייכמן רזה"א
> IVDVI (הכוונה ללא ספק ל- IVB4)
> קליטה ברוסיה ובמימשל הכללי בלתי אפשרית.
> אפילו את היהודים מגרמניה אי אפשר לסדר שם.
> אייכמן מציע הריגה בירייה".
> (Eichmann schlagt Erschiessen vor)

בשנת 1948 נחקר רדמכר בנירנברג על מסמך זה, ואמר (ת/875, ע' 3), שרשם רישום זה שעה שהרצה על הענין בפני לוטר (הממונה עליו במשרד החוץ הגרמני); וכך הוא ממשיך:

> "הנני זוכר עדיין בדיוק, כי ישבתי מולו (מול לוטר)
> שטלפנתי עם המשרד הראשי לבטחון הרייך, ושרשמתי
> בכתב ידי את המלים העיקריות של תשובת אייכמן,
> והעברתי את הכתוב לידיו של לוטר תוך כדי השיחה
> הטלפונית. אייכמן אמר דברים שמובנם היה
> שאנשי הצבא אחראים לסדר בסרביה והיו חייבים
> להרוג בירייה את היהודים המורדים. לשאלתי חזר
> ואמר פשוט: 'להרוג בירירת (Erschiessen)
> וסגר את הטלפון".

הנאשם הכחיש בפנינו בתוקף שאמר דברים אלה. לפי טענתו זייף רדמכר את המסמך, על ידי הוספת המלים הנדונות לאחר מעשה.

לא זאת היתה תשובתו הספונטנית של הנאשם, כאשר פקד לס הראה לו לראשונה מסמך זה, אלא אז לא הטיל ספק בנכונות הרישום, באמרו:

> "... לא אני מסרתי מעצמי את הפקודה על
> המתה בירירת, אלא, כמו כל אותם ענינים,
> טפלתי בזה בנתיבי השרות, וההודעה על ידי
> הממונים עלי היתה אז אמנם: להמית בירירת".
> (ת/37, ע' 2356).

אולם כבר

אולם כבר בע' 2417 וכו' של הודעתו משנה הנאשם את טענתו, ומעלה בעצם אותה גירסה (בצורה פחות חריפה), שאותה השמיע בפנינו, היינו, זיוף מצד רדמכר.

גירסה זו פיתח הנאשם ארוכות בפנינו, בחקירתו הראשית (בישיבה 83, ע' 16-18) ובחקירת שתי-וערב (ישיבה 97, ע' 34 וכו'). סברתו נתגבשה בכך, שרדמכר עשה את הזיוף ימים אחדים אחרי 13.9., כאשר התעוררו במיניסטריון החוץ חילוקי דעות על הטיפול בענין הנדון.

סברה זו איננה מתבססת על עובדות, והיא נוגדת את ההגיון, כי הרי הזיוף יכול היה להתגלות מיד, ואז (ימים מעטים לאחר המעשה), היה קל מאד לברר את הענינים כהויתם. אין זה מתקבל על הדעת שרדמכר יקח על עצמו סיכון זה, במסיבות הענין.

נשארת איפוא רק הכחשתו של הנאשם שלא אמר דברים אלה או מעין אלה, ואת ההכחשה הזאת אין אנו מקבלים. המסמך ת/874 נשמר בתיקי מיניסטריון החוץ הגרמני, הרישום עצמו מעיד לכאורה על מה שקרה במסגרת מהלך העבודה הרגיל, ולכן קיימת הנחה בדבר אמיתותו לא רק מבחינה פורמלית, אלא גם מבחינת תוכנו, כלומר שהתקיימה השיחה עם הנאשם ושהנאשם אמר מה שנרשם. הנחה זו לא הצליח הנאשם לסתור, כי הכחשותיו בהודעתו ובעדותו בפנינו לא עוררו בנו אמון, ואנו משוכנעים שהנאשם התבטא, כפי שכתוב בת/874.

ביום 5.10.41 מודיע מיניסטריון החוץ לבלגרד (ת/880), שבקרוב יגיע נציג מיוחד של הרזה"א לבלגרד לשם הסדר הענין. נציג זה היה צריך להיות הנאשם עצמו (ת/881), אבל לבסוף הוחלט שבמקומו יבואו שני אנשים אחרים, שאחד מהם, זור, ידוע לנו כאחד מעובדי מחלקתו. לידוה אותו רדמכר, אשר הגיש את הדו"ח על תוצאות הנסיעה:

הוברר שהמדובר אינו ב-8,000 גברים יהודיים, אלא רק ב-4,000, והוחלט כי 500 מבין אלה דרושים למשטרת המדינה הגרמנית כדי לקיים את שרות הבריאות והסדר בגטו בלגרד. האחרים "יירו עד סוף השבוע הזה, ובזה תחוסל הבעיה שהועלתה על ידי הצירות" (ת/883).

בארץ זו פעלה עוצבת מבצע מיוחדת של משטרת הבטחון שנשלחה לשם עוד באפריל 1941, בראשותו של אדם בשם פוקס. אחת מיחידות-המשנה של עוצבה זו פעלה בבלגרד, בפיקודם של קרואס והלם. ביום 16.5.41 הודע על כך לכל מנהלי המחלקות ברזה"א (ת/887). יש לפנינו תצהירים על פעולות הרצח של עוצבה זו (ת/893-896). היא הקימה את מחנה הרכוז בסיימיסטה, שם הומתו יהודים במכונירת גז. חלק אחר מאסירי המחנה הובל למזרח. גם הדו"ח היוגוסלבי הרשמי (ת/892) מתאר את מות היהודים במחנה סיימיסטה על ידי מחלות, פינוי והמתה בגזים. דו"ח זה קובע שמתוך כ-47,000 יהודים שחיו בסרביה, נשארו בחיים קצת יותר מ-5,000.

בניגוד לארצות האחרות, בהן אנו דנים בפרק זה, לא הובהרו לנו במלואן דרכי הפיקוד הרגילות בעניני היהודים בסרביה. פוקס שהיה מפקד עוצבת המבצע, אשר פעלה שם, אומר בתצהירו (ת/894), שידוע לו כי "שטנדרטנפירר בעל מינוי מיוחד בשם אייכמן, במשרד הראשי של משטרת הבטחון" היה מעביר לשם את ההוראות לטפול ביהודים. אולם אין עדות ברורה לכך שהנאשם היה נותן או מעביר הוראות לאותה עוצבת מבצע כבר מתחילת פעולתה באפריל 1941 (להבדיל מן ההצעה שהציע בענין 8,000 העצירים, עליה כבר התחבנו את הדבור). לעומת זאת, מחבר מתצהירו של מייסנר, מפקד

מייסנר, מפקד המשטרה הבכיר בסרביה מאז שנת 1942, שליד מפקד משטרת הבטחון (בד"ס) בשם שפר, אשר פעל בסרביה בזמנו של מייסנר, היתה קיימת מחלקה לעניני יהודים, ושזו היתה מקבלת את הוראותיה מרזה"א. לא הוכח שבסרביה פעל יועץ לעניני יהודים, אשר השתייך במישרין למחלקת הנאשם, אבל יש להניח - וזאת אנו קובעים - שההוראות, אשר ניתנו למחלקת היהודים שליד הבד"ס בבלגרד, הועברו לשם דרך מחלקת הנאשם, בהתאם למהלך הענינים הרגיל ברזה"א.

107. החלק הצפוני של יון היה שטח כבוש צבאי גרמני, בשם "סלוניקי-אגאיס". ביולי 1942 כבר מתענינת מחלקתו של הנאשם בסימון של היהודים היוניים (ת/955, בחתימת זור). בינואר 1943 נשלח ויסליצני לסלוניקי "לשם הכנתו וביצועו של גירוש היהודים ממרחב סלוניקי, המתוכנן במסגרת הפתרון הסופי של שאלת היהודים האירופית" (ת/959 מיום 25.1.43, מכתב של IVB4 בחתימת גינטר). הפעולה המעשית מתחילה בפברואר 1943, על ידי ביצוע הסימון. הפעולה ה"תחיקתית" היסודית נעשית על ידי מרטן (שהעיד במשפט זה מטעם ההגנה) בשם המושל הצבאי הגרמני (ת/960 מיום 6.2.43), וויסליצני מפרסם תקנות ביצוע (ת/961, ות-962). במרס 1943 ממנה מרטן לפי השיטה הבדוקה את הקהילה היהודית בתור נאמן של כל הרכוש היהודי (צו מס. VII מיום 13.3.43, מצורף לעדות השניה של מרטן מיום 7.6.61), וביום 15.3.43 משלים ויסליצני את פעולת השוד על ידי מתן הוראות נוספות (ת/965). עוד בחודש פברואר 1943 רוכזו יהודי סלוניקי בגטו (דו"ח מיום 26.2.43, שנשלח לנאשם באמצעות מיניסטריון החוץ הגרמני ת/970), וביום 15.3.43 החחיל הגירוש של 56,000 יהודי האזור לשטח המימשל הכללי (ת/971), והוא הסתיים בסוף מאי 1943 (הצהרת ויסליצני, ת/992, ע' 4).

כבר במרס 1943 התענין הנאשם גם בגירוש של היהודים שגרו בשטח הכבוש האיטלקי, בייחוד באתונה (ת/991), אבל לעת עתה ללא תוצאות. אחרי ההפיכה באיטליה התחילו אמנם בפעולות גם באתונה, אבל בינתיים הצליחו רוב היהודים של אתונה להתחבא או לברוח, כך שנשארו שם רק 1,200 יהודים. אך 1,200 יהודי האי רודוס עוד נפלו בידי הרוצחים ביוני 1944 (הצהרת לנץ, ת/999).

האוכלוסיה היהודית ביון ירדה עקב הגירושים מ-77,000 ל-10,000 (ת/953).

108. התענינותם הנמרצת המשותפת של הרזה"א ושל מיניסטריון החוץ הגרמני ביהודי בולגריה מתחילה, עד כמה שידוע לנו, בנובמבר 1942. בייחוד יש להזכיר מכתב מיום 17.11.42 אל מיניסטריון החוץ (ת/928), החתום על ידי הנאשם, ובו נאמר:

> "עלי להעיר שוב, כי קיימות אפשרויות מספיקות
> לקליטתם של היהודים מבולגריה. לכן הנני חושב
> לראוי לפנות בהזדמנות זאת מחדש לממשלת בולגריה
> במטרה להעביר כעת לרייך את כל היהודים מבולגריה,
> תוך מהלך הפתרון הכולל של שאלת היהודים האירופית.
> נספח המשטרה בסופיה ידאג לבצוע הטכני של הגירוש".

בדצמבר 1942 שולחים את דנקר לסופיה "כעוזרו של הנספח המשטרתי, לשם טפול בעניני היהודים" (מכתב של מחלקת הנאשם, חתום על ידי מילר, מיום 11.12.42, ת/931). ביום 22.2.43 מגיע דנקר לידי הסכם עם הקומיסר הבולגרי לשאלות יהודיות, בלב, על גירושם של 20,000 יהודים "אל מחוזות המזרח של גרמניה" (ת/938), וקובעים את יום 15.3.43 כתאריך להתחלת הגירוש (ת/936, מכתב מיום 9.3.43 של מחלקת הנאשם, חתום על ידי גינטר). ביום 5.4.43 מקבל הרזה"א דו"ח שפונו עד אז יותר מ-4,000 יהודים מתראקיה ויותר מ-7,000 יהודים ממקדוניה. לעומת זאת קמה התנגדות בולגרית נגד פינוי היהודים מבולגריה הישנה (ת/941), 6,000 יהודים משטח זה גויסו על ידי הבולגרים לעבודה בבולגריה גופא. במכתבו מיום 17.5.43 פונה משרדו של הנאשם

(ת/942,

(ת/942, בחתימתו של גינסר) נגד שינוי זה במדיניות של הממשלה הבולגרית ודורש את התערבותו של מיניסטריון החוץ הגרמני למען חידוש הגירושים למזרח. אך לאחר מכן מסתפקים השלטונות הבולגריים בהעברת היהודים מסופיה לערי השדה (דו"ח מיום 7.6.43, ת/943). איננו יודעים על גירושים נוספים מעבר לגבולות בולגריה.

109. באיטליה קופח מעמד היהודים בכלכלת המדינה תחת המשטר הפשיסטי, אבל עד להפיכת בדוליו, בספטמבר 1943, הם לא נפגעו בגופם (עדות הגב' קמפניאנו, ישיבה 36 ע' 66), מאמציהם של הרזה"א ושל מחלקת הנאשם בתקופה זו היו מכוונים בעיקר להסרת מכשולים מצד האיטלקים בשטחי הכיבוש שלהם (צרפת הדרומית, דלמטיה, יוון הדרומית).

השגלא הגרמנים על רב חלקי איטליה/בצבה

בספטמבר 1943 נפתחה הדרך לביצוע הפתרון הסופי נגד יהודי איטליה. החלו מעצרים על ידי אנשי הס"ס (עדות גב' קמפניאנו, שם, בע' 67/66). העצורים רוכזו במחנות בצפון איטליה, ונשלחו מעבר לגבול האיטלקי (הצהרת ויסלה, ת/633).

באוקטובר 1943 ניתנה פקודה על ידי הימלר לעצור 8,000 יהודי רומא ולהעביר אותם לאיטליה הצפונית לשם חיסול (ת/615). תפקיד זה הוטל על עד ההגנה קפלר, שעמד בראש הרשות המקומית של משטרת הבטחון והס"ד, ולעזרתו נשלח לרומא דנקר, עוזרו של הנאשם, שכבר הספיק להתבלט במרצו בארצות אחרות. פעולת המעצרים נעשתה ביום 17.10.43, אבל לא הביאה את התוצאות, שלהן ציפו הגרמנים, כי נעצרו רק 1,259 יהודים, ואחרי השחרור של בני תערובת ונתינים זרים נשארו 1,007, שגורשו. אחרי זה באו מעצרים נוספים (עדות קפלר, ע' 38), והעצורים נשלחו לצפון איטליה.

קפלר טוען בעדותו במשפט זה שאת הפעולה ברומא לא הוא ביצע, אלא דנקר לבדו. אין הוא מכחיש את אמיתות הדו"ח על הפעולה, הנושא את חתימתו, אבל טוען שלא הוא ניסח אותו (שם, בע' 33). אין לנו צורך לקבוע בדיוק את חלקו של כל אחד משנים אלה. ברור לנו ששניהם, קפלר ודנקר גם יחד, השתתפו בפעולת רומא מיום 17.10.43, ששניהם פעלו לפי הוראות הרזה"א, ושדנקר קבל את הוראותיו ממחלקת הנאשם.

אחרי שחרורו של מוסוליני החליטה הממשלה האיטלקית הכפופה להיטלר לרכז את כל היהודים במחנות רכוז איטלקיים. עצירי המחנות הללו הובלו ברובם לאושביץ ולמחנות עבודה בגרמניה. בסך-הכל גורשו מאיטליה כ-7,500 יהודים, ורק קצת יותר מ-600 מאלה חזרו (הצהרת ויסלה, ת/633).

110. רומניה.

על פעולות השמדה המוניות נגד יהודי רומניה בשנת 1941 העיד ד"ר לוינשטין-לביא (ישיבה 48, ע' 47):

> "תוך כדי הכבוש של בסרביה ובוקובינה הצפונית, היתה שם השמדה כמעט שלמה ... מתחילת חודש יוני 1941 עד חודש ספטמבר 1941 הושמדו בבסרביה 160,000 איש. אחר כך בא גל שני בבוקובינה ... הנשארים בחיים גורשו לטרנסניסטריה".

בשטח זה פעלה עוצבת מבצע ד' של הרזה"א. ביום 9.7.41 מדווחת אחת מיחידות המבצע המשתייכת לעוצבה זו, מצ'רנוביץ על המתת 100 "קומוניסטים יהודיים" (ת/1000). באוגוסט 1941 מודיעה עוצבת המבצע על הריגת 3,106 יהודים נוספים בצ'רנוביץ ובאזור הדניסטר (ת/319, ע' 11).

גם רוב

גם רוב המגורשים לטרנסניסטריה הושמדו, כך שהאבידות בנפש בתקופה זו עד אמצע 1942 היו בין 250,000 לבין 300,000 יהודים (ע' 51 ו-67 של עדות ד"ר לוינשטין). ביום 18.6.42 מעריך המשרד הסטטיסטי הרומני, שברומניה (פרט לטרנסניסטריה) נשארו 290,000 יהודים (ת/1018).

ביום 30.8.41 נעשה הסכם בין הגרמנים והרומנים בקשר לניהול השטח בין הנהרות דניסטר ובוג (טרנסניסטריה) ובין הנהרות בוג ודניפר (ת/1002), על היהודים נאמר שם:

"גירוש היהודים מטרנסניסטריה: גירוש היהודים מעבר לבוג אינו אפשרי כעת. משום כך יש לרכז אותם במחנות רכוז, ולהעבידם עד אשר יהיה אפשר לגרשם למזרח לאחר סיום הפעולות (הצבאיות)".

בכל זאת ניסו הרומנים להעביר יהודים, שהיו מרוכזים בטרנסניסטריה, מעבר לנהר בוג, היינו לתוך שטח הכיבוש הגרמני. לנסיון זה מתנגדים הרזה"א והמיניסטריון הגרמני לשטחי הכבוש במזרח, כפי שנובע ממכתב שנשלח ממשרדו של הנאשם, בחתימתו, ביום 14.4.42 (ת/1013). הנאשם אומר במכתבו בין השאר:

"אף אם מסכימים עקרונית למאמצי רומניה לסילוק היהודים, הרי נראה הדבר בלתי רצוי <u>במועד זה</u> (שתי המלים האחרונות מודגשות במקור) מהטעמים דלהלן".

והנאשם מפרט נימוקים בטחוניים וכלכליים, וממשיך:

"יתר על כן, על ידי הגירוש הבלתי מאורגן והמוקדם מדי של היהודים הרומניים למרחבי המזרח הכבושים מסכנים באופן חמור את פינוים של היהודים הגרמנים, הנמצא כבר בעיצומו".

לבסוף נאמר, שאם ימשיכו הרומנים במשלוחיהם,

"הריני שומר לעצמי את הזכות להפעיל את משטרת הבטחון".

המשמעות של מלים אחרונות אלו מתבררת מתוך רישום בכתב יד על המסמך ת/1014, ש-28,000 יהודים חוסלו, ובעמוד 3074 של הודעתו ת/37 אומר הנאשם:

"זה ברור. אם יהודים אלה מרומניה הוצעדו פה עתה באופן בלתי לגלי ... כי אז השתמשו הרשויות המתאימות של מינהל המזרח בפקודתו של (הימלר) הסדרו את הענין על ידי יחידותיהן לפי דרכן".

ש. על ידי חיסולם?

ת. כן".

כמו כן יש להצביע בהקשר זה על הדו"חות של הג'נדרמריה הרומנית ממרס עד יוני 1942 (ת/1010-1012) בדבר הריגת יהודים על ידי משטרת ס"ס.

נגד היהודים ביתר חלקי רומניה פועל ריכטר, מאנשי הנאשם, כיועץ לעניני יהודים שהוצב ליד הציר קילינגר. בימים 12.12.41 ו-23.1.42 מתקיימות שתי שיחות בינו לבין מיהאי אנטונסקו, ממלא-מקום ראש המיניסטרים הרומני (ת/1004, ת/1008). בשיחות אלו נדונו הנהגת תחיקה אנטי-יהודיים ומניעת הגירה של יהודים מרומניה.

פינוי היהודים

פינוי היהודים מרומניה נזכר לראשונה במכתב שיצא ממשרדו של הנאשם, בחתימתו של מילר, ביום 26.7.42 (ת/1021), לפיו צריך הפינוי להתחיל ב-10.9.42, התכנית היא להעבירם למחוז לובלין,

"מקום שם יוצב החלק הכשיר לעבודה למאמץ עבודה, והשאר מיועד לטפול מיוחד" (ת/1023).

ובתרשומת של משרד החוץ הגרמני מיום 17.8.42 נאמר (ת/1027):

"ניתן אשור מטעם ממלא מקום ראש המיניסטרים, מיחאי אנטונסקו - בהתאם למשאלתו של המרשל אנטונסקו - , כי יחידות גרמניות תבצענה את פינוי היהודים מרומניה ... ".

ב-17.9.42 מודיע משרד החוץ הגרמני לנאשם שהצירות הגרמנית פנתה לממשלה הרומנית, הביעה את הדעה שהמו"מ המכין נגמר, וביקשה מן הממשלה הרומנית שזו תקבע את עמדתה סופית (ת/1032). בימים 26.9.42 ו-28.9.42 מתקיים דיון בין נציג הרזה"א לבין נציג הרכבות הגרמניות בקשר להובלת 200,000 יהודים מרומניה בכוון ללבוב - תחנת היעד בלזץ (ת/1284). אולם באוקטובר 1942 חל מפנה: ביום 22.10 התקיימה שיחה נוספת בין מיחאי אנטונסקו לבין ריכטר, בה התברר לריכטר שמרשל אנטונסקו דחה את הפינוי (ת/1039).

בחדשים הבאים פועלת מחלקת הנאשם לשם מניעת עליה של יהודים מרומניה לארץ-ישראל. (ראה, למשל, ת/1048 מיום 3.3.42 בחתימת הנאשם, ת/1049 מיום 10.3.43 בחתימת גינטר, ות/1054 מיום 3.5.43, בחתימת הנאשם). אולם ביום 22.5.43 שוב חוזר גינטר, ממלא-מקומו של הנאשם, ודורש ממשרד החוץ להציע לממשלה הרומנית את פינוים של יהודים בטרנסניסטריה למזרח (ת/1057). אך המרשל אנטונסקו אינו נענה עוד ללחץ הגרמנים ולא היו עוד גירושים מתוך השטח הרומני. באין ברירה מצטמצמת איפא גם להבא עיקר פעולתם של הנאשם, מחלקתו ואנשיו, וגם של מיניסטריון החוץ הגרמני, במניעת העליה מרומניה (ראה מכתבים של מחלקת IVB4 בחתימת גינטר מיום 31.3.44, ת/1056, ומיום 13.7.44, ת/1071; וכן חליפת המכתבים של אנשי משרד החוץ ת/1179 ונ/31).

הרב הראשי של רומניה לשעבר, ד"ר ספרן, תאר בהצהרתו (ת/1072) כיצד גוייסה עזרתם של חוגי הכנסיות, של הצלב האדום ושל מדינות נייטרליות, כדי להשיג את שינוי עמדתו של המרשל אנטונסקו.

כך ניצלה כמחצית יהדות רומניה מהשמדה בידי הגרמנים.

<u>הונגריה</u>

111. המערכה האחרונה בטרגדיה של יהדות אירופה תחת שלטונו של היטלר היא שואת יהדות הונגריה. פרשה זו קובעת לעצמה מקום מיוחד בתוך כלל המאורעות. בגלל תהפוכת הגורל שבא כחטף על קבוץ יהודי גדול, אשר היה חי עד אז בשלמות יחסית בתוך ים החורבן שסובב אותו, ומחה את מרביתו מספר החיים תוך שבועות מעטים. כן נבדלת פרשת הונגריה מאלה שקדמו לה בארצות אחרות, במה שנוגע לפעילות הנאשם, כפי שיוסבר להלן.

יהדות הונגריה שמנתה בתחילת מלחמת העולם השניה כ-480,000 נפש, גדלה עקב ספוחי שטחים נוספים להונגריה במשך המלחמה ל-800,000. הקו הרשמי של ממשלת הונגריה היה אנטישמי עוד מלפני פרוץ המלחמה, והוא הלך וגבר, במיוחד אחרי שהונגריה נכנסה בשנת 1941 למלחמה לצדה של גרמניה. הונהגו חוקי גזע נוסח

נירנברג, וחוקים

נירנברג, וחוקים להצרת צעדיהם של היהודים בחיי הכלכלה של המדינה. בקיץ 1941 חל גרוש המוני של יהודים מחוסרי נתינות מהונגריה לגליציה, ו-12,000 מהם נהרגו על ידי הגרמנים בקמנץ-פודולסק. החל משנת 1940 גוייסו גברים יהודים לשרות עבודה ליד הצבא ההונגרי, ובשנים 1941-1942 נשלחו 60,000-80,000 יהודים לעבודה בשטחי הכבוש הגרמנים בגליציה ובאוקראינה. מאלה נספו 45,000-50,000 איש (עדות פנחס פרוידיגר, ישיבה 51, ע' 37-42), אך למרות כל אלה עדיין פסחה הסערה על הונגריה עצמה. ומדינה זו נראתה כמקום מבטחים לפליטים נצולי השואה המעטים שהגיעו אליה מסלובקיה ומפולניה. עם התקרבות הצבא האדום דרך הרי הקרפטים אל שערי הונגריה במרס 1944, החליט היטלר להשתלט על הונגריה. הוא הזמין אליו את העוצר הורטי, ובאיומים סחט ממנו הסכמה לחילופי ממשלת קלאי, שהראתה נטיה לנטוש את הציר, בממשלה אחרת שתעשה את רצון הגרמנים. ב-19.3.44 נתפסה הונגריה על ידי הצבא הגרמני, ועמו יחד הופיעו יחידות הס"ס. מאותו יום הפכה רבונות הונגריה ל"פרסה", כפי שהתבטא אחר-כך הורטי בעדותו בנירנברג (ת/1246), והגרמנים נעשו אדוני המדינה. הגיעה השעה, לה ייחלו הגרמנים, לבצע את הפתרון הסופי גם נגד יהדות הונגריה.

עוד ב-10.12.43 כתב וזנמאיר, מי שמונה אחר-כך על ידי היטלר למיופה-כח של הרייך בהונגריה, בדו"ח שהגיש למיניסטריון החוץ הגרמני:

> "גישה נמרצת ויסודית (ein gründliches Anpacken) אל בעית היהודים נראית מכל מיני טעמים צו השעה. חסולה של בעיה זו הוא תנאי קודם לשלוב הונגריה במלחמת הרייך להתגוננותו ולקיומו" (ת/1144, ע' 28).

על השקפת הנאשם עצמו אנו לומדים ממכתבו ת/1136 מיום 25.9.42 אל מיניסטריון החוץ הגרמני, בתשובה להצעה לטפל לחוד ביהודים שנמלטו להונגריה. הוא מתנגד להצעה זו, כי

> "לפי הנסיון דורשים ההכנה והבצוע של פעולות חלקיות אותם כחות כמו תכניות כלליות המקיפות ככל האפשר את כל היהודים של אותה ארץ.
>
> על כן אינני רואה למתאים להניע את כל מכונת הפנויים רק לשם העתקת מגוריהם (Aussiedlung) של אותם יהודים שנמלטו בשעתו להונגריה, ואחר-כך, בלי התקדמות בפתרון בעית היהודים בהונגריה, שוב תיעצר הפעולה. מטעמים אלה לדעתי מוטב לדחות פעולה זו, עד שהונגריה תהיה מוכנה לכלול באמצעים גם את היהודים ההונגריים".

תפיסת "סטרטגית" זאת של הנאשם אושרה במלואה על ידי מהלך המאורעות. תורה של יהדות הונגריה הגיע, אחרי שהפתרון הסופי כבר בוצע כמעט עד תום ביתר הארצות, בהם פעלו הנאשם ואנשיו. עכשיו הם יכלו להתפנות ולהתרכז בביצוע המשימה שעוד נותרה להם - השמדתה של יהדות הונגריה. כך עזב הנאשם את משרדו הברלינאי ועבר עם רוב עוזריו למקום המעשה עצמו, כ"יחידת מבצע מיוחדת אייכמן", שמושבה בבודפשט. שם הוא הופיע בראש הטור של משטרת הבטחון ומשטרת הסדר, שהורכב עוד כמה ימים לפני כן במחנה מאוטהאוזן ופלש להונגריה ביום 19.3.44, מיד עם כניעת הורטי. עמו הביא הנאשם את פקודתו של הימלר: פינוי כל היהודים מהונגריה, תוך סריקת הארץ ממזרח למערב, ושלוחם לאושביץ (ישיבה 103, ע' 3). הנאשם עשה כמיטב יכולתו למלא את הפקודה, ואם בסופו של דבר ניצל כשליש מיהדות הונגריה, בעיקר יהודי בודפשט, היה זה על אף מאמציו העקשניים לכלות את המלאכה עד אחרון היהודים.

בפעולותיו בהונגריה מצא הנאשם שותפים נאמנים, ששיתפו פעולה עמו בלב ונפש. שותפו העיקרי היה מזכיר המדינה במיניסטריון הפנים ההונגרי, אנדרה, אנטישמי קנאי, ועמו בקי ואיש הג'נדרמריה ההונגרית, פרנצי. עם אנדרה התקשר הנאשם גם בקשרי ידידות אישיים.

112. השבועות הראשונים אחרי כניסת הגרמנים להונגריה עברו תוך הפעלת חוקים אנטי-יהודיים, שפורסמו במהירות בזה אחר זה ומטרתם, לפי הדוגמה הגרמנית: נישול היהודים מחיי הכלכלה, גזילת רכושם, הפקעת דירותיהם, הטלת הגבלות על חופש התנועה שלהם וריכוזם לקראת השילוח. היהודים של ערי השדה הוכנסו לגטאות החל מיום 16.4.44, ובאמצע מאי התחילו השלוחים לאושביץ, ונמשכו בקצב מסחרר עד 9.7.44. במשך תקופה זו של פחות מחדשיים ימים שולחו 434,351 נפש ב-147 רכבות של קרונות משא נעולות, כ-3,000 נפש בכל רכבת, גברים נשים וילדים, בין שתים ושלש רכבות ליום בממוצע. בדו"ח של פרנצי מיום 9.7.44, המכיל סיכום זה (ת/1166), הוא מודיע:

"מכל שטחי המדינה פונתה כבר היהדות,
פרט לבירה בודפשט. לעת עתה נמצאים בארץ
רק אנשי שרותי העבודה של ההונבד" (הצבא
ההונגרי).

תאי הגזים באושביץ פעלו באותה תקופה במלוא התפוסה שלהם, וכמעט שלא הדביקו את קצב המשלוחים (ת/37, ע' 1321).

על תנאי ההובלה נוכל ללמוד מפרוטוקול ישיבה שהתקיימה במונקץ', בהשתתפות באי-כח הג'נדרמריה ההונגרית והגסטפו הגרמנית (ת/1162). הקצין ההונגרי מעיר:

"בעת הצורך אפשר להכניס לתוך קרון אחד
גם 100 איש. יכולים לשים אותם כדגים מלוחים,
כי לגרמנים דרושים אנשים חזקים. מי שלא
יחזיק מעמד, יפול. גברות אופנה לא נחוצות
שם בגרמניה".

כך מדווח וזנמאיר ביום 25.5.44 על "נצול מוגבר של הקרונות" (Stärkere Belegung der Waggons) שיאפשר סיום יותר מהיר של מבצע הפינוי מקרפטורוסיה (ת/1193).

מר זאב ספיר העיד על משלוח יהודים ממונקץ'. קהילתו מנתה 103 איש, וכל בני הקהילה הובלו בקרון משא אחד, ללא אוכל וללא מים, במשך שלושת ימי הנסיעה לאושביץ (ישיבה 53, ע' 56).

וזו היתה תגובת הנאשם, כאשר המנוח ד"ר קסטנר והעדה הנזי ברנד באו אליו ובפיהם הידיעה, שמכניסים מאה איש לקרון אחד:

"הוא אמר לנו שלא נדאג כי אין המדובר
אלא ביהודים מקרפטו-רוסיה אשר משפחותיהם
מבורכות בילדים רבים, וילדים אלה, בשל כך,
אינם זקוקים לאויר כה רב ולמקום כה רב,
וכי לא יארע להם דבר" (ישיבה 58, ע' 17).

113. ב-6.6.44 נחתו בנות-הברית בנורמנדיה. אישים רמי-מעלה, ביניהם מלך שבדיה והאפיפיור, התערבו אצל הורטי להפסקת השלוחים. בודפשט הופצצה קשות מן האויר. תחת רושם המאורעות הללו אזר הורטי אומץ וציוה בתחילת יולי על הפסקת השלוחים (ת/1212; ת/1113, דו"ח קסטנר - ע' 57, 69). צעד זה בא מאוחר מכדי להציל את היהודים של ערי השדה, אך הוא סיכל לעת-עתה את ביצוע התכנית לפינוי יהודי בודפשט. התכנית לכך כבר הוכנה, כפי שאנו קוראים בדו"ח של פון טדן, איש מיניסטריון

איש מיניסטריון החוץ הגרמני, שביקר בבודפשט בסוף מאי 1944. את הידיעות על תכנית הפעולה נגד היהודים קיבל במשרדו של הנאשם (ת/1194, ע' 3). בתרשומת שהכין אחר-כך בשביל הממונים עליו (ת/1195) הוא מוסר על תכנית לפנות את כל ה־ יהודי בודפשט ביממה אחת באמצע או סוף יולי. במבצע רבתי בו יגוייסו, בין היתר, גם כל הדוורים ומנקי הארובות בתור כחות עזר. הכוונה היתה לרכז את כל יהודי בודפשט אל אִי בדנובה ולשלחם משם.

הנאשם לא השלים עם צו ההפסקה, וב-14.7.44 ניסה לשלח 1,500 יהודים נוספים, עצירי מחנה קישטרצ'ה ליד בודפשט. הדבר נודע לעסקנים היהודיים, והם הספיקו להודיע על פעולה זו להורטי, והלה ציוה להחזיר את הרכבת שהובאלה יהודים אלה, לפני שחצתה את הגבול ההונגרי (עדות ד"ר אלכסנדר ברודי. ישיבה 52, ע' 101). היסב חרה לו, לנאשם, שנחל מפלה זו, והוא חזר וארגן את המשלוח מחדש, על אפו ועל חמתו של הורטי. ביום 19.7.44 הופיעו במחנה קישטרצ'ה אנשי ס"ס בפיקודו של נובק, מאנשי יחידתו של הנאשם. נובק הודיע למפקד ההונגרי של המחנה שאותם 1,500 איש אשר הוחזרו ביום 14.7. יגורשו עתה מחדש, כי "אייכמן לא יסבול שתופרנה פקודותיו, אפילו לא על ידי עוצר הממלכה" (עדות ד"ר ברודי. שם, בע' 106). אנשי הס"ס הטעינו את היהודים על מכוניות משא בברוטליות רבה והובילו אותם לתחנת הרכבת, והפעם יצא הגרוש לפועל. כדי למנוע התערבות מצד העסקנים היהודיים אצל הורטי גם הפעם, הערים הנאשם עליהם בתחבולה: הוא אסף את כלם אל משרדו, ושם החזיק אותם עוזרו הונשה במשך כל אותו יום בתואנות שונות, ורק כאשר נתקבלה הידיעה שהרכבת חצתה כבר את הגבול, הם נשלחו לבתיהם (עדות פרוידיגר, ישיבה 52, ע' 46/7). מפי העדה אלישבע סנש שמענו את ספור המעשה, כפי שנראה בעיני המגורשים עצמם, שהוחזרו לקישטרצ'ה ושולחו שנית, והפעם הם הגיעו לאושביץ (ישיבה 53, ע' 16 וכו').

הנאשם טוען בעדותו (ישיבה 104, ע' 6), שהוא זוכר רק "שאיזו רכבת יצאה ובאה חזרה". אחרי חקירה נוספת על ידי היועץ המשפטי הוא מחפש לו מפלט בשאלה המיתממת: אם כל זה נכון, מאין באו המשאיות, בהן הובלו היהודים בצאתם שנית ממחנה קישטרצ'ה (שם, בע' 8). וכאשר הוזכר לו שאת המשאיות היה יכול להשיג מן הג'נדרמריה ההונגרית, שוב אינו זוכר כלום. אין לנו ספק שענין קישטרצ'ה קרה, כמו שהעידו עדי התביעה. גם עד ההגנה גרל, שהיה בשעתו יועץ בשגרירות הגרמנית בבודפשט מאשר בתצהירו (ת/691, ע' 8), כי נודע לו שהנאשם השתמש בתכסיס לשילוח יושבי איזה מחנה לגרמניה. אנו משוכנעים שהנאשם זוכר יפה את נצחונו על הורטי. כל התקרית הזאת היא רבת-משמעות, כראיה למעמדו של הנאשם בהונגריה ולתכונות העקשנות והערמה האופיניות לפעולותיו.

114. ביום 14.8. הודיע מיניסטר הפנים ההונגרי לנאשם שמועצת המיניסטרים החליטה להציע להורטי את התחלת הפינוי של יהודי בודפשט ביום 25.8. הנאשם לא הסתפק בזה ולפי דרישתו הסכים מיניסטר הפנים להקדים את תאריך הפינוי ליום 20.8. (ת/1217; ת/1218). בעדותו הוא מסביר שהסיבה לדרישתו להקדמת הפינוי נעוצה כנראה בפניה מצד מיניסטריון התחבורה, בקשר ללוח הנסיעות (ישיבה 86, ע' 18). גם הפעם נכשלה המזימה נוכח התנגדותו של הורטי, שציוה תחת זאת לרכז את יהודי בודפשט במחנות מחוץ לבירה, אך לא לשלחם לגרמניה. וזנמאיר, המוסר על כך למיניסטריון החוץ הגרמני ביום 24.8.44 (ת/1219), מוסיף כי "אייכמן ימסור על כך דו"ח לרזה"א, ויבקש להוציא אותו ואת יחידתו מכאן, היות והם נעשו עכשיו מיותרים".

בלילה הבא הגיעה גם פקודתו של הימלר להפסיק כל משלוח נוסף של יהודים (ת/1222). קשה לדעת מן הראיות שלפנינו, מה הניע את הימלר לצעד זה, אם היה זה מתוך התחשבות בעמדתו של הורטי או כתוצאה מן המשא-ומתן הסודי, שהימלר נהל על ידי סוכניו, וביניהם בכר, להשגת סחורות תמורת חיי יהודים.

ביום 28.9.44 פורקה יחידת המבצע המיוחדת אייכמן, אולם תוך הוראה שהנאשם ואנשיו יישארו עוד שבוע ימים בבודפשט, שמא יחול מפנה בעמדת הממשלה ההונגרית (ת/1225).

115. באמצע אוקטובר 1944 שוב התהפך הגלגל: הגרמנים התערבו מחדש, כדי למנוע את כניעתו של הורטי בפני בנות-הברית, והכריחו אותו למנות את מנהיג "צלב-החץ" הקיצוני, סלשי, לראש ממשלה. בזה שוב נפתחה הדרך לשלוח היהודים מן המדינה. ב-16.10. נכנע הורטי לגרמנים (עדות פון-דם-בך-צלבסקי, ע' 13), וכעבור ימים חוזר הנאשם לבודפשט, ופותח במשא-ומתן למסירת יהודים נוספים לידי הגרמנים. במברק של וזנמאיר למיניסטריון החוץ הגרמני מאותו יום נאמר כי הנאשם

> "פתח במו"מ עם הרשויות ההונגריות לשילוח 50,000 גברים יהודים כשירים לעבודה ברגל (im Fusstreck) לעבודה בגרמניה" (ת/1234).

באותו יום שולח וזנמאיר מברק נוסף (ת/1235) בו הוא מודיע על תוצאות המו"מ בין הנאשם ובין מיניסטר הפנים ההונגרי: המיניסטר ישתדל להשיג את ההסכמה למסירת 50,000 הגברים היהודים. וזנמאיר מוסיף כי

> "בדעתו של אייכמן, כפי שנודע באופן סודי ביותר, לדרוש, אחרי סיום מוצלח של ההולכה ברגל הנזכרת, עוד 50,000 יהודים, כדי להשיג את המטרה הסופית של פינוי גמור של המרחב ההונגרי, אף תוך שמירת עמדתו העקרונית של סלשי".

(העמדה העקרונית של סלשי היתה, כפי שירצא מאותו מברק, שאנשי צלב-החץ יטפלו ביהודים בעצמם בהונגריה גופא).

הרעיון להוליך את היהודים ברגל מבודפשט עד לגבול האוסטרי, מרחק כ-220 קילומטר, נולד עקב הפצצות בנות-הברית שהרסו את קו מסילת הברזל.

צעדה זו של אלפי יהודי בודפשט התחילה ב-10.11.44. שמענו על קורות המבצע הזה מפי הגב' אביבה פלישמן שהשתתפה בצעדה (ישיבה 61, ע' 61), ומפי ד"ר אריה ברסלאור, שעבד בצירות השויצרית בבודפשט, והוא ראה את הצועדים בדרכם, וגם כתב בשעתו דו"ח על כך (ישיבה 61, ע' 22; ת/1237). אנשי "צלב החץ" אספו את היהודים מבתי-היהודים המיוחדים. נלקחו לא רק מבוגרים - על פי רוב נשים, כי הרבה גברים היו מחוץ לבתיהם בשרות עבודה -, אלא גם ילדים וזקנים. אלפי יהודים נדחסו אל תוך שטח של בתי-חרושת ללבנים, ששימש כמקום ריכוז לצועדים. שם הם הוחזקו בצפיפות איומה תחת כפת השמים, ובמזג אויר גשום. משם התחילה הצעדה בקבוצות גדולות. העדה פלישמן שהתה בבית החרושת רק לילה אחד, אבל אחרים נשארו גם 2-3 ימים, עד שיצאו לדרך. הלווי היה של אנשי "צלב החץ", שהתעללו ביהודים, ושדדו מהם את כל חפצי הערך, בגדים, שמיכות ואת הצידה שלקחו עמם לדרך. כך הם צעדו שבעה עד שמונה ימים, בלי שאוכל בא אל פיהם במשך ימים. הם לנו באורוות, בדיר-חזירים או אף תחת כפת השמים, בקור של לילות נובמבר. לא ניתנה להם שום עזרה רפואית. מי שנפל בדרך מאפיסת הכחות נורה על ידי אנשי "צלב החץ", או שגווע בצדי הדרך. הנותרים נמסרו בגבול האוסטרי לאנשי הס"ס הגרמניים.

עד 22.11.44

עד 22.11.44 שולחו בדרך זו 25,000 יהודים. וזנמאיר העריך את כלל מספר היהודים שהולכו כך לגבול בלא יותר מ-30,000 (ת/1242). מר ברסלאור העיד על 50,000 (ישיבה 61, ע' 41).

צעדה זו נראתה כמעשה זוועה אפילו בעיני קציני ס"ס, שראו את הצועדים בדרכם. קרומי, עוזרו של הנאשם, שוחח עמו על הצעדה. תשובת הנאשם היתה רק: "לא ראית כלום", כלומר, התעלמות גמורה ופקודה לקרומי, שגם זה יעצום עיניו (עדות קרומי, בע' 16/15). העד ייטנר, שהיה קצין ס"ס בדרגת גנרל, מתאר את מראה הצועדים כמזעזע. הוא פנה אל המפקד הבכיר של הס"ם והמשטרה בהונגריה, וינקלמן, אך זה הודיע שהוא חסר אונים בענין זה, היות ומטפלת בו יחידתו של הנאשם שאינו כפוף לו, לוינקלמן. ייטנר פנה אל משרד הנאשם, ומשם נשלח אליו קצין צעיר שהסביר לו, שאין לו, לייטנר, להתערב בענין, כי יחידתו של הנאשם מקבלת את פקודותיה אך ורק מן הרזה"א (תצהיר ת/692, ועדות ייטנר במשפט זה). לבסוף הופסקה הצעדה בפקודת הימלר. כמה מן העדים הגרמנים זוקפים זאת לזכותם (בכר, ייטנר, וינקלמן), אין זה מענייננו לקבוע אם אחד מהם או מישהו אחר השיג את פקודת ההפסקה. יצויין שגם סלשי הורה מצדו על הפסקת הצעדה (ראה מברק וזנמאיר מ-21.11.44 ת/1242).

116. מתוך פרשת הונגריה ברצוננו להזכיר עוד שני ענינים:

(א) בתחילת יוני 1944 ביקש ראש עירית וינה, בלשקה, מקלטנברונר, להמציא לו כחות עבודה בשביל עבודות מלחמתיות בעיר וינה. ביום 30.6.44 עונה קלטנברונר בחיוב על פניה זו (סימן המכתב IVA4b - מחלקת הנאשם שהתנהל בהעדרו על ידי ממלא מקומו גינטר). הוא כותב שם שיעביר לעת-עתה ארבעה משלוחים של 12,000 יהודים בערך, שיגיעו בימים הקרובים למחנה וינה-שטרסהוף. הוא מוסיף שלפי אומדנו יהיו בין היהודים כ-30% כשירים לעבודה, שאפשר להעסיקם בעבודה, אך בתנאי שבכל עת יוכלו לשוב ולהוציאם משם. אשר לנשים והילדים של יהודים אלה, שאינם כשירים לעבודה, אלה יעמדו כלם הכן בשביל פעולה מיוחדת (für eine Sonderaktion) ומשום כך יוצאו שוב באחד הימים, ובינתיים עליהם לשהות במחנה, כששומרים עליהם גם במשך שעות היום. על פרטים נוספים מבקש קלטנברונר מבלשקה לדון עם הנציג של משטרת המדינה ועם ס"ס אוברשטורמבנפירר קרומי מיחידת המבצע המיוחדת הונגריה (היינר, יחידת הנאשם) (ת/1211).

למותר להסביר מה פשר המלים "פעולה מיוחדת": כל היהודים הללו יובלו להשמדה, אך בינתיים יועסקו הכשירים לעבודה ברצון ראש עירית וינה, ונשיהם וילדיהם יחכו יחד עמם כאסירים עד הגיע תורם למות.

הנאשם ניצל פקודה זו של קלטנברונר, שלה הוא היה חייב לציית, כדי לרמות את העסקנים של יהדות הונגריה, ולסחוט מהם כספים. מן הדו"ח של ועדת העזרה וההצלה היהודית בבודפשט, שחובר על ידי המנוח ד"ר קסטנר, יוצא שהנאשם העמיד פנים, כאילו הוא נענה לבקשתם של עסקני היהודים להציל חיי יהודים, ומרשה את העברתם של 15,000 יהודים הונגריים לאוסטריה, על מנת "לשים אותם על הקרח". ותמורת ויתור מדומה זה הוא דרש מהם סכום כסף גדול, כביכול בשביל כלכלת היהודים הללו והטפול בחולים (ראה ת/1113, ע' 50/49). בחקירתו על ידי היועץ המשפטי אינו מכחיש הנאשם מעשה תרמית זה, באמרו כי "יתכן שציירתי תמונה בהירה בפני קסטנר" (ישיבה 104, ע' 6).

לא זכותו של הנאשם היא, אם חלק מהיהודים אלה ניצלו לבסוף מן הגורל שהיה צפוי

שהיה צפוי להם, מפני שפעולות ההשמדה בגזים באושביץ הופסקו באוקטובר או נובמבר 1944. יש כאן ראיה לדרכי הרמיה בהן נהג הנאשם כלפי קרבנותיו.

תצויין עוד הערת הנאשם אל ד"ר קסטנר, שבין היהודים, שיישלחו לאוסטריה, אסור שיהיו יהודים מן הקרפטים או מזיבנבירגן, כי אלה הם "יסודות בעלי ערך אתני יותר גדול ויותר מסוגלים להוליד, ואין הוא מעוניין בכך להחזיק אלה בחיים". דברים אלה אושרו על ידי העדה גב' הנזי ברנד (ישיבה 58, ע' 33).

(ב) שמענו עדות ארוכה מפי מר יואל ברנד, ואשתו גב' הנזי ברנד, וכן הוגשו לנו מסמכים, על המו"מ שהתנהל בין עסקני היהודים ובין סוכני הימלר, על עיסקת חליפלין של חיי יהודים תמורת סחורות שהיו דרושות לגרמנים. ובמיוחד מכוניות משא. אין בדעתנו לעקוב אחרי פרטי הפרשה הסבוכה הזאת, שהנה נחלת ההיסטוריה, אלא נעיר רק מספר הערות על טענות הנאשם בקשר למשא-ומתן זה.

הנאשם טען שבכר, סוכנו הראשי של הימלר לעניני כלכלה בהונגריה, ובמיוחד לגזילת רכושם של יהודי הונגריה, הסיג את גבולו, בטפלו בעניני הגירה של יהודים, שהיו שמורים לנאשם כמומחה לדבר. יתר על כן, לחץ עליו בכר, שהוא, הנאשם, יגביר את קצב השלוחים לאושביץ, כדי להאיץ ביהודים שימהרו בהספקת הסחורות. אך בעצם עסק בכר רק בקטנות, בהגירת כמה אלפי יהודים. התערבותו של בכר הרגיזה את הנאשם, כי הנה - כך הוא מסביר - בא אדם מבחוץ, ומתערב בשטח בו התמחה הנאשם במשך שנים, היינו הגירת יהודים, ולא עוד אלא הוא לוחץ עליו להגביר את קצב העבודה הבזויה של שליחת היהודים לאושביץ. על כן הגה הוא, הנאשם, תכנית רבת-מעוף להגירת מליון יהודים, כדי לעלות על בכר בהתחרות זו; וראה זה פלא: תכניתו אושרה על ידי הממונים עליו, כפי שהודיע לו מילר, שלפניו הביא את התכנית. לשם כך שלח הוא את ברנד לקושטא, ועכשיו הוא מבין לרוחו של ברנד, המתמרמר על כשלון שליחותו עקב מעצרו על ידי שרות המודיעין הבריטי וסירוב בנות הברית להיענות להצעה להספקת סחורות. עוד הוא טוען שהתנה עם ברנד, וגם זה בהסכמת הממונים עליו, כי 10% מכלל המספר, היינו 100,000 יהודים, יורשו להגר לכל ארץ שירצו מיד משיביא ברנד את הסכמת הצד שכנגד להספקת הסחורות, ועוד לפני שיוחל בהספקה בפועל. בינתים כבר העסיקה אותו המחשבה על ההכנות הארגוניות, כיצד להוביל את מאה אלף המהגרים הללו (ישיבה 86, ע' 15). את הסברו הארוך בענין זה הוא מסיים כך:

> "אם אחר כך הושם מכשול על ידי חוץ-לארץ
> לעיסקה זאת, היה זה יגוני שלי באותו זמן
> ואני מרשה לעצמי להגיד כי אני יכול בהחלט
> להבין את זעמו וכאבו של יואל ברנד, ואני
> מקווה רק שגם יואל ברנד, לאור המסמכים
> המוכיחים לו עתה, שלא אני הייתי איש
> ההשמדה, שהוא מבין מצדו את זעמי וכעסי
> שלי ..." (שם, שם).

לדעתנו, כל הנסיון הזה להופיע עתה בפני בית המשפט כיוזם העיסקה הנדונה, בשקר יסודו.

אין ספק שהפקודה לפתוח במשא-ומתן על חלופי יהודים בסחורות באה מהימלר עצמו. מה הניע את הימלר להציע הצעה זו, אין אנו יודעים. יתכן שכל הענין לא היה אלא תמרון בלבד, או שהוא ביקש להכין אליבי לעצמו, או שרצה להראות את כחו בהשגת סחורות חיוניות לרייך. על כל פנים, כל אלה היו ענינים של מדיניות כללית גבוהה, שהיו לגמרי מחוץ לשטח פעולתו של הנאשם, אשר ריכז את כל מאמציו בביצוע הפתרון הסופי. כאשר קיבל את הפקודה לנהל את המשא-ומתן עם היהודים, מלא אותה.

ישנן ראיות

ישנן ראיות לכך שכאשר ברנד לא חזר וכל העניין נכשל, הביע הנאשם הרגשת ספוק על כך (עדות הנזי ברנד; דו"ח ויסליצני, ת/85, ע' 21). לכל היותר אפשר לומר, שהנאשם ניהל את המשא-ומתן כפי שצור עליו כשם שהרשה גם בהתאם לפקודה שקיבל את יציאתם של כ-1,700 יהודים מהונגריה לברגן-בלזן, ואח"כ משם לשויצריה. אך צביעות היא לבוא ולהעיד עכשיו, שתגובתו על כשלון המשא-ומתן היו יגון, זעם וכעס, בדומה לרגשותיו של יואל ברנד. כל הגירסה הזאת הומצאה על ידי הנאשם רק אחרי שקרא את ספרו של יואל ברנד, בו חשב למצוא נקודת אחיזה, כדי להעמיד את עצמו באור יותר נוח. לשם כך הוא ניצל גם טעות של יואל ברנד, בענין 100,000 היהודים שהנאשם הסכים, כביכול, לשחרר מיד אחרי שהסכם החליפין יושג, ועוד לפני הספקת הסחורה. בדו"ח המפורט שמר משה שרת (שרתוק) רשם אחרי שיחתו עם ברנד בחלב (ת/1176) אינה נזכרת הבטחה כזאת, אלא נאמר שם מפי ברנד רק שכמה אלפים ישוחררו מיד (שם, ע' 4). דרך אגב, נראה לנו שברנד טעה בעוד פרט, אם כי עדותו נתמכת על ידי עדות אשתו, ואין אנו מטילים ספק בכנותם הסוביקטיבית של שני עדים אלה: שהנאשם הבטיח לו לפוצץ את מתקני ההשמדה באושביץ מיד אחרי השגת ההסכם. גם זה לא נזכר בדו"ח של מר שרת, ואין לתאר שברנד לא היה מוסר על שתי הבטחות חשובות כאלה למר שרת, או שמר שרת לא היה מעלה דברים אלה על הכתב, אילו נמסרו לו ע"י ברנד.

השקר בגירסת הנאשם בולט, כשמשווים את עדותו בבית המשפט עם דבריו בהודעתו ת/37 באותו ענין. שם, בע' 294 וכו', הוא אומר שאת הפקודה לנהל את המו"מ קיבל ישר מהימלר, ואין הוא זוכר מי יזם את הרעיון הזה, אם זה היה בכר או הוא עצמו או הימלר. ושוב, בע' 2905, לשאלת פקד לס, כיצד הגיעו הדברים למשא-ומתן עם ברנד:

> "אדוני הפקד, גם זאת אינני יודע,
> השארתי זאת פתוח לגמרי, אינני יודע זאת.
> כאשר קראתי את הספר (של ברנד), תמיד חשבתי
> לעצמי: אינני יודע מי נתן את הפקודה או
> את הרעיון. הפקודה באה כמובן מלמעלה,
> זה ברור - אבל הרעיון, אם זה הייתי אני,
> אם זה היה הרייכספירר, אם זה היה בכר,
> מישהו זה היה צריך להיות ובכל אופן אני
> העברתי זאת למעלה. אם אני הייתי החלק
> היוזם, או אם מישהו נתן לי זאת, ושאני
> העברתי זאת למעלה וקבלתי את ההוראות
> הדרושות, זאת אינני יודע עוד, זאת אינני
> יכול להגיד עוד" (ראה גם בע' 1089-1090).

ברור איפוא שהוא הקדיש לשאלה זו מחשבה רבה, ואת התשובה אינו יכול לתת, אם כי כבר בשלב זה בא הרמז הראשון לנסיון ליחס את היזמה לעצמו. היתכן שלא יזכור ענין כה חשוב, אם אמנם אמת היא שהוא יזם את הרעיון להותיר מליון יהודים בחיים? אך בעדותו כאילו נעשה הכל ברור מאד: שהוא ורק הוא היה יוזם הרעיון, אותו הביא אל מילר (ולא אל הימלר במישרין) וממנו או דרכו קיבל את האישור לניהול המו"מ (ישיבה 86, ע' 13).

באילו תכניות עסק הנאשם אחרי נסיעתו של ברנד, ידוע לנו מן המסמכים: לא בהכנות להגירת 100,000 יהודים, כפי שהוא מעיז לטעון בעדותו, אלא בשלוח כל יהדות הונגריה לאושביץ בקצב מזורז, כלומר בהשמדת אותם יהודים שעוד נותרו בידי הגרמנים ושהיו צריכים להיות נשוא החליפין תמורת הסחורה. ממש באותה תקופה, במחצית השניה של מאי 1944, הוא כבר מכין את פינוי יהודי בודפשט, כפי שאנו יודעים מן הדו"ח של פון סדן, שכבר הוזכר לעיל (ת/1194).

ביחס לכל

117. ביחס לכל פעילותו של הנאשם בהונגריה, הוא נוקט את התכסיס הרגיל שלו, לגולל את האחריות על כל מיני רשויות אחרות, עד שסנגורו נאלץ לפנות אליו בשאלה:

"אדוני העד, מה עוד נותר איפא לפעילותך, כי אינני יודע מה עוד נותר לך לעשות".

ותשובת הנאשם:

"זאת אמרתי גם בעדותי בחקירה לפקד אשר חקר אותי מטעם משטרת ישראל, אך יודע אני כי דברים אלה נראו כבלתי מהימנים. ואמנם המסמכים מוכיחים כי שותפתי בעניין הכנת לוחות ההסעים, אך בשוליים. בהתחלה לא נותר לי אלא לדווח ולמסור ידיעות לממונים עלי ....
אני יודע כי הדבר בלתי ניתן להאמין או כמעט איננו ניתן להאמין, אולם מה אעשה? - כאלה היו הדברים" (ישיבה 86, ע' 11).

אכן, גירסה זאת לא תאומן, כי אין בה אמת. אשר ליחסים בין הנאשם ובין ההונגרים (במיוחד אנדרה ובקי, ואיש הג'נדרמריה פרנצי) כבר אמרנו שאלה היו לו שותפים נאמנים, כי רצונם להפטר מן היהודים היה לא פחות עז מרצון הנאשם לקבלם על מנת להביאם להשמדה. אך בשותפות זו היה הנאשם בלי ספק המדריך והקובע. הן בתוקף היותו מייצג את הכובשים הגרמנים, והן כמומחה לפתרון שאלת היהודים, שכבר יצאו לו מוניטין אחרי פעולותיו בארצות אחרות. היחס האמיתי בין השותפים ניכר היטב מן הדו"חות של פרנצי, שהוגשו לנו. נציגי הנאשם היו נוכחים במחנות האסוף, שבהם רוכזו היהודים לפני שילוחם, וועדות משותפות של נציגי ההונגרים והגרמנים הכינו את תכנית השילוחים (ראה, למשל, ת/1160, פיסקה 3). טענת הנאשם היא שרק תפקיד אחד היה לנציגיו: הם נוכחו שם, כדי להוציא מן המשלוחים את היהודים נתיני חוץ-לארץ, לפי ההנחיות שניתנו מטעם וזנמאיר (ישיבה 103, ע' 6). גם זו טענה כוזבת, כי התפקיד הזה היה שמור לאנשי השגרירות הגרמנית עצמם (ראה ת/1188, וכן דו"ח פון טדן; ת/1194, ע' 4/3). מן הדו"ח של פרנצי ת/1163 אנו רואים בידי מי השליטה בסופו של דבר: באחד המחנות נתגלו "תקלות". הממונה ההונגרי איפשר לנכבדי היהודים לצאת מן המחנה, ועוד. על כן הוחלט ששלוחות של משטרת הבטחון הגרמנית, בהנהגת קצינים גרמניים, היינו אנשי הנאשם, יקבלו להבא לידם את הפיקוד בתוך המחנות, וכן את הביצוע הטכני של הטענת היהודים אל תוך הרכבות. רק השמירה החצונית והבטחת המחנות נשארה בידי הג'נדרמריה ההונגרית (שם, ע' 1_2; ראה גם ת/1164, פיסקה 2). לווי הרכבות היה כל הזמן בידי הגרמנים גם בתוך הונגריה. אנשי משטרת הבטחון הגרמנית מונעים גם הצלת יהודים מתוך מחנות האסוף בדרך קריאתם לשרות עבודה בתוך הונגריה, והם אוסרים יהודים שקיבלו צווי גיוס לשרות העבודה, מחרימים את תעודותיהם ומעבירים אותן לנאשם (ת/1161, פיסקה 2; ת/1163, פיסקה 8).

מתוך פרטים כאלה עולה התמונה הנכונה של פעולות הנאשם בקשר לרכוז היהודים לקראת שלוחם, ויחס הכחות בינו ובין הצד ההונגרי. אמנם נכון הדבר, שהוא זקוק לעזרת הג'נדרמריה ההונגרית, כי רק אנשיה מכירים את תנאי המקום ולהם כח האדם הרב הדרוש לביצוע הפעולות. נכון גם, שהג'נדרמריה נשארה נאמנה לעוצר הורטי, ועל כן התקשה הנאשם להמשיך בפעולות מדי פעם, כאשר הורטי היה מראה סימני עצמאות והתמרדות בגרמנים. אך המקרה של רכבת קיסטרצ'ה יעיד, שאפילו נגד פקודתו המפורשת של הורטי הצליח הנאשם להעביר את רצונו.

אשר לצד

אשר לצד הגרמני, מבקש הנאשם לדחות מעליו את האחריות לשני כוונים: אל וזנמאיר, המיופה-כח של הרייך והשגריר, ואל המפקד הבכיר של הס"ס ושל המשטרה, וינקלמן, והבד"ס, גשקה. אין ספק שוזנמאיר גילה פעילות רבה בעניני יהודים. למשל, הוגשו לנו מסמכים המראים, שבאפריל 1944 הוא ניהל מו"מ עם השלטונות ההונגריים על מסירת 50,000 "יהודי-עבודה" לרייך (נ/73; ת/1181; נ/75, ואחרים). הוא הפעיל לחץ על ממשלת הונגריה בענין גירוש יהודי בודפשט (תצהיר לקטוש, נ/106, ע' 4). אבל השגרירות הגרמנית לא עסקה, כמובן, בעניני הביצוע של ריכוז היהודים ושילוחם. בענינים אלה תפקידו של וזנמאיר היה רק לדווח למיניסטריון החוץ שלו על הנעשה. בדרך כלל, מורגשת מבין השיטין דאגתו של ריבנטרופ שוזנמאיר אינו עומד בתוקף הדרוש על משמר סמכויותיו (ראה, למשל, נ/70). ב-22.4.44 עונה וזנמאיר על הוראה ברוח זו במברק מרגיע שהמטפלים בעניני יהודים בס"ד (היינו, יחידת הנאשם) עומדים במגע מתמיד עם אנדרה, וכי השגרירות מקיימת מצדה מגע עם הס"ד על ידי איש קשר מיוחד. ברור על כל פנים, שהנאשם לא היה תלוי בוזנמאיר במילוי תפקידיו. אפילו בניהול מו"מ עם הרשויות ההונגריים בדרג גבוה, להכנת הפעולות נגד היהודים, שהיה מטבע הדברים שטח פעולה של וזנמאיר, פועל הנאשם לפרקים על דעת עצמו, ווזנמאיר ממלא תפקיד של מדווח גרידא (ראה ת/1219; ת/1234).

אשר לוינקלמן וגשקה, כפי הנראה היתה קיימת זיקה פורמלית בין יחידת המבצע המיוחדת של הנאשם ובין הבד"ס גשקה; היתה זאת זיקה עוד יותר קלושה מזיקתם של יועצי היהודים מטעם מחלקה IVB4 ברזה"א בארצות השונות אל הבד"ס שבארצם. עמדתו של הנאשם, בתור ראש יחידת מבצע מיוחדת, עוד הוסיפה עצמאות לעמדתו, כנציגו המיוחד של הימלר ושל ראש הרזה"א, קלטנברונר, שהיה מקבל את פקודותיו ישר מברלין. למעשה אין בראיות סימן לכך, שהנאשם קיבל הוראות ענינית כלשהן מגשקה, או מוינקלמן, חוץ מעדותו של הנאשם עצמו, שאינה ראויה לאמון גם בענין זה.

ברצוננו לציין שלמסקנות אלה הגענו, בלי להזדקק לעדויות של העדים וזנמאיר ווינקלמן עצמם, המשתדלים מטעמים מובנים להרחיק את עצמם ככל האפשר מנגיעה בפעולות נגד היהודים או אפילו מידיעה עליהן, ועל דבריהם אין לסמוך בענין זה.

מן האמור עולה תמונה ברורה של פעולות הנאשם בהונגריה: בצד הגרמני, שהיה הצד השליט והקובע, היה הנאשם הכח המניע והמדרבן העיקרי בביצוע הפתרון הסופי בהונגריה. כאן, בהיותו בשדה הפעולה ממש, הוא פעל במשנה מרץ, יזמה והעזה, וברצון עקשני להשלים את המלאכה למרות כל הקשיים בהם נתקל בדרכו. בהתאם לכך יש להעריך את מידת אחריותו לשואת יהדות הונגריה.

118. בקשר עם פרשת הונגריה עלינו לדון עוד בטענת היועץ המשפטי, שבהיותו בבודפשט השתתף הנאשם ברציחת נער יהודי בשם סלומון, שעבד בעבודת כפיה בגן שעל יד הבית, בו התגורר הנאשם. בענין זה העיד עד תביעה אחד, מר אברהם גורדון, שהנאשם ומשרתו סלביק הכו את הנער עד מות בתוך מחסן כלים שבבית. אשמה זו אינה מופיעה בכתב האישום בנפרד כאשמת רצח, אלא היועץ המשפטי ביקש להביא מקרה זה כהוכחה לאכזריות הנאשם וליחסו אל חיי יהודי אחד, נוסף על יחסו אל חיי כלל היהודים. אם כי אין לפנינו אשמת רצח פורמלית, הננו סבורים שעלינו להעריך את ההוכחות בענין זה בקנה מידה ההולם את מהות המעשה המיוחס לנאשם (ראה ע"פ 232/55. פד"י י"ב, 2017, 2064). בדקנו את ההוכחות לפי קנה מדה זה, ואם כי התרשמותנו מעדותו של מר גורדון היא חיובית, איננו חושבים זאת לבטוח לקבוע עובדות לחובת הנאשם על יסוד עדות יחידה זו, בלי כל ראיה מסייעת באשר לפרטי המקרה.

מזרח אירופה

<u>מזרח אירופה</u>

119. עתה עלינו לחזור ולהשקיף על שלב הפתרון הסופי מראשיתו באמצע שנת 1941, ולפנות אל מזרח אירופה - פולין, הארצות הבלטיות וברית המועצות -, גיא הצלמות שם נערך הטבח של מליוני יהודים, שעליו ציוה היטלר. שם גם מצאו את מותם במיתות שונות ומשונות היהודים שנצודו לשם כך ביתר ארצות אירופה, נדחסו אל תוך רכבות והובלו למזרח. לתאור השואה במזרח הוגשו לנו מסמכים, אך עיקר הראיות לכך היו דברי העדים, אודים מוצלים מאש, שעלו על דוכן העדים בזה אחר זה במשך ימים ושבועות. דבריהם נאמרו בפשטות, שחותם האמת היה טבוע בהם. אך אין ספק שגם הם עצמם לא יכלו לתאר במלים את סבלם שלהם בכל עומקו. כמו שאמר אחד מהם, השופט בייסקי (ישיבה 21, ע' 82-86), בנסותו לתאר את רגשותיו שעה שהיה עליו לחזות בתליית נער במעמד אלפי אסירים יהודים:

"אין יותר מקום היום גם אצלנו -
ואני מודה בכך - כעבור 18 שנה לתאר את
רגש הפחד. רגש פחד זה, כאשר אני עומד
כיום בפני כבודכם, הוא איננו קיים יותר,
ואינני סבור שניתן להחדיר אותו למישהו ....
התנאים של אז לא ניתנים היום להעברה,
לאולם בית המשפט, ואינני חושב חס וחלילה
שמישהו לא יבין זאת, אבל זה לא ניתן גם
אצלי, וחייתי זאת על בשרי".

ואם יסורי הפרט כך, הרי סך הכל של סבל המליונים - כשליש העם היהודי, שעונה והובל לטבח, הנו בודאי למעלה מהשגתו של אדם, וקטונו מלתת לו ביטוי. זוהי משימה לגדולי הסופרים והמשוררים, ואולי יש בזה משום משמעות סמלית שאף הסופר, אשר בעצמו עבר דרך התופת ששמו אושביץ, לא עצר כח בבואו להעיד, והוא צנח מעל דוכן העדים. ועוד: כל הצד הזה של פרשת התביעה אינו שנוי במחלוקת במשפט זה. העדים שהעידו על כך, לא נחקרו כמעט על ידי הסנגור, והוא גם ביקש בשלב מסויים של המשפט לותר משום כך על שמיעת עדויות אלה. לכך לא יכולנו להסכים, כי מאחר שהנאשם כפר בכתב האישום לכל פרטיו, היה עלינו לשמוע גם את העדות על הרקע העובדתי לאחריות הנאשם, ולא יכולנו לפצל את פרשת התביעה על פי הודאות חלקיות של הנאשם בעובדות (ראה החלטה מס. 13 בישיבה 23).

על כן חובה עלינו לשרטט את הרקע לפחות בקוים חטופים, כדי שתתגלה תמונה הולמת של הפשעים שהנאשם היה שותף להם. שיזרנו בדברינו פה ושם קטעים מן העדויות כלשונם.

נפתח בתאור הכללי, ולאחר מכן נבדוק מה היה חלקו של הנאשם בדברים שתוארו.

<u>עוצבות המבצע.</u>

120. אופני ההמתה שבהם הומתו הקרבנות השתנו לפי הזמן והמקום בהם בוצע הטבח ההמוני - מי ביריה, מי בחנק על ידי גזים, מי באש, ועוד שיטות המתה אכזריות, כפי שעלו במוחם של המרצחים. כפי שהוזכר לעיל (פיסקה 69), התחיל הטבח בהמתות המוניות ביריה מיד עם פתיחת המלחמה נגד פולניה, בספטמבר 1939, עוד לפני שהיטלר ציוה בשנת 1941 על ההשמדה הטוטלית. היות ולא ניכר קשר של הנאשם עם ההמתות במזרח באותה תקופה מוקדמת, נדלג בתאור הדברים על שלב זה ונעבור למעשי הטבח של עוצבות המבצע, אשר הוקמו ערב מלחמתו של היטלר נגד רוסיה, ופעלו בעורף הצבא הגרמני המתקדם, ותוך תאום עמו. מעיד העד אברהם אביאל על רצח המוני של יהודי כפר הולדתו דוגלישוב, בסביבת העיירה רדון, בין גרודנו לוילנה, במאי 1942 (ישיבה 29, ע' 42):

"הגיעו גרמנים בלבוש קרבי, מצויידים
בנשק אוטומטי, בלבוש כמו בחזית ... יצאתי.
בפתח הבית ראיתי שהמון יהודים הולכים
מקצה הגטו ודוחפים אותם עם הכביש לכיוון גרודנו ...
באותו רגע נכנסו כמה גרמנים לבית. אחד
עמד בפתח היציאה, הנותרים התפזרו בתוך
החדרים והתחילו לגרש את מי שלא הצליח
להסתתר. כל מי שעבר בפתח היה מקבל מהלומה
במקל גומי בראש והיה נופל ... התכופפתי
והצלחתי לצאת בלי לקבל את המהלומה,
והצטרפתי להמון שהובל לכיוון שאליו הלכו
הקבוצות הראשונות ...
בדרך הצטרפו יהודים נוספים, מכל בית
הוציאו עוד ועוד יהודים ... כאלף ...
הלכתי עם אמי ... אני מימינה, אחי משמאלה.
כך הלכנו ... הביאו אותנו לשוק שהיה
באמצע העיירה, הכריעו אותנו על הברכיים
עם הראש למטה. אסור היה להרים ראש.
מי שהרים ראש קיבל או כדור בראש או מכות
במקלות. ראינו שמי שהתרשל בהליכה נורה
במקום. ישבנו במרכז העיירה כשעה ...
אח"כ הקימו את כלנו על הרגליים והובילו
אותנו מחוץ לעיירה לכיוון בית הקברות,
במרחק קילומטר וחצי. כאשר הגענו לקרבת
בית הקברות ... הורידו אותנו מהכביש, הושיבו
אותנו שוב על הברכיים עם הראש למטה. אסור
היה להרים ראש, אסור היה להסתכל לצדדים.
שמענו רק יריות מהצדדים. בהיותי קטן
יכולתי קצת להרים ראש מבלי שיראו אותי,
אז ראיתי בור ארוך, בערך כ-25 מטר, אולי
30 מטר. התחילו להוביל שורות-שורות,
קבוצות-קבוצות של יהודים לכיוון הבור.
היו מפשיטים אותם וכאשר היו עולים על
הסוללה נשמעו צרורות יריות, והם היו
נופלים לתוך הבור. ראיתי מקרה אחד של
בחורה יהודיה שנאבקה, לא רצתה להתפשט
בשום אופן. הלמו בה, ונורתה גם היא.
ילדים, נשים, משפחות משפחות, כל משפחה
הלכה יחד".

העדה רבקה יוסלבסקה (ישיבה 30, ע' 32 וכו') מעידה על אשר עוללה יחידת מבצע ליהודי העיירה פובוסט באזור פינסק, באותה תקופה לערך, עליה העיד אביאל. גם היא מספרת על הובלת היהודים למקום הטבח במרחק-מה מן העיירה:

"היתה שם איזו מין גבעה, כמין במה,
ומתחתיה בור, שוחה. והעמידו אותנו על
הגבעה הזאת וארבעת האנשים, ארבעת מלאכי
המות האלה, ירו באנשים אחד אחד והרגום.
הם היו אנשי ס"ס ... כשהגענו למקום ראינו
אנשים ערומים, מופשטים. אנשים נשאו את
ילדיהם ונשאו ילדי אחרים כדי לדחוק את הקץ,
לדחוק את קץ העינויים של הילדים. ההורים
והאמהות היו נפרדים לשלום מילדיהם. אותנו
הובילו, האיצו בנו אל הבור. כבר היינו
ערומים. אבי לא רצה להתפשט כליל נשאר
בבגדיו התחתונים ... קרעו מעל גופו את הבגדים
וירו בו. אחר-כך הגיעה תורה של האם. האם
לא רצתה להיות ראשונה ושלחה אותנו ...
דחפו אותה וירו בה. אחר-כך הגיע תורה של
אם האב, אשה כבת 80. אחר-כך הגיע תורה של
אחות אבי. גם היא עמדה כשילדים פעוטים
בידיה... אח"כ היתה האחות. כמה שלא סבלה
בגיטו, כמה שלא ספגה, בכל זאת ביקשה להשאר
בחיים. עמדה ערומה והתחננה על חייה,
יחד עם עוד חברה. הסתכל לעיניה וירה בה ישר,
בה ובחברתה. ועוד אחות, אחר-כך הגיע תורי...

הפניתי את ראשי

הפניתי את ראשי והוא שאל אותי: במי לירות
בראשונה - בבתך או בך? לא עניתי דבר.
הרגשתי איך שהבת נקרעת מעלי, הרגשתי את
זעקתה האחרונה ושמעתי כיצד היא נורתה.
הוא תפס בשערותי וביקש לירות בי ...
שמעתי יריה, אך נשארתי עומדת. הוא סובב
אותי בחזרה, החל לטעון שוב את האקדח, סובב
אותי וירה. נפלתי לבור ולא הרגשתי דבר".

והעדה ממשיכה בספור הבלהות, ומספרת כיצד עלתה בשארית כחותיה מתוך בור הקבר מבין הגויות הנערמות עליה.

טבח כזה ליד הבור חזה הנאשם בעיניו בסביבות מינסק, כפי שהוא מספר בהודעתו למשטרה (ת/37, ע' 211 וכו'):

"קלעים צעירים ... היו יורדים אל תוך בור ...
ועוד אני רואה אשה, הזרועות אחורנית, ואז
גם ברכי כשלו, והסתלקתי.

....

ש. הבור היה מלא גויות?

ת. הוא היה מלא."

ובשובו משם ראה את הדם פורץ כבמזרקה מתוך בור אחר שהיה כבר מכוסה (שם, בע' 215). כזה היה גורל היהודים שהוא שלח אל עוצבות המבצע שבפיקודם של נבה ורש, בידיעה מלאה שסופם שם יהיה מות מידי עוצבות המבצע (ישיבה 98, ע' 29-31). גם מעדויותיהם של אליעזר קרסטט (ישיבה 29, ע' 16) ושל חיים בהרנדט (ישיבה 29, ע' 71) ידוע לנו שיהודים שולחו לריגה ולמינסק מערי גרמניה (בהרנדט עצמו מברלין למינסק בנובמבר 1941), ושם נטבחו באקציות ההמוניות, מי מיד בהגיעו ומי כעבור כמה חדשים. כן שמענו מפי העד ד"ר פרץ על משלוחי יהודים מוינה, מברלין, מפרנקפורט, מהולנד ומבלגיה לגטו קובנו בסוף שנת 1941, שהובלו מיד לפורט התשיעי - מקום ההוצאות להורג ההמוניות (ישיבה 28, ע' 36-41).

121. עוצבות המבצע הוקמו לפי הסכם בין היידריך לבין פיקוד הצבא. מפקדיה באו משורות הרזה"א (ת/312). תפקידם המוצהר כלפי חוץ היה להגן על עורפו של הצבא בשטחי הכיבוש המזרחי, אבל למעשה היו אלה יחידות-רצח שמשימתם העיקרית לתפוס קומיסרים סוביטים ואת כל היהודים שבשטחים אלה ולהוציאם להורג (ת/177). לשם זה הסכים פיקוד הצבא שעוצבות המבצע רשאיות "במסגרת משימתם ובאחריות עצמם לנקוט צעדי ביצוע כלפי האוכלוסיה האזרחית" (קרי: להרוג באוכלוסיה זו), כפי שאנו קוראים בפקודה החתומה על ידי גנרל פון בראוכיטש, מיום 2.5.41 (ת/175, ע' 3). הורכבו ארבע עוצבות מבצע, ביניהם חולקו שטחי הכבוש מצפון לדרום. מפקד עוצבה א' בצפון היה שטלאקר, בו נתקלנו בוינה ובפרג כממונה על הנאשם, ומפקדי יתר העוצבות בתקופה הראשונה היו נבה, ראש ואולנדורף (ת/312). הוגשו לנו דו"חות על פעולותיהן של עוצבות המבצע.

בדו"ח מ-11.9.41 - אחד הדו"חות הרבים, שהגיעו ליד הנאשם באותו פרק זמן - אנו קוראים:

"על ידי עוצבה של המפקד הבכיר של הס"ס
והמשטרה נהרגו בירִיה 23,600 יהודים
בקמנץ-פודולסק תוך שלשה ימים" (ת/322).

בדו"ח של עוצבת מבצע א' מינואר 1942 נאמר על הפעולות בצפון:

אסטוניה כבר

"אסטוניה כבר טוהרה מיהודים.
בלטביה ישנם יהודים רק עוד בריגה
ובדינבורג. מספר היהודים שנותרו בריגה -
29,500 - הופחת ל-2,500 על ידי פעולה
שבוצעה על ידי המפקד הבכיר של הס"ס
והמשטרה אוסטלנד" (ת/337).

ב-15.10.41 מדווח שטלאקר על 118,430 יהודים שנהרגו עד אז בשטח עוצבה א' לבדה (ת/304). במשך שני ימים, ב-29 ו-30.9.41, נהרגו בקיאב 33,771 יהודים (ת/327).

וכך נמשך חשבון הדמים לאורכם ולרוחבם של שטחי הכבוש במזרח חודש אחרי חודש. מתקופה יותר מאוחרת הוגש לנו דו"ח לארבעת החדשים מאוגוסט עד נובמבר 1942, שהימלר מעבירו להיטלר, על הוצאתם להורג של 363,211 יהודים. חשבון זה נעשה תחת הכותרת: "עוזרים לכנופיות או חשודים בהשתתפות בכנופיות" (ת/338). באותה תקופה מדגיש נציב הרייך ב"אוסטלנד" (הארצות הבלטיות) כי חסול היהודים הוא תפקידה של משטרת הבטחון והס"ד" (ת/1414).

המתות בגז

122. מאות אלפי ואולי מליון יהודים נטבחו על ידי עוצבות המבצע בירייה, אולם את "הפתרון הסופי", שחייב השמדת המליונים, אי אפשר היה להשיג בשיטה זו בלבד, אלמלא נוספה עליה שיטה שניה שאיפשרה המתות המוניות ביעילות עוד יותר גדולה, וגם באופן יותר "נקי" בשביל העוסקים בפועל במלאכת הרצח - היא שיטת ההמתה ההמונית בגזים. כדברי הנאשם בהודעתו למשטרה, שעה שהוא מדבר על תחילת השימוש בגז בשטחי המזרח הכבושים:

"אולי זה היה כך שבחוגי מיניסטריון
המזרח הם אמרו לעצמם: 'זה צריך להיעשות
באופן יותר אלגנטי'." (ת/37, ע' 2339).

שיטה זו הופיעה לראשונה בצורת מכוניות, בהן הוחנקו הקרבנות על ידי גזי הפליטה של מנוע המכונית. הוגשו לנו ראיות על קיום יחידה ניידת שהיתה מעבירה מכוניות כאלה ממקום למקום בשנת 1942 - לבלגרד ולמקומות שונים ברוסיה, והורגת בהן יהודים (ת/309). גם עוצבות המבצע השתמשו בשיטה זו להריגת יהודים (ראה ת/216 - הצהרת בלובל, ע' 4). השיטה הופעלה בקנה מידה גדול ובקביעות במחנה ההשמדה חלמנו (קולמהוף) בחבל הורדטה.

על <u>מחנה חלמנו</u> העידו לפנינו שלשה עדים, תושבי מדינת ישראל, מבין ארבעת היהודים היחידים שניצלו ממחנה זה (ת/1297, הערה בע' 4 של התרגום העברי).

העד מיכאל פאדחלבניק נלקח לחלמנו בסוף שנת 1941, מעיירת קולו הקרובה. הוא מספר שיחד עם יהודים אחרים הוכנס לבנין, ארמון של אחוזה לשעבר, ושם נכלא במרתף. בהמשך דבריו הוא מעיד (ישיבה 65, ע' 32):

"הגיעה משאית ועליה אנשים... שמענו כי
אחד יצא החוצה ואמר: 'עכשיו אתם הולכים
לבית המרחץ, מקבלים אתם בגדים אחרים, ואחר
כך תצאו לעבודה' ... כלם עברו בעד הדלת,
בעד איזה פרוזדור, לא ידענו בדיוק מה נעשה,
כי הרי ישבנו במרתף, אבל שמענו מה שנעשה
בחוץ ... מהצד השני חכתה להם משאית ...
האנשים ראו את המשאית ולא רצו לעלות,
אלא שעמדו אנשי ס"ס עם אלות בידיהם,

היכו בהם,

היכו בהם, שיסו בהם והכריחו אותם לעלות
על המשאית ... המכוניות האלה היו מכוניות
אשר היו סוגרים בהן את האנשים ומשחררים
גז ... שמענו את הצעקות מתוך המכוניות,
וכשהפעילו המנוע שוחרר הגז. אט אט
נדמו הצעקות עד אשר לא נשמעו עוד בחוץ...

לקחו מאתנו כחמשה אנשים מהמרתף ועלינו
היה לאסוף את הדברים שנותרו, את הנעלים,
ולהוביל אותם לחדר ... אשר היה כבר מלא בחפצים
כאלה ובנעלים".

אחר-כך נלקח העד ליער, שלשם היו מגיעות המכוניות מאותו בנין, והועבד עם יהודים אחרים בחפירת בורות. כשמכונית היתה מגיעה, היו מוציאים ממנה את גופות האנשים שנחנקו בשעת הנסיעה וקוברים אותם בתוך הבורות. והעד ממשיך ומעיד דברים נוראים אלה:

"כבר עבדתי שם ימים אחדים עד ...
שהגיעו כל אנשי העיר אשר הכרתי אותם ...
היתה שם אשתי ושני הילדים ... אני שכבתי
ליד אשתי ושני הילדים ורציתי שירדו בי.
ניגש אלי איש הס"ס ואמר לי: 'יש לך עוד
כוח, אתה יכול להוסיף לעבוד'. הוא נתן
לי שתי מכות ודחף אותי להמשיך בעבודה".

שני העדים האחרים, מרדכי ז'ורבסקי ושמעון סרברניק היו בחלמנו בתקופה יותר מאוחרת, בסוף 1943 וב-1944. באותו זמן עדיין הומתו הקרבנות במכוניות גז, אך גויותיהם נשרפו במשרפות (קרמטוריה), אחרי שנעקרו מפיותיהם שיני הזהב (עדות סרברניק, ישיבה 66, ע' 21), ואת העצמות שלא נשרפו היו טוחנים במכונת טחינה (עדות ז'ורבסקי בישיבה 65, ע' 41).

להשמדה בחלמנו הובלו יהודי הסביבה, מן הערים והעיירות של חבל הוורטה, ובמיוחד מן הגטו הגדול בלודז', שגם הוא נכלל בחבל הוורטה. אלה היו לא רק יהודי לודז' עצמה, אלא גם יהודים מארצות אחרות, שקודם רוכזו בלודז'. תארנו לעיל את משלוחי היהודים מן הרייך ללודז', שאורגנו על ידי הנאשם ומחלקתו. העד סרברניק מזכיר יהודים מצ'כיה ומגרמניה (ישיבה 66, ע' 23-25), ולפי הדו"ח הרשמי הפולני הנ"ל הושמדו בחלמנו גם יהודים מגרמניה, מאוסטריה, מצרפת, מבלגיה, מלוקסמבורג ומהולנד (ת/1297, ע' 3 של התרגום העברי). באותו דו"ח הוערך כלל מספר היהודים המומתים בחלמנו ביותר מ-300,000, מילד ועד זקן (שם, בע' 3; 11).

הנאשם היה בחלמנו וראה את הכנסת הקרבנות אל תוך מכונית הגז, את הוצאת הגויות מן המכונית, ואת עקירת השינים של הגויות (ת/37, ע' 176).

123. בדומה לחלמנו בחבל הוורטה, הוקמו בשטח הממשל הכללי שלושה מחנות שגם תכליתם היחידה היתה השמדת היהודים, והם טרבלינקה ליד קו מסילת הברזל בין ורשה וביאליסטוק, סוביבור מזרחה מלובלין ובלזץ בגליציה המזרחית. בכל אחד ממחנות אלה מצאו מאות אלפי יהודים מיתת חנק בגזים. שמענו עדים מניצולי כל אחד מן המחנות הללו, חוץ מבלזץ, והוגשו לנו הדו"חות הרשמיים של ועדות החקירה הפולניות, אשר חקרו את העובדות והגיעו לממצאים מוסמכים. מן העדויות על טרבלינקה נזכיר פרטים אלה על תהליך ההשמדה: רכבת המשא, שהובילה את היהודים המיועדים להשמדה, כשהם צפופים עד למחנק, נכנסה אל תוך שער המחנה, כדי להוליך את היהודים שולל עד הרגע האחרון, ניתנה למקום אליו הגיעו הרכבות, צורה של תחנת רכבת מדומה, עם לוח זמנים וחצים המראים את כוון מהלך הרכבות לערים שונות. נפתחו דלתות הקרונות, והקרבנות הוצאו מן הקרונות תוך מכות ברובים ובשוטים, והורצו אל חצר שבמחנה.

מי שלא היה מסוגל למהר כרצון השומרים נורה במקום. בחצר הודיעו לאנשים שהם הולכים להתרחץ ויעברו חיטוי, ואת כל המסמכים, דברי הערך והכסף עליהם להכניס ל"קופת המחנה" בצריף שבחצר. נאמר להם שאחרי שובם מן המרחץ יחזירו להם את חפציהם, והם ייצאו לעבודה. על כלם היה לפשוט את בגדיהם. הגברים התפשטו בחצר, הנשים הוכנסו לשם כך לצריף אחר, שם גם גזזו את שער ראשן. וכך, ערומים, הובלו הקרבנות בשביל צר שנקרא בפי הגרמנים "הימלשטרסה" (דרך השמים), אל בנין מחולק לתאים, כל תא בגודל 7x7 מטר, וגובהו 1.90 מטר.

מעיד אליהו רוזנברג (ישיבה 66, ע' 81):

"בהימלשטרסה עמדו אנשי ס"ס עם כלבים, שוטים וכדורנים בידם. האנשים הלכו בשקט... הם לא ידעו לאן הם הולכים. כשנכנסו לתאי הגזים עמדו ליד הפתח שני אוקראינים - אחד היה איבן והשני ניקולאי. הם נתנו את הגז. הגז בא ממוטור. שם שמו ... מין נפט, מזוט. האנשים שנכנסו האחרונים לתאי הגזים קיבלו דקירות בגופם בכידונים, היות והאנשים האחרונים כבר ראו מה שנעשה בפנים ולא רצו להכנס. 400 איש נכנסו לתא הגז הקטן ... הספיקו בקושי לסגור את הדלת הקיצונית של התא. כשנסגרה אותם אנחנו היינו מהצד השני. אז שמענו רק צעקות 'שמע ישראל', 'אבא', 'אמא'. כעבור 35 דקות הם היו מתים. שני גרמנים עמדו והקשיבו אל הנעשה בפנים. אחר-כך אמרו: 'הכל ישנים' ('אלס שלפט')".

הגויות הוצאו מן התא ונקברו בבורות. החל מ-1943, אחרי ביקור של הימלר במחנה, התחילו לשרוף את הגויות במשרפות פתוחות. ולפתוח את הקברים ולשרוף את הגויות שבהם. כל זה נעשה על ידי יחידות עבודה של יהודים. על הכנסת הגז לתאים מוסיף העד ורניק, שעבד בהקמת המחנה (ישיבה 66, ע' 51-55) כי הגז הופק ממנוע של טנק סוביטי אשר עמד ליד בנין התאים, ומשם הועבר בצנורות אל התא בו היו הקרבנות, תוך ויסות בשסתומים.

על אחד העדים הוטל לעקור את שיני הזהב של המומתים אחרי הוצאתם מן התאים ולפני השלכתם לבורות (ישיבה 66, ע' 93-95). במחנה היה מקום מיוחד שהגרמנים כינוהו בשם "לצרט" (בית חולים). היה זה בור, שלידו הומתו בירייה אלה שלא היו מסוגלים ללכת עד תאי הגזים.

אחד העדים העיד על שני קרונות מלאי ילדים, כנראה מבית יתומים:

"הילדים היו למעשה חנוקים כמעט, היינו צריכים להוריד מהם את הבגדים והובילו אותם, זאת אומרת אנחנו הובלנו אותם לתוך הלצרט. שם אנשי הס"ס ... ירו בהם". (ישיבה 66, ע' 62).

מחנה ההשמדה טרבלינקה התחיל לפעול ביולי 1942. באוגוסט 1943 פרץ במחנה מרד של עובדי-הכפיה היהודים, ולאחר מכן חוסל המחנה בהדרגה. הועדה הפולנית מעריכה את מספר המומתים שם במשך תקופה זו בלמעלה מ-700,000, מורשה וערים אחרות של מרכז פולניה, מביאליסטוק, גרודנו וולוקוביסק, מגרמניה, אוסטריה, צ'כיה, בלגיה ויון (ת/1304, ע' 10 של התרגום העברי; וכן ת/1305 - פרוטוקול עדות של עובד רכבת פולני בשם זבצקי).

הנאשם בקר בטרבלינקה. בהודעתו ת/37, ע' 229 הוא מספר על תחנת הרכבת המדומה שבמקום, ועל יהודים ערומים שהובלו לתאי הגזים דרך שבילים מוקפי גדר תיל. למראה זה הוא קורא שם "הדבר הנורא ביותר שראיתי אי-פעם בחיי".

עתה נביא

124. עתה נביא תאור מעשׂ של גרמני, על תהליך ההשמדה במחנה <u>בלזץ</u>, שהיה דומה מאד לזה שבטרבלינקה. הכותב הוא קצין ס"ס בשם גרשטין, שמצפונו נקפו ועוד בשנת 1942 ניסה לגלות בפני העולם את האמת על הנעשה במחנות ההשמדה. מיד אחרי המלחמה כתב את התאור, שממנו נצטט, ומסרו לקצינים של בנות-הברית. עוד נחזור להודעותיו של גרשטין להלן בהקשר אחר. במקום זה נאמר רק שדברי גרשטין מתאשרים עד לפרטיהם על ידי העדויות ששמענו, באופן שראיות אלו מסייעות זו לזו. אנו מקבלים את דברי גרשטין כתאור אמת של מה שראו עיניו. וכך הוא כותב (ת/1309):

"למחרת היום יצאנו לבלזץ. תחנת רכבת קטנה, מיוחדת, בעלת שני רציפים לרגלי גבעה של אבן חול צהובה, מיד צפונה לכביש ולקו מסילת הברזל לובלין-למברג. דרומה, ליד הכביש, עומדים מספר בניני שרד הנושאים את הכתובת: 'השלוחה המקומית של הס"ס החמוש, בלזץ' ... באותו יום לא נראו המתים, אולם באויר של כל הסביבה, אפילו בכביש, היה ריח מבחיל. על יד תחנת הרכבת הקטנה היה צריף גדול 'מלתחה', עם אשנב ועליו כתוב 'חפצי ערך', וכן חדר ובו 100 כסאות ספרים. אחר כך מעבר של 150 מטר תחת כיפת השמים, מוקף חוט תיל משני צדדיו, ובו סימני דרך 'למרחצאות ולמתקני האינהלציה'. לפנינו בית, בית המרחצות, מימין ומשמאל עציצי בטון גדולים, ובהם פרחי גרנירם או פרחים אחרים. אחרי שעלינו בסלם קטן, שלשה חדרים מימין ושלשה משמאל, כמו מוסכים, 5X4 מטרים, 1.90 מטר גובה. מאחור ערמות עצים, שאינן נראות לעין. על הגג מגן דוד מנחושת. על חזית הבנין היתה כתובת 'מוסד הקנהולט'. זהו כל אשר ראיתי באותו יום אחר הצהרים.

למחרת בבקר, דקות מספר לפני השעה שבע, מודיעים לי: בעוד עשר דקות מגיעה הרכבת הראשונה. ובאמת כעבור דקות מספר הגיעה הרכבת הראשונה מלמברג. 45 קרונות ובהם 6,700 איש, שמהם 1,450 כבר היו מתים בהגיעם. מאחורי האשנבים הקטנים המרושתים בתיל נראו ילדים צהובים, נפחדים, גברים ונשים. הרכבת מגיעה לרציף: 200 אוקראינים, עובדי כפיה לשרות זה, פותחים את הדלתות בדחיפה ובצליפות שוטים מגרשים את האנשים מתוך הקרונות. אז ניתנות הוראות דרך רמקול גדול. האנשים צריכים לפשוט את כל בגדיהם תחת כפת השמים, אחדים גם בתוך צריף, ולהסיר גם פרוטזות ומשקפים. את הנעלים צריך לקשור בחתיכת חוט משיחה קטן, המוגש על ידי ילד יהודי קטן בן ארבע. את כל חפצי הערך והכסף יש למסור באשנב ל'חפצי ערך', ללא אשור או קבלה. אח"כ צריכות הנשים והנערות ללכת לספר, שם גוזזים את שערן בשתים-שלש תנועות. והשער נעלם בשקים גדולים לתפוחי-אדמה, 'כדי לעשות מזה משהו מיוחד בשביל הצוללות, לאיטום וכו'. מסביר

האונטרשרפירר

האונטרשרפירר שבתפקיד. ומתחילה הצעדה:
תיל מימין ומשמאל, בסוף שני תריסרי אוקראינים
עם רובים. בראשם נערה יפה במיוחד - כך הם
מתקרבים. אני עומד לפני תאי המות עם
האופטמן המשטרה וירט. גברים, נשים, נערות
ילדים, תינוקות, קטועי רגל, כלם ערומים,
ערומים לגמרי. עוברים על ידנו. בפנה עומד
איש ס"ס המסביר למסכנים אלה בקול של מטיף:
'לא יקרה לכם כלום. רק צריך לנשום עמוק.
אינהלציה זו נחוצה בגלל המחלות המדבקות,
זה חיטוי טוב'. לשאלה על גורלם הוא מסביר להם:
כמובן, הגברים יצטרכו לעבוד, לבנות כבישים
ובתים. אבל הנשים אינן צריכות לעבוד. לכל
היותר הן יכולות לעזור במשק הבית או במטבח,
אם הן רוצות. אצל אחדים מן המסכנים האלה
ניצת עוד פעם הבהוב של תקוה, המספיק כדי
להצעידם ללא התנגדות אל תוך תאי המות. אך
מרביתם יודעים, הריח מבשר להם את גורלם.
אחר כך הם עולים במדרגות הקטנות ורואים את
האמת. אמהות מניקות,כשהינוק בזרועותיהם, ערומות,
הרבה ילדים בני כל הגילים, ערומים; הם
מהססים, אך נכנסים לתאי המות, רובם ללא מלים.
נדחפים על ידי הבאים אחריהם, כשצליפות השוטים
של אנשי הס"ס מאיצות בהם. יהודיה כבת ארבעים,
עיניה כלפידים, זועקת שדם ילדיה על ראש רוצחיהם.
האופטמן המשטרה וירט אישית מצליף בשוט
חמש פעמים בפניה. והיא נעלמת בתא הגזים.
רבים מתפללים, אחרים אומרים: "מי יטהר
אותנו אחרי המות?" (פולחן יהודי?).
אנשי הס"ס דוחסים את האנשים אל תוך התאים.
'למלא היטב' הורה האופטמן וירט. האנשים
הערומים עומדים איש על רגלי רעהו, 700
עד 800 ב-25 מטרים מרובעים ו-45
מטרים מעוקבים. הדלתות נסגרות. האחרים מן המשלוח,
ערומים, מחכים. אומרים לי: גם בחורף ערומים.
אבל הם עלולים למות! וניתנת התשובה: הרי בשביל
זה הם כאן. ברגע זה אני מבין את השם
'מוסד הקנהולט'. הקנהולט מפעיל את הדיזל,
שגזי הפליטה שלו נועדו להמית את המסכנים!
ס"ס אונטרשרפירר הקנהולט מתאמץ מאד להתניע
את הדיזל. אבל הוא אינו נדלק. האופטמן וירט
ניגש. רואים שהוא מפחד, מפני שאני עד לאסון
זה. כן, אני רואה הכל, ואני מחכה. שעון
הסטופר שלי רושם את הכל. 50 דקה, 70 דקה,
הדיזל אינו נדלק. האנשים בתוך תאי הגזים
מחכים לשוא. שומעים אותם בוכים. 'כמו בבית
הכנסת', אומר ס"ס שטורמבנפירר פרופ. ד"ר
פפנשטיל, פרופסור להיגינה באוניברסיטת
מרבורג ע"נ לאן, בהאזינו ליד דלת העץ.
האופטמן וירט כועס, מצליף 11 או 12 פעם
בפני האוקראיני העוזר להקנהולט. אחרי
שתי שעות ו-49 דקה - שעון הסטופר רשם
את הכל - נדלק הדיזל. עד לאותו רגע חיים
האנשים בארבעת תאי הגזים שכבר נתמלאו, חיים ארבע
פעמים 750 אנשים בארבע פעמים 45 מטרים מעוקבים.
עוברות עוד 25 דקות. רבים מתו, זה נכון.
רואים זאת דרך האשנב הקטן שבו אפשר לראות
את פנים החדר לאור נורת החשמל. אחרי 28
דקות רק מעטים עוד בחיים. אחרי 32 דקות
סוף-סוף הכל מתו. מן הצד השני פותחים
פועלים יהודיים את דלתות העץ... כמו עמודי
בזלת עוד עומדים המתים זקופים, כי אין
שום מקום לנפילה או לכריעת אדם תחתיו.
אפילו במותן עוד ניכרות המשפחות, הלוחצות
זו לזו את הידים. רק בקושי אפשר להפריד
ביניהן כדי לפנות את התאים למטען הבא..."

מדו"ח הוועדה הפולנית שחקרה בענין מחנה בלזץ (ת/1316) מתברר שמחנה זה היה למקום השמדה בעיקר ליהודי דרום-מזרח פולניה, אך גם יהודים מצ'כוסלובקיה, מאוסטריה, מרומניה, מהונגריה ומגרמניה הובאו לשם להשמדה (ע'13 של התרגום העברי). את מספר הנפשות שהומתו בבלזץ מעריכה הועדה ב-600,000 לפחות (שם, בע' 15).

125. העדויות על מחנה סוביבור גילו תמונה דומה לזו שבמחנות טרבלינקה ובלזץ. כאן הושמדו יהודים ממזרח פולניה ומשטחי הכיבוש הגרמני ברוסיה הסובייטית, וגם מצ'כיה, מסלובקיה, מאוסטריה ומגרמניה (עדות דב פריברג בישיבה 64, ע' 43-45, ודו"ח הועדה הפולנית ת/1293, בע' 7/8 של התרגום העברי). מחנה זה חוסל אחרי מרד של האסירים היהודיים שפרץ בו באוקטובר 1943. את מספר קרבנותיו מעריכה הועדה הפולנית ב-250,000 לפחות (ע'7, שם).

126. מחנה מידנק היה מחנה רכוז גדול בלובלין, וגם מקום השמדה ליהודים שהומתו שם ביריות ובגזים. העד יוסף רזניק העיד (ישיבה 64, ע' 6) על טבח המוני בנובמבר 1943, כאשר נורו יהודים ב"שדה החמשי" במידנק. בדו"ח הועדה הפולנית (ת/1289, ע' 5 של התרגום העברי) ניתן מספר המומתים ביום אחד, 3.11.43: 18,000 יהודים. גם תאי גזים הוקמו במידנק (שם, בע' 5,3). למחנה זה הובאו יהודים מפולניה, וכן מסלובקיה, מצ'כיה, ומאירופה המערבית והדרומית (שם, בע' 16). את כלל מספר הקרבנות היהודיים של מידנק מעריכה הועדה ב-200,000 (ע'18) למחנה מידנק היו סניפים, ביניהם מחנה טרבניקי, שהוזכר כבר במקום יעד למשלוחי יהודים מגרמניה.

127. מחנה אושביץ-בירקנאו היה הגדול במחנות ההשמדה. בדומה למידנק, צורפו גם שם יחד מחנה רכוז, בו הועבדו האסירים בעבודת פרך עד לצאת הנשמה, ומתקנים להשמדה פיזית מידית. נדון קודם באספקט השני של אושביץ-בירקנאו. על תהליך ההשמדה שם נביא מדבריו של מפקד המחנה רודולף הוס (Hoess) שנרשמו על ידו בשבתו בכלא נירנברג, ונמסרו לנו על ידי העד פרופ. גילברט, שקיבל אותם מידיו של הוס. פרופ. גילברט שרת בשעתו כפסיכולוג בצבא האמריקני, ובתפקידו זה היה עליו להשגיח על האסירים בכלא נירנברג. אחרי שהוס העיד בנירנברג שהנאשם אמר לו, כי באושביץ הושמדו יותר משני מליון יהודים (ראה ת/1357, ע' 2), טען גרינג בשיחה עם פרופ. גילברט, שזה לא יתכן מבחינה טכנית (ישיבה 55, ע' 26). אז הציע לו פרופ. גילברט לשאול את הוס עצמו בענין זה, וכך עשה. הוס רשם בתשובה לשאלה דברים, שהם ללא ספק תאור אותנטי (ת/1170), והעולים בקנה אחד עם מה ששמענו מפי העדים שהעידו לפנינו על אושביץ. הוא מסביר שרכבות המשא בהן הובלו היהודים המיועדים להשמדה הגיעו לרציף מיוחד במחנה, בקרבת מתקני ההשמדה. על הרכבות ניתנה הודעה מראש ממחלקת הנאשם ששלחה אותן, והן סומנו במספרים מסויימים ובאותיות, כדי למנוע ערבוב עם משלוחים של עצירים אחרים. בממוצע היו בכל רכבת כ-2,000 יהודים. אחרי הוצאת היהודים מן הרכבות וספירתם - רשימות שמיות לא היו קיימות - עברו כלם ליד שני רופאי ס"ס, אשר הפרידו מן הכשירים לעבודה ובין הבלתי-כשירים. בממוצע נמצאו רק 25% כשירים. המטען של היהודים נשאר כלו ברציף, והובא אחר-כך למחסנים לשם מיון. מבין הבלתי-כשירים לעבודה הופרדו הגברים מן הנשים והילדים, והובלו למתקן ההשמדה הפנוי הקרוב. שם היה על כלם להתפשט בחדרים שעשו רושם של מתקן לחיטוי. למהססים נאמר שימהרו, כדי שהבאים אחריהם לא יצטרכו לחכות זמן רב, ושישימו לב, באיזה מקום הם מניחים את בגדיהם, כדי שיוכלו למצאם מחדש אחרי הרחצה. משם הם הועברו לתא הגז, שהוסווה כחדר רחצה,

על ידי

על ידי התקנת גופי מקלחת, צנורות ומרזבי מים. אחרי שנכנסו כלם לתא, ננעלה הדלת, ומלמעלה, דרך פתח מיוחד, הושלך הגז - ציקלון ב', שהתאדה מיד ופעל את פעולתו. המות בא אחרי 3-15 דקות. 30 דקה לאחר מכן נפתח התא, והגויות הועברו למתקני השרפה, אחרי שנגזז שער ראשן של הנשים ונעקרו שיני הזהב. היו שם חמשה מתקני שרפה (קרמטוריה), בהם אפשר היה לשרוף עד 10,000 גויות ליום. האפר פורר לאבק והושלך לנהר ויסלה, ונסחף עם זרם המים. הוס עושה חשבון, שאם בממוצע נשרפו 3,000 גויות ליום במשך 27 חדש, מסתכם מספר המומתים בקרוב ל-$2\frac{1}{2}$ מליון. לדעתו הושמדו למעשה $1\frac{1}{2}$ מליון נפש לכל היותר, אבל הוא מוסיף שאין לו סמוכין להוכחת המספר הזה, ולא נכריע בשאלה מהו המספר הנכון.

כאמור, אושר תאור מחריד זה, שנמסר על ידי רב-הטבחים עצמו בלשון של דו"ח משרדי יבש, במלואו על ידי דברי העדים שהעידו לפנינו (ראה עדות יהודה בקון, בישיבה 68, ע' 41; עדות נחום הוך, ישיבה 71 ע' 21).

היהודים שנספו באושביץ-בירקנאו הובלו אליה מכל ארצות אירופה, ובעיקר ממרכזה, ממערבה ומדרומה. וביניהם יהודי הרייך הגרמני, כולל השטחים שסופחו אליו במזרח. הפרוטקטורט צ'כיה-בוהמיה, צרפת, בלגיה, הולנד, איטליה, יון, רומניה, קרואטיה, הונגריה, סלובקיה וגם משטח הממשל הכללי (ראה רשימתו הנ"ל של הוס, ת/1170, ועדות רייבסקי במשפט של הוס, ת/1356).

128. לא כל היהודים שנשלחו לאושביץ נהרגו מיד. כפי שראינו, נעשתה בהם בדרך כלל "סלקציה" בהגיעם למחנה, ומי שנראה מסוגל לעבודה, הועבד בפרך עד לאפיסת הכוחות. ואם לא מת מן העבודה הקשה או ממעשה התעללות של הנוגשים, נרצח גם הוא לבסוף בגז או על ידי הזרקת חומר קטלני לעורקיו (ת/90, ע' 11). העד זאב ספיר תאר סלקציה באושביץ (ישיבה 53, ע' 57):

"הגעתי לשם עם הורי.
ש. היו לך גם אחים ואחיות?
ת. היו לי ארבעה אחים שאתם הגעתי ועוד אחות אחת.
ש. מה היו הגילים של אחיך?
ת. בן, אח שנולד ב-1929, היה אז בן 15; עוד אח אחד שנולד ב-1933, היה אז בן 11; אחות שנולדה ב-1936, היתה אז בת 8; עוד אח שנולד ב-1938, היה אז בן 6; ועוד תנוק פעוט שנולד ב-1941. היה אז בן 3.

ש. מה קרה להוריך ולכל האחים והאחות שהזכרת?

ת. לאחר הסלקציה שנערכה... הסלקציה היתה פשוטה מאד. עמד שם רופא, רק בתנועת-יד קטנה, או ימינה או שמאלה. הורי הלכו ימינה. לא הספקתי להפרד מהם. אני הייתי בין אלה שמשום מה נגזר עלי לחיות, הלכתי שמאלה.

ש. והאחים והאחות?
ת. כלם הלכו עם הורי.
ש. ראית אותם עוד אחרי זה?
ת. לא, לא ראיתי אותם אחר כך אף פעם".

<u>תנאי החיים במחנות</u>

129. שמענו עדויות על משטר האימים ששרר באושביץ, בצלן של תמרות העשן המתאבכות מן המשרפות, ובמחנות הרבים שהיו מסונפים לאושביץ. ועדויות, הדומות בתוכנן, על התנאים במחנה מידנק במזרח ובמחנות העבודה ומחנות הריכוז הרבים שהיו פזורים על פני מזרח אירופה. השיטה היתה אחת, תוך שינויים ממקום למקום, לפי כח

המצאתם הסדיסטית של המפקדים והשומרים, שלהם הופקרו חיי היהודים. גם על נושא זה נביא מתוך דברי העדים שחזו את המשטר הזה על בשרם, וגם כאן די יהיה במעט שליקטנו באקראי פה ושם מתוך חומר ההוכחות הרב, שהובא לפנינו, כדי להראות שמשטר זה כל כלו מיועד היה להשמיד את היהודי על ידי עצם העבדתו בתנאים בלתי-אנושיים, אחרי שתיסחט ממנו אחרית כוחו. הוא הדין לגבי המעטים שהושארו בחיים במחנות ההשמדה, כדי שיעסקו שם לזמן מה בעבודות המחנה, עד שילכו גם הם בדרך אחיהם המושמדים.

מספר ישראל גוטמן על מחנה מידנק (ישיבה 63, ע' 101):

"עמדו צריפים ארוכים מאד, אורוות סוסים, וזה היה השכון שלנו... היה כתוב שהם מיועדים ל-52 סוסים - היינו כ-800 איש בצריף הזה... הדרגשים ששכבנו עליהם היו בני שלש קומות. אני יכול לשער שרוחב של דרגש כזה היה כ-80 ס"מ, אולי 60... הם השכיבו שניים בתוך דרגש אחד כזה... סדר היום שלנו היה כזה: הם היו מקימים אותנו ב-4.30 לאפל (מיסדר) בוקר. אחר-כך... היינו מובילים אבנים ממקום למקום... את האבנים היינו צריכים להכניס לקפולי הבגדים והם היו בודקים אם לקחנו מספיק אבנים. את העבודה הזאת צריך היה לעשות בריצה... הם נתנו לנו על הרגלים קבקבי עץ, חתיכות עץ פשוטות שעליהן היתה רצועת בד של 1.5 ס"מ, של ס"מ אולי, וזה היה אוצר יקר... באחד הלילות הראשונים גנבו ממני קבקב אחד כזה והייתי צריך באפלת הלילה, בשעה 4.30 לפנות בוקר - והיה אז קור גדול - לעמוד יחף, על רגל אחת יחף. אחרי כמה ימים קבלתי חום גבוה."

על תנאי המגורים במחנה אושביץ מספר ד"ר אהרון ביילין:

"הצפיפות היתה איומה, על מדף שהיה מחושב פחות או יותר ל-6 איש אנחנו שכבנו 16. שכבנו רק על הצד כי אם אחד רצה להסתובב, אז מוכרחים היו כלם להסתובב. כדי לעשות את הצרכים, אם מישהו בלילה ירד לא יכול היה לחזור, ומוכרח היה לשכב על הבטון של הבלוק, כי היה צפוף מדי, וזה היה מרגיז את היתר כי היה מפריע להם בשנתם. אני זוכר את המקרה שאחד, היות וזה היה חורף ובבלוק לא היה חם, הוא ירד וקפא. לצפיפות הזאת היה גם יתרון, אנחנו חיממנו אחד את השני. הוא שכב לילה שלם על הבטון, היה לו שלשול. 70% מהבלוק הזה מתו בזמן ארבעת השבועות האלה". (ישיבה 69, ע' 6).

גם על הנשים לא חסו הנוגשים. מעיד השופט בייסקי על מחנה פלשוב, באחד מפרברי קרקוב (ישיבה 21, ע' 101):

"אינני יודע מהו מחנה עבודה, מחנה עבודה זה מושג אחר. לנו זה היה מחנה השמדה. היתה עבודה... בתוך המחנה, שבוצעה אך ורק על ידי נשים, וזו היתה עבודה של הובלת אבנים מהמחצבה שהיתה למטה לאותו שטח שנבנה למעלה לסלילת כביש. והיו מעמיסים 8-10 קרוניות על פסי הרכבת הצרים. בקצה הרכבת היו חבלים ארוכים ולאורך החבלים בשני הקצוות היו רתומות נשים יהודיות וגם פולניות. וכך היו הולכות במעלה די תלול מהמחצבה

למטה מרחק של 2.5 קילומטר במעלה ההר
בכל תנאי מזג אויר 12 שעות, והדבר האיום
ביותר הוא שהנשים היו לבושות כמו כולנו,
נעלי עץ שבשלג ובבוץ היו מתחלקות. וכך
אפשר היה לראות את התמונה שאני אינני יכול
לתארה - ואינני יודע אם אחרים יכולים לתארה -
שהיו הולכות נשים לילה שלם כושלות וסוחבות".

ואלה דברי יצחק צוקרמן על העבדת יהודי ורשה במחנה קמפינוס
(ישיבה 25, ע' 51):

"לפנות בוקר הובלנו,עדה של כמה מאות
יהודים, עדה חלושה... אנשים שמזמן לא אכלו
לשובע ... כשהגענו לשם... הצטרכנו לעבוד
בויסות נהרות... וייבוש בצות... כך היינו
עובדים עד הצואר כמעט בתוך המים, עשר שעות,
שתים עשרה שעות. לאחר מכן היינו מוחזרים, באותם
הבגדים היינו ישנים. היה אז קר. קר מאד.
למחרת בבוקר שוב, כשהאוכל דל, משקה שקראו
לו קפה, 15 או 12 דקה לחם, ואין לי מה
להוסיף שאחרי שנתיים של חיים בגטו ורשה
היהודים האלה שהגיעו לעבודה איכלסו במשך
השבועות הראשונים את בית הקברות של קמפינוס.
והם מתו".

ועוד סיפרו העדים על ענשי גוף אכזריים, על ה"שטהבונקר" - תא צר בגודל שלא איפשר לאדם להסתובב או אפילו להניע ידיו, שם עמדו אנשים 10-12 שעות ויותר, ואחרי צאתם משם מעונים ומטומטמים היה עליהם לחזור מיד לעבודת הפרך; על תלית אדם בפני חבריו הנאספים במיפקד, בגלל כמה תפוחי אדמה שלקח כדי לשבור את רעבונו, ועל התעללויות בלתי פוסקות, כגון התחרות קליעה בין אנשי הס"ס, כשאנשים חיים משמשים להם מטרה.

מעיד דה פריברג (ישיבה 64, ע' 52):

"אני יכול לספר על יום אחד מתוך ימים
רבים שהיו. עבדנו אז במחנה המיון (של
סוביבור). התחילו למיין את הערמות שנערמו
במשך הזמן. גמרנו להוציא חפצים מתוך סככה
אחת. פאול היה אז המפקח שלנו. קרה שבין
קורת הגג ובין הגג נשארה מטריה סגורה.
הוא שלח בחור אחד למעלה, להוריד את המטריה.
זה היה בגובה של 7-8 מטר. הבחור טפס דרך
הקורה, הלך על הידים, לא היה מספיק זריז,
נפל למטה, שבר את אבריו. בגלל זה שנפל קבל
25 מלקות ונשיכת כלב. זה מצא מאד חן בעיני
פאול. הלך וקרא לגרמנים אחרים. קרא את
אוברשרפירר מיכל ושטייפל ואחרים. צעק להם:
מצאתי בין היהודים צנחנים. אתה רוצה לראות?
הם התחילו לצחוק ולצעוק. הלכו לשלוח אחד
אחרי השני אנשים שילכו על הקורה - עברתי
פעמיים את הקורה הזאת. הייתי די זריז -
ומי שנפל, היו שם אנשים מבוגרים יותר, או
שמרוב פחד נפלו, נפלו למטה. כאשר נפלו למטה
קבלו מכות רצח, והכלב נשך כל הזמן....
אחרי כן המציא משהו אחר ....
בזמן שהחפצים היו נערמים, היו שם המון עכברים.
נתן פקודה: חמשה אנשים ייצאו החוצה, האחרים
יתפסו עכברים, כל אחד יתפוס שני עכברים.
מי שלא יתפוס, יומת... לחמשה האנשים קשרנו
את המכנסים ומלאנו בפנים עכברים. האנשים

נצטוו לעמוד

נצטו לעמוד דום. הם לא יכלו להחזיק מעמד.
הסתובבו פה ושם וקבלו מכות רצח. הצחוק של
הגרמנים היה גדול".

די בדוגמאות אלה - ואפשר, כמובן, להוסיף כהנה וכהנה מתוך פרשיות הסבל ששמענו - כדי להראות שמשטר האימים במחנות היה חייב לשבור רוחו של אדם ואת כוח התנגדותו הנפשית והגופנית.

130. שמענו עדויות רבות על תנאי החיים בגטאות במזרח. מלודז' ועד וילנה, קובנו, ביאליסטוק, ריגה בצפון, וקרקוב, פשמיזל, קולומיאה ולבוב בדרום, והגדול מכלם - גטו ורשה, שאל תוכו נדחסו כחצי מליון יהודים.

העדה צביה לובטקין תארה את חיי היהודים בגטו זה בדברים שכחם יפה גם לגבי הגיטאות האחרים. היא סיפרה על הגזירות הכלכליות שגזרו הגרמנים עוד בתקופה הראשונה, עם כניסתם לעיר, ואחריהן הגזירות בשטח החיים התרבותיים והחברתיים: איסור על פתיחת בתי ספר וספריות, על תפילות בבתי כנסת, על קיום גופים צבוריים; והיא ממשיכה (בישיבה 25, ע' 7-10):

"אמרתי כבר קודם שבעצם הפכנו הפקר.
ואילו היו רק החוקים הללו והגזירות הללו,
שראינו כי הם באים לדכאנו, להשפילנו,
להביאנו לחרפת רעב; חשבנו אולי בכל זאת,
למרות זאת יהיו היהודים מסוגלים איך שהוא
לעקוף את הגזירות ולהמשיך בחייהם. אבל
לא כך היו החיים. כיון שהועמדנו מחוץ לכל
חוק... זוכרת אני יום בצאתי בבוקר לסדר ענינים,
והרחובות מלאים יהודים הנחפזים לעבודתם,
לחיפוש מקור פרנסה, ופתאום עוברת ביעף שיירה
של גרמנים, ומבלי שום סיבה הם יורים לכל עבר,
ומבלי שום אבחנה נשארו מוטלים באותו יום
באותה שעה, שאני ראיתי זאת, עשרות אנשים
נשים וילדים וגברים, מבלי לדעת על מה ולמה.

כאשר נמשך הדבר יום-יום, ידענו שזוהי
שיטה של הפחדה, של טרור, שנפחד; ואמנם
פחדו יהודים, כי שלמו בחייהם.

הצורה השניה, שגם כן היתה מחוץ לכל חוק,
היו החטיפות לעבודה. אדם יצא בבוקר מביתו,
אף פעם לא ידע מתי יחזור ואם יחזור. יכלו
פורמציות של גרמנים שונים להכנס ביום, בבוקר;
לפנות ערב, לסגור רחוב, ובצעקות שקשה היום
לתאר שאכן קולות אדם היו אלה, וקודם כל
בירירות לאסוף אנשים ומבלי להבחין גיל ומין,
לתפוס אנשים ולהוביל אותם לעבודה. חלק
מהאנשים האלה לא חזרו יותר, חלק בחוזרם סיפרו
שכלל לא ביצעו כל עבודה... שוב היה ברור
שזוהי שיטה להתעלל, להפחיד, לעשות חיינו
הפקר".

עוד העידה העדה על תנאים סניטריים איומים. בגלל הצפיפות הגדולה, על מגיפת הטיפוס שפרצה, ועל הרעב שהפיל מאות חללים ליום.

כאלה היו חיי היהודים בגיטו ורשה, עד ל"אקציות" הגדולות שהתחילו ביולי 1942, בהן רוכזו היהודים בהמוניהם והובלו להשמדה בטרבלינקה.

ד"ר מאיר מרק דבורז'צקי וד"ר אהרן פרץ דיברו בעדותם על הווי היהודים בגיטו מנקודת מבט רפואית. למנות האוכל שניתנו ליהודים היה ערך של 170-200 קלוריות ליום, בעוד שלאדם שאינו עובד נחוצות 2,300 קלוריות, ולאדם עובד 3,000 עד 5,000 קלוריות. ד"ר דבורז'צקי ערך מחקר על נושא זה ומצא שלפי מנות אלה היו כל תושבי גיטו וילנה גוועים ברעב במשך חדש-חודשיים. דבר זה לא קרה מפני שתושבי הגיטו הצליחו להבריח מזונות אל תוך הגיטו. עד כדי מתן 800-1,000 קלוריות לאיש ליום. אבל הוא חישב ומצא שגם עם הברחות המזון היו תושבי גיטו ורשה מתים מיתת רעב עד האיש האחרון תוך שמונה שנים. כאן מן הראוי להזכיר קטע מתוך יומנו של הנס פרנק (ת/253, ע' 44), בו מסופר על ישיבה של ממשלת המימשל הכללי בקרקוב, ב-24.8.42. הנושא היה "תכנית הקליטה והתזונה של הגנרלגוברנמנט", ומנהל המחלקה הראשית לתזונה ולחקלאות מודיע כדברים האלה:

> "סיפוק הצרכים של האוכלוסיה היהודית במספר המשוער של 1.5 מליון נופל, דהיינו רק עד המספר המשוער של 300,000 יהודים, אשר עוד עובדים למען הענין הגרמני כבעלי-מלאכה או בצורה אחרת.. ליהודים הנותרים, שמספרם ביחד 1.2 מליון לא יסופקו יותר צרכי מחיה..."

ד"ר דבורז'צקי העיד עוד על המגפות והמחלות שהיו שכיחות בגיטאות, מחמת מצב ההיגינה והתזונה: גרדת, כינמת, טיפוס, שחפת, ונפיחות הגוף בשלבים האחרונים של הרעב, והשלשול שהפיל בגיטאות ובמחנות הריכוז רבבות חללים.

שמענו עדויות על ילדים בגיטו - על הטחת ראשו של תינוק בכביש, לעיני אמו (עדות נח זבלודוביץ, ישיבה 21, ע' 47-50); על ילדים שנחטפו מזרועות אמהותיהם והובלו להשמדה, על ילדים בלודז' שהושלכו מהגזוזטראות של בית חולים אל תוך משאיות שבאו לאסוף חולים וילדים; כדי לגרשם להשמדה, (עדות הנריק רוס, ישיבה 23, ע' 91-95), על הסיפות המוניות של ילדים ב"אקצית הילדים" בגיטו קובנו (עדות ד"ר פרץ, ישיבה 28, ע' 36); על בתי יתומים שפונו בורשה והובלו לטרבלינקה עם מחנכיהם (עדות ד"ר אדולף ברמן, ישיבה 26, ע' 16);

131 בכל מקום היתה השמדת היהודים קשורה עם שוד רכושם, עד מלבושיהם וחפציהם האישיים שהביאו עמם בדרכם להשמדה, וכן כל נכסיהם האחרים. ולבסוף לא נרתעו המרצחים מלחלל את גויות המומתים, על ידי עקירת הזהב משיניהם.

כמויות עצומות של מלבושים וחפצים אישיים של הקרבנות נאספו באושביץ במחסנים שהיו ידועים בשם "קנדה". העד גדליה בן צבי, שעבד במחסנים אלה, העיד שמדי שבוע היו נשלחים 20 קרונות רכבת מלאי חפצים כאלה מאושביץ לגרמניה. וכך נמשך הדבר כל זמן היותו שם, כשנה אחת (ישיבה 71, ע' 41/42).

בכתב האישום, פרט שביעי, ניתן פרוט של חפצים שנמצאו בששה מחסני "קנדה" שלא נשרפו בעת שחרור המחנה: 348,820 חליפות גברים, 836,255 חליפות לנשים ו-38,000 נעלי גברים. מקור המספרים הללו הוא בדו"ח הרשמי הפולני על

פשעי הגרמנים בפולניה (ת/204, ע' 44 בתרגום האנגלי). המהווה תאור מוסמך.

וכן היה במחנות ההשמדה האחרים. מעיד קלמן טיגמן, שעבד במיון חפציהם של המומתים בטרבלינקה (ישיבה 66, ע' 61):

"(זו היתה) כמות עצומה. היו ממש
ערימות של כמה קומות בחוץ, במגרש...
בגדים, חפצים, צעצועים של ילדים, הכל...
רפואות ומכשירים, הכל".

מסמך ת/1385 מכיל הוראות מפורטות ביותר על דרכי הנצול של הרכוש שנגזל באזור לובלין ובאושביץ, מתכשיטים ועד משקפים, עטים נובעים, בגדי ילדים, עגלות ילדים - דבר לא נשכח. נאמר שם שלהבא יש לקרוא לכל אלה בשם "רכוש גנבים, מקבלי רכוש גנוב ואוגרים".

במסמך ת/1387, מכתב ממשרד הראשי למינהל ולמשק אל הימלר, נקבע לגבי כל סוג של חפצים לאן הוא יישלח - כסף, תכשיטים, זהב שיניים ועוד לרייכסבנק על חשבון המשרד הראשי למינהל ולמשק; מלבושים למכירה למוסד צבורי בגרמניה. שעונים לאנשי הס"ס והצוללות וכו' (ראה גם ת/1386, ת/ 1387). מסמך ת/1389 הוא דו"ח מסכם מיום 18.1.44 של גלובוצניק, מפקד הס"ס והמשטרה באזור לובלין על "החלק הכלכלי של מבצע רינהרד", הוא השם בו כונתה השמדת יהודי פולניה במחנות של אזור לובלין. נביא מדו"ח זה רק את סיכום המספרים של טקסטילים שנגזלו מן הקרבנות: 1901 קרונות רכבת של מלבושים, לבנים, נוצות לכסתות וסחבות, שערכם הוערך ב-26 מליון מרק; ועוד חפצים כאלה במחסנים, שערכם 20 מליון מרק. רכוש תעשייתי (מכונות, חומרי גלם וכו') נמסר למוסד בשם "אוסטי (תעשיות המזרח)", שהוקם על ידי הס"ס לשם נהולו ונצולו (ראה גם הצהרת פוהל, ראש המשרד הראשי למינהל ולמשק - ת/1384).

פעילות הגאשם במזרח.

132. נעבור עתה לדיון בשאלה אם, ובאיזו מידה, הוכח שהנאשם היה פעיל בקשר לכל אותם פשעים שבוצעו על ידי הגרמנים במזרח אירופה. בודאי שהוכחה פעילות כזאת לגבי אותם קרבנות מארצות אירופה האחרות, שנתפסו שם והובלו למזרח על ידי הנאשם ופקודיו, והם נהרגו שם, מי מהם מיד ומי לאחר זמן. למשל, לגבי יהודי שטטין שהובלו לסביבות לובלין, ושם התערבו עם האוכלוסיה המקומית וגורלם היה כגורל אחיהם, יהודי המקום - בודאי היתה פעילות הנאשם בין הגורמים למותם ולסבל שהם סבלו לפני מותם; וכן ביחס ליהודים שהנאשם שלח מן הרייך לגטו לודז', אל נבה ואל רש, לריגה, מינסק, ועוד, ובראש ובראשונה המוני היהודים שהוא שלח לאושביץ ולמחנות ההשמדה שבשטח הממשל הכללי.

אך מה בדבר הפשעים שבוצעו ביהודי המזרח במקומותיהם - העמדתם בתנאי חיים בלתי-אנושיים במחנות ובגטאות, שוד רכוש, והריגתם?

לשם מתן תשובה נכונה על שאלה זו יש לשים לב לחלוקה שהגרמנים חילקו את שטחי המזרח שנפלו בידיהם בשנות המלחמה: הם סיפחו לשטח הרייך אזורים נרחבים במערב פולין ובצפונה: את האזורים שהיו ידועים קודם לכן כפרוזדור הפולני, היינו פרוסיה המערבית; את מחוז פוזנן וחלקים נוספים של מערב פולין, כולל לודז' (ליצמנשטט), שנקראו בשם חבל הוורטה (ורטהגאו); את כל שלזיה העילית שלפני מלחמת העולם הראשונה, אך מעבר לזה גם החלקים הסמוכים של מערב פולין, באופן שגם אושביץ עצמה היתה בתחום הרייך עצמו; ובצפון חלקי פולין הסמוכים למזרח

פרוסיה, כולל

פרוסיה, כולל, למשל, את צ'כנוב (ציכנאו) ואת ביאליסטוק והמחוז. במה שנשאר משטח פולין עד לקו התיחום עם רוסיה הסובייטית במזרח הוקם שטח המימשל הכללי (גנרלגוברנמנט), תחת שלטונו של הנס פרנק, שלו ניתנה אוטונומיה מינהלית נרחבת. אחרי הכבושים הנוספים שבאו עם פתיחת המלחמה נגד רוסיה, צורפה גם גליציה המזרחית עם לבוב לשטח המימשל הכללי. על יתר שטחי הכיבוש במזרח, במידה שאלה עוברו מידי הצבא למימשל אזרחי, מונה רוזנברג כמיניסטר הרייך לשטחי הכיבוש במזרח, ומתחתיו לוזה בצפון, שהיה ממונה על נציבות הרייך אוסטלנד (בעיקר הארצות הבלטיות), ובדרום קוך כממונה על נציבות הרייך אוקראינה.

133. אשר לחבל הוורטה, טוען הנאשם ששם ניתנו פקודות מיוחדות לפתרון שאלת היהודים, ושרשויות אותו חבל, בראשותו של עוצר הרייך גרייזר, טיפלו בזה בנפרד, בלי השתתפות מחלקתו של הנאשם - IV B 4.

איננו מקבלים את הטענה הזאת. יתכן שגרייזר גילה פעילות ולהיטות משלו בביצוע הפתרון הסופי, אבל אין להסיק מזה שחבל הוורטה היה מחוץ לתחום פעולתה של מחלקת הנאשם ברזה"א. כבר דברנו לעיל על השלוחים בשנים 1939/40 מן השטחים שסופחו לרייך במזרח, ובכללם גם מחבל הוורטה, והראינו שהנאשם, על ידי מחלקתו IV D4, כיון גירושים אלה בתוקף סמכותו המרכזת.

סמכות הנאשם בחבל הוורטה מתאשרת גם מפי הנאשם עצמו, בהודעתו לפקד לס (ת/37, ע' 3083):

ש."אם כן, האם אני מבין אותך נכון שמשרדי המחוז של המשטרה המדינית (Stapoleitstellen) בחבל הוורטה היו נתונים גם הם למרות הרזה"א?

ת. כן, כן, זה מובן מאליו.

ש. ועד כמה שזה נגע לעניני יהודים, היו נתונים גם גם למרות מחלקתך?

ת. זה ברור לגמרי, כן."

אשר לגטו לודז', השני בגודלו בין כל הגיטאות, שנמצא גם הוא בחבל הוורטה, הזכרנו את מברקו של קלטנברונר מיום 30.6.43 (מתיקי גסטפו דיסלדורף). שם הוא מודיע על בקור הנאשם בגטו לודז'. בקשר לפינוי היהודים משם. ושוב, בשלב יותר מאוחר, כנראה בתחילת שנת 1944, מופיע שמו של הנאשם בתור נציגו של קלטנברונר, כמשתתף בדיונים על חיסול גיטו לודז' והפיכתו למחנה הסגר, והעברתו לרשות המשרד הראשי למינהל ולמשק (ת/247). כך אנו קוראים במסמך אחר (ת/248) שהנאשם השתתף במסירת דו"ח על המפעלים הכלכליים בגיטו לודז', שנערך על ידו ביחד עם מנהל "אוסטי", הורן. מן המסמכים הללו אנו למדים שלנאשם היה כח שליטה על עניני גיטו לודז', בהיותו המטפל בעניני יהודים מטעם הרזה"א.

134. לגבי השטחים האחרים שסופחו לרייך במזרח מודה הנאשם בעצמו, שסמכויותיו שם לא היו שונות מאלה שהיו לו בשטח הרייך הישן. הוא מאשר את הכתוב בהודעת פרידל (ת/293, ע' 16, 21), הממונה על גיטו ביאליסטוק, שפינוי היהודים מגיטו ביאליסטוק לטרבלינקה בפברואר 1943 בוצע על ידי ממלא-מקומו הקבוע של הנאשם, גינטר. הוא אומר על כך (ישיבה 100, ע' 9):

"ביאליסטוק היתה

"ביאליסטוק היתה בשטח הרייך, ז"א
בשטחי המזרח שסופחו לרייך. עד כמה
שידוע לי בקשר לכל שטחי המזרח המסופחים
האלה יצא צו הגירוש מלפני הימלר, ועל
מחלקה IV B 4 היה לטפל, לעבוד ולהכין
את הבצוע".

(ביצוע הגירוש על ידי גינצר נזכר גם על ידי העד קרסיק, ישיבה 28, ע' 3-5). כן נזכר גירוש 30,000 יהודי ביאליסטוק במברק של מילר מ-16.12.42, בסימן מחלקתו של הנאשם (ת/292).

וכן ביחס לצ'כנוב: הנאשם מעביר אל תחנת הגסטפו המקומית את פקודתו של הימלר להוציא להורג בתליה שבעה יהודים "בנוכחות חבריהם לגזע". ואל מחלקת הנאשם יש לדווח על ביצוע התליות (ת/200; ראה גם ת/201).

<u>פעילות הנאשם בשטח המימשל הכללי.</u>

135. האם, ובאיזו מידה, היו הנאשם ומחלקתו פעילים נגד היהודים תושבי הממשל הכללי ? בשאלה זו איננו כוללים פעילות בעצם פעולות ההשמדה במחנות במזרח, כי באלה עוד נדון להלן בנפרד. טענת הנאשם היא שבשטח המימשל התנהלו הענינים על פי פקודות מיוחדות של הימלר, שאין לו, לנאשם, ידיעה עליהם. שאלה זו אינה מן הקלות, כי מצד אחד כרוכים בה כמה גורמים מיוחדים, שלא היו קיימים בארצות אחרות, ומצד שני הראיות שהוגשו הינן דלות למדי דוקא לגבי שטח המימשל והאמצעים שננקטו נגד מליוני היהודים שהיו בו בעת כניסת הגרמנים לשם. בין הגורמים שהזכרנו יש לציין בראש ובראשונה את עצם קיומו של שלטון אוטונומי באותו שטח, עם ממשלה משלו, בראשותו של פרנק. דבר זה כשלעצמו היה מקור לא אכזב של חכוכים בין פרנק, שעמד בקנאה על סמכויותיו כמושל בכיפה בשטח שנמסר לשלטונו, ובין שלטונות הרייך ששאפו לריכוז הסמכויות בידיהם. במיוחד בולטת ההתחרות בין פרנק ובין הימלר ונציגו בשטח המימשל, המפקד הבכיר של הס"ס והמשטרה, קריגר, ששימש בעת ובעונה אחת גם מזכיר המדינה לעניני בטחון בממשלת פרנק.

כך אנו קוראים ביומנו של פרנק (ת/253), שהוא מודיע ביום 16.12.41 בחוג ממשלתו:

"...., אשר לדרכי הפעולה נגד היהודים, אנו פועלים
במסגרת הכוללת של הרייך..." (ע' 22),

אבל מצד שני, ביום 21.9.42 הוא עדיין מדגיש:

"..., כל המחלקות הראשיות, בהתחשבן
כראוי בטובת הרייך, חייבות לשים לב לכך,
כי האחריות האחידה למתרחש בשטח זה, בארץ
ה"גנרלגוברנמנט", לא נשללה מאתנו עד כה על
ידי אף אחד... לדאבוני אני רואה פה ושם
אולי מגמה זהירה בכוון אחר: חושבים, שאולי
אפשר כעת להשתחרר בהדרגה מכבלים של קשר
השלמות ההדוק הזה עם הגנרלגוברנמנט. על
ידי יחסים קרובים ביותר עם מרכזים של
הרייך... לכן אזכירכם דוקא, האדונים מנהלי
המחלקות הראשיות <u>וגם האדונים ממזכירות</u>
<u>המדינה לעניני הבטחון</u> שוב ושוב, כי בהנהגה
אחידה ושלמה זו של שטח זה לא השתנה דבר
קל שבקלים" (ע' 27).

ובישיבה אחרת,

ובישיבה אחרת, ביום 25.1.43, הוא מוחה בתוקף על שקריגר ביצע פקודה של הימלר בלי להודיע על כך לו (לפרנק). והוא מוסיף כי זוהי דוגמה טפוסית לכך, שמוציאים לפועל מבצעי-משטרה לפי פקודת הרייכספירר, "שלא נמסר לי עליהם דבר בניגוד לצו הפירר, ושלא נתתי את הסכמתי להם" (ע'31). עם זאת מסביר פרנק שהאחריות להשמדת היהודים אינה נופלת על ממשלת הגנרלגוברנמנט, כי "ההוראה של השמדת היהודים באה מרשות גבוהה יותר" (ע' 29).

יתכן שכדי להתגבר על השאיפות הבדלניות של פרנק היה דרוש שהימלר יטיל מדי פעם את משקלו על כף המאזניים, על ידי מתן פקודות בעניני ביצוע משטרתי נגד יהודים במישרין אל נציגו קריגר, שלא באמצעות היידריך והרזה"א. קריגר מצדו היה פועל באמצעות מפקדי המשטרה והס"ס, כמו גלובוצניק במחוז לובלין וקצמן במחוז גליציה, שגם הם לא השתייכו למנגנון של הרזה"א. עובדה חשובה המצביעה בכוון זה היא, שהדו"ח המסכם מיום 30.6.43 על "פתרון שאלת היהודים בגליציה", ובו הודעה על השמדת 434,329 יהודים (ת/215), בא מאת קצמן, ונמסר על ידו לקריגר. מכאן שפעולות אלה בוצעו לפי פקודות שהועברו בקו הימלר-קריגר-קצמן, ואין לנו ראיה על השתתפות הרזה"א לפי הקו הימלר-היידריך (אייכמן) -בד"ס קרקוב. כנגד זה יש לומר שעל כל פנים החל מועידת ונזה הוכרה סמכותו הכוללת של היידריך בנוגע לפתרון הסופי, ללא הגבלה טריטוריאלית. גם נציג הממשל הכללי, מזכיר המדינה ביהלר, שהשתתף בועידה הודה בסמכות זו בפה מלא, באמרו כי

> "הסמכות המרכזת לפתרון שאלת היהודים בממשל הכללי היא בידי ראש משטרת הבטחון והס"ד, ופעולותיו נתמכות על ידי הרשויות בממשל הכללי" (ת/185, ע' 15).

לשם הבהרת השאלה הזאת דוקא הוזמן ביהלר לועידת ונזה (ראה ת/182), וכאמור נחל היידריך נצחון גמור, כשבא-כח "הצד שכנגד" נכנע ללא קרב, והודה בסמכותו.

136. אין ספק שבצדן של הפקודות המיוחדות שהועברו לשטח הממשל מדי פעם ישר מהימלר, ואולי גם מלשכתו של היטלר, היתה קיימת סמכותו של הרזה"א, וממילא גם סמכותו של הנאשם, לגבי שטח הממשל הכללי. סמכות זו ניתנה להפעלה דרך מפקד משטרת הבטחון והס"ד (בד"ס) בממשל, ורשויות המשטרה המקומיות הכפופות לו. יכול להיות שבפועל הושארה מידה רבה של חופש פעולה בידי רשויות המשטרה המקומיות, ולוא רק מפני ההיקף העצום של הפעולות שבוצעו שם נגד היהודים. אך בעצם קיום הסמכות הזאת בידי משרד IV של הרזה"א מודה גם הנאשם. הלא אלה דבריו לפקד לס, כאשר זה שואל אותו אם הוא היה מעבד הוראות לרשויות של משטרת הבטחון גם בפולניה, על יסוד ההנחיות של היידריך מיום 21.9.39 (הן ההנחיות בדבר רכוז היהודים בערים וכו', שכבר הוזכרו לעיל):

> "אם במשך הזמן נוצרה איזו אי-בהירות, כמובן היתה ל-בד"ס הרשות לפנות לרזה"א בבקשת הבהרה או הוראה או החלטה; ואז המטפל בענין... נתן את הידיעות המתאימות" (ת/37, ע' 3148).

במקום אחר הוא מסביר שסמכות זו הופעלה רק לגבי "ענינים אשר חרגו מאופקו של הממשל הכללי" (ישיבה 99 ע' 20), ובהודעתו למשטרה הוא מתאר ענינים אלה, בהם גם הוא עצמו היה מוסמך לטפל, כחשובים מבחינת הרייך (reichswichtig) (ת/37, ע' 3128), כמו הטפול ביהודים בעלי נתינות זרה בשטח הממשל.

הוגש לנו מכתב של הנאשם מ-18.2.42 (ת/267), בו הוא מודיע למיניסטריון החוץ, כי יש להפריד את תושבי גיטו ורשה מיתר האוכלוסיה יותר מעד כה, ועל כן הוא מציע לטפל להבא גם ביהודים נתיני ארצות נייטרליות כמו ביהודים בעלי נתינות פולנית לשעבר; ובהרשומת של מיניסטריון החוץ הגרמני מאפריל 1942 (ת/268) אנו קוראים, שהנאשם, כנציגו של ראש משטרת הבטחון והס"ד, הודיע כי להבא ייכללו גם נתיני חוץ באמצעים בהם נוקטת משטרת הבטחון בגיטו ורשה לשם הבטחת הסדר הצבורי, למשל למניעת מגפות (קרי: השמדת היהודים). כאן יש לזכור שה"אקציות" הגדולות בגיטו ורשה התחילו ביולי 1942. ממסמך יותר מאוחר (ת/270 מ-3.9.42) יוצא שמיניסטריון החוץ הצטרף לעמדת הנאשם בענין זה. כאן מופיע איפוא הנאשם כפוסק בשם הרזה"א, בענינים הנוגעים לגיטו ורשה, ובודאי היתה בידו הסמכות להגשים את מה שפסק. זו ראיה לכך שהוא הפעיל את הסמכות אשר הוענקה לו כתוצאה מועידת ונזה, הלכה למעשה.

עוד יש להזכיר כאן את המסמך ת/310, החתום על ידי קלטנברונר, מיום 5.3.43, והוא נושא את סימן המחלקה של הנאשם. מסמך זה מבוסס על טיוטא שהוכנה על ידי הנאשם ועוזרו הונשה (ת/271), ותוכנו שוב הוראות שיש לכלול באמצעים הננקטים נגד היהודים גם בעלי נתינות זרה של מדינות מסויימות, הגרים בשטח הממשל ובשטחים הכבושים במזרח. המכתב מופנה, בין היתר, למפקד משטרת הבטחון והס"ד בשטח הממשל, תוך מתן הודעה למפקד הבכיר של הס"ס ומשטרה, קריגר (ראה גם ת/784, מכתב מיום 23.9.43, על אותו נושא, חתום על ידי מילה, גם הוא בסימן IV B 4).

אך לא רק במתן הוראות כלליות עוסקת מחלקת הנאשם בשטח הממשל הכללי, אלא גם בטפול במקרים אינדיוידואליים. מצויים לפנינו מסמכים על מספר מקרים בהם טפלה מחלקה IV B 4 בענינם של יהודים, נתיני חוץ, בשטח הממשל הכללי, על פי שאלות שהופנו על ידי מיניסטריון החוץ הגרמני אל הרזה"א. כן, למשל, מורה מחלקת הנאשם על העברת יהודי בעל נתינות זרה ומשפחתו מגיטו ורשה למחנה ריכוז (ת/355). והיא מטפלת בבקשתה של הצירות הארגנטינית למנוע העברה של אחד מנתיניה הגר בשטח הממשל, למחנה ריכוז. המקרה הנזכר לאחרונה, של גרשון וילנר, ראוי לציון גם מטעם אחר, היינו הלשון הצינית בה מודיע הנאשם ביום 9.7.42 שאותו יהודי מת ביום 12.4.42 מחולשת שריר הלב "למרות הגשת אמצעי חיזוק בכמות גדולה" (ת/347). הפניה הראשונה של הצירות הארגנטינית היתה מיום 17.4.42 (ת/346). ביום 4.6.42 הודיע מפקד משטרת הבטחון(K d s) בקרקוב שעומדים להעביר את וילנר לאושביץ. הוכח על ידי עדות גיסו של גרשון וילנר, אהרון זילברמן (ישיבה 30, ע' 67-70), שוילנר היה אדם בריא ולא סבל ממחלת לב, ושהוא נספה באושביץ. הודעה על כך נתקבלה על ידי בני משפחתו ביום 25 ביוני 1942. הוגש לנו העתק מכתב של נציג מיניסטריון החוץ אצל המושל הכללי בקרקוב (ת/346), ממנו מסתבר שוילנר עוד היה בחיים בתחילת יוני 1942, ברור שהודעת הנאשם על תאריך מותו ועל אופן מותו של וילנר היתה כוזבת, ושהאיש מת מות בלתי-טבעי. תרוצו של הנאשם בעדותו (ישיבה 81, ע' 5), שהוא רק העביר את הידיעה שקיבל מקרקוב איננו תרוץ. כי ללא ספק היה ידוע לו מה ערך הספור על "הגשת אמצעי חיזוק", אותו אישר בחתימת ידו.

המסמכים ת/356, ת/357 מעידים על מקרה נוסף של יהודי נתין זר, תושב הממשל, שנשלח עם בני משפחתו למחנה ריכוז, לפי הודעה המועברת למיניסטריון החוץ על ידי מחלקתו של הנאשם.

עוד נמצא

עוד נמצא לפנינו מכתב (ת/266) מיום 17.9.42, חתום על ידי מילר, וסימנו IV B 4 , שם מודיע מילר לראש מטהו האישי של הימלר שהוא ציוה על מתן הוראות למפקד משטרת הבטחון והס"ד בקרקוב, שיהודים המועסקים על ידי חברת הנפט של הבסקידים יפונו רק במידה שימצא להם תחליף. מסתבר שהוראות אלה ניתנו באמצעות מחלקתו של הנאשם, ומכאן אישור נוסף לכך שמחלקה זו היתה מוסמכת להורות על גורלם של יהודים בשטח המימשל, משנמצא הצורך לתת הוראות מיוחדות כאלה. מכתבו של מילר מעורר את הרושם שהוא נכתב במהלך הרגיל של הענינים, ולא לגבי מקרה בודד ויוצא דופן.

137. הוגשו גם ראיות בקשר להובלת היהודים של שטח המימשל הכללי ברכבות למחנות ההשמדה, ביניהן חליפת מכתבים בין גנצנמילר, מזכיר המדינה במיניסטריון התחבורה הגרמני, ובין וולף, ראש מטהו האישי של הימלר. גנצנמילר מודיע לוולף ביום 28.7.42 על לוח הנסיעות של הרכבות מורשה לטרבלינקה (רכבת ליום, כל פעם 5,000 יהודים) ומפשמיזל לבלזץ (רכבת לשבוע, כל פעם 5,000 יהודים). הוא מוסיף שעל מהלך הרכבות הללו הוסכם עם מפקד משטרת הבטחון בקרקוב, ושהודע על כך גם לגלובוצניק (ת/251). לזה משיב וולף ב-13.8.42 בהבעת שמחה על כך - גם משמו של הימלר - שכל יום נוסעת רכבת עם 5,000 "בני העם הנבחר " לטרבלינקה, ומבקש את תמיכתו של גנצנמילר בענין זה גם להבא (ת/252). כפי שהנאשם מעיר בעצמו (ישיבה 100, ע' 17-18,למעלה), היה זה אחרי מות היידריך, כאשר הימלר עצמו מילא את מקומו של ראש משטרת הבטחון והס"ד. יתכן שהימלר פעל הפעם בסמכות זו, ושגם ענין זה עבר אפילו דרך הרזה"א. [redacted].

לעומת זאת מצוי לפנינו פרוטוקול של ועידת ברלין בימים 26 ו-28 בספטמבר 1942, על פינוי 600,000 יהודים בתוך שטח המימשל הכללי, ו-200,000 יהודי רומניה למימשל הכללי (ת/1284). אין שם רשימה של שמות המשתתפים בועידה, המדובר במשלוחים דחופים שהוצעו על ידי ראש משטרת הבטחון והס"ד, בין ורשה לטרבלינקה, בין מחוז רדום לטרבלינקה, בין קרקוב לבלזץ, ובין למברג לבלזץ. בהודעתו לפקד לס אומר הנאשם (ת/37, ע' 3545) שיתכן כי נובק, איש מחלקתו, השתתף בועידה זו, אבל כמעט בנשימה אחת הוא טוען כבר שם (ע' 3540, 3544), שמחלקתו לא היתה עוסקת במשלוחים בתוך שטח המימשל, ובעדותו בבית המשפט הוא חוזר על זה ביתר תוקף (ישיבה 100, ע' 15 וכו'). אולם איננו נותנים אמון בהכחשה זו, כי לדעתנו קובעת העובדה שראש משטרת הבטחון והס"ד היה מעורב בענין זה, ועל כן מתקבל בהחלט על הדעת שבישיבה זו השתתף מטעם הרזה"א איש מחלקתו של הנאשם, שהיתה המחלקה המוסמכת לעניני היהודים, וצדק הנאשם שעה שהניח בהודעתו לפקד לס, שהאיש המתאים לכך היה נובק, המומחה לעניני תובלה במחלקה IV B 4 . יש לשים לב לכך שהמשא ומתן בענינים אלה, בהם כרוכה קביעת הקוים הכלליים, מתקיים בברלין, ולא בקרקוב, שהיתה מושב הנהלת רכבות המזרח, ועניני ההובלה בתוך שטח המימשל נדונים בועידה אחת ביחד עם עניני ההובלה מרומניה, שבהם היתה מחלקת הנאשם מוסמכת לטפל לכל הדעות. מפקד משטרת הבטחון בקרקוב, הנזכר במכתב ת/251, גם הוא הנו איש הרזה"א. אין יסוד לסברת הנאשם, אותה הביע בהודעתו לפקד לס, שענינים אלה של ההובלה היו בסמכותו של גלובוצניק. בת/251 אנו רואים שגלובוצניק רק קיבל הודעה על מה שהוסכם בין אחרים, וברור שהיה צריך להודיע לו על כך, כי הרי הוא היה המקבל את משלוחי היהודים במחנות ההשמדה. נובק עצמו

נובק עצמו מודה בעדותו מטעם ההגנה, שנגבתה בשביל משפט זה בוינה (בע' 8), שהיה בא בדברים גם עם ההנהלה של רכבות המזרח, אם כי הוא מכחיש שהיה לו קשר עם רשויות המימשל הכללי.

לודויק רייבסקי, שהעיד במשפטו של הוס בפולין, היה עובד במשרד הרישום באושביץ. בעדותו (ת/1356) אמר שגם יהודים משטח המימשל הכללי הגיעו לאושביץ, ובדבריו הוא כורך יחד משלוחים אלה עם משלוחים מביאליסטוק. לעובדה זו נודעת חשיבות, כי הרי ביהודי ביאליסטוק טפלה מחלקת הנאשם ללא ספק (ראה פיסקה 134 לעיל). מכאן ראיה, שמחלקת הנאשם היתה לה יד גם במשלוח יהודים משטח המימשל לאושביץ. על שלוח יהודים משטח המימשל הכללי (מקרקוב) לאושביץ אנו למדים גם מעדות גב' רבקה קופר (ישיבה 26, ע' 31-33).

לסיכום הפרשה הזאת אנו קובעים שהנאשם ומחלקתו היו מוסמכים לעסוק בענייני הפתרון הסופי של שאלת היהודים גם בתוך תחומי המימשל הכללי, ושעל פי ההוכחות הם גם עסקו בזה מפעם בפועל, אם כי נכון יהיה לומר, שעיקר פעולתו של הנאשם לא נעשתה שם, אלא במקומות אחרים, ואילו בשטח המימשל היו קיימים גם קוי פיקוד אחרים, שבהם לא היה לנאשם חלק.

138. גם בנוגע <u>לפעילות הנאשם לגבי יהודי השטחים הכבושים במזרח</u>, נקודת אחיזה בטוחה היא בועידת ונזה, בה השתתף גם בא-כח המיניסטריון של רוזנברג, שהוקם לנהל שטחים אלה. מאחר שסמכותו של היידריך הוכרה שם על ידי כל הנוכחים, ללא כל הגבלה טריטוריאלית, היא חלה ממילא גם על שטחים אלה, ועמה גם סמכותו של הנאשם כרפרנט לפתרון בעית היהודים. היידריך עצמו שמר בקנאה על סמכותו גם בשטחי המזרח, כפי שניכר ממכתב ת/301, שם הוא תובע לנציגיו את הזכות להשתתף בהכרעה מיהו יהודי לצורך הפעלת האמצעים המשטרתיים באותם שטחים (ראה גם ת/299; נ/13). ההוכחה הניצחת לפעילות הנאשם בשטחי הכבוש במזרח היא בפרשת "התיק החום". אלה היו הנחיות מפורטות שנוסחו בטיוטה על ידי המיניסטריון לשטחים הכבושים במזרח, להסדרת בעיות שונות, שהיו כרוכות בניהול השטחים הללו (ת/296). הנחיות אלה הוכנו, כפי הנראה, בנפרד לגבי נציבות הרייך אוסטלנד (הארצות הבלטיות) ולגבי נציבות האוקראינה. הטיוטה לאוקראינה הועברה לרשויות אחרות, שנגעו בדבר, לשם קביעת עמדה, ובין היתר גם להימלר. הפניה אל הימלר מוסברת על ידי כך, שביום 17.7.41 החליט היטלר כי ענייני ההבטחה המשטרתית של שטחי הכבוש במזרח יהיו בידי הימלר, כרייכספירר ס"ס וראש המשטרה הגרמנית (ת/176). בשמו של הימלר עונה היידריך ביום 10.1.42, בהסתייגויות שונות על תוכן הטיוטה, ובאשר להנחיות בענייני היהודים הוא כותב:

> "היות והסמכות המרכזת להסדרת ענייני היהודים היא בידי המשטרה, הנני מציע להדפיס את ההנחיות לעניין שאלת היהודים בגירסה שנקבעה על ידי המשרד הראשי לבטחון הרייך (המטפל: ס"ס שטורמבנפירר אייכמן)".

המסמך ת/297, הנמצא לפנינו, הינו העתק של חלק ממכתב היידריך, אותו חלק בו הוא מדבר על שאלת היהודים. כפי הנראה פורק המכתב לחלקיו במיניסטריון לשטחי המזרח הכבושים, ולכל מחלקה נשלח החלק הנוגע לה.(את החלק הנוגע ליהודים קיבל המטפל בנושא זה באותו מיניסטריון, ד"ר וצל).

במכתבו התייחס היידריך אל גירסת הרזה"א הקיימת כבר מקודם. ואמנם

יוצא מלשון

יוצא מלשון המכתב שכבר היו בירורים קודמים בנוגע לתיק החום לאוסטלנד,וכפי הנראה כבר ניסח הרזה"א אותה שעה את הצעותיו לגבי האוסטלנד. בהמשך למכתב זה שולח בילפינגר, מאגף IIA (ארגון ומשפט) ברזה"א לרוצל את נוסח ההנחיות לענין שאלת היהודים, כפי שהן נראות להיידריך (ת/298). המכתב נושא את הסימן SIIA2 מחלקת החקיקה ברזה"א (ראה ת/99). ההנחיות עצמן המצורפות למכתב אינן נושאות חתימה וסימן תיק, ובראשן רשום בכתב יד: "טיוטה חדשה מסוף דצמבר 1941". מסתבר שהיו אלה ההנחיות שהוכנו עוד לפני מכתבו של היידריך מיום 10.1.42, בשביל התיק החום לאוסטנלד, והפעם רק חזרו עליהן בשביל תיק האוקראינה. העדר סימן התיק והחתימה מוסבר גם הוא בכך, שלא היה זה אלא העתק של הנחיות קודמות.

הנאשם טען בתוקף שלא היתה לו יד בהכנת ההנחיות הללו. הנחתו היא שהן הוכנו במשרד II של הרזה"א (ישיבה 100, ע' 2-8). גירסה זו נסתתרת מניה וביה על ידי הודעתו החד-משמעית של היידריך במכתב ת/297 שהנאשם הוא המטפל מטעם הרזה"א בניסוח ההנחיות לעניני היהודים. מחלקה IIA2 שימשה אולי לריכוז כל החומר בקשר לתיק החום ברזה"א, ולניסוחו הפורמלי, אבל הדעת נותנת שהמחלקה המשפטית אינה עוסקת בקביעת תוכנן העניני של הנחיות, כשהמדובר בעניני ביצוע משטרתי. לזה מוספך המטפל בענין זה לגופו, הוא הנאשם, כפי שהודיע היידריך. לפיכך אנו קובעים שההנחיות המצורפות למכתב ת/298 חוברו על ידי הנאשם או במחלקתו.

הקו הכללי של ההנחיות הללו מעיד על חומרה יתרה כלפי היהודים, לעומת הצעתו של המיניסטריון לשטחי המזרח הכבושים. בעוד שהמיניסטריון הציע להעמיד את השיקולים הכלכליים בראש בעת נקיטת הצעדים נגד היהודים, קובעות ההנחיות של הנאשם ששום שיקולים כאלה לא יוכלו להפריע את ביצוע הפתרון הסופי, כלומר ההשמדה (ע' 1, 3). לרשימת היהודים שבאו לאותם שטחים ממקומות אחרים, מוסיף הנאשם גם את יהודי הרייך (ששולחו למזרח על פי יזמתו) (שם, ע' 1, 2) . המיניסטריון הציע להרחיק את היהודים בהדרגה מן הפעולה התרבותית של יתר האוכלוסיה; הנאשם פוסק: "התעסקות תרבותית של היהודים בתוך יתר האכלוסיה אינה באה בחשבון".

בפרשה חמורה אחרת, היא הנהגת ההשמדה בגז בשטחי המזרח הכבושים עוד נדון להלן בפרטרוט במקומה הנכון. כאן יצויין רק שרוצל, אשר הכין את טיוטת המכתבים בענין זה (ת/308), מדגיש שם שהנאשם, כמטפל בעניני יהודים ברזה"א, הביע את הסכמתו להנהגת השיטה החדשה להשמדת היהודים. זוהי ראיה נוספת לכך שתחום פעילותו של הנאשם כלל גם את השטחים הנדונים במזרח.

גם בענין היהודים בעלי נתינות זרה בשטחים אלה טיפל הנאשם, כשם שטיפל בכך בשטח המימשל. ההוראות שבמכתבים ת/310 ות/784, שכבר הוזכרו לעיל, הופנו גם אל מפקדי משטרת הבטחון והס"ד באוסטלנד ובאוקראינה. וגם במקרים אינדיבידואליים של נתיני חוץ כאלה הוא היה מטפל. על גורל היהודיה ג'ני קוצי, בעלת נתינות איטלקית, שגרה בגיטו ריגה, ניטשה מערכה ממושכת (ת/348 - ת/353), כשחוגים איטלקיים בעלי השפעה נחלצים להצלתה, אך ללא הועיל: חתימת הפרשה באה בהודעה קצרה והרת-אסון מצד הנאשם מיום 25.9.43 (ת/354), כי

"בהתחשב עם השנוי שחל בינתיים במצב המדיני באיטליה (הכוונה היא להפיכת בדוליו), אני נמנע מדברים נוספים בענין הנזכר. גרמתי לכך שהיהודיה קוצי תשוכן

לעת עתה

לעת עתה במחנה הריכוז בריגה".

139. עוד בענין פעילות הנאשם במזרח, מתעוררת שאלה נוספת: אם היה לו קשר ישיר לרציחות שבוצעו על ידי עוצבות המבצע, נוסף על מסירת היהודים לנבה ולדש, עליהם כבר דובר לעיל. הנאשם הכחיש קיום כל קשר כזה (ת/37, ע' 2119). עם זאת הוא מודה שהיה נוכח בכנס של אנשי עוצבות המבצע ערב המלחמה נגד רוסיה, וכפי שעוד יוסבר להלן (פיסקה 163), דובר שם על משימתן של עוצבות המבצע בהשמדת היהודים. בזה יש איפוא לראות את תחילת הקשר בין הנאשם ובין עוצבות המבצע. קשר זה נמשך על ידי קבלת דו"חות על פעולותיהן של עוצבות המבצע החל מיוני 1941, ולא יאוחר מספטמבר 1941 גם ביקר הנאשם במינסק, לפי פקודת מילר, וראה יחידת מבצע בפעולתה ליד בור הקבר (פיסקה 120 ופיסקה 166 להלן), ובשובו מסר דו"ח על מראה עיניו למילר.

ידוע לנו מתצהירו בשבועה של אולנדורף (ת/312) שעוצבות המבצע עמדו תחת פיקודו של היידריך כראש הרזה"א, ונשאלת השאלה אם שרשרת הפיקוד בין היידריך ובין מפקדי עוצבות המבצע עברה דרך הנאשם. בענין זה ניתנה עדות לחובת הנאשם על ידי השופט מסמנו, שהעיד על שיחות אשר ניהל בשעתו בנירנברג עם שלנברג, איש הרזה"א, במהלך חקירותיו בדבר גורלו הסופי של היטלר. הוא שמע מפי שלנברג כי גם הלה היה נוכח, ביחד עם הנאשם בכנס הנ"ל, כאשר היידריך ושטרקנבך, ראש מחלקת הסגל של הרזה"א, נתנו הוראות לאנשי עוצבות המבצע (ישיבה 39, ע' 52-55). שלנברג הוסיף שהנאשם, אישית, היה מפקח על פעולותיהן של עוצבות המבצע בהשמדת יהודים והיה מנהל פעולות אלה (שם, ע' 56-60). דברים אחרונים אלה של שלנברג, על תפקידי הנאשם בקשר לעוצבות המבצע, הם מרחיקי-לכת, אך הם נאמרו בלשון כללית למדי על ידי אדם שהיה פושע מלחמה ומעורב בעצמו בפעולותיהן של עוצבות המבצע, ואין להם סיוע בראיה אחרת. לפיכך אנו נמנעים מתוך זהירות מלבסס ממצאים עובדתיים על גירסה זו של שלנברג.

(ת/307) ראיה נוספת נגד הנאשם מצויה בעדותו של נוסקה במשפט עוצבות המבצע. נוסקה היה בעצמו מפקד יחידה בעוצבות המבצע, ומיוני 1942 עבד ברזה"א בריכוז דו"חות מן המזרח. הוא העיד שהחל מאביב 1942 הועברו הדו"חות של עוצבות המבצע על המתת יהודים במישרין לנאשם במחלקתו IV B4, ומחלקה זו היא שריכזה דו"חות אלה. דברים אלה מהווים, לדעתנו, בסיס מספיק להסקת מסקנות, ובעיקר מפני שהנאשם עצמו לא חלק על נכונות עדותו של נוסקה. ענין זה נדון בהודעתו ת/37, בע' 2950-2963, ואם כי הנאשם טוען שם שאינו זוכר שמחלקתו היתה מרכזת את הדו"חות על הריגת יהודים, בסופו של דבר תגובתו על תאורו של נוסקה הוא (שם, בע' 2963):

"... עלי לומר שהוא (התאור) עניני -
זאת לא אוכל להכחיש."

בע' 2962, שם, הוא גם מודה שהמחלקה אשר היתה מרכזת את הדו"חות היתה ממילא גם עורכת תמציות מהם, לשימושם של הממונים עליה.

הננו קובעים איפוא שהנאשם היה במגע עם עוצבות המבצע עוד מתחילת פעולתן. מאביב 1942 החלה פעילות הנאשם בקשר למתן הנחיות מבצעיות לעוצבות אלה, על ידי ריכוז החומר בנוגע להמתת יהודים ועריכת תמציות ממנו. בעריכת התמציות היה ממילא משום מתן עזרה לאלה, שבידם היה להחליט מדי פעם על המשך הפעולות של עוצבות המבצע. פעילות נוספת של הנאשם בקשר לעוצבות המבצע אנו מוצאים בתקופה יותר מאוחרת, בה נכתב המכתב ת/310 מיום 5.3.43, אותו כבר הזכרנו, בדברנו על שטח הממשל הכללי. מכתב זה הדן, בזכור, בגורלם של יהודים

בעלי נחיצות

בעלי נתינות זרה, מופנה גם אל עוצבות המבצע ב' ו-ד'. מכאן הוכחה, שבאותו פרק זמן היתה מחלקת הנאשם עוסקת גם בהעברת הוראות לעוצבות המבצע. הוראות שבמכתב ת/784, מיום 23.9.43, על אותו נושא, מופנות גם הן, בין היתר, אל מפקד עוצבת מבצע ב'.

140. בכל השאלה של פעילות הנאשם במזרח לא הבאנו בחשבון שקולינו את השמועות השונות, עליהן העידו כמה מן העדים לפנינו, ששמעו את שמעו של הנאשם כאחראי לנעשה בגיטאות. לא מצאנו לנכון להפעיל לגבי עדויות אלה את סמכותנו לפי סעיף 15 לחוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם, כי לא התברר לנו באיזו דרך עברו שמועות אלה, עד שהגיעו אל העדים, שהעידו עליהן.

141. האם, ובאיזו מידה, <u>הוכחה פעילות של הנאשם בעצם פעולות ההשמדה</u>, להבדיל מפעולותיו ברכוז היהודים והובלתם למקומות ההשמדה? לדעתנו נודעת לשאלה זו חשיבות משנית בלבד, כי אחריותו המשפטית והמוסרית של מי שמסגיר את הקרבן למות אינה פחותה בעינינו מאחריותו של ההורג במו ידיו והיא עלולה להיות אף גדולה מאחריותו של זה. אך השאלה הועמדה על הפרק, ועלינו לבררה. לשם כך עלינו לדון בנפרד במחנות במזרח (טרבלינקה, מידנק, סוביבור, בלזץ) ובמחנה אושביץ.

אשר למחנות ההשמדה במזרח, נראה הדבר שהם הוקמו על ידי מפקד הס"ס והמשטרה באזור לובלין, גלובוצניק, על פי פקודה מיוחדת שהלה קיבל במישרין מהימלר או מהיטלר עצמו במחצית השניה של שנת 1941. לאחר מכן, אחרי מותו של היידריך, כונתה פעולת ההשמדה במחנות אלה וגזילת הרכוש של הקרבנות שם בשם "אקציון ריינהרד", לפי שמו הראשון של היידריך. מחנות אלה הופעלו לראשונה בזמנים שונים במחצית הראשונה של שנת 1942. בהפעלתם למעשה עסק קרימינלרט קריסטיאן וירט שהתמחה עוד מקודם בהמתת בני-אדם בגזים, בפעולות השמדה של חולי-רוח. זה אותו וירט, עליו סיפר גרשטין בהודעתו על ביקורו במחנה בלזץ, שצוטטה לעיל. כפי הנראה היה וירט מקבל את פקודותיו מלשכתו של היטלר (Fuhrerkanzlei) במישרין, ומשם הוצב לתפקידו אצל גלובוצניק.

פרטים אלה התבררו לנו, בין היתר, מתצהירו של מורגן במשפט של פושעי המלחמה העיקריים בנירנברג (נ/95). אמנם לא היינו מבססים את ממצאינו על תצהיר זה בלבד, ללא סיוע נוסף, כי שאיפת מורגן היא להרחיק את הס"ס כלו מפעולות ההשמדה, ושאיפה זו היתה עלולה לסלף את דבריו גם בענין זה. אך מצאנו אישור לתפקידו המיוחד של וירט מטעם לשכת הפירר במסמך ת/1295, מיום 19.5.43, שהנו הצעה להעלאת וירט בדרגה, המוגשת במשותף על ידי בולר (מלשכת היטלר) וגלובוצניק, ולא מטעם הרזה"א.

כן אנו קוראים במכתב של ברק, גם הוא מלשכת היטלר (מוצג ת/1375 מיום 23.6.42), שלשכה זו העמידה לרשותו של גלובוצניק חלק מאנשיה, "לשם ביצוע תפקידו המיוחד", הנקרא שם בשם "פעולות היהודים" (Judenaktion).

עוד יש להזכיר את תצהירו של פוהל, מי שהיה ראש המשרד הראשי למינהל המשק. הוא אומר שהימלר הטיל על גלובוצניק את התפקיד "להגשים את התכנית נגד היהודים", שהיתה ידועה כ"אקציון ריינהרד" (ת/1384, פיסקה 2).

יש להעיר שגם בכתב האישום במשפט זה, בפרט השביעי, הדן בגזילת הרכוש, נזכר שמו של גלובוצניק בקשר עם אקציון ריינהרד (שם, פיסקה 5). אמנם אין זה ברור אם לא היתה הכוונה שם רק לחלק הכלכלי של הפעולה.

הוכחה נוספת

הרכחה נוספת לכך שגלובוצניק הוא אשר ניהל את "אקציון רינהרד" כלו אנו מוצאים בדו"חות הסיכום שהוא הגיש להימלר (מוצג ת/1389). בדו"ח מ-4.11.43 הוא מדבר על "אקציון רינהרד, שאני נהלתי בשטח המימשל הכללי", ומן הדו"ח מ-10.1.44 ברור שאקציון רינהרד כללה גם את ההשמדה, הנקראת שם בשם "Aussiedlung", ונאמר עליה שהיא הסתימה.

על משלוחי יהודים למחנות של גלובוצניק לא חלה חובת הדיווח לאורנינבורג, היינו לאגף D של המשרד הראשי למינהל ולמשק, שהיה ממונה על ניהול מחנות הריכוז מאז מרס 1942 (ראה ת/1278). למשל, מן המסמך ת/1399 - הנחיות שהוצאו על ידי מחלקת הנאשם, לפינוי יהודים לאיזביצה על יד לובלין - יוצא שעל צאת המשלוח יש לדווח למחלקת הנאשם, לבד"ס בקרקוב ולגלובוצניק, ועל הגיע המשלוח אל מחלקת הנאשם בלבד (ראה גם ת/737). מחנות השמדה אלה לא היו כפופים מעולם לסמכותו של המשרד הראשי למינהל ולמשק. גם ביחס למחנות העבודה שבאיזור לובלין לא היתה קיימת זיקה כזאת עד אוקטובר 1943, כאשר קיבל המשרד הראשי למינהל ולמשק את מחנות העבודה, שעוד נותרו שם, תחת חסותו (ת/1389, מכתב גלובוצניק מ-10.1.44, ע' 4). אי-תלותם זאת של מחנות גלובוצניק במשרד הראשי למינהל ולמשק אינה מעלה ואינה מורידה, לדעתנו, לגבי השאלה אם היה קיים קשר מינהלי ישיר בין מחנות אלה ובין הרדה"א ומחלקתו של הנאשם.

עד כאן מתאשרת - או בכל אופן אינה נסתרת - טענת הנאשם, שההשמדה במחנות במזרח התנהלה על פי פקודות מיוחדות, שבהן לא היתה לו יד (למותר לחזור ולהדגיש, שאנו דנים עכשיו בנעשה בתוך המחנות, ואחריותו של הנאשם על ידי שליחת יהודים אל מחנות אלה היא, כמובן, ענין לחוד, שאינו שנוי, למעשה, במחלוקת).

142. השאלה, אם הנאשם השתתף גם בנעשה בתוך המחנות, מסתבכת עקב הודאותיו שהוא היה מבקר מדי פעם אצל גלובוצניק, וגם ראה את מחנה טרבלינקה בסתיו 1941 בעת הקמתו (כנראה בנוכחות וירט עצמו), ולאחר מכן שוב בעת הפעלתו. את מטרת בקוריו במזרח הוא מתאר כאסוף אינפורמציה גרידא בשביל היידריך ובשביל מילר, שהתענינו במעשיו של גלובוצניק. קשה לנו להאמין שרק לשם כך היו שולחים את הנאשם לנסיעה כזאת, אך בהעדר הוכחה אחרת על כך לא נוכל להסיק מסקנות נוספות מעצם העובדה הזאת.

אולם אין זה הכל, כי הוא מודה גם שפעמיים הביא לגלובוצניק מכתבים שבהם הרשאה להרוג במחנותיו 250,000 יהודים בכל פעם. ועוד הוא אומר בהודעתו ת/37, בע' 170/1, שהוא אשר הביא לגלובוצניק את הידיעה שהפירר החליט על ההשמדה הפיזית של היהודים. אמנם בעדותו הוא חוזר בו במקצת ואומר שגלובוצניק כבר ידע בלאו הכי על החלטת הפירר (ישיבה 96, ע' 25-26). אבל ענין המכתבים קיים ועומד. הנאשם טוען שהיו אלה אשורים למפרע, כל פעם על הריגת יהודים שכבר נהרגו לפני כן, ושאשורים אלה נתנו לגלובוצניק לפי בקשתו של זה. אבל נוסח המכתבים אינו מעיד על מתן אשור למפרע. הנאשם אומר על כך (ת/37, ע' 240), שהיידריך הכתיב לו את נוסח המכתב אל גלובוצניק במלים אלה:

"אני מיפה את כוחך להביא 250,000
יהודים נוספים אל הפתרון הסופי".

(להלן הוא אומר שהוא חושב כי המספר היה 250,000)

אין הנאשם זוכר אם המכתב נכתב על ידי היידריך על ניר של הרייכספירר ס"ס וראש המשטרה הגרמנית, או על ניר של היידריך עצמו, כראש משטרת הבטחון והט"ד. אבל באותו מקום (בע' 240) הוא מאשר שהמכתב נכתב על ידי היידריך בתור מי שהיה מוסמך לכך

מוסמך לכך על יסוד ועידת ונזה. כלומר לא בשמו של הימלר, אלא בתוקף סמכותו העצמית. כאן יש מקום לשתי קושיות חמורות:

1) אם נכון הוא שגלובוצניק פעל על פי פקודה מיוחדת מאת הימלר, מדוע ביקש את ההרשאה למפרע לא ממנו, אלא מהיידריך? ואם אמנם פעל היידריך בתוקף סמכותו שקיבל בועידת ונזה, האין ללמוד מזה שגם פעולותיו של גלובוצניק במחנות ההשמדה שבנהולו הועמדו תחת פקוחו של היידריך כראש הרזה"א? ואם כך הדבר, ממילא נכנס ענין זה גם לתחום פעולתו של הנאשם, כרפרנט לעניני הפתרון הסופי ברזה"א.

אין בידי הנאשם לתרץ את הקושיה הזאת באופן משכנע. כאשר היועץ המשפטי שואל אותו, אם אין זה נכון שפתרון בעית היהודים בגנרלגוברנמנט בוצע על ידי הרזה"א, הוא עונה:

"לא, זה לא נכון. גלובוצניק לא נמנה הלא על המשרד הראשי לבטחון הרייך. בענין זה הוסכם בין ראש משטרת הבטחון והס"ד לבין קריגר. ושניהם קיבלו הלא פקודות בנדון זה מידי הימלר. כך הדבר זכור לי כל העת, מעולם לא שמעתי תאור אחר".

אך כאשר באה שאלה ספציפית:

"אם זה כך, מדוע כמה חדשים לאחר ועידת ונזה מבקש גלובוצניק מהיידריך את הפקודות הרטרואקטיביות פעמים ושלש להריגת 150,000 או רבע מליון יהודים",

אין בפיו תשובה אחרת, אלא זאת:

"בענינים אלה של מתן פקודות מסובכות וגבוהות לא הייתי אז בקיא, אינני יודע ואף אינני יכול למסור ידיעות על כך. עובדה היא כי המפקדים של הס"ס והמשטרה במימשל הכללי שביצעו דברים אלה לא סרו למרותה של משטרת הבטחון, כי אם למרותו של המפקד הבכיר לס"ס ומשטרה בקרקוב". (ישיבה 99, ע' 23/4).

הקושיה חוזרת למקומה: אם כן, מדוע באו האישורים מהיידריך, ראש משטרת הבטחון והס"ד?

2.) קשה להאמין גם שבמשך התקופה הקצרה מאז הפעלת המחנות במזרח (בערך במרס 1942) ועד למותו של היידריך ביוני 1942 כבר הספיק גלובוצניק להרוג חצי מליון יהודים, באופן שהאישורים שניתנו עד למותו, ניתנו למפרע. גם בלשון האישורים, כפי שהנאשם מצטט אותה, אין סימן לתוקף רטרואקטיבי דוקא. האין זה מתקבל יותר על הדעת שהיו אלה הרשאות להריגה המונית שניתנו לפני המעשה, ולא אחריו? והאמנם פעל הנאשם בענין זה רק במקבל הכתבה וכשליח, ולא בסמכותו כראש מחלקה IV B4, המרכז את עניני הפתרון הסופי ברזה"א?

למרות הספקות הרציניים הללו, איננו רואים יסוד בטוח לקבוע את העובדות בענין זה בניגוד לגירסת הנאשם, שרק ממנו אנו יודעים על מכתבים אלה של היידריך. אך הבר אחד ניתן לקבוע גם על פי גירסתו: מסירת המכתבים הללו לידי גלובוצניק, אף אם היה להם רק תוקף למפרע, חיזקה כל פעם מחדש את נכונותו של גלובוצניק להמשיך ולהרוג המוני יהודים. מכתבים אלה היו חשובים בעיניו. שאם לא כן, לא היה מבקש לקבלם. לפחות במידה שהנאשם השתתף בהכנת המכתבים הללו ומסירתם לידי גלובוצניק, פעל גם הוא לשם המשכת ההרג במחנות המזרח.

מחנה אושביץ

143. מחנה אושביץ-בירקנאו התנהל על ידי אגף D של המשרד הראשי למינהל ולמשק, בראשותו של גליקס, שלמרותו סר המפקד הראשון של המחנה, הוס, אשר ביצע בו את עיקר פעולות ההשמדה. הנאשם טוען שלא היתה לו השפעה על הנעשה בתוך מחנה אושביץ. הוא היה שולח לשם משלוחי יהודים על פי הפקודות שהיה מקבל, אחרי הודעה מאגף D הנ"ל שהמחנה מסוגל לקלוט יהודים נוספים. עם זאת הוא מודה שביקר באושביץ כחמש פעמים, ושבזמן השלוחים מהונגריה בירר עם הוס במישרין את אפשרויות הקליטה של המחנה (ישיבה 93, ע' 25). כן הוא מודה שבאחד מבקוריו באושביץ ראה בעיניו שרפת גויות המונית על סבכת ברזל בתוך בור, שאורכו 100 או אפילו 180 מטר (ת/37, ע' 227).

דבריו של הוס עצמו נותנים תמונה שונה מזו על פעילותו של הנאשם בקשר למחנה אושביץ (ראה עדותו בפני בית-הדין הצבאי הבין-לאומי בנירנברג - ת/1357, עדותו במשפטו בפולניה - ת/1356 - ורשימותיו ת/90). הוא אומר כי הימלר הודיע לו, בקיץ 1941, שאושביץ נועד להיות מקום ההשמדה העיקרי ליהודים, ושהנאשם יבוא אליו בקרוב כדי למסור לו פרטים נוספים על כך. הנאשם הופיע אצלו זמן קצר לאחר-מכן, והם בחרו ביחד את בירקנאו כמקום ההשמדה, וגם דנו ביחד על דרכי ההשמדה. (להלן מספר הוס על הנהגת גז ציקלון ב' באושביץ. לכך עוד נייחד את הדיבור בפרק נפרד של פסק-הדין). מתאורו של הוס יוצא, שהנאשם נתן הוראות בעניינים שונים שנגעו לנעשה בתוך המחנה. למשל, הוא אומר שהנאשם הביא לו את הפקודה של הימלר לעקור את שיני הזהב של הגויות, ולגזוז את שער הנשים. כן מספר הוס על השקפת הנאשם שיש להשמיד מיד את כל היהודים המגיעים למחנה, ולא להעבידם, שמא תקרה תקלה, כגון בריחה המונית.

הנאשם מכחיש את כל הדברים הללו בתוקף. לפי גירסתו כבר היה תהליך ההשמדה עובדה מוגמרת, כאשר הוא ביקר לראשונה אצל הוס באושביץ. לשם כך הוא מנסה לאחר את מועד הביקור הראשון עד לאביב 1942 (ראה את לוח הזמנים שצורף לטענות הסיכום בכתב של הסנגור). אך נסיון זה נסתר על ידי דבריו בהודעתו בפני פקד לס (בע' 378), שביקורו הראשון באושביץ היה כארבעה שבועות אחרי שהיידריך הודיע לו על החלטת היטלר להשמדה הפיזית של היהודים, כלומר (לפי דבריו) בסתיו 1941 לכל המאוחר, והרי באותה תקופה טרם התחילו פעולות ההשמדה של יהודים באושביץ. מתקבל על הדעת שבעת הביקור הזה מסר הנאשם להוס על מה שראה במזרח, ושהם החליפו ביניהם דעות על הדרכים היעילות להשמדה המונית. אך לא נקבע עובדות על יסוד עדותו של הוס בלבד, ללא ראיה מסייעת. היועץ המשפטי הביע את דעתו שהצורך בסיוע לעדותו של שותף לעבירה לא התבטל על ידי הוראות סעיף 15 של החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם. איננו מוצאים צורך להכריע בשאלה עקרונית זאת. נאמר רק שאם סעיף 15 מתיר לנו להקל בענין זה, לא נשתמש בסמכותנו לגבי עדותו של שותף לעבירה שאיננו עוד בחיים, כי הקלה כזאת אינה נראית לנו דרושה למען הצדק.

144. לא מצאנו סיוע לדברי הוס שהנאשם הביא לו את הפקודה לעקירת שיני הזהב, ולגזיזת שער הנשים, ולדבריו על ההשקפה שהנאשם הביע. אולם לעובדות הבאות יש, לדעתנו, הוכחות מספיקות בדברי הוס בתוספת ראיות אחרות: היהודים שהגיעו למחנה התחלקו ליהודי-משלוחים (Transportjuden) ואחרים, כגון יהודים במעצר חסות. כל היהודים שנשלחו לאושביץ על ידי מחלקה IV B 4 ברזה"א - מחלקתו של הנאשם, היו "יהודי-משלוחים" (ת/90, ע' 12). כל משלוח כזה הגיע

למחנה על

למחנה עלפי הודעה של מחלקת הנאשם, וסומן במספר צופן קבוע, היינו IV B4 בצרוף ספרות נוספות, לפי הארץ ממנה באו היהודים (ראה עדות רייבסקי - ת/1356, ע' 19 של התרגום העברי). לא נערך שום רישום של היהודים אלה במחנה (עדות רעיה כגן, ישיבה 70, ע' 12), אלא הם עברו מיד בהגיעם לשם את הסלקציה על ידי רופאי-ס"ס, ומי שנמצא בלתי-כשיר לעבודה, נשלח בו במקום לתאי-הגזים. המתתו של מי שנמצא כשיר לעבודה, והוא לא מת מעבודת הפרך והתנאים ששררו במחנה, נדחתה לפי ראות עיניה של הנהלת המחנה, עד שגם הוא נפל קרבן לאחת הסלקציות שנערכו מדי פעם בין האסירים. החל מפברואר 1943 חדלו לרשום גם את הפטירות של יהודים שלא נשלחו מיד לתאי הגזים (ישיבה 70, ע' 26).

מבחינה ארגונית היה מחנה אושביץ שייך, כאמור, אל המשרד הראשי למינהל ולמשק, ומשרד זה ניצח גם על עבודת הכפיה של אסירי המחנה.

145. יוצא איפוא שכל רכבת של "יהודי משלוחים" הגיעה למחנה אושביץ, כשנוסעיה היהודים נדונים למות על פי הוראה כוללת, שניתנה לגבי המשלוח כלו על ידי מחלקת הנאשם. משעברו היהודים את שער המחנה, עברו לרשותה של הנהלת המחנה, וזאת היתה חייבת להוציא את גזר-דין המות לפועל; אך עם זאת ניתנה לה סמכות לדחות את הביצוע לגבי הכשירים לעבודה. במרוצת הזמן גדל הצורך בניצול אסירים בעבודות חמוש ועבודות אחרות. זאת אנו רואים, למשל, ממברק אל הימלר, החתום על ידי מילר, בסימן IV B 4a, מיום 16.12.42, שם מתייחס מילר לפקודת הימלר להגברת כחות העבודה במחנות הריכוז, ומודיע על שליחת 45,000 יהודים לאושביץ, ביניהם גם בלתי-כשירים לעבודה, קשישים וילדים. הוא עושה חשבון ש"אם ישתמשו בקנה מידה מתאים, יתקבלו בעת הסלקציה של היהודים המגיעים לפחות 10,000 עד 15,000 כחות עבודה" מבין המספר הכולל של 45,000 (ת/292). זה מתאים לדברי הוס שאחוז הכשירים לעבודה היה בערך 25%.

עוד הוכח שהנאשם היה מוסמך להורות מראש שמשלוח מסויים לא יובל להשמדה מידית, אלא רק כעבור זמן, כפי שנקבע על ידו. כך קרה במשלוח מטרזין, שהובא למחנה המשפחות באושביץ, תוך הוראה שאנשי משלוח זה יושמדו כעבור ששה חודשים (ראה להלן בפרק על טרזין).

146. בין היהודים שהגיעו למחנה אושביץ כעצירים, ולא כ"יהודי משלוח", היו כאלה שעברו, כביכול, עבירה פלילית כגון ניהול שיחת טלפון או הפרת העוצר. על אלה ספרה העדה רעיה כגן, אשר עבדה במשרד הרישום של אושביץ, שדוקא הם זכו ליחס יותר טוב, כי הם הוצאו מכלל הסלקציות (ישיבה 70, ע' 12). יהודי "מעצר חסות" (Schutzhaftjuden) הגיעו למחנה בתוקף צוים אינדיוידואליים שהוצאו על ידי מחלקה IV C2 ברזה"א, אשר טפלה בעניני מעצר חסות (ראה ת/1280, ע' 3). בהודעתו ת/37 בע' 163 מסביר הנאשם שהבדיקה העניינית של מקרים בודדים אלה נעשתה במחלקתו, ומחלקה IV C2 רק הוציאה את הצו הפורמלי.

ממוצג ת/103 נראה שגם עניני שחרורים ממחנות הרכוז היו בסמכותו של הרזה"א (שם, בע' 9, פיסקה (f) 11). אך כפי שהעידה רעיה כגן, בשביל היהודים היה זה להלכה בלבד, כי יהודי, משנכנס לאושביץ, לא יצא משם עוד (ישיבה 70, ע' 21, ראה גם דברי הנאשם בהודעתו ת/37, בע' 223-224).

הנאשם לא היה מוסמך לצוות בעצמו על הוצאות להורג בתורת עונש של יהודים באושביץ ובמחנות רכוז אחרים. סמכות זו היתה כפי הנראה שמורה להימלר עצמו ולמילר (ראה ת/202, ע' 1 בסוף). אבל ההודעה על ביצוע ההוצאה להורג של

יהודים היתה

יהודים היתה נמסרת למחלקת הנאשם (ת/37, ע' 2101).

147. בענין מחנה ההשמדה בחלמנו הובאו לפנינו הוכחות שהוא הופעל על ידי יחידה מיוחדת בפיקודו של אחד בוסמן (ראה ת/1297, ע' 12 של התרגום העברי; ת/1299). אין לפנינו הוכחות על איזה קשר מינהלי בין יחידה זו ובין מחלקת הנאשם.

טשטוש העקבות.

148. בסתיו 1942 ציוה הימלר לפתוח את הקברים ההמוניים של יהודים שהומתו לפני כן במזרח, לשרוף את הגויות ולסלק את כל העקבות של הטבח שנערך בכל מקום ומקום. כפי הנראה חשש הימלר שהצבא האדום המתקדם יגלה את הקברים, והוא חשב שדי בסילוק הגויות כדי לכסות על חרפת-העולמים. המשימה הוטלה על יחידה מיוחדת, שכינויה מס' 1005, תחת פיקודו של שטנדרטנפירר פאול בלובל.

העדויות ששמענו על ענין זה, במיוחד מפי שני עדים, ד"ר לאון ולס (וליצקר) ואברהם קרסיק, העלו לפנינו חזיונות-גיהנום מן המחרידים בפרשת העדויות של התביעה. ד"ר ולס נלקח ביוני 1943 לעבוד ביחידה זו באזור גליציה המזרחית. הוא מתאר את העבודה כך (ישיבה 23, ע' 21):

> "תפקידנו היה להוציא מקבריהם את היהודים שנרצחו במשך שלש השנים שקדמו לכך. היה עלינו לערום את הגויות ערימות ערימות על מוקדים לשריפה, לטחון את העצמות הנותרות ובאפר היה עלינו ללקט חפצי ערך, כמו שיני זהב ומטבעות. לבסוף היה עלינו לזרות את האפר ברוח לבל יימצא; לכסות שוב את הקברים על מנת שלא יימצא זכר וסימן. ועל הקברים שתלנו שתילים".

את מכונת הטחינה הוא מתאר כדומה למערבל בטון גדול ובה כדורי פלדה. היו מכניסים את העצמות לתוך המכונה, וכדורי הפלדה היו שוחקים את העצמות (שם, בע' 31). תאור דומה כבר הזכרנו לעיל מפי העד ז'ורבסקי (מחנה חלמנו).

לא רק בגויות מתים עסקה יחידה זו, אלא גם אנשים חיים הובלו עד למוקד ושם נורו, והושלכו לאש; ד"ר ולס מספר שבעת ההרג ההמוני במכונות יריה לא תמיד נהרגו כל הקרבנות מן הכדורים, וכך קרה שגם אנשים שעוד היו חיים מצאו את מותם בלהבות. הוא מעריך את מספר המומתים כך, שאת מותם הוא חזה בעצמו, ב-30,000, אחרוני היהודים באותו חבל ארץ. היה זה בשלב האחרון של השמדת היהדות של גליציה המזרחית בפקודת מפקד הס"ס והמשטרה קצמן. את מספר הגויות שנשרפו על ידי יחידתו אומד ד"ר ולס בכמה מאות אלפים (שם, בע' 51).

העד קרסיק נתן עדות דומה על עבודת יחידה 1005 באזור אחר, בסביבות ביאליסטוק ופרוסיה המזרחית (ישיבה 28, ע' 12).

הוס אומר ברשימותיו (מוצג ת/90, ע' 6), כי זמן מה אחרי בקורו של הימלר באושביץ, שחל בקיץ 1942, בא אליו שטנדרטנפירר בלובל "מיחידת השרות אייכמן" והביא עמו את פקודת הימלר לפתוח את כל הקברים ההמוניים באושביץ ולשרוף את הגויות. כן הוא אומר שבלובל קיבל הוראה מאייכמן להראות לו את המתקן לשריפת הגויות שהוקם במחנה ההשמדה חלמנו. ת/218 הוא הדו"ח על נסיעת הוס לחלמנו, בלוית עוד שני קציני ס"ס. נזכרת שם גם טחנה כדורית שתישלח לאושביץ. הוס אומר גם שהיה עליו לספק מדי פעם יהודים לעבודה ביחידה 1005, כי אחרי גמר העבודה בכל

קטע נורו כל היהודים שהועבדו ביחידה.

ויסליצני אומר על יחידת בלובל שהיא "הועמדה באופן פורמלי תחת אייכמן" (ת/85, ע' 9).

הנאשם מכחיש שהוא היה ממונה על בלובל. לפי דבריו כל הקשר בין מחלקתו ובין בלובל היה רק בכך, שבלובל עצמו וכמה מאנשיו שוכנו בבנין של מחלקה IV B4, בהיותם בברלין, ומחלקה זו טפלה בהם רק מבחינה משקית (ת/37, ע' 264, 390, 3044). עוד הוא מספר על יחסים אישיים מתוחים בינו ובין בלובל.

הגענו לכלל דעה, שהעדויות אינן מספיקות כדי לחייב את הנאשם באחריות לפעולות יחידתו של בלובל. כנגד דברי הוס יש לציין, שבלובל עצמו, בתצהיר שמסר בשעתו בנירנברג (ת/216), אומר ביחס לעבודתו כמפקד יחידה 1005:

"עמדתי תחת פקוחו של משרד IV, תחת הגרופנפירר לשעבר מילר. בסתיו קבלתי הוראה, כממונה מטעם מילר, לנסוע לשטחי המזרח הכבושים ולטשטש את עקבות הקברים ההמוניים, מזמן ההוצאות להורג על ידי עוצבות המבצע."

שמו של הנאשם אינו נזכר על ידי בלובל, וגם לפי מהות הענין אין זה מחוייב המציאות, שמחלקת הנאשם, אשר עסקה בביצוע הפתרון הסופי, תועסק גם במבצע המיוחד של טשטוש העקבות, לפיכך ייהנה הנאשם מן הספק בענין זה.

149. שמענו עדויות רבות על הפורענות הגמורה שהשתררה בימים האחרונים של הרייך השלישי, עם פינוי מחנות הריכוז במזרח. האסירים התשושים והרעבים הוצעדו על ידי שומרי הס"ס מערבה במשך ימים רבים, בקור ובשלג. רבבות משרידי המחנות נפלו חלל בדרכים ובשדות בימים אלה, ערב הגאולה, מן המחנות בצפון (עדויות ד"ר דבורז'צקי, קרסטש, בן-צבי, גב' נוימן), ועד לאושביץ, שפונתה באמצע ינואר 1945, ואסיריה האחרונים הובלו למחנות אחרים בפנים גרמניה (עדויות פרופ. ולר, ספיר, גוטמן, בקון, ד"ר ביילין וגב' כגן).

לא התברר לנו שלנאשם אישית היתה יד בפינוי המחנות, ולנעשה בהם בשלב אחרון זה, פרט לברגן-בלזן. מן הדו"ח של נציג הצלב האדום הבין-לאומי מאפריל 1945 (ת/865) ברור שכח השליטה על האסירים היהודיים במחנה זה וגם בגטו טרזין נשאר בידי הנאשם עד הסוף, ועל כן הוא נושא לפחות בחלק של האחריות למה שהתרחש בברגן-בלזן בשלהי השלטון הנאצי, ולמצב בו נמצאו אסירי המחנה על ידי משחרריהם.

150. דיון מיוחד עלינו להקדיש לשני מחנות, הן בגלל אופיים המיוחד, והן בגלל הקשר הקרוב שהיה לנאשם עם עניני הניהול של מחנות אלה: טרזין (טרזינשטט) וברגן-בלזן.

גטו טרזין.

טרזין נוסדה לראשונה כגטו לרכוז יהודי הפרוטקטורט, בעקבות ההתיעצות שהתקימה בפרג ביום 10.10.41, בראשותו של היידריך (ת/294), אותה כבר הזכרנו לעיל בקשר לגירושים הראשונים מן הרייך אחרי מתן פקודתו של היטלר להשמדת היהודים. בהודעתו ת/37, ע' 117, אמר הנאשם, שהוא אשר הציע להיידריך את הרעיון לרכז את יהודי הפרוטקטורט בצורה זאת, וכך חילץ את היידריך מצרה אחרי שזה הודיע בפומבי על טהור הפרוטקטורט מיהודים במשך שמונה שבועות. עד מהרה יוחדו לגטו טרזין תפקידים נוספים: בועידת ונזה מדבר היידריך על טרזין כעל "גטו זקנים"

לשם ישולחו יהודים בגיל שלמעלה מ-65, וכן נכי מלחמה ובעלי אותות הצטיינות, עם בני הזוג וילדים עד לגיל 14. ואמנם שולחו לטרזין יהודים כאלה, וגם בעלי זכות אחרים, כגון צאצאים של נשואי תערובת, כפי שיוצא ממסמכי גסטפו דיסלדורף מיולי 1942 (ת/1397).

כאשר קלטנברונר מבקש בפברואר 1943 במכתב הנושא סימן IV B4 רשות מהימלר לפנות יהודים מעל לגיל 60 מטרזין לאושביץ, ניתנת לו תשובה מפתיעה זו:

> "הרייכספירר אינו רוצה בשלוח יהודים
> מטרזין, כי אחרת תופרע המגמה, שהיהודים
> בגטו הזקנים טרזין יוכלו לחיות ולמות
> במנוחה" (ת/858; ת/859).

איננו יודעים מה הסתתר מאחורי תשובה זאת של הימלר, כי הרי אין הוא חשוד על רגש אנושי כלפי יהודי, יהיה גילו אשר יהיה. למעשה שולחו גם חולים וזקנים מטרזין לאושביץ, לפני כך (ראה למשל, ת/848) ואף אחרי כן (עדות גב' הנשל בישיבה 37, ע' 51; עדות מר אנסבכר, ישיבה 38, ע' 13/12). מר אנסבכר מספר על שילוח זקנים מטרזין לאושביץ:

> "אנשים בדרך כלל באו בלא כוחות.
> רובם היו כמעט מתים, גססו, ובכל זאת
> אמרו: המספר צריך להיות מלא, והכניסו
> אותם לקרונות" (ישיבה 38, ע' 41).

151. האמת היא שגטו טרזין קויים לצרכי תעמולה ואחיזת עינים בקנה מידה גדול, כדי להציגו בפני מבקרים מבחוץ ולשכנעם שהשמועות על השמדת יהודים ועל היחס אליהם במחנות אינן אלא "תעמולת-זועה". בלשונו של הנאשם (ת/37, ע' 254), היה זה "רק שלט (Aushaengeschild) של הימלר כלפי חוץ לארץ, ושום דבר אחר", ובאותו עמוד הוא קורא לרעיון של הימלר להפוך את טרזין לגטו זקנים "רעיון שטני".

אישור מלא לכך אנו מוצאים במסמכים. מוצג ת/734 הוא דו"ח על התיעצות ביום 6.3.42 במחלקה IV B4 של הרזה"א, בראשותו של הנאשם, שם הוא מסביר בעצמו שהשלוחים לטרזין נעשים כדי "לשמור על הצורה כלפי חוץ". ובמוצג ת/537 (תרשומת של צפף על שיחה שניהל עם הנאשם) מכונה טרזין בפשטות "מחנה התעמולה".

על הרעב המציק, הצפיפות הנוראה, המחלות והעזובה הכללית ששררו בטרזין, סיפר העד אנסבכר, והתמונות מן ההווי בגטו (ת/651-663) מדברות שפה ברורה על כל אלה. במשך חדש אחד (אוקטובר 1942) מתו שם יותר מ-3,000 איש (הצהרת זיידל, המפקד הראשון של טרזין, ת/842, פרוטוקול שני, בע' 5).

כך כאשר באו נציגים מבחוץ לביקור במחנה, למשל נציגי הצלב האדום, נשתנו פני הגטו עד לבלי הכר. מעיד מר אנסבכר (שם, בע' 47):

> "... היו שטחים מסויימים שבהם היה
> עוצר מוחלט... ורק האנשים שעוד היו להם
> פנים פחות או יותר אנושיים, יכלו להראות
> את עצמם... צבעו את הבתים מבחוץ. הכינו
> שלטים גדולים שבהם היה כתוב: 'בית ספר
> מרכזי'... 'גטו-תיאטר'... הכינו לילדים
> משכן מיוחד... בנו צעצועים יפים. ...
> והביאו לשם את הילדים בתוך מיטות קטנטנות
> עם לב חרוט. ממש כמו באיזה ארמון".

בשנת 1942 הגיעה אוכלוסית גטו טרזין כמעט עד 60,000 (הצהרת זיידל, שם, בע' 4). מדי פעם היו "מדללים" את האוכלוסיה, על ידי פינוי למזרח, כדי לאפשר קליטה

לאפשר קליטה של יהודים חדשים בגטו, באופן שטרזין הפכה למעשה תחנת-איסוף למשלוח לאושביץ, כפי שאומר זיידל, בע' 8. הוא מזכיר את פברואר 1942 כמועד השלוח הראשון מטרזין לאושביץ (שם, פרוטוקול שלישי, ע' 18), ומעריך את מספר המגורשים כך במשך זמן היותו שם (מדצמבר 1941 עד יולי 1943) ב-50,000. בסתיו 1944 שוב שולחו משם יותר מ-20,000 איש לאושביץ (עדות וטסלב דיאמנט, ישיבה 45, ע' 16). כאשר הגיעה העדה גב' זלצברגר לטרזין בסוף ינואר 1945, מצאה שם רק 6,000 איש. ערב ההתמוטטות של הרייך שוב גדל המספר, כי הועברו לשם אלפי אסירים ממחנות אחרים.

בהגיעם לאושביץ, שוכנו חלק ממגורשי טרזין ב"מחנה משפחות" מיוחד (עדות יהודה בקון בישיבה 68, ע' 22, עדות הוס בפולניה, ת/1356, ע' 52 ביום ה-11 של המשפט). לגבי אנשים אלה הורה הנאשם על "טפול מיוחד אחרי ששה חודשים", ובמשך שהותם באושביץ היה עליהם לכתוב מכתבים לטרזין בנוסח מוכן מראש ולהודיע למכריהם ששלום להם (עדות הוס בפולניה, שם). העד בקון מספר על כך שהוא, ויחד עמו אחרים, גם חוייבו בינואר 1944 לכתוב גלוית, תוך ציון תאריך 25.3.44 (ישיבה 68, ע' 23).

בפברואר ובמרס 1945 עסקו בטרזין בהתקנת תאי גז (עדות אנגלשטין, ישיבה 45, ע' 35), אולם העבודה נזנחה לפני גמירתה, ותאים אלה לא הגיעו לשמוש.

152. בידי הנאשם היתה הסמכות לתת הוראות בכל הנוגע לניהול גטו טרזין, והוא היה משתמש בסמכות זו בפועל ומפקח מקרוב על הנעשה שם, עד להתערבות בשאלות שוטפות של ניהול הגטו. הוקם מעין "שלטון מקומי" של היהודים בתוך הגטו, בצורת מועצת זקנים, שהיתה, כמובן, כפופה למרותו של מנהל המחנה (זיידל, ואחריו ראם). המנהל מצדו היה מקבל את הוראותיו מן המשרד המרכזי להגירה יהודית בפרג שבראשו עמד הנס גינטר (אחיו של רולף גינטר, ממלא-מקומו הקבוע של הנאשם). מבחינה מינהלית היתה למרכז בפרג זיקה אל מפקד משטרת הבטחון (בד"ס) במקום, אבל למעשה היה המרכז מסונף למחלקת הנאשם ברזה"א. סמכות הנאשם לגבי טרזין בולטת מן העדויות, ומן "פקודות-יום" ותרשומות שונות של מועצת הזקנים שנשמרו.

ראם, שהיה מפקד טרזין אחרי זיידל, העיד במשפטו, שהנאשם עצמו הסביר לו כי מבחינה מינהלית טכנית הוא כפוף לבד"ס בפרג, אך מבחינה מדינית לרזה"א בברלין, ובשאלות של מדיניות יקבל הוא, ראם, הוראות ממיס (Moess) (אחד מאנשי הנאשם במחלקתו IV B4 (ת/864). בעדותו ביקש הנאשם לצמצם את סמכותו לעניינים החשובים מבחינה ממלכתית (ישיבה 82, ע' 5), אך אין לקבל זאת כתאור הולם של היקף סמכויותיו. לא רק על העברת יהודים בעלי נתינות זרה מטרזין לברגן-בלזן הוא מחליט (ת/851), אלא גם מינוי מועצת הזקנים בתוך הגטו נעשה על ידי מיס הנ"ל. את המשטרה היהודית בתוך הגטו מארגן הנאשם (ת/37, ע' 2028), בבקשה למתן רשות לשליחת מכתבים מטרזין פונים אליו, ועד לקביעת סוג המיטות בשביל שוכני הגטו מגיעה התעניינותו (ת/846).

צקור'

בקורי הנאשם בטרזין היו תכופים. לפי עדותו של מר דיאמנט, אותה אנו מקבלים כנכונה, למרות הכחשת הנאשם, השתתף הנאשם אישית בסלקציה בטרזין שקדמה לשילוח לאושביץ בסתיו 1944 (ישיבה 45, ע' 12). הנאשם טוען שאותה תקופה היה בהונגריה, אבל עובדה היא שהיה נוסע משם מדי פעם לברלין ולמקומות אחרים.

בענין ההוראות למניעת הילודה בגטו טרזין עוד נדון, בפרק המיוחד לנושא זה.

153. מחנה היהודים בברגן-בלזן נוסד עקב רצונו של מיניסטריון החוץ הגרמני לרכז את היהודים בעלי נתינות זרה ב"מחנה חליפין", לקראת החלפתם בעצירים גרמניים שבידי מעצמות הברית. לכן מבקש מיניסטריון החוץ במכתב מיום 2.3.43 (ת/762), שנשלח לרזה"א לידי הנאשם, לרכז כ-30,000 יהודים הנחשבים כראויים לחליפין, ולא לפנותם למזרח. הרזה"א טיפל בהקמת המחנה. אחד מפקידיו (ממחלקת משטרת הזרים) מוסר לפון טדן ממיניסטריון החוץ בסוד, כי

> "... אמנם נאמר לו, שמבחינת העבודה לא יתייחסו ליהודים בחריפות כזו שימותו, אבל על פי תקנון המחנה הנמצא בשלב של עיבוד וכו', הרושם הוא שלכל הפחות יתייחסו אליהם בחריפות רבה",

וזה מדאיג את פון טדן, כי יחס כזה אל העצירים עלול לסכל את מטרת המחנה (ת/789). תולדות המחנה מראות שהיה יסוד לדאגה זו.

המחנה הוקם בתחילת יולי 1943. זיידל, שהיה עד אז המפקד של טרזין, הועבר לברגן-בלזן (ת/842, פרוטוקול שלישי, ע' 26). באותה תקופה התקיימה במחלקתו של הנאשם שיחה עם היועצים לעניני יהודים בה הודיעו נציגי המחלקה, כי למחנה החדש תהיה תפוסה של 10,000 איש. ישוכנו בו "יהודי חסות", עסקנים יהודיים ויהודים בעלי קשרים בחו"ל, הבאים בחשבון לחליפין, וגם יהודים ידועי-שם (ת/554).

בקשר לסוגי היהודים שיש לשלחם לברגן-בלזן מגיעות שאלות למחלקת הנאשם (ת/555) ויוצאות הוראות ממנה (ת/557, ת/558). ביום 27.1.44 מורה מחלקת הנאשם (בחתימתו) להעביר לברגן-בלזן את כל היהודים בעלי נתינות ארגנטינית (ת/500), וביום 29.2.44 (בחתימת גינטר) את היהודים בעלי נתינות זרה ביון (ת/997). זיידל העיד גם (ת/842, פרוטוקול שלישי, ע' 27) שהמכתבים אשר נכתבו על ידי אסירי המחנה, נאספו במקום ונשלחו למחלקת הנאשם.

בסתיו 1944 פונה נציג הצלב האדום הבין-לאומי למיניסטריון החוץ ומבקש מתן רשות לביקור בברגן-בלזן (ת/791). פון טדן מבטיח להתענין בכך, אבל בתרשומת פנימית הוא כותב, שמצד הרזה"א יתעוררו פקפוקים כבדי משקל נגד ביקור כזה. משאלה דומה משמיע נציג הצלב האדום באזני הנאשם באפריל 1945 (ת/865), אולם:

> "אייכמן הודיע כי במחנה זה פרצה מגפת טיפוס, וכי רשויות הרייך, הממונות על התברואה והבריאות נלחמות בה בכל האמצעים העומדים לרשותן. הוא הבטיח לי לסייר במחנה זה יחד אתי בימים הקרובים. ביקור זה לא יצא לפועל, כי לא יכולתי עוד להשיג את אייכמן בברלין".

העד מלקמן (ישיבה 34, ע' 36) היה בברגן-בלזן מ-15.2.44 עד 9.4.45. מעדותו ברור מדוע התנגד הנאשם לבקורי זרים במחנה. אלה דברי העד:

כשבאתי לברגן-בלזן

"כשבאתי לברגן-בלזן, בהתחלה, תנאי המגורים
לא היו יותר גרועים מאשר בוסטרבורק, אולי
יותר טובים ... במשך הזמן הורע המצב בברגן-בלזן,
והמצב נעשה איום, עד שקבל את השם האיום והנורא
הזה, כי באו הרבה יותר אנשים. המחנה בראשונה
היה מיועד לכמה אלפים, בסוף היו כמה רבבות.
לא היה אוכל. התנאים הסניטריים, כמעט אי-אפשר
לתאר אותם. בצריף ל-400 איש היה בית כסא אחד,
ובית הכסא היה מקולקל תמיד. האנשים כולם סבלו
משלשול ... ובסוף היו רבבות אנשים.
המתים היו מוטלים ברחוב ... הגעתי גם
למחנה הרכוז של הנשים שבאו מאושביץ,
אני חושב מנובמבר 1944, ושם ראיתי דברים
נוראים. נשים אשר התנפלו על איזו חבית
ששם נשארו עוד שירי האוכל ... והיו שם
אפילו מקרים של קניבליזם".

על המצב האיום, בו מצאו המשחררים את המחנה, העידו ד"ר חן (ישיבה 71, ע' 56) ומר חוטר-ישי (ישיבה 73, ע' 59). בעת השחרור היו במחנה 52,000 איש, ו-27,000 מאלה מתו מחולשה, למרות הטפול הרפואי בהם. להמחשת הדברים ששמענו הוגשו לנו תצלומים, שנעשו לפי הוראת ד"ר חן (ת/1347-1355), והוצג לפנינו סרט, שצולם גם הוא אחרי שחרור המחנה.

ברור מן המסמכים שהזכרנו, כי הרזה"א ובתוכו מחלקת הנאשם חלשו על גורלם של האסירים היהודיים במחנה ברגן-בלזן. קיים איפא דמיון בין טרזין ובין ברגן-בלזן במובן זה.

154. בתנאי ההובלה בשעת גירוש הקרבנות מבתיהם אל מחנות ההשמדה, ואל מקומות הגירוש האחרים כבר נגענו אגב אורחא, למשל בפרשת הונגריה. עתה נוסיף, ששיטת ההובלה דמתה בכל מקום להובלת בהמות, וגרוע מזה: קרונות משא חתומים, בקור חזק ובחום לוהט, ללא אספקת מזון (פרט למה שהביאו המפונים אתם), מי שתיה במשורה, ולעתים חוסר מים גמור במשך ימים, תנאים סניטריים גרועים ביותר (דלי אחד לקרון לעשיית הצרכים); לא פחות מ-70 עד 100 איש ואף יותר לקרון.

בענין זה ניכר קו ההחמרה יפה מן המסמכים: במסמך ת/737 (ההוראה לפינוי לשטח המימשל הכללי) ממרס 1942 עוד נאמר שאסור לשלוח יותר מ-1,000 יהודים בכל רכבת; ואילו במסמך ת/765 מיום 20.2.43 (הוראות לפינוי לאושביץ) אנו קוראים שכל רכבת צריכה להוביל לפחות 1,000 יהודים. בהתיעצות במחלקתו ביום 9.3.42 מודיע הנאשם לאנשיו כי ברכבות יש מקום רק ל-700 איש, אך יש להוביל בהם 1,000 יהודים. כאשר שם פקד לס דברים אלה לפני הנאשם, הוא עונה:

"אדוני הפקד, זה אינו משנה את העובדה,
שאני המוסמך לכך, שאני האחראי לכך -
זה ברור" (ת/37, ע' 774).

כך הוא המשיך עד להובלות מהונגריה, כאשר נדחסו 100 איש ויותר אל תוך קרון אחד.

השוטרים שלוו את המשלוחים היו בדרך כלל ממשטרת הסדר. אבל משטרת הסדר לא היתה אחראית בעד הצפיפות בקרונות, ולא בעד הספקת מזון ומים בעת הנסיעה, ולא בעד הסידורים הסניטריים. האחריות לכך חלה רק על המחלקה שארגנה את המשלוחים, היא מחלקת הנאשם.

לא נגזים אם נאמר שעצם ההובלה בתנאים כאלה כבר היתה בה משום תחילת התהליך של השמדת המגורשים. ואכן, לא פעם קרה שבהגיע המשלוח לתעודתו או עוד באחת מתחנות-הביניים הוצאו מן הקרונות גופותיהם של אנשים שגוועו בדרך.

דברים אלה אמורים לא רק לגבי שלב הפתרון הסופי, אלא גם לגבי השלב השני, בו גורשו היהודים מחבל הוורטה וכו', ומשטין בתנאי הובלה קטלניים.

155. נקדיש עתה כמה הערות לפעילות הנאשם למניעת עלייתם של יהודים לארץ-ישראל ולמניעת הגירתם לארצות אחרות שמעבר לים. דברים אלה כרוכים בפרשת המאמצים הנואשים שנעשו על ידי מוסדות ואישים יהודיים להצלת חיי היהודים מידי הנאצים, ובמידת היענותם של הממשלות השונות למאמצי הצלה אלה. גם זו פרשה היסטורית, רבת נפתולים ושברון-לב, הראויה לבירור היסטורי מעמיק, ולא בית משפט זה הוא היכול לקבל על עצמו משימה זו. נסתפק בציון העובדות שהוכחו לפנינו לגבי פעילות הנאשם בענין זה.

הרמז הראשון לגישת הנאשם לענין העליה לארץ-ישראל מצוי בהערה בדו"ח שהוא הגיש ביחד עם הגן על נסיעתם המשותפת לארץ-ישראל בשנת 1937 (ת/124). כזכור, הוא מעיר שם שתכנית להגירת 50,000 יהודים

"אינה באה בחשבון, בהתחשב עם כך שמטעם
הרייך יש למנוע יצירת מדינה עצמאית של
היהודים בארץ-ישראל".

כן הזכרנו שבנסיעה זו הוא עמד להפגש בארץ עם המופתי חג' אמין אל-חוסייני, אך אותה שעה לא יצאה הפגישה לפועל.

בתקופת הפתרון הסופי פועלים במדיניות הגרמנית שני גורמים למניעת עליה לארץ-ישראל: ראשית, הברית שנכרתה בין הנאצים ובין מנהיגים ערביים מסויימים, ובראשם המופתי, ושנית, עצם השאיפה להשלים ללא שיור את השמדת כל היהודים שבתחום ההשפעה הגרמני. אשר להגירה לארצות אחרות, היה קיים הגורם השני, שהספיק לבדו להפסקת ההגירה לא רק מן הרייך עצמו, לפי פקודת הימלר שכבר הוזכרה, אלא מתחום ההשפעה הגרמני כלו. סטיות מן הקו הכללי הזה הורשו רק בגלל שיקולים מכריעים של מדיניות גבוהה.

הנאשם היה נאמן לקו הרשמי, ויעידו על כך המסמכים הבאים, נוסף על אלה שכבר הזכרנו, בפרקים על רומניה ועל קרואטיה:

(א) ביום 11.5.42 פונה הנאשם בדרישה אל מיניסטריון החוץ הגרמני, למנוע הגירה יהודית מרומניה דרך הונגריה, קרואטיה ואיטליה "באמצעים הנראים מתאימים"; והנימוק שהוא נותן:

"הואיל ומדובר פה בדרך כלל ביהודים
בעלי אמצעים, קיימת הסכנה שלבסוף יישאר
ברומניה רק ההמון של יהודים מחוסרי אמצעים"
(ת/1016).

(ב) גם בעליית ילדים נלחם הנאשם. ביום 3.3.43 הוא מבקש למנוע עלייתם של 1,000 ילדים דרך בולגריה וטורקיה (ת/1048). ושוב פועל גינטר ממחלקתו נגד עליית 4,000 ילדים (ת/950 מיום 2.4.43). ביום 9.4.43 מודיע ריכטר מבוקרשט לנאשם (ת/1050) שעשה צעדים כדי למנוע את משלוח הילדים דרך בולגריה, והוא כותב:

"הודע רשמית לנשיא מרכז היהודים שעליו
לפעול נגד יציאת משלוח הילדים היהודיים
היות ומצדנו ננקוט צעדים לעצירת המשלוח
בשטח בולגריה, ולהובלתו לכוון אחר".

קל לנחש מה היה אותו "כוון אחר".

במאי 1943

(ג) במאי 1943 (ת/1055) מודיע הנאשם למיניסטריון החוץ על עמדת הימלר בענין הגירת ילדים:

"1. יש לדחות עקרונית הגירה של ילדי היהודים.

2. ליציאתם של 5,000 ילדי יהודים משטחי המזרח הכבושים היתה ניתנת הסכמה, אילו קבלו על ידי כך גרמנים עצורים היתר לחזור מחו"ל לרייך בדרך חליפין, לפי המפתח 4:1, בסה"כ איפא 20,000. אולם יש להדגיש, שהמדובר איננו ב-20,000 גרמנים זקנים, אלא בגרמנים כשירים לרביה, בגיל למטה מ-40. יתר על כן המו"מ צריך להתנהל במהירות, כי מתקרב המועד, בו לא יהיה עוד אפשר לממש מבחינה טכנית את יציאתם של 5,000 ילדי יהודים משטחי המזרח, בגלל בצוע פעולותינו נגד היהודים.

3. עד כמה שיתברר הצורך להסכים ליציאתם של ילדי יהודים מרומניה או ממדינות בלקן אחרות, למרות האמור בפסקה 1, מיחסים חשיבות לכך, כי גם דבר זה לא ייעשה ללא תמורה, אלא לפי הנוהל בהתאם לפסקה 2".

בקשר לכך נזכיר תרשומת נוספת של מיניסטריון החוץ ממאי 1944, כעבור שנה. שם נאמר (ת/1258):

"מהמשרד הראשי לבטחון הרייך הודיעו באופן סודי, כי 5,000 ילדי יהודים, שהיו יכולים לבוא בחשבון ליציאה קיימים עוד בגטו לודז' בלבד. אולם גטו זה יפורק בקרוב לפי הוראת הרייכספירר ס"ס".

(ד) בהונגריה פעלו הצירויות של כמה ארצות ניטרליות במסירות להצלת יהודים, הן על ידי הענקת מכתבי חסות ליהודים, והן למען הגירת יהודים. מאמצים הומניטריים אלה קשורים בשמותיהם של אנשים אצילי רוח - ראול ולנברג השבדי ולוץ השויצרי. הנאשם פועל לסיכול המאמצים הללו. ביום 24.4.44 הוא כותב אל מחלקתו בברלין ומודיע (ת/1216):

"דאגנו לכך שגם מצד הצירות (הגרמנית) כאן ייעשה הכל כדי להשהות את מאמצי ההגירה, ולבסוף, אחרי המשכת הפינוי של היהודים, להפסיקם כליל".

והוא דורש

"לנסח את הסכמתה של ממשלת הרייך, אשר ניתנה מלכתחילה, ביתר בהירות וביתר חריפות בנקודה זו, לאמור שהגירה לפלשתינה .... אינה זוכה להסכמת גרמניה".

(ה) ההסכמה של ממשלת הרייך, הנזכרת בפיסקה האחרונה, התייחסה להצעות להגירת יהודים שבאו מצד ממשלות שבדיה, שויצריה וארצות-הברית. בתשובה להצעות אלה הסכים היטלר להגירת כמה אלפים מיהודי הונגריה, אך בתנאי שהורטי יסגיר את שארית יהדות הונגריה (בעיקר יהודי בודפשט) לידי הגרמנים (ראה ת/1214, פיסקה 5; נ/85). וכאן מגיע הנאשם לשיא הקיצוניות במלחמתו נגד מאמצי ההצלה. הנה כותב וזנמאיר במברקו מיום 25.7.44 (ת/1215, פיסקה 2):

"מנהל יחידת מבצע היהודים של הס"ד דכאן, ס"ס-אוברשטורמבנפירר אייכמן, נקט עמדה שעד כמה שידוע לו, הרייכספירר ס"ס איננו מסכים בשום אופן להגירת יהודים הונגריים [redacted] לפלשתינה. היהודים הבאים בחשבון הם בלי יוצא מן הכלל חומר ביאולוגי חשוב, הרבה מאד ציונים ותיקים, שהגירתם לפלשתינה בלתי רצויה ביותר. בשים לב להחלטת הפירר, עליה הודיעו לו, הוא עומד למסור דו"ח לרייכספירר ס"ס ובעת הצורך לבקש החלטה חדשה מאת הפירר. יתר על כן הוסכם עם אייכמן שבמידה שתבוא הסכמה לפנויים נוספים של יהודים מבודפשט, אלה יבוצעו ככל האפשר לפתע ובמהירות כזאת, שהיהודים הבאים בחשבון יהיו כבר מגורשים לפני גמר הצעדים הפורמליים".

כן נאמר שם שהנאשם שוקל, למקרה שתורשה הגירה לארצות המערב, למנוע מן המהגרים את המשך הנסיעה, למשל, על ידי נקיטת אמצעים מתאימים בשטח צרפת.

ומה יש לנאשם לאמר על ענין זה המדבר נגדו כמאה עדים? חוץ מדבורים בעלמא, שוזנמאיר טעה במסירת הדברים, הוא מתרץ שפקודת הפירר לא היתה בפניו בכתב, בעוד שפקודתו של הימלר ניתנה לו בכתב. את התרוץ הזה הפריך היועץ המשפטי בהצביעו על כך, שפקודת ההשמדה הכוללת להשמדת היהודים הודעה לנאשם גם היא רק בדבור פה, ובכל זאת הדריך את עצמו על פיה בכל מעשיו. תקרית זאת אופיינית לעמדת הנאשם לא רק מבחינת הנושא בו אנו דנים כרגע, ועוד נשוב אליה להלן בהקשר אחר.

156. כאן המקום להוסיף כמה מלים על המגע האישי בין הנאשם ובין המופתי, חג' אמין אל-חוסייני.

הוכח לפנינו שגם המופתי חתר להגשמת הפתרון הסופי של השמדת היהדות האירופית, ואף אין ספק שאילו הצליח היטלר לכבוש את ארץ-ישראל, היה גם הישוב היהודי בארץ [redacted] צבי להשמדה הטוטלית, בתמיכתו של המופתי.

הוגשו לנו תזכירים, שסוגרו על ידי המופתי למיניסטר החוץ הגרמני ריבנטרופ (ת/1260; 1261) ולממשלות הגרורות של רומניה ובולגריה (ת/1263; 1264), ובהן דרישה תקיפה למנוע כל עליה של יהודים לארץ-ישראל. בתזכיר למיניסטר החוץ הבולגרי מיום 6.5.43 נאמר (ת/1263, ע' 3):

"הנני מרשה לעצמי להפנות את תשומת לבך לכך שהיה זה מתאים מאד ויותר מועיל, למנוע את היהודים מלהגר מארצך, ולשלחם למקום ששם הם עומדים תחת בקורת חזקה, למשל לפולין".

למותר להוסיף מה פירוש הדברים "בקורת חזקה", כשהמדובר ביהדות פולין בשנת 1943.

ברישומיו, מוצג ת/89, מיום 26.7.46, מוסר ויסליצני מפי הנאשם, שהמופתי ביקר בסוף 1941 או תחילת 1942 במשרד הנאשם בברלין. הנאשם הרצה בפניו על פתרון שאלת היהודים באירופה, והמופתי התרשם מזה מאד. המופתי אמר לנאשם, שהימלר הסכים לבקשתו, שאחד מאנשי הנאשם יבוא לירושלים כיועצו האישי של המופתי, כשזה יחזור ירושלימה אחרי נצחון מעצמות הציר. הנאשם שאל את ויסליצני, אם ברצונו לקבל על עצמו תפקיד זה, והוא, ויסליצני, דחה הצעה זו.

הנאשם הודה בהודעתו שנפגש עם המופתי, אמנם לא במשרדו, אלא לרגלי מסיבה בחוג יותר גדול, והוא ממשיך (בע' 564):

אולם נכון

"אולם נכון שמלוויו של המופתי הגדול היו
אצלי, ובודאי גם היו אז דבורים, אם כי לא
אוכל להזכר שנהלתי מעולם עם המירורים העירקיים
הללו שיחה ממושכת יותר מזו של ברכה כללית,
הכנסתם ומסירתם לחבר עובדי".

וקצת אחרי כן (עמוד 568/9) הוא מדבר על ביקורו של בן אחיו (או שאר בשר בדרגת קרבה דומה) של המופתי במשרדו.

לאור הודאה חלקית זו של הנאשם, אנו מקבלים כנכונים את דברי ויסליצני על השיחה הנ"ל בין המופתי ובין הנאשם. אין זה חשוב בעינינו, אם שיחה זו התקיימה במשרדו של הנאשם או במקום אחר.

לעומת זאת אין בידינו לקבוע ממצאים בטוחים לגבי הנאשם על יסוד הרישומים מיומן המופתי, שהוגשו לנו.

<u>דיונים בדבר צאצאים של נשואי-תערובת.</u>

157. התחיקה הנאצית הגדירה בתקנה 5 של תקנות ביצוע מס. 1 לחוק האזרחות (מחוקי נירנברג), מי נחשב כיהודי (ת/68). לא היו למחוקק הנאצי פקפוקים בכך, שמי ששלשה מסביו וסבותיו היו יהודים - הרי הוא יהודי, ומי שרק אחד מסביו וסבותיו היה יהודי - איננו יהודי. לגבי יהודים למחצה היו קיימות הוראות מיוחדות שאין בדעתנו לפרטן.

על תחיקה זאת התבסס הוראות הפינוי בזמן הראשון, הקובעות שיש לפנות <u>יהודים</u>, ומגדירות על פי תקנה 5 הנ"ל, מי הוא יהודי לצורך זה (עיין, למשל, ת/713, ת/664, ת/730, ת/737).

הוראות הפינוי שניתנו על ידי מחלקת הנאשם דנות גם בנושא זה. למשל, בהוראות לפינוי יהודים לטרזין מיום 20.2.43 (ת/850) אנו רואים שסוגים מסויימים של צאצאים של נשואי תערובת (בלשון כתב האישום שלפנינו "בני תערובת") הנחשבים ליהודים, יפונו לטרזין, ולא למזרח.

אך בינתיים לא חדלה השאלה, כיצד יש לטפל במקרי השוליים של בני התערובת, מלהעסיק את מוחותיהם של אנשי השלטון, מומחי תורת הגזע והמשפטנים הנאציים.

במסמך ת/526, מיום 19.9.41, מוסר אדם בשם שטילר, שעבד באדמיניסטרציה הגרמנית בהולנד, על שיחה עם לזנר, הרפרנט לעניני יהודים במיניסטריון הפנים הגרמני. לפי דברי לזנר ישנם חוגים הממליצים על החרפת ההוראות הקיימות, ובייחוד שדין יהודים למחצה יהיה כדין יהודים לכל דבר. גם הנאשם, נאמר שם, נוקט עמדה זו בצורה חריפה מאד. חוגי הצבא התנגדו להרחבה זו בגלל הרושם הקשה שהחמרה כזאת עלולה לעשות על חיילים, שהנם יהודים לרביע והוריהם ייחשבו בצורה כזאת ליהודים במלוא מובן המלה. הענין הגיע עד להיטלר עצמו, והוא דחה את הצעת ההרחבה.

בהצהרה בשבועה מיום 24.2.48 (ת/693) אומר לזנר שהוא השתדל למנוע החרפות בשטח הטפול בבני התערובת, ושחוגי המפלגה הנאצית והס"ס נטרו לו איבה בגלל זה; בקשר לכך הוא מזכיר את שמו של הנאשם כאחד משונאי היהודים הקנאיים והמרושעים במיוחד.

הננו רואים בדבריהם של שטילר ושל לזנר ראיה מספקת לעמדת הנאשם בשאלה הנדונה.

בפרטיכל של ועידת

בפרטיכל של ועידת ונזה (ת/185) תופס הדיון על הטפול בבני התערבות של הדרגה הראשונה והשניה מקום רחב, ונשמעות דעות מרחיקות לכת, ובכללן הצעה לעיקור. אבל הדיון בשאלה זו לא סוכם.

ביום 6.3.42 (בחדש ומחצה אחרי ועידת ונזה) מתקיימת במשרדו של הנאשם ישיבה, בה משתתפים נציגי המיניסטריונים והמשרדים השונים. הישיבה כלה מוקדשת לשאלת הטפול בבני התערובת. ברשימת המשתתפים איננו מופיע שמו של הנאשם, אלא שמו של בילפינגר, כנציג הרזה"א. הדיון היה מפורט מאד, ובייחוד נדונה שאלת העיקור. גם בישיבה זו אינם מגיעים הדברים לידי סיכום (ת/100).

שוב התקיימה ישיבה בשאלת בני התערובת במחלקתו של הנאשם ביום 27.10.42, הפעם בהשתתפותו (ת/190). הנוכחים הסכימו להצעה לעיקור מרצון של בני תערובת מן הדרגה הראשונה, תמורת מתן הרשות להשאר בשטח הרייך. אך גם הפעם יש עוד להעביר את תוצאות הישיבה למשרדים השונים, לקביעת עמדתם הסופית, ואין אנו יודעים במה הסתיים הענין.

הוכח איפא שהנאשם ריכז את הטיפול בשאלת בני-התערובת, אולם לא נוכל לקבוע, על פי החומר שלפנינו, שהדיונים בשאלה זו הביאו אי-פעם לשינוי בתחיקת הגזע, כפי שהיתה קיימת קודם לכן, או להפעלת התכנית לעיקור בני תערובת.

ביום 30.1.42 התקיימה ישיבה במיניסטריון לשטחי המזרח הכבושים (ת/299), בה השתתף גם זורר, אחד מאנשי מחלקת הנאשם. כל המשתתפים הניחו שבמזרח אינם חלים חוקי נירנברג, והויכוח נסב על השאלה, איך יוגדר המושג "יהודי" במזרח. גם היידריך מתערב בויכוח זה (ת/301), אך שוב לא הוכח לפנינו שהדברים יצאו מגדר דבורים והתכתבות, והגיעו לכלל סיכום.

עיקור ומניעת הילודה.

158. כפי שראינו, הוצע כבר בועידת ונזה לעקר את בני התערובת. אבל ה... התענינותם של הנאצים בעיקור החחיקה לכת מעבר לזה. על כך העיד רודולף ברנדט, מאנשי הימלר, בהצהרתו בשבועה מיום 19.10.46 (ת/816):

> "הימלר היה מעונין ביותר בפיתוח שיטת עיקור זולה ומהירה, אשר אפשר יהיה להשתמש בה נגד אויבי הרייך הגרמני, כגון רוסים, פולנים ויהודים. על ידי כך קיוו לא רק לנצח, אלא גם להשמיד את האויב. גרמניה תוכל לנצל את כח העבודה של האנשים המעוקרים, תוך מניעת הסכנה שהם יתרבו".

ברנדט מספר בהצהרתו על כמה ממעשי החרפה, בהם חיללו רופאים נאציים את שם המדע הרפואי: באושביץ וברבנסבריק בוצעו עיקורים נסיוניים בנשים. עוקרו כמה אלפי נשים, בעיקר יהודיות וצוענית. גם גברים עוקרו באושביץ, לפי דברי ברנדט לצרכי נסויים. שניים מקרבנות הניסויים הללו העידו לפנינו.

לפי מכתב ת/1379, מיום 4.7.42, שנשלח למחלקתו של הנאשם, לידי גינטר, התקיימה שיחה טלפונית בין אחד בשם פישר, מהשלישות של הימלר, לבין גינטר. פישר מצרף למכתב תצלומים המתייחסים, כנראה, לנסויים שיש לבצעם. כמו כן מבקש פישר מגינטר שיתוף פעולה הדוק בענין זה עם לשכתו של פוהל, ראש המשרד הראשי למשק ולמינהל. בהודעתו למשטרה (ת/37, ע' 2237 וכו'), מכחיש הנאשם כל ידיעה על הענין, ומביע את תמהונו על כך ששמו של גינטר מופיע במכתב, אשר יצא מלשכתו של הימלר. בעדותו לפנינו העלה השערה שכבראה היה זה תפקיד מיוחד, אשר הוטל על גינטר אישית (ישיבה 79, ע' 8).

מכתב ת/1377

מכתב ת/1377, מיום 10.7.42, נשלח לפרופסור קלאוברג (או גלאוברג), ששמו ידוע לשמצה בקשר לנסויי העיקור בנשים יהודיות. נושא המכתב הוא: עיקור נסיוני של 1,000 יהודיות ברבנסבריק. העתק של מכתב זה נשלח לרזה"א, לידיעתו. על יד זה מודפס אמנם "ס"ס שטורמבנפירר גינטר, IVB4 מחלקת היהודים", אולם מעל לזה כתוב בכתב יד "ס"ס גרופנפירר מילר" (ראה ת/37(178)).

הגענו לכלל דעה שיש להנות את הנאשם מן הספק בענין זה. במיוחד הזכרת שמו של מילר במסמך ת/1377 מראה, שאין זה מן הנמנע שהטיפול בענין הזה היה בדרג יותר גבוה. מחמת ספק זה איננו קובעים שלנאשם ולמחלקתו היה חלק בביצוע העיקורים או בהכנות לכך.

159. <u>על מניעת הילודה</u> ידוע לנו מגטו קובנו ומטרזין. על קובנו העיד ד"ר פרץ (ישיבה 28, ע' 28). שם פרסמו הגרמנים ביולי 1942 פקודה להפסיק כל הריון, פרט להריונות בחדשים השמיני והתשיעי. לאשה, שהריונה לא הופסק למרות הפקודה, היה צפוי מות.

אשר לטרזין, נצטט הודעה מיום 21.8.43 שנשלחה על ידי ד"ר מונק, מנהל רשות הבריאות שבגטו, לרופא הראשי ולכל רופאי הנשים שבמקום, וזה לשונה:

> "כתוצאה משתי ההודעות האחרונות על לידות, הודיע ס"ס אוברשטורמבנפירר בורגר, כי בעתיד כל האבות של ילדים שאותם מולידים כאן, וכן גם האם והילד יצורפו למשלוחים ויפונו. לכן הננו מבקשים מחדש קודם כל להודיע על כל הריון, שעליו כבר ידוע לכם (עד כמה שלא נמסרה הודעה עד כה), כי בגלל אי-מסירת הודעה במועד הנכון נעשה גם רופא הנשים הבודק שותף בידיעה, ולפיכך שותף בעבירה. ההודעה שתימסר לנשים ההרות חייבת להיות חד-משמעית לגמרי והיא, שלפי הוראת השלטונות יש לבצע את הפסקת ההריון" (ת/863).

בקשר לכך אמר ראהם (שבא במקומו של זיידל כמפקד המחנה) במשפט (ת/864):

> "עד לחדש מרס 1944 בערך לא ידעתי דבר אודות האיסור, לפיו היה אסור לנשים שבגיטו ללדת. אז סיפר לי אפשטיין (ראש מועצת הזקנים) שהוא חושב כי לפי מה שסוכם בינו לבין אייכמן, האיסור הכללי שהוטל בגרמניה על הפלה מלאכותית אינו חל על יהודים, ושהסכם זה נוצל על ידי אייכמן באופן שלאחר מכן היה נהוג לכפות על נשים יהודיות בגטו הפלה מלאכותית. בהזדמנות זו הפנה אפשטיין את תשומת לבי לחובת ביצוע ההפלה ביהודיות, ומשהזדמן גינטר לביקור, שאלתיו אודות ענין זה, והוא אישר בפני שאינני צריך לדאוג בעצמי לענין זה, היות וזה ענינם של היהודים עצמם, וזקן היהודים קבל על כך הודעה מאייכמן במישרין".

יש להעיר שגם אותו בורגר, הנזכר בהודעתו של ד"ר מונק, היה מאנשי הנאשם (ת/37, ע' 1478).

מסקנתנו בענין זה של מניעת הילודה היא שלא הוכח כי לנאשם היתה יד במתן הפקודה בגטו קובנו, עליה העיד ד"ר פרץ. גם ב"תיק החום" לשטחי הכיבוש במזרח, שבנסוחו השתתף הנאשם, לא מצאנו הוראות בדבר מניעת הילודה בין היהודים. אך בנוגע לטרזין הוכחה במלואה אחריות הנאשם לצו להפסקת ההריון שניתן שם, ולביצועו.

התביעה הביאה

160. התביעה הביאה הוכחות על פרשת אימים מיוחדת, שגם בה קשור שמו של הנאשם, היא פרשת <u>אוסף השלדים</u> במכון האנטומי של אוניברסיטת שטרסבורג.

אחד המוסדות הפסבדו-מדעיים של התקופה הנאצית נקרא בשם "ירושת [illegible] הקדמונים". נשיאו היה הימלר ומנהלו אחד בשם זיוורס. תפקיד המוסד היה "לחקור בשטחה, ברוחה, בפעלה ובירושתה של ההודו-גרמניות בעלת הגזע הצפוני" (ת/1362). במסגרת מוסד זה ערך פרופסור הירט באוניברסיטת שטרסבורג בדיקות של שלדים וגולגולות. ביום 9.2.42 מגיש זיוורס לברנדט, ממטהו האישי של הימלר, תזכיר ובו הצעה לערוך בדיקות כאלה גם בשלדים וגולגולות של יהודים (ת/1363). במכתב מיום 7.7.42 סומך הימלר את ידיו על עבודת הירט. לשם הספקת יהודים, חיים ומתים, פונה זיוורס לגליקס, הממונה על מחנות הרכוז, אשר מפנה אותו לנאשם. מתקיימת שיחה בין זיוורס לבין הנאשם. זיוורס דורש מהנאשם "ליצור באושביץ את התנאים המתאימים" לעריכת הבדיקות בהתאם להוראות הימלר, והנאשם משיב, שהוא זקוק למכתב מאת הימלר או מאת מטהו האישי (עדות זיוורס במשפט הרופאים בנירנברג, ת/1370, ע' 5776). ביום 2.11.42 פונה זיוורס שוב לברנדט וממציא לו טיוטא של מכתב כזה מברנדט אל מחלקה IVB4, לידי הנאשם (ת/1364). ביום 28.4.43 מתקיימת שיחה בין זיוורס לבין גינטר, ועל תוכן שיחה זו רושם זיוורס ביומנו:

"בדיקות במחנה הריכוז אושביץ אפשריות
עכשיו. שיחה על הנוהל" (ת/1367).

ביום 21.6.43 מודיע זיוורס למחלקת הנאשם, שהעבודות באושביץ נגמרו, ושיש להעביר את האנשים הנבדקים (79 יהודים, 30 יהודיות, 2 פולנים ועוד 4 אנשים) למחנה הרכוז נצויילר (ת/1366). באוגוסט 1943 נשלחו כ-80 עצירים מאושביץ לנצויילר, וקרמר, שהיה אז המפקד של מחנה זה, פנה, בהתאם להוראה שקיבל, לפרופסור הירט בשטרסבורג. הירט מסר לו כמות של גז והסביר לו, איך להרוג את האנשים, קרמר עשה מלאכה זו במשך כמה ימים והעביר את הגופות לשטרסבורג (עדות קרמר במשפט הרופאים, ת/1371). על הביקור של קצין ס"ס בשטרסבורג העיד בנירנברג גם עד בשם אנרי אנריפיאר (ת/1369). אנריפיאר גם סיפר שהגיעו גופות בשלושה משלוחים, 30 נשים, 30 גברים ועוד 26 גברים, והיה ברור שאנשים אלה נהרגו זה עתה, והוא מתאר מה נעשה בהן באנטומיה שבשטרסבורג. במכתב מיום 5.9.44 מבקש זיוורס מאת ברנדט הוראות, מה לעשות באוסף השלדים, נוכח הסכנה ששטרסבורג תיכבש על ידי צבאות הברית (ת/1368). את תשובתו של ברנדט אין אנו יודעים, אולם כאשר כבשו בנות הברית את שטרסבורג, נמצאו שם גופות וחלקי גופות, ולגבי חלק מהם נאמר: "כנראה יהודים" (ת/1372).

הנאשם העיד על פרשה זו (ישיבה 79, עמ' 12-15), כי ביקור של זיוורס איננו זוכר, את קבלת המכתב ת/1365 איננו מכחיש, וסיכום הדברים הלא שבעצם איננו יכול להגיב אלא על פי המסמכים בלבד והדבר לא היה בתחום סמכותו.

זיוורס וקרמר היו שותפים לעברה של הריגת הקרבנות ועדויותיהם טעונות סיוע, אבל סיוע מספיק קיים, גם בעדותו של אנריפיאר וגם במסמכים שהוגשו. ברור שזיוורס ביקר פעמיים במשרדו של הנאשם, בפעם הראשונה זמן קצר לפני 1.11.42 (והמכתבים ת/1364 ות/1365 הם תוצאה של ביקור זה) ובפעם השניה ביום 28.4.43, כאשר דיבר עם גינטר. עדותו של זיוורס שבפעם הראשונה דיבר עם הנאשם עצמו נתמכת על ידי טיוטת המכתב מיום 1.11.42 (ת/1364) ועל ידי המכתב מיום 6.11.42 (ת/1365), וכן על ידי זה שבמכתב ת/1366 נזכר מכתב (שלא הוגש לנו), אשר יצא ממחלקת הנאשם ביום 25.9.42. הנאשם, בעצמו או על ידי ממלא-מקומו הקבוע, הורה למחנה הרכוז אושביץ קודם

אושביץ קודם כל להעמיד לרשות פרופסור הירט את האסירים במספר הנדרש, ואחר כך להעבירם לנצויילר, וכל זה בידיעה ברורה שסופם של אסירים אלה ליהרג (במכתב מיום 6.11.42, ת/1365, נאמר בפירוש: "הנדון: הקמת אוסף שלדים באנטומיה שטרסבורג"). נכון הדבר שהנאשם דרש וקיבל בענין זה הוראה מפורשת מאת מטהו של הימלר.

161. בנוגע למספר הקרבנות של הפתרון הסופי, אינו נוקב כתב האישום מספרים כוללים מדוייקים, אלא מדובר שם על מליוני יהודים שהושמדו, מרביתם במחנות ההשמדה, ומאות אלפים על ידי עוצבות המבצע. רק לגבי מבצעים חלקיים הוזכרו מספרים יותר מדוייקים, מקום שחומר הראיות, בעקר סכומי מספרים במסמכים, איפשר לעשות זאת. התביעה לא יכלה לעשות יותר מזה, ואף לא היתה חייבת לעשות יותר, על פי הגדרות הפשעים בהם הואשם הנאשם, השמות את הדגש על פעולות נגד קבוץ אנשים בתור שכזה, להבדיל מן היחידים שמהם מורכב אותו קבוץ. הנתונים הסטטיסטיים הנמצאים לפנינו רחוקים מלהיות שלמים. לפיכך אף אנו לא ננסה לנקוב מספרים מסויימים אפילו בקירוב, ונסתפק בקביעה כללית שהוכחה השמדת המליונים, ולפי החישובים הדמוגרפיים שעשה פרופסור ברון בעדותו לפנינו על סמך המקורות שהזכיר בעדותו, אין להטיל ספק בכך שכלל מספר הקרבנות של הפתרון הסופי היה כששה מליונים (ישיבה 13, ע' 6-10). פרופ. ברון גם נתן פרטים על החורבן בארצות השונות. מיהדות פולין שמנתה לפני מלחמת העולם השניה כ-3,300,000 נפש, שרדו בסוף המלחמה כ-70,000; ואין זו הארץ היחידה שיהדותה נחרבה עד היסוד. למספר הכולל של ששה מליונים בא אשור גם מפי הנאשם עצמו, היודע את הפרטים אולי יותר טוב מכל אדם אחר, כי במחלקתו רוכז חומר סטטיסטי סודי על התקדמות מסע ההשמדה. כפי שעוד יפורט להלן, הוא דיבר פעם על ששה מליוני יהודים שנהרגו, ופעם על חמשה מליונים. היועץ המשפטי הביע השערה שבמספר הנמוך יותר לא כלל הנאשם את הקרבנות של עוצבות המבצע; אך קשה לנו לקבוע מסמרות בענין זה.

162. עתה בדעתנו לקבוע ביתר דיוק מה היה חלקו של הנאשם בפעולות ההשמדה. כבר נגענו בנושא מרכזי זה בכמה מן הפרקים הקודמים בסמוך לתאור הרקע של המאורעות, בעיקר בהונגריה ובמזרח אירופה; בפרקים אחרים בהם תארנו את גירוש היהודים וכל הקשור בכך, ברייך עצמו וביתר ארצות אירופה, ניכר חלקו של הנאשם היטב מעצם תאור הפעולות שנעשו שם על ידי אלה שסרו למשמעתו. אשר לכל אלה, לא נותר לנו אלא לסכם את הדברים ולקבעם סופית. אולם טרם דנו במעמדו של הנאשם בתוך הרזה"א, היינו במרכז שממנו כוונו פעולות ההשמדה ברחבי אירופה, וזאת בדעתנו לעשות עתה. בדיון זה נשלב פרשה נוספת, בה מבקשת התביעה להוכיח פעילות מיוחדת של הנאשם, היינו הנהגת השיטה של המתה בגז, והספקת גז למחנות ההשמדה.

163. ראשית, נברר את המועד בו נודע לנאשם שניתנה פקודת ההשמדה הכוללת על ידי היטלר, כי מובן מאליו שלא נוכל להטיל עליו אחריות מחמת השתתפות בביצוע הפתרון הסופי של בעית היהודים, אלא משעה שהחל לפעול בידעו שניתן האות להפעלת הפתרון הסופי.

הנאשם טוען שהדבר נודע לו מפי היידריך, ושבאותו מעמד שלח אותו היידריך אל גלובוצניק ללובלין, כדי להיוודע לאיזה שלב הגיע הלה בהכנותיו להשמדה. הוא מספר שנסע ללובלין לפי הפקודה, ושם ראה את מתקני ההשמדה בשלב ההכנה, ונודע לו שהיהודים ייהרגו בגז פליטה של מנוע (ת/37, ע' 172). על זמן השיחה והבקור הוא אומר בהודעתו ת/37, בע' 170/169:

ביוני, אני חושב

"ביוני, אני חושב, היתה התחלת המלחמה,
ביוני או יולי, נאמר יולי היתה תחלת המלחמה.
וכנראה כעבור שני חדשים, זה היה יכול להיות
גם כעבור שלשה חדשים, בכל אופן זה היה בשלהי
הקיץ ... כאשר היידריך ציוה עלי להופיע לפניו.
התייצבתי, והוא אמר לי ....

'הפירר ציוה על השמדתם הפיזית של
היהודים'.

....

ואז הוא אמר לי: 'אייכמן, סע אל גלובוצניק,
לובלין ... הרייכספירר כבר נתן לגלובוצניק
הוראות מתאימות, ותסתכל, עד היכן הוא הגיע
בעבודה שלפניו'".

מעדות הנאשם לפנינו יוצא שאותו בקור אצל גלובוצניק היה בערך באמצע ספטמבר (ישיבה 87, ע' 20; ראה גם ישיבה 78, ע' 13), וזאת אנו מוכנים לקבל כעובדה.

אולם הננו קובעים, בנגוד לגירסת הנאשם, שעל מתן פקודתו של היטלר להשמדתם הפיזית של היהודים נודע לו לא רק בשלהי הקיץ במסיבות עליהן הוא מספר, אלא עוד בתחילת הקיץ 1941.

הנאשם מודה שהיה נוכח בכנס של אנשי עוצבות המבצע שנערך בברלין ערב המלחמה נגד רוסיה. כלומר ביוני 1941, אבל בעדותו הכחיש ששם הוסבר לאנשי עוצבות המבצע מה יהיה תפקידם, ואמר שדובר רק על שאלות ארגוניות (ישיבה 102, ע' 11/10). אולם עדותו זו נסתרת על ידי תצהירו של ולטר בלומה, במשפטם של אולנדורף ואחרים (משפט מס. 9 של המשפטים הנוספים בנירנברג). בלומה, שהיה מפקד יחידה בעוצבות המבצע, מצהיר (ת/306, ע' 3) שהיה נוכח באותו כנס, ושם דיבר היידריך על משימתן של עוצבות המבצע בהשמדת היהודים. סיוע מספיק לדברי בלומה בא מפי הנאשם עצמו בהודעתו ת/37. כאשר שאל אותו פקד לס, אם באותו כנס הוזכרה פקודת ההשמדה של היטלר, הוא טוען שאינו זוכר מה היה באותו כנס, אבל מוסיף (שם, בע' 2119):

"... אני מניח שבפתיחת הדברים הסתמכו
על איזו פקודה ... "

ולהלן, בע' 2121, לשאלה נוספת בדבר פקודת היטלר או פקודה אחרת, שניתנה שם לאנשי עוצבות המבצע:

"אתה צודק בהחלט, אדוני הפקד, בודאי
הוזכר דבר כזה".

חזוק נוסף לכך שהנאשם ידע כבר בחודשי הקיץ 1941 על מתן הפקודה לפתרון הסופי, בדרך ההשמדה הכוללת, אנו מוצאים בשקולים הבאים:

(א) הנאשם הודה בחקירתו על ידי היועץ המשפטי שהיה מקבל את הדו"חות על פעולות עוצבות המבצע במזרח החל מסוף יוני 1941 (ישיבה 102, ע' 11), וכך נודע לו איפא על המתות המוניות של יהודים מדי שבוע בשבוע. היעלה על הדעת, שהוא לא הבין ולא ידע באותו זמן שפעולות אלה נערכות על פי פקודת השמדה טוטלית, שבאה מגבוה?

(ב) ב-28.8.41 כותב הנאשם אל מיניסטריון החוץ שיש למנוע הגירת יהודים משטחי הכבוש הגרמניים "בהתחשב עם הפתרון הסופי של בעית היהודים האירופיים, הממשמש ובא, והנמצא בשלב ההכנה" (ת/683 - ההדגשה שלנו). יש לציין גם שבאותו פרק זמן ממש מודיע הנאשם בסוד לרדמכר שהפירר הסכים כי היהודים בגרמניה יחויבו לשאת את אות היהודים (ראה פיסקה 82 לעיל).

כבר הערנו,

כבר הערנו, בדברנו על שלב יותר מוקדם, שגם תכנית מדגסקר נקראה לפעמים בפי אנשי השלטון בשם "הפתרון הסופי". אך במרוצת הזמן שינה המונח הזה את משמעותו. שינוי הדרגתי זה של התוכן, בעוד שהמונח עצמו נשאר כמות שהוא, היה נוח לצרכי הסוואה כלפי כל מי שלא היה בסוד ההחלטות שנתקבלו מדי פעם בתוך הצמרת. לפיכך, כאשר אומר הנאשם, למשל, במכתב מ-12.3.41 (ת/679) שהגירת יהודים גרמניים מיוגוסלביה אינה רצויה, "בהתחשב עם פתרון בעית היהודים הממשמש ובא", עדיין אין זה ברור מהו הפתרון הסופי עליו מדובר כאן. אך כאשר ביום 28.8.41 מתווספות לכך המלים שפתרון זה "נמצא בשלב ההכנה", ברור שהכוונה היא לפתרון החדש, ופתרון כזה, שאמנם נמצא אותה שעה בשלב ההכנה, הוא רק אחד, היינו ההשמדה הכוללת. אם באותו מכתב נותן הנאשם כנמוק נוסף, שעל ידי הגירת יהודים משטחי הכבוש יצומצמו עוד יותר אפשרויות ההגירה של יהודים מן הרייך, אפשר להניח שהכוונה היתה לאותה הגירה "טפין טפין" שעוד הורשתה, למשך זמן מה, עד שהשערים ננעלו סופית באוקטובר 1941 בתוקף פקודתו של הימלר.

(ג) הוס אומר בהודעתו (ת/90, ע' 1) שהימלר הודיע לו בקיץ 1941 (את התאריך המדויק אינו יכול לציין) שהיטלר ציוה על הפתרון הסופי של בעית היהודים, ושעל הס"ס לבצע פקודה זו. אין להעלות על הדעת שלנאשם, אשר היה בדרגה דומה לדרגתו של הוס, והוא היה מנהל מחלקת היהודים ברזה"א, לא נודע הדבר באותו פרק זמן.

(ד) לבסוף, במכתב ההסמכה הנ"ל (ת/179) מיום 31.7.41 הטיל גרינג על היידריך את התפקיד להגיש לו בהקדם תכנית לבצוע הפתרון הסופי, בדרך "הפינוי", היינו השמדת היהודים. אפשר להניח בודאות שמיד אחרי קבלת מכתב זה, קרא היידריך אליו את הרפרנט המוסמך לטפל בעניני יהודים ברזה"א, היינו הנאשם, והסביר לו שעתה נפל דבר בכל הנוגע לטפול בעניני היהודים, ונתן לו מצדו את הפקודות החדשות הנובעות מזה.

164. יוצא איפוא שכבר בקיץ 1941 היה ברור לנאשם, שכל הקשור בגרוש יהודים יוביל בסופו של הדבר להשמדתם הפיזית. על כן אנו משוכנעים שהנאשם שיקר בעדותו, באומרו ששלח את המשלוחים הראשונים משטח הרייך לגטו לודז' בחודש אוקטובר, 1941, כדי להציל יהודים אלה ממות מידי עוצבות המבצע. למען גירסתו זו מוכן הנאשם אפילו להודות שהשתמש בשיטות תרמית של סוחרי סוסים, כדי להתגבר על התנגדות המושל של גטו לודז' להכנסת יהודים נוספים לאותו גטו, כפי שכתוב במברק המחאה של המושל מיום 9.10.41 (ת/220). אמנם כך - אומר הנאשם בעדותו (בישיבה 78, ע' 13) - תלונה זאת יש לה רגלים, אבל (כך משתמע מעדותו) כל האמצעים היו כשרים כדי שיהודים אלה לא יפלו בידי עוצבות המבצע. האמת היא, שכבר בשעת המשא-ומתן על משלוחים אלה ללודז', במחצית השניה של ספטמבר 1941 (ראה מוצג ת/221), ידע הנאשם יפה שגם היהודים בגטו לודז' סופם ללכת להשמדה, במוקדם או במאוחר, כי כך ציוה הפירר; ובשיטות של סוחרי סוסים נקט הנאשם בלי כל כוונות נעלות.

165. על כן ברור, שכל היהודים שנשלחו על ידי הנאשם ומחלקתו למזרח לשם "הצבה לעבודה", או באיזה מונח-הסוואה אחר, נשלחו על ידו ביודעין למות, בין ששלחם אחרי ועידת ונזה, ובין ששלחם באוקטובר 1941 לגטו לודז'. ואין הבדל בדבר אם הם נשלחו למחנה השמדה או למחנה עבודה. המות היה יכול לבוא עליהם מיד, במחנה השמדה, או גם לאחר זמן, אחרי העבדתם באחד ממחנות העבודה שבמזרח, בין שנספו עובדי-הכפיה עקב העבודה הקשה, או שנלקחו ממקום עבודתם אל מקום ההשמדה הפיזית. הנאשם הודה בכך, בהשיבו ליועץ המשפטי (ישיבה 93, ע' 26):

ש.: ..."כשאתה הוצאת בחתימתך הנחיות ת/1399, לגירוש יהודים לאיזביצה על יד לובלין, אין חובת דווח לאורנינבורג, אין חובת דווח לקאצט אושביץ, אלא אך ורק ללובלין ולקרקאו, מפני שזה הולך ישר להשמדה. נכון?

ת.: תוכן המסמך נכון. זה היה בסמכותו של מזכיר הממלכה.

ש.: אני לא שואל לסמכות, אני שואל אם כך כתוב וחתום, האם נועדו אלה להשמדה?

ת.: כן, זאת אינני מכחיש כלל וכלל"

(באורנינבורג ישב אגף D של המשרד הראשי למינהל ולמשק. מזכיר הממלכה הנזכר כאן הוא, כנראה, קריגר).

אחר-כך, באותו עמוד, הוא מתקן את דבריו, ועונה:

"מה שיהא, אני בכל אופן לא הכחשתי מעולם שלמרבה דאבון הלב שולח חלק מן היהודים המגורשים אל המורת. לא יכולתי להכחיש זאת."

ההגבלה לחלק בלבד של המגורשים מכוונת, כפי הנראה, להוציא אותו חלק שהועבד בפרך לפני מותו. אך אפילו כך היה, אין ספק שגם גורלם הסופי של אלה היה ידוע לנאשם שעה ששלח אותם למזרח, ולשם כך שלחם לשם.

הוא אשר אמרנו במקום אחר על המגורשים לאושביץ: הם הגיעו כלם לשער המחנה כנדונים למות.

166. נדון עתה בשאלה אם היה לנאשם חלק בהנהגת השיטה של המתה בגז ובהספקת גז. הנאשם מכחיש שידו היתה בכל אלה.

כפי שכבר הזכרנו, בדברנו על מחנות ההשמדה של גלובוצניק, היתה שיטת ההמתה בגז מקובלת בגרמניה כבר לפני כך להמתת חולי-רוח (נ/94, ע' 15), והפקודה לכך יצאה, כנראה, מלשכתו של היטלר. היחידה שעסקה בכך, בהדרכתו של וירט, הועברה למזרח, על מנת להשתמש באותה שיטה נגד היהודים. עד כאן המחבר בגזים של מנוע. אשר לשיטת ההמתה על ידי גז ציקלון ב (ציאנקלי), שהיתה נהוגה באושביץ, אומר הוס שהיא הומצאה על ידי ממלא-מקומו פריצש, אשר המית בה תחילה שבויים רוסיים (ת/45, עמ' 146; ת/90,עמ' 4). אין סיבה שלא לקבל את דבריו כנכונים.

הבעיה של מציאת שיטה יותר "נקיה" ויותר יעילה להמתה המונית מאשר ההמתה בירירת העסיקה את הנאשם בלי ספק עוד משלהי הקיץ או תחילת סתיו 1941. זאת אנו קובעים על פי הדברים שהוא מוסר בהודעתו ת/37 על התרשמותו מפעולה של יחידת המבצע שראה ליד מינסק, לשם נשלח ע"י מילר. לפי דבריו היתה תגובתו לכך:

"כיצד זה אפשר? לירות סתם כך על אשה וילדים ... האנשים חייבים לצאת מדעתם או הם יהיו לסדיסטים - האנשים שלנו" (שם, בע' 214).

ושוב שנוי תאריך הביקור במחלוקת: בעדותו לפנינו מעביר הנאשם את הביקור הזה לחורף 1942/1941 (ישיבה 87, ע' 22). עם זאת הוא מקשר את הביקור עם "הקרב הכפול של מינסק וביאליסטוק" ת/37, ע' 211, וכן לוח הזמנים המצורף לטענות הסיכום של הסנגור. יש להעיר כאן שבעדותו התבלבל הנאשם, באומרו שעבר בשדה הקרב הזה בעת בקורו בלובלין (ראה ישיבה 87, ע' 20). קרב זה היה לא אחרי יולי

אחרי יולי 1941 (ראה, למשל, ת/313, דו"ח יחידת מבצע ממינסק מיום 13.7.41). מתקבל גם על הדעת שאם מילר רצה לקבל ידיעות על פעולותיהן של עוצבות המבצע ולשם כך שלח את הנאשם למינסק, עשה זאת עוד בשלב מוקדם, ולא בחורף 1942/1941. לפיכך אנו קובעים שביקור זה היה לכל המאוחר בספטמבר 1941.

167. את ההוכחה העיקרית לחובת הנאשם בענין הנהגת השיטה של המתה במכונית גז אנו מוצאים במסמכים ת/308, הקשורים עם שמו של ד"ר וצל, איש המיניסטריון לשטחי המזרח הכבושים. צרור מסמכים זה מורכב מתרשומת בכתב יד, מתדפיס של אותה תרשומת ומשתי טיוטות של מכתבים לנציב הרייך ב"אוסטלנד" (הארצות הבלטיות). התרשומת בכתב יד והתדפיס של התרשומת מתאימים זה לזה, בהבדל אחד: בתרשומת נאמר שהתקיימה שיחה בין וצל, ברק (אחד מאנשי לשכתו של היטלר) ובין המטפל בענין של פתרון בעית היהודים. המקום המיועד לשמו של אותו "מטפל בענין" נשאר פנוי (יצוין שגם שמו של וצל עצמו לא מולא שם). לפי התדפיס היה בעל השיחה השלישי הנאשם. אחת מטיוטות המכתבים איננה אומרת יותר מאשר התרשומת והתדפיס, ומזכירה גם היא את השמות וצל, ברק ואת שמו של הנאשם. עד כאן עדיין איננו יודעים מה דובר בין השלושה בפרוטרוט. אולם הטיוטה השניה, מיום 25.10.41 (שהוגשה גם באחד ממשפטי נירנברג - משפט הרופאים, סידרה ירוקה, כרך 1, ע' 870-888) אומרת:

"בהסתמך על מכתבי מיום 18.10.41 אני מודיע לך כי ... ברק מלשכת הפירר הסכים להשתתף בהכנת השיכונים הדרושים ובהכנת מכשירי הגז. לעת עתה המכשירים הדרושים אינם קיימים במספר הדרוש, ויש לייצר אותם, מכיון שלפי דעתו של ברק ייצור המכשירים ברייך יגרום קשיים גדולים יותר מאשר ייצורם במקום, חושב ברק למועיל ביותר, אם ישלח מיד את אנשיו ובייחוד את הכימאי שלו ד"ר קלמאיר, לריגה, שידאג שם לכל הדרוש ....

אני מעיר ששטורמבנפירר אייכמן, הרפרנט לשאלות היהודים במשרד הראשי לבטחון הרייך, מסכים לפרוצדורה זאת. לפי דברי שטורמבנפירר אייכמן עומדים להקים בריגה ובמינסק מחנות של יהודים, שלתוכם יובאו אולי גם יהודים משטח הרייך הישן. כעת מפנים מהרייך הישן יהודים, שיבואו ללודז', אבל גם למחנות אחרים, כדי שיגיעו במועד יותר מאוחר להצבה לעבודה במזרח, עד כמה שהם כשירים לעבודה. בהתאם למצב הענינים אין מניעה, שיחוסלו אותם יהודים, שאינם כשירים לעבודה, באמצעות מכשירי העזר של ברק. באופן כזה כבר לא תהיינה תקריות, כפי שקרו, לפי דו"ח שהוגש לי, לרגלי הריגת יהודים על ידי ירִיות בוילנה, שאין להסכים להן, גם בהתחשב בעובדה שההריגות בירִיות בוצעו בפומבי. אולם את הכשירים לעבודה יש להוביל מזרחה לשם מבצע העבודה. מובן מאליו, שיש להפריד לגבי היהודים הכשירים לעבודה בין הגברים והנשים. אבקש דו"ח על פעולותיך הבאות".

הסנגור המלומד טוען שיש לייחס ערך הוכחתי רק לתרשומת בכתב יד והוא מדגיש ששמו של הנאשם איננו נזכר בה. הנאשם, בעדותו לפנינו, מכחיש שהשתתף בשיחה כזו.

לא כך הגיב הנאשם כאשר הוגשו לו מסמכים אלה בהודעתו לפקד לס. שם אמר (בע' 2313):

כן, לזה אני

"כן, לזה אני יכול רק לאמור - זה הכל
מתואר בדיקנות רבה ... אינני יכול לעורר
כאן ספקות, שזה לא היה כך" (ראה גם בע' 2314).

לאחר מכן חוזר הנאשם לאותו נושא על דעת עצמו, ואומר (שם, בע' 2339):

"אין כל ספק שורצל בא אלי בענין זה,
את זה אינני יכול כלל להסביר אחרת, לאחר
שקראתי את הדו"ח - שאני הבאתי את הענין
באמצעות גרופנפירר מילר - אך אינני סבור
שגרופנפירר מילר מכריע כאן - אל ראש משטרת
הבטחון והס"ד ואחרי זה הודעתי לורצל על
העמדה שנקט ראש משטרת הבטחון והס"ד.
רק כך זה סביר".

עוד פעם הראה לו פקד לס אותם מסמכים (ע' 3483), והנאשם לא העיר דבר נוסף בקשר לכך. בישיבה 30, ע' 41, הוגשו לנו מסמכים אלה ללא התנגדות, והכחשתו של הנאשם, שלא דיבר עם ורצל על גז, באה לראשונה בעדותו (ישיבה 78, ע' 17) ושוב בישיבה (98, ע' 37).

להכחשה זו אין אנו מיחסים ערך, ואין אנו מקבלים אותה. יסוד ההכחשה הוא בעצם רק שבתרשומת בכתב יד איננו מופיע שמו של הנאשם. לזה שם הנאשם לב רק אחרי חקירתו המשטרתית. המסמכים נכתבו במשרד רשמי של הרייך הגרמני, אמיתותם הפורמלית איננה מוטלת בספק, הם קשורים זה לזה קשר פנימי הדוק, הם מוסרים על מה שדיברו ועשו אנשים בסמכותם הרשמית, והם נערכו בסמוך להתרחשות הדברים. אם נוסיף לכך, שהנאשם הודה בנכונות תוכנם לא רק באופן ספונטני, כאשר הוגשו לו לראשונה, אלא עוד פעם נוספת, ביום אחר, לאחר שהיתה לו שהות לחשוב, והוא התנדב לחזור על אשור תוכנם, בלי שנשאל עוד פעם על כך, ולאחר מכן, בהזדמנות שלישית, שוב הראו לו אותם מסמכים והוא לא השמיע כל הסתייגות, יש בכך חומר, די והותר, כדי לשכנע אותנו שהמסמכים הללו לא רק אמיתיים מבחינה פורמלית, אלא גם נכונים מבחינת תוכנם, ואין יסוד להכחשתו המאוחרת יותר של הנאשם. הוכח איפוא שהנאשם הביע את הסכמת הרזה"א לשימוש במכוניות גז באוקטובר 1941, כתחליף להריגת יהודים על ידי ירירות, לקראת משלוחם של יהודים לריגה ולמינסק. (טענתו בהודעה ת/37 שפעל על פי הוראות מן הממונים עליו הולכת ונשנית לגבי הרבה ענינים אחרים, ועוד נדון בה במקומה הנכון). מהצהרת אולנדורף (ת/312) ידוע לנו, שבאביב 1942 נשלחה לעוצבות המבצע מכונית גז, והמסמך ת/309 מעיד על שליחת מכונית נוספת ביולי 1942.

לפיכך אנו קובעים שהנאשם השתתף בהחלפת השיטה של הריגה על ידי ירירות בהריגה על ידי מכוניות גז.

168. בנוגע לחלקו של הנאשם בהנהגת השיטה של המתה בציקלון ב באושביץ, ובהספקת הגז הזה לאושביץ נמצא לפנינו חומר ההוכחות הבא:

(א) ברשימותיו האוטוביוגרפיות (ת/90) מספר הוס על שיחותיו עם הנאשם בדבר ההכנות לפעולות ההשמדה ההמוניות באושביץ, ובין השאר הוא מזכיר שיחה בברלין בסוף נובמבר 1941 (שם, בע' 4). דיברו על דברים שונים, אבל

"על מועד התחלת המבצעים לא יכולתי להיוודע.
אייכמן גם טרם הספיק להשיג גז מתאים".

לאחר מכן נתקל ממלא מקומו של הוס בגז ציקלון ב, והשתמש בו לשם הריגת שבויים רוסיים, כפי שכבר הוזכר לעיל. והוס ממשיך (שם, בע' 5):

כאשר אייכמן

"כאשר אייכמן ביקר שוב (באושביץ), ספרתי לו על שימוש זה בצקלון ב והחלטנו להנהיג גז זה בהשמדות ההמוניות בעתיד".

(ב) כשהביא פקד לס קטעים אלה בפני הנאשם (ע' 387 של ת/37), הגיב הלה בהכחשה מוחלטת, אבל הוסיף:

"תמיד, תמיד זה חוזר אל הגז. לי בכלל לא היה כל מגע עם הגז. הפעם הראשונה בו נודע לי בכלל משהו אודות גז במחלקתי היתה כאשר הייתי בהונגריה. אז הזמין לו גינטר איך שהוא גז, זאת אני יודע, ואני עוד אמרתי לגינטר, אומר אני: בן-אדם, מה בכלל יש לך לעסוק בגז, הלא לנו אין כל עסק עם גז, אין זה נוגע לי".

הנאשם מדגיש שבתקופת התקרית הזאת לא היה הוא הממונה על המחלקה, מפאת העדרו מברלין. פקד לס שאל אותו (כנראה בגלל חומר אחר, שהיה עוד באמתחתו, ואשר נזכירו מיד) על מרס-אפריל 1942, והנאשם אישר שאז היה בברלין.

(ג) שוב חזר הנאשם לאותו נושא באופן ספונטני, ואמר (בע' 933 וכו'):

"היתה הסתכסכות גדולה ביני ובין גינטר, כי הוא באיזה זמן שהוא - אינני יודע את זה, זה בכל אופן היה בזמן, כאשר לא הייתי בברלין, דומני - שהוא נכנס לאיזה ענינים של גז".

במקום זה הזכיר לו פקד לס שהנאשם דיבר לפני כן בקשר לכך על תקופת הונגריה, והנאשם ממשיך:

"ייתכן, כשהייתי בהונגריה, כנראה שזה היה כך. ענינים כאלה, רואה אתה, גינטר לא שקל אותם במחשבתו ... מדוע הוא מתערב בדברים שאינם מענינו ... שהמחלקה כלל איננה מיועדת לזה. כי כיצד אני אביא את זה עכשיו בפני מנהל המשרד - כי הוא הרי ישלח אותי לעזאזל. הרי הוא נזף בי קשות על עבירות יותר קלות".

בהמשך הדברים שואל פקד לס את הנאשם, אם היו לו קשרים עם אדם בשם גרשטיין, ואם שלח אליו את גינטר, והנאשם עונה בשלילה ומוסיף, שהוא שומע עכשיו את השם גרשטיין לראשונה.

(ד) את גרשטיין, ואת המוצגים הקשורים בשמו, הזכרנו כבר במקום אחר. המדובר במוצגים ת/1306-1315, כתבי יד של המהנדס קורט גרשטיין, שחיבר אותם באפריל 1945 והודעות שמסר במאי 1945 לקצין בריטי ולקצין אמריקאי; כמו-כן כתב יד מתאריך 4.5.45, שהגיע לידי אשתו כעבור שנה (ת/1310-1311). גרשטיין היה לאחר מכן במעצר אצל הצרפתים ושם נחקר (ת/1313/ב ות/1313/ג). ביולי 1945 נמצא מת בבית הסהר הצרפתי, וכנראה איבד את עצמו לדעת, אם כי אלמנתו מטילה ספק בהתאבדותו. משנת 1941 עבד גרשטיין בשירות הרפואי-טכני שליד המפקדה הראשית של הס"ס, ובינואר 1942 נתמנה למנהל טכני לעניני חיטוי, ובמשך עבודתו טיפל בגזים מרעילים ביותר לצרכי חיטוי. הספקת הגז למחנה אושביץ עברה, כפי הנראה, דרכו. בשובו ממחנות השמדה, בקיץ 1942, פגש ברכבת דיפלומט שבדי, ולפי דבריו שפך את לבו לפניו והתוודה על מה שראה, וכן ניסה להודיע על כך לאנשי כנסיה ולחוגים ניטרליים. הדיפלומט השבדי אישר, שגרשטיין מסר לו באוגוסט 1942 דו"ח מפורט על תהליך ההשמדה בבלזץ, וכך קיבל חלק זה של הודעת גרשטיין אישור ממקור מהימן (ת/1312).

לפי דברי

לפי דברי גרשטיין הזמין אצלו גינטר ביום 8.6.42 100 ק"ג ציאנקאלי (ת/1309, ע' 4 של המסמך האנגלי, ע' 3 של המסמך הגרמני). במקום אחר (ת/1313/א, ע' 3) הוא אומר שגינטר הזמין בהזדמנות זו 260 ק"ג. עוד מספר גרשטיין (ת/1309, ע' 8 של המסמך האנגלי, ע' 12 של המסמך הגרמני), שבתחילת 1944 דרש גינטר שוב משלוחים גדולים מאד של ציאנקאלי למטרה בלתי ידועה (ראה גם ת/1313/א, ע' 11). להודעתו צרף גרשטיין חשבונות מפברואר עד מאי 1944, על כמות גז של יותר מ-2000 ק"ג, ובמסמך בכתב יד בשפה צרפתית כתב שכמויות אלו הוזמנו על ידי גינטר.

(ה) מסמכי גרשטיין הוצגו לנאשם (ת/37, ע' 2256) והוא הכחיש כל ידיעה על תוכנם. הוא מודה שבתחילת שנת 1944 היה בברלין (ע' 2260), אבל מדגיש שנעדר הרבה פעמים ממשרדו (ע' 2268). הוא מזכיר את האפשרות שאולי נמסר לגינטר תפקיד מיוחד. אמנם גם דבר כזה צריך היה להגיע לידיעתו (ע' 2269), אבל עובדה היא, אומר הנאשם, שלא כל תפקיד מיוחד של גינטר הגיע לידיעתו. ואיך הוא מסביר אפשרות כזו?

"אולי היתה זו הטלת תפקיד על ידי מילר
על גינטר במישרין ... מאחר שמילר הכיר אותי
בכלל כאדם רגיש יותר מגינטר ... אינני רוצה
לומר כי גיליתי איזו רגישות של נערה, אבל
הייתי הרבה יותר רגיש ... מאשר, למשל, גינטר"
(ע' 2274).

במקום אחר מעלה הנאשם השערה, שאולי היה לגינטר קשר ישיר לגלובוצניק, והוא הזמין את החומר עבורו (ע' 2340). אפשרות זו נראית לנאשם יותר, כי הרי מילר לא היה מחליט על ענין כזה על דעת עצמו, אלא היה מקבל הוראות מאת ראש משטרת הבטחון, ובמקרה זה, הוא, הנאשם, חייב היה לדעת על כך, כי בתקופה ההיא, בשנת 1942, לא היה נעדר מברלין יותר משמונה ימים רצופים ובתקופה קצרה כזו לא היה מסתדר ענין כגון זה (ע' 2346-2347). בשלב זה מזכיר הנאשם עוד אפשרות, והיא שעל כל הענין לא שמע מפי גינטר, אלא שרק קרא על כך בספרות, בספריהם של פוליאקוב או של רייטלינגר (ע' 2346, ע' 2488). בע' 935-936, שם, הוא טען אפילו שאת השם גרשטיין הוא שומע עתה לראשונה. בעדותו לפנינו חזר בדרך כלל על הכחשתו, אבל כאן הוא כבר נזכר, שעל גרשטיין והדו"ח שלו שמע עוד בהיותו בבואנוס-איירס (ישיבה 95, ע' 16).

169. לגבי גרשטיין הוגש לנו, כאמור, המוצג ת/1312, שאמנם אין לראות בו הוכחה מסייעת לתוכן דבריו של גרשטיין, כי המוצג הזה מוכיח רק, שגרשטיין מסר כבר בשנת 1942 פרטים, המופיעים גם בדבריו במוצגים ת/1309 ות/1313. אבל עובדה זו מוסיפה משקל ומהימנות לדבריו אלה, ואין אנו מטילים ספק בנכונות הודעותיו בדבר ביקורו של גינטר והזמנותיו.

לדעתנו קיים סיוע מספיק גם לדברי הוס על דיוניו עם הנאשם בדבר הנהגת גז ציקלון ב לשם המתה המונית של יהודים באושביץ, וגם לדברי גרשטיין על הספקת הגז לאושביץ על ידי מחלקת הנאשם. את הסיוע לדברי הוס בנדון זה אנו רואים בעצם העובדה שהנאשם בקר באושביץ בסתיו 1941 לכל המאוחר (ראה פיסקה 143 לעיל), כלומר בתקופה בה נעשו שם ההכנות להשמדה המונית של היהודים, ובאותה תקופה העסיק [redacted] ענין ההמתה בגז את הנאשם, והוא גם השתתף בהכנות להמתה על ידי מכוניות גז, כפי שראינו. ואשר להספקת הגז לאושביץ אנו רואים את הסיוע בכך שהנאשם הודה במקצת. היינו שנודע לו בזמנו על פעילותו של גינטר בהספקת גזים. כפי שעוד נסביר להלן, לכאורה פעילותו של גינטר, שהיה ממלא מקומו הקבוע כראש מחלקת IVB4, היא כפעילות הנאשם עצמו, ואין אנו מקבלים את דברי הנאשם שלא היה לו קשר עם פעילות זו, ושלא ידע

זו, ושלא ידע עליה. הנאשם מודה שבתור ראש המחלקה פעולותיו של גינטר חייבות היו להגיע לידיעתו, והוא גם מודה בכך שאפילו נעדר זמנית מברלין, לא היה הספול בענין כזה מסתיים לפני שובו. נשארת איפא רק השערתו שהיה מעין מו"מ סודי בין גלובוצניק ובין גינטר - אפשרות כה רחוקה, עד שאין להביאה בחשבון ברצינות. ועוד: בחלק הראשון של הודעתו מסר הנאשם באופן ספונטני, שהדבר נודע לו בזמנו ושהיתה לו שיחה עם גינטר על כך, ורק בשלב הרבה יותר מאוחר ניסה לשנות את גירסתו ולטעון שעל כל הענין נודע לו רק בשנים האחרונות מן הספרות. נסיון זה אנו דוחים, והתוצאה היא, כאמור, שאין אנו מקבלים את דברי הנאשם, פרט לעצם הודעתו הנ"ל, והיא המסייעת לנו לקבל את דברי הוס וגרשטיין.

לפיכך אנו קובעים עובדות אלה: ממלא מקומו של הוס התחיל להשתמש באושביץ בציקלון ב להריגת שבויים רוסיים. הוס הודיע על כך לנאשם, והם החליטו במשותף להנהיג שיטה זו להמתה ההמונית של היהודים באושביץ. גינטר - בידיעתו של הנאשם - עשה נסיון להנהיג שיטה זו של המתה גם ביתר מחנות ההשמדה, ולשם כך הזמין אצל גרשטיין ביוני 1942 כמות של ציקלון ב. אבל תכנית זו לא הוגשמה, וביתר המחנות המשיכו להשתמש בגז פליטה של מנועים. בשנת 1944 הזמינה מחלקתו של הנאשם כמויות גדולות נוספות של ציקלון ב לשם שימוש באושביץ. ואולי גם במקומות אחרים, כמו בטרזין, שם לא הספיקו לבסוף להפעיל את תאי הגזים.

אמרנו שאת פעולותיו של גינטר, ממלא מקומו של הנאשם, יש לייחס לכאורה לנאשם. קביעה זו דורשת ליבון נוסף, יחד עם דיון על טענת הנאשם [redacted] שכל [redacted] אשר עשה [redacted], [redacted] לא [redacted] על פי יזמתו שלו עשה אלא אך ורק על יסוד ההוראות ובהתאם להוראות שהיה מקבל מאת הממונים עליו. בזה אנו חוזרים לנושא הכללי של <u>מעמד הנאשם בתוך מנגנון הרזה"א</u>.

.170 הנאשם צייר לפנינו דיוקן עצמי מן הימים ההם, שכלו פליאה: הוא היה הממונה על מחלקה של המשרד הראשי לבטחון הרייך, בדרגת ס"ס המתאימה לדרגת "אובר-רגירונגסראט" בדירוג המינהלי הכללי, ולדרגת סגן-אלוף בדירוג הצבאי. היו כפופים לו במשרדו בברלין אנשים לא מעטים מהדרגות הנמוכות ועד לדרגות ס"ס המתאימים לדרגת "רגירונגסראט" בדירוג המינהלי ולדרגת רב-סרן בדירוג הצבאי. נוסף על אלה היה חולש על חבר היועצים לעניני יהודים, שהם עצמם היו בעלי מעמד חשוב בארצות השונות בהן פעלו. הנאשם מבקש שנאמין לו כי בהיותו בעל מעמד כזה, ולמרות היותו בעל מעמד כזה, הגביל את עצמו לד' אמות של הוראות מפורשות, שהיה מקבלן בכל מקרה, ורק כאשר היה קיים תקדים, אשר לא נבדל במאומה מן המקרה שלפניו, היה נמנע מלפנות לממונים עליו. מצד שני הוא מייחס לכפופים לו מידה לא קטנה של יזמה בשטחים המסויימים שלהם - למשל בשאלות של רכוש, שהיו בתחום עבודתם המיוחד של זור והונשה - ולממלא-מקומו גינטר מייחס הנאשם לא רק יזמה אישית במידה ניכרת, אלא אף פעולות מאחורי גבו של מנהל מחלקתו. - הבה נבדוק על פי ההוכחות שלפנינו, אם אמנם כך התנהלו הענינים במחלקת הנאשם, וברזה"א כלו.

.171 היועץ המשפטי הגיש לנו את "תקנון סדרי העבודה המשותף למיניסטריונים של הברית (של גרמניה המערבית), חלק כללי" (ת/1423). המהדורה היא משנת 1958, אולם נאמר בהקדמה לספר, שהנוסח הנוכחי מבוסס על נוסח משנת 1927, עוד מלפני התקופה הנאצית. מוצג זה הוגש לנאשם בחקירת שתי-וערב (ישיבה 95, ע' 21-22), והוא לא הכחיש כי תקנון זה היה בתוקף במוסדות המרכזיים של הרייך גם בתקופה הנאצית, אבל לגבי מוסדות הס"ס הוא מוסיף:

לאור השינוי

"לאור השינוי בשרשרת הפיקוד ובשיטה
ברייך השלישי, חלו שנויים לרוב מן הנהוג
ברפובליקה הויימרית, כי כאן שררו יחסי
אחריות ופיקוד אחרים, ומשום כך שונו מספר
ניכר של צווים עקרוניים, אשר היו תקפים
בתקופת הקהיליה הויימרית".

בס' 4 (ע' 13) של ת/1423 נאמר:

"המיניסטריון מתחלק לאגפים" (Abteilungen)
"והאגף למחלקות. (Referate).
היחידה הבסיסית במבנה הארגוני של
המיניסטריון היא המחלקה ... רפרנט (ראש
מחלקה) הוא פקיד של השרות הבכיר, אשר מנהל
מחלקה באחריותו שלו, בכפיפות ישירה לראש
האגף (או לראש אגף-המשנה). בידו ההכרעה
הראשונה בכל הענינים הנכנסים לתחום מחלקתו".

(הרזה"א בתור רשות מרכזית (Hauptamt) מקביל, לפי מינוח זה,
למיניסטריון, והמשרדים (Aemter) שבו לאגפים).

בין היועץ המשפטי המלומד לבין הנאשם הוחלף בקשר לכך השאלות והתשובות
הבאות (ישיבה 95, ע' 23-24),

"ש.: ... האם טענתך היא שאמנם לכל הרפרנטים
היו סמכויות, כפי שכתוב כאן, אלא
שבמשרד IV מילר לא הסכים שלכפופים לו
תהיינה סמכויות כאלה, או שטענתך היא
שבכלל לרפרנטים לא היו בתקופת הנאצים
סמכויות, כפי שכתוב כאן?

ת.: לא אעיז לטעון את אשר נאמר לאחרונה.
אני רק אומר מה שידוע לי מנסיוני שלי
ומה שעבר על גופי.

ש.: כלומר, אמנם לרפרנט היתה זכות החלטה,
אבל לך בתור רפרנט של מילר לא היתה
זכות החלטה.

ת.: נדמה לי, שמותר לומר, כי בעת ההיא היה
הדבר תלוי באישיותו של הממונה, עד כמה
שהיו לו, אם מותר לאמר כך, תכונות
רודניות.

ש.: ולמילר היו תכונות כאלה או לא?

ת.: באשר להחלטות, היה הוא קפדן ביותר,
חסר סובלנות, ושמר לעצמו את כל ההכרעות.
זאת אוכל לומר.

ש.: גם בענינים קטנים, מפורטים, הנוגעים
לפרטים?

ת.: מילר הכריע בפרטים המפורטים ביותר, כן.
זה למרבה התמהון נכון גם לגבי הימלר,
אשר נכנס לפני ולפנים, לפרטי הפרטים".

ובכן, גירסת הנאשם היא, שבאופן עקרוני היה המוצג ת/1423 בתוקף גם
בתקופה הנאצית, ואף ברזה"א. אבל תחום הכרעתו של ראש המחלקה הוצב על ידי ראש
האגף, ומכיוון שראש האגף שלו, מילר (שהיה ראש משרד IV), שמר לעצמו את כל
ההכרעות, לא נשאר לו, לנאשם, כראש מחלקה IVB4 שום כח הכרעה.

דבר אחד נכון

172. דבר אחד נכון, ללא ספק: המכתבים של מחלקת IVB4 ושל יתר המחלקות של הרזה"א, כמו של כל מחלקה בכל רשות מרכזית של הרייך, יצאו בשם ראש הרשות, ואם הראש לא חתם בעצמו (דבר שקרה רק במקרים נדירים, בעלי משמעות מיוחדת), חתם אחר - ראש אגף או ראש מחלקה - בשמו או מטעמו או "לפי פקודתו". מכתבים אלה כתובים כולם בצורת "אני" וה"אני" שבהם איננו החותם, אלא ראש הרשות אשר בשמו או מטעמו או לפי פקודתו חותם ההותם. ה"אני", המופיע בכל המכתבים שהוגשו לנו, ואשר נחתמו על ידי הנאשם או מילר או גינטר או זור או מישהו אחר, הוא ראש משטרת הבטחון והס"ד, ז"א היידריך, ואחריו קלטנברונר, ובתקופת הביניים בין מותו של היידריך ועד למינויו של קלטנברונר, הימלר עצמו.

הסימון IVB4 על מסמך יוצר הנחה שעל הנאשם לסתרה, שהמסמך נשלח על דעת הנאשם, בין שהוא נחתם על ידי אחד מפקודיו ובין על ידי אחד הממונים עליו.

באשר לחתימת הנאשם עצמו על מסמך, הרי על ידי חתימתו קבל הנאשם את האחריות למעשי פקודיו שטפלו בנשוא המסמך, אך בעצם חתימתו אין עדיין ראיה לכך, אם הוא הכריע בנשוא המסמך על פי יזמתו או אם פעל בזה לפי הוראות הממונים עליו.

אבל כשם שעל פי ה"אני" בלבד אי אפשר לייחס לנאשם את היזמה המתבטאת במכתב מסויים שנחתם על ידו, כך גם אין לייחס לאחר, למשל לגינטר, את היזמה, המתבטאת במכתב שנחתם על ידי גינטר. והנה דוגמא לכך:

ת/1398 הנו אחד מתיקי הגסטפו בדיסלדורף שבתכנם דנו בחלק קודם של פסק-דין זה. המשרד בדיסלדורף עסק בפינוי לטרזין, ועורר במכתב מיום 3.6.43 (דף 247 של ת/1398), שנשלח למחלקה IVB4, את השאלה, אם יש לפנות אנשים מסויימים. בדף 252 אנו מוצאים מברק חתום על ידי הנאשם, שנוסח בצורת "אני", המכיל הוראות מסויימות (לעת עתה לא לפנות את האנשים הנדונים). בדף 253 מצוי מברק נוסף, הפעם חתום על ידי גינטר, ושם נאמר בין השאר: "על השאלות שהתעוררו במכתבכם מיום 3.6.43 דנתי בינתיים במברק מיוחד". ובכן, "אני" במברק הראשון איננו הנאשם, ובמברק השני איננו גינטר, אלא בשני המברקים זהו ראש משטרת הבטחון והס"ד.

173. אך כמובן, אין פירוש ההסדר הפורמלי הזה, שהיידריך או קלטנברונר טפלו אישית בכל הנעשה ברזה"א או שהם יזמו את כל פעולות הרזה"א; וכן לגבי מילר כראש משרד IV בתוך הרזה"א. פקד לס שאל את הנאשם, על מה היה לו בכלל מותר להחליט בעצמו, והנאשם השיב (ת/37, ע' 1261), כי על הכל היה יכול להחליט בעצמו, מקום שהיו בידו

> "הצוים, ההוראות, הפקודות וההנחיות המתאימות מאת הימלר, ראש משטרת הבטחון והס"ד, או מילר או, כמובן, חוקים או תקנות בצוע, שחלו על הענין",

והוא ממשיך:

> "אחר כך, בסמכותי שלי, - בכל יתר המקרים יכולתי להחליט בעצמי, כמובן, אבל אז, אילו קרה איזה תקר, הייתי אני חייב לשאת בתוצאות".

ואיך נולדו, למשל, הוראות הפינוי שנשלחו לרשויות הביצוע השונות? בהודעתו ת/37, (ע' 906-907) אמר הנאשם על כך:

> "... ישבתי על יד שולחני בברלין, היו לי הפקודות של הממונים עלי - במקרה זה אפילו כאלה לא היו - אינני יכול אפילו לומר של הממונים עלי - כי במתן הפקודות העקרוני מילר

כמעט שלא

כמעט שלא נתן כל פקודה משלו, כיצירתו העצמאית, אלא הוא לא סטה מן הפקודות שניתנו על ידי הממונים עליו, היידריך, הימלר. זה היה הדבר הראשון.

דבר שני: היו בידי הדו"חות של האנשים שהיו בחו"ל, וכאן היה עליהם להציע את הצעותיהם מתוך נסיונם המעשי, ראשית כל, מפני שהם בראש וראשונה יכלו להכיר מה באופן מעשי היה בכלל בר ביצוע. ומשני הדברים האלה בנתה מחלקת IVB4 דו"ח, ואותו דו"ח אושר אחר כך או נפסל. כתוצאה מזה יצאה אחרי כן ההנחיה. באופן מעשי זה יכול היה איפוא להיות כך, שהצעה אשר הגיעה מפריז או מצפף בהאג, יצאה כעבור 14 יום לפריז או להאג כהנחיה שאושרה על ידי המשרד הראשי לבטחון הרייך. כך זה התפתח תמיד למעשה, וכאן זה לא היה איפא כך שבהתחלה, אם כן, חוברה ההנחיה, פעם אחת לתמיד, ושאחר כך יש לנהוג לפי זה על פי הדוגמא הקבועה, אלא הכל היה בתנועה תמידית, בזרימה נצחית, ובכל רגע נולדו השלמות נוספות או ביטולים, על דברים שחדלו להיות בתוקף, אולי מפני שהימלר הוציא תקנות חדשות, או אולי נתן ראש משטרת הבטחון והס"ד פקודות אחרות, או אולי גם משום שנקלטו דעות חדשות מן הדו"חות של האנשים בשטחי הכבוש או בשטחי ההשפעה (הגרמנית), וכתוצאה מזה ניתנו הנחיות אחרות מלמעלה".

יוצא איפא שגם לפי דברי הנאשם היתה בידו הסמכות לתת גם הוראות כלליות על פי שיקול דעתו, בתוך מסגרת הפקודות שבאו מלמעלה וחייבו אותו.

174. בעדותו בפנינו ניסה הנאשם, כדרכו, לצמצם את חלקו האישי, וטען שאפילו לא היה משתמש בפועל באותן סמכויות שהיו בידו, ומעולם לא הציע הצעה משלו. עם זאת הודה שכל טיוטה אשר עובדה על ידי אנשי מחלקתו היתה צריכה לקבל את אישורו. וכך נשאל (בישיבה 106, ע' 5):

"... האם כל דבר אשר יצא ממחלקתך, היה עליך לעבור תחילה בידך או, בזמן העדרך, בידי ממלא מקומך הקבוע, ולקבל חתימת ראשי תבות שלך או, בהעדרך, שלו?"

ולזה ענה הנאשם:

"כן, כך זה היה".

הושמה בפני הנאשם (באותה ישיבה, ע' 7) התכתבות פנימית של מיניסטריון החוץ הגרמני, ממנה נובע שהרפרנט הציע הצעה מסוימת, אשר עברה דרך מנהל האגף אל מיניסטר החוץ וחזרה אליו, לאחר שהמיניסטר הכניס בה תיקון מסויים. הנאשם הסכים שבמיניסטריון החוץ היה הנוהג שהרפרנט הציע הצעות. וכאשר נאמר לנאשם (בע' 11) שקשה להבין מדוע אותו נוהל לא חל במחלקתו, לא מצא אלא את התשובה הבאה:

"... בשטח השאלה היהודית היו כל כך הרבה הוראות, כל כך הרבה פקודות ... כל כך הרבה נקודות מגע עם כל השלטונות המרכזיים, עם כל שלטונות המפלגה, עד שקשה היה למשטרת המדינה בכלל לטפל בזה ולעשות הצונן של כל הרשויות. ידיה היו מלאות עבודה בביצוע. הפקודות והרצונות היו סותרים אלה את אלה, ובכל התערבו, בכל דרשו וביקשו, וזה היסוד לכך שלא היה כל צורך אפילו להציע. לא רק מחלקתי לא היה

לה להציע, אפילו מילר לא היה בדרך כלל
נקרא להציע הצעות. כל אשר עשתה המשטרה
כאן, הוא ביצוע דרישתם של אחרים אשר האיצו,
דרשו והרבו להציע".

בלי ספק ביקשו גם רשויות אחרות ברייך השלישי להראות את כוחן בטפול בעניני יהודים, אבל הסבר זה שלפיו הרזה"א כלו היה רק משרתם של אחרים, איננו נראה לנו רציני, ואנו דוחים אותו.

175. על שיטת עבודתו של מילר העיד הופנקוטן, שהיה ראש אגף במשרד IV של הרזה"א. תמצית דבריו היא, שהיתה למילר נטיה חזקה "לעשות עד כמה שאפשר הכל בעצמו" (ע' 6 של העדות), אבל העד מוסיף שנטיה זו היתה מורגשת בעיקר בשטח האינטרסים המיוחד של מילר, שהיתה המלחמה בקומוניזם. כמו כן מאשר הופנקוטן (בע' 8) שמילר היה מטיל את הטפול במקרים בודדים לפעמים על מחלקות, שבעצם לא היו מוסמכות לכך, או על איש מיוחד, בלי ידיעת הרפרנט המוסמך, והיו תלונות על כך. גם תופעה זו היתה קשורה במיוחד - אבל לא רק - בשטח המיוחד של מילר, המלחמה בקומוניזם. לא נודע להופנקוטן שעל גינטר הוטלו תפקידים מיוחדים. מילר לא היה שש להחליט (ע' 9), אלא בכל המקרים שחרגו מהמסגרת ביקש הוראות מלמעלה, וזה הגביל גם את פקודיו בפעולותיהם. היו תלונות גם על כך, אולם הופנקוטן איננו זוכר שהנאשם התלונן אף הוא. עוד נזכיר את דבריו הבאים של העד:

"קרה לעתים תכופות שמילר לא אישר בלי דין
ודברים את הפקודות שהוגשו לו לאישור, אלא
שינה אותן או פנה בשאלות למקומות שהיו ממונים
עליו" (ע' 9-10).

על מעמד הנאשם עצמו ברזה"א העיד זיקס, שהיה ראש משרד VII ברזה"א עד 1941 (ע' 4-6 של עדותו):

"סמכויותיו של אייכמן אינן ידועות לי
בפרוטרוט, אבל אין ספק שהיו לו סמכויות
יותר גדולות מאשר לרפרנטים אחרים. זאת
היתה הדעה הכללית במשרד הראשי לבטחון הרייך.
הרושם הכללי היה שאייכמן לא היה רק כפוף
למילר, אלא שבמדת מה כבר עמד לידו. מילר
היה ידוע כאחד המצליפים הגרועים ביותר,
ועלי לומר שמצא מין את מינו. יש להניח
שאילו היה אייכמן תחת פקודתו של אחר, ולא
תחת מילר, לא היו לו סמכויות כה רחבות,
כפי שהיו לו למעשה ... לפי כל גישתו לא חרג
אייכמן מהמסגרת של ההוראות שניתנו לו".

ויסליצני העיד בנירנברג (ת/58, ע' 2) שניתנו לנאשם סמכויות מיוחדות על ידי ראש משטרת הבטחון ועל ידי מילר, והמשיך (ע' 8):

"ידוע לי שאייכמן טיפל בזהירות בכל השאלות,
שנגעו לתפקידו המיוחד, וביחוד בכל התיקים.
בכל הענינים היה בירוקרט מופלג. על כל שיחה,
שהיתה לו עם מישהו מן הממונים עליו, ערך מיד
תרשומת. תמיד חזר והעיר לי שזה הדבר החשוב
ביותר, כדי שיהיה לו תמיד כיסוי מלמעלה.
הוא בעצמו נרתע מכל אחריות עצמית, והשתדל
מאד להשיג כסוי לאחריותו כלפי הממונים עליו,
דהיינו מאת מילר וקלטנברונר".

את דברי הופנקוטן בקשר למעמדו של הנאשם קשה להבין. בהצהרתו בשבועה מיום 18.7.46 (ת/159) אמר:

"מחלקת היהודים (IVB4 , לאחר מכן IVA4b)
ומנהלו, אייכמן תפשו מעמד מיוחד במשרד IV ".

בעדותו במשפט זה ניכרת שאיפתו של הופנקוטן לחזור בו מדברים אלה
שבהצהרתו דאז, ולשם כך המציא מינוח מיוחד לפיו הוא מבחין בין (א)
Sonderstellung (ב) besondere Stellung
(ג) Ausnahmestellung ניבים אשר גם הבקי בשפה הגרמנית יתקשה למצוא
הבדל ביניהם (אם אמנם קיים הבדל). למרות הפלפול הלשוני הזה, מאשר הופנקוטן גם
כיום שהיה לנאשם "מעמד מיוחד" (besondere Stellung")
במשרד IV (ע' 7).

מורגן, שמילא תפקיד שיפוטי בס"ס, העיד אף הוא בנירנברג, כעד הגנה
לטובת הס"ס, ועדותו הוגשה לנו על ידי הסנגור (נ/94). מורגן אמר שם שחקר בעצם
ימי הרייך השלישי בענין השמדת היהודים ובאמצע שנת 1944 נתקל בפעולותיו של הנאשם,
והוא ממשיך (בע' 51):

> "ביקשתי מבית המשפט של הס"ס בברלין לנהל
> את החקירה נגד אייכמן על פי העדותי. לפיכך
> הגיש בית המשפט של הס"ס בברלין לקלטנברונר,
> כבעל השיפוט (Gerichtsherr)
> פקודת מעצר נגד אייכמן. ד"ר בכמן (כנראה
> השופט שהגיש את הפקודה לקלטנברונר) מסר לי
> שאותה שעה קרו תקריות דרמטיות. קלטנברונר
> קרא מיד למילר, ועתה נאמר לשופט, שמעצר
> אינו בא בחשבון בכלל, כי אייכמן מבצע תפקיד
> סודי מיוחד, בעל חשיבות גדולה ביותר, מטעם
> הפירר".

176. כל העדויות וההצהרות הללו - אף העדות המסויגת של הופנקוטן - מצביעות
על מעמד חזק ורב השפעה של הנאשם ברזה"א, ואינן מתישבות כלל וכלל עם מגמת הנאשם -
לשלול מעצמו בתקופה החל מ-1941 כל יזמה והשפעה. אמנם יש לבדוק את דברי העדים
הללו בזהירות, כי לפחות חלק מהם היו שותפים לעבירה, ולכן טעונים דבריהם סיוע,
ולא רק מבחינה פורמלית.

סיוע כזה בא מפי הנאשם עצמו. המוצג ת/1393 (תיק מס. 17 של מסמך זאסן)
מכיל הערות ורישומים בכתב ידו של הנאשם, והמוצג ת/1393/א מכיל אותם קטעים של
מסמך זאסן עצמו, שאליהם מתיחסות ההערות אשר במוצג ת/1393, ובלעדיהם ההערות
אינן מובנות. קטעים אלה הוצאו מתוך מסמך זאסן בהסכמת היועץ המשפטי והסנגור,
ואנו רואים אותם כמאומתים על ידי ההערות שבכתב ידו של הנאשם (ישיבה 75, ע' 26).
בקטע הראשון (בעמוד הראשון של ת/1393/א) מספר הנאשם על תקרית שהיתה בינו לבין
אחד וולף, שלישו של הימלר, שהיה בדרגת גנרל ("אובר-גרופנפירר"), וולף דרש שאיש
מסויים לא יגורש, והנאשם סירב להיענות לדרישה זו. וולף התרגז והעיר שהנאשם הוא
רק אוברשטורמבנפירר והוא עצמו אוברגרופנפירר, ולזה ענה הנאשם:

> "כן, זה ידוע לי, אוברגרופנפירר, אבל
> מותר לי להשיב שהנך מדבר עם משטרת המדינה
> החשאית, והנך מדבר עם רפרנט של משרד המשטרה
> החשאית, עם אוברשטורמבנפירר אייכמן".

אף לדו-קרב רצה הנאשם להזמין את וולף, אבל הימלר בעצמו מנע זאת.
לשון זו, בה דיבר הנאשם בשנת 1943, איננה לשונו של פקיד קטן חסר יזמה, אלא זו
לשונו של בעל עמדה מכובדת, היודע לשמור על עמדתו.

ויוזכר כאן שנית אותו מברק של וזנמאיר (ת/1215), בו הוא מוסר על

התנגדות הנאשם לעליית יהודים מהונגריה. מה פירושה של התנגדות זאת? הנאשם אינו משלים עם פקודת הפירר עצמו, הידועה לו, פן ימלטו כמה אלפי יהודים מן הטבח הכללי. כאן מתגלה לפנינו לא פקיד-בירוקרט, אלא אדם בעל רצון משלו, המרגיש את כחו עד כדי כך שבעיניו אפילו פקודת הפירר אינה עוד בבחינת הכרעה שאין מהרהרין אחריה.

177. אין כל סתירה בין מעמד כזה ובין הדאגה המתמדת ל"כיסוי", עליה העידו כמה מהעדים הנ"ל, - ואם מילר, ראש הגסטפו, אחד מאנשי המפתח ברשת הבטחון הנאצית, ישב במשרדו, לא התבלט כלפי חוץ, משך את החוטים ממשרדו, ואף הוא דאג ל"כיסוי" מלמעלה, בודאי מובנת נטיה זו אצל הנאשם. כשהיה כבר "מכוסה" על ידי הוראה קיימת, פעל בלי לשאול, ואם היתה לפניו בעיה עקרונית חדשה, הכין הצעת פקודה, פנה לממונים עליו - קודם כל כמובן למילר - וזה אישר אותה, או כדברי הופנקוטן, לא אישר אותה בלי דין ודברים, שינה אותה ואף פנה בשאלות לאלה שמעליו.

178. מחלקת הנאשם טפלה גם בהרבה מקרים אינדיוידואליים של יהודים שנסו להמלט מצפרני המות. הוגש לנו חומר ראיות רב על מקרים כאלה, מכל קצות אירופה. כמעט כלם נסתיימו באופן טרגי, ולנאשם ולאנשי מחלקתו חלק גם בכך. נזכיר כאן רק מקרה אחד מן הרבים, להדגמת האמור על מעמד הנאשם ומחלקתו - הפעם בעיני אנשים מבחוץ.

בהולנד נעצר <u>הפרופסור מאירס</u>, פרופסור למשפטים באוניברסיטת ליידן, יחד עם משפחתו, והועבר למחנה וסטרברוק. ידידיו גייסו למענו תומכים ואמצעים, כדי שיורשה לו להגר לשויצריה. בקשה זו נדחתה במכתבים (ת/534, ת/535), שיצאו ממחלקת הנאשם, אחד חתום על ידי גינטר, השני על ידי הנאשם, מכיון שפרופ. מאירס "אינטלקטואלי". ידידיו לא אמרו נואש, והפעולות למען הצלתו של פרופסור מאירס התרכזו בידי עורכת-דין הולנדית, גב' ון טאלינגן-דולס, אשר פרסמה גם ספר על ענין זה, בשם "הקרב על חיי אדם". הסנגור הגיש לנו הצהרה בשבועה של הגב' ון טאלינגן-דולס, בצרוף קטעים מתוך הספר (נ/104). כוונת הסנגור היתה להוכיח שלא היתה בידי הנאשם ומחלקתו הסמכות להרשות ליחידים להגר מן השטחים אשר תחת שלטון גרמני. ואמנם כן הדבר: אחרי הפסקת ההגירה בשנת 1941 שמר הימלר סמכות זו לעצמו, והוא הרשה הגירה רק במקרים בודדים ויוצאים מן הכלל (ותמורת תשלום סכום ניכר במטבע חוץ).

בעזרת אנשים בעלי השפעה, ביניהם איש ס"ס, השתדלה הגב' ון טאלינגן-דולס להתקבל על ידי הנאשם, שעליו היא אומרת בהצהרתה:

> "תמיד רמזו לי עליו כעל הראש העליון של מחלקה IVB (מכלול מחלקות היהודים במשרד הראשי לבטחון הרייך בברלין). בתור כזה תארו לי אותו גם כחשוב ובעל השפעה רבה ביותר".

אושר לה ראיון במחלקת IVB4 וביום 22.7.43 באה לשם בלוית אותו איש ס"ס, הנאשם היה באחת מנסיעות השירות שלו, וקיבל אותה גינטר, שהוא "לדבריו רשאי לתת תשובה מקשרת" (ע' 214). גינטר חוזר על איסור ההגירה בהדגישו שבזמן האחרון דחה הימלר את כל הבקשות מסוג זה. לשאלת עורכת-הדין אם גינטר יתנגד לכך שהיא תנסה לעשות צעד מסויים אצל הס"ד בהולנד, עונה גינטר כי "על כל הפעולות נגד היהודים מחליטים בברלין, וכל הפעולות חייבות להיות כפופות לזה" (ע' 216). ההחלטה, עליה הודיע גינטר בו במקום, היתה:

הרייך ...

"הרייך ... מוכן, כיוצא מן הכלל, למנוע
את הובלתה של משפחת מאירס למזרח, אם כי
הפרופסור איננו עדיין בן 65 שנה, ועד לגיל
זה מפנים את כל היהודים למזרח" (ע' 217).

גינטר נשאל מה ייעשה בפרופסור מאירס במקרה של פינוי כללי, ותשובתו היא שבמקרה זה קיימות שתי אפשרויות, ואחת מהן היא המשלוח לטרזין. הסנגור הודיע לנו שהפרופסור ומשפחתו נשלחו למעשה לטרזין, ונשארו בחיים.

נצטט עוד דברי אותו איש ס"ס, שהיה נוכח בשעת שיחה זו (ע' 218):

"הוא אומר שהעובדה כשלעצמה, שבכלל
הורשיתי להופיע אישית במשרד הראשי לבטחון
הרייך - קדש הקדשים - והורשיתי לדבר שם עם
ממלא-מקומו של הראש העליון בעניני יהודים,
יש לראות בה חריגה ע[illegible] מהכללים היסודיים,
כי אין שם גישה לאיש מן החוץ".

למדנו ממקרה זה דבר על הסמכות בעניני הגירה, אבל מצד שני למדנו שבידי גינטר - ועל אחת כמה וכמה בידי הנאשם - היתה הסמכות להחליט על יחס יוצא מן הכלל אל משפחה יהודית מסויימת. ועוד למדנו, שההכרעה היתה יכולה ליפול רק במחלקה IVB4 בברלין, ולא במקום, בלשכת היועץ לעניני יהודים בהולנד. ולבסוף נציין באיזה חיל ורעד מזכירים כלם, וגם איש הס"ס, את שמו של הנאשם, השליט על חיים ומות.

179. גם באשר להיקף התפקידים שהיו מסורים לסמכותו ניסה הנאשם, בהודעתו למשטרה ובעדותו לפנינו, להמעיט את דמות עצמו בניגוד לאמת. טענתו ההולכת ונשנית היתה שהוא היה בעצם רק פקיד להכנת לוח הנסיעות של הרכבות שהובילו את המגורשים מארצותיהם למזרח. אין ספק שגם השגת הקרונות הדרושים, חייבה מאמצים לא מעטים, נוכח צורכי הצבא, בעת מלחמה טוטלית. אבל אין לאמר בשום אופן שבזה תמו תפקידי הנאשם. היה לו איש מיוחד לכך, נובק, שמחובתו היה לנהל את המשא-ומתן עם הנהלת הרכבות. עיקר עבודתו של הנאשם לא היה בהשגת הקרונות, אלא בהשגת היהודים בהם היה ממלא את הקרונות, על מנת להובילם להשמדה, ובכל הכרוך בזה. אין למצות את מהות העבודה הזאת על ידי פירוט התפקידים. רק המטרה היתה אחת; התפקידים היו רבים ומגוונים, לפי המסיבות המשתנות בכל עת ובכל מקום. כמו שאמר הנאשם בהודעתו, בע' 2408:

"לגבי הפינוי ... כאן היה על IVB4
כאילו לקבוע את הקצב, וזאת משתי סיבות:
ראשית, מתן הפקודות הנמרץ והברור של
הרייכספירר ס"ס וראש המשטרה הגרמנית,
לבצע את הענין במרץ. זה היה דבר קבוע
ועומד. ושנית היה IVB4 תלוי, כפי שכבר
אמרתי, באמצעי ההובלה. אם היו ל- IVB4
זמנים, בהם היה יותר קל להשיג את הקרונות,
היה על IVB4, בהתאם לפקודתו הכללית של
הרייכספירר ס"ס וראש המשטרה הגרמנית,
לטפל במרץ גם בכך שנפח הקרונות ינוצל.
זאת עשה IVB4, כמובן ... אלה היו שני
הצירים שבהם היה תלוי כל הענין ומסביבם
הוא נסב".

"ניצול של נפח הקרונות" - בזה נאמר בעצם הכל, ורחוקים מאד דברים אלה מעריכת לוח הנסיעות בלבד. זה חייב את יצירת כל התנאים הקודמים לעריכת הציד על היהודים במקומותיהם, וריכוזם לקראת השילוח, ומצד שני גם דאגה "לקליטת" המשלוחים במקום היעד, כדי שמכונת המגורשים לא תיעצר באמצע;

ובררר, למשל,

ובירור, למשל, שהחשת תהליך ההשמדה איפשרה קליטת משלוחים חדשים, בתקופות שיא, כמו תקופת המשלוחים מהונגריה לאושביץ, ולכן נכנסו גם קצב ההשמדה ואמצעי ההשמדה לחוג התענינותם של הנאשם ומחלקתו.

עמדת המפתח של הנאשם בכל הנוגע לגירושי היהודים מן הרייך והפרוטקטורט מזדקרת מן העובדות, אותן קבענו. הוא הדין לגבי כל ארצות אירופה בהן פעלו היועצים לעניני יהודים, למינהם, שאת צעדיהם הוא היה מכוון ממקומו מאחורי שלחן הכתיבה בברלין, בעזרת אמצעי התקשורת המודרניים, ובנסיעותיו התכופות לנקודות המוקד של הפעולות ברחבי אירופה. כן עמדנו על פעילותו המיוחדת בהונגריה.

אשר לגזל הרכוש של היהודים המגורשים, זה הלך בד בבד עם הגירוש עצמו ומחלקת הנאשם טפלה בזה, בעיקר על ידי המשפטנים שלה, זוד והונשה. צטטנו לעיל במפורש את הסמוכין לענין זה, וסוף סוף מודה גם הנאשם שידי מחלקתו היו בגזל

("dass das Dezernat IVB4 hier seine Finger schwerstens drin gehabt hat").

(ת/37, בע' 2872).

180. סיכומו של פרק זה: אנו דוחים בשתי ידים את גירסת הנאשם שהוא לא היה אלא "בורג קטן" במכונת ההשמדה. אנו קובעים שבמשרד הראשי לבטחון הרייך, כרשות המרכזת את עניני הפתרון הסופי של שאלת היהודים, עמד הנאשם בראש העושים בביצוע הפתרון הסופי. במלאו תפקיד זה פעל הנאשם על פי הנחיות כלליות מאת הממונים עליו, אבל עדיין נשאר בידו שיקול דעת רחב גם בתכנון פעולות על פי יזמתו. הוא לא היה "מריונטה" בידי אחרים, אלא מקומו היה בין מושכי החוטים.

יש להוסיף - וכבר הסברנו את פרטי הדברים במקומם - שפעילות הנאשם היתה נמרצת ביותר ברייך עצמו וביתר הארצות שמהן שולחו יהודים למזרח אירופה; אך היא השתרעה גם על שטחי פעולה שונים במזרח אירופה.

מתעוררת השאלה: אם כזה היה מעמדו של הנאשם, מדוע לא עלה לדרגה יותר גבוהה, אחרי מינויו האחרון בסוף 1941, למרות התקדמותו המהירה בשנים שלפני כן. את התשובה לכך נותן הנאשם (ת/37, ע' 250):

"ואי אפשר היה בעצם להעלות אותי יותר, כי המשרה של ראש מחלקה היא לפי התקן משרה של רגירונגסראט או אוברגירונגסראט, והדרגה המתאימה בס"ס ... לרגירונגסראט היתה שטורמבנ-פירר, ובשביל אוברגירונגסראט אוברשטורמבנפירר. לכן, כל עוד הייתי ראש מחלקה במשרד הראשי לבטחון הרייך, לא יכולתי להיות יותר, גם אילו הייתי שם עוד 20 שנה".

ויוזכר גם שבשנת 1944 הוענקו לנאשם שלשה אותות הצטיינות בזה אחר זה, ביניהם "צלב ההצטיינות במלחמה, דרגה ראשונה עם חרבות" (ת/55(13)). אין זו תופעה נדירה שאיש בעל עמדה חשובה - ובמיוחד בעל תפקיד כתפקידו של הנאשם - איננו רוצה להתבלט או שצמרת השלטון איננה רוצה שיתבלט.

ט. ניתוח משפטי של ממצאי העובדות לאור כתב האישום.

181. מעשיו של הנאשם נגד העם היהודי פורטו בפרטים 1-8 של כתב האישום. בכל הפרטים הללו הואשם הנאשם בעבירות על סעיף 1 של החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם, תש"י-1950. סעיף זה קובע שלש עבירות, ובצדן עונש מיתה:

פשע כלפי

פשע כלפי העם היהודי - סעיף 1(א)(1), ובזה הואשם הנאשם בפרטי האישום 4-1;

פשע כלפי האנושות - סעיף 1(א)(2), ובזה הואשם הנאשם בפרטי האישום 7-5.

פשע מלחמה - סעיף 1(א)(3), ובזה הואשם הנאשם בפרט האישום 8.

סעיף 1(ב) מגדיר את מהותן של שלשת פשעים אלה.

182. נייחד עתה את הדיבור לפשע נגד העם היהודי, בהם מדברים פרטי האישום 4-1. המחוקק פירט את המעשים, בהם הוא רואה פשע נגד העם היהודי, בשבעה סעיפים-קטנים. עלינו לדון רק בארבעת הסעיפים-הקטנים הראשונים של רשימה זו, כי פרטי האישום 4-1 מקבילים לארבעה אלה, דהיינו:

(1) הריגת יהודים, בה דן פרט האישום הראשון;

(2) גרימת נזק חמור ליהודים, בגוף או בנפש, בה דן פרט האישום השלישי;

(3) העמדת יהודים בתנאי חיים שיש בהם כדי להביא להשמדתם הגופנית, בה דן פרט האישום השני;

(4) קביעת אמצעים שכוונתם למנוע את הילודה בקרב יהודים, בה דן פרט האישום הרביעי.

לפי סעיף 1(ב), רישא, של החוק, עולים כל המעשים הללו כדי פשע נגד העם היהודי רק אם הם נעשו בכוונה להשמיד את העם היהודי, השמדה גמורה או חלקית.

אשר לזמנים של ביצוע הפשעים, מזכירים פרטי האישום 1 ו-2 את התקופה שבין 1939 לבין 1945, ומתוך הרצאת העובדות מסתבר שהכוונה בפרטי אישום אלה היא לתקופה שהתחילה עם פרוץ מלחמת העולם השניה, בספטמבר 1939. בפרט השלישי נזכרת "תקופת השלטון הנאצי" כזמן ביצוע הפשעים, ובפרט הרביעי הזמן "החל משנת 1942".

הוכח שהכוונה הספציפית להשמיד את העם היהודי, הנדרשת על ידי סעיף 1(ב), היתה מונחת ביסוד התכנית שכונתה מאז מתן פקודת ההשמדה הכוללת על ידי היטלר, באמצע שנת 1941, בשם "הפתרון הסופי של בעית היהודים". פעולות ההרג והאלימות נגד היהודים, שנעשו על ידי המשטר הנאצי ובהשפעתו מאותו פרק זמן ואילך נעשו ללא צל של ספק בכוונה המפורשת להשמיד את העם היהודי בתור שכזה, ולא רק יהודים כפרטים. מכאן גם חוסר הרחמים אפילו כלפי ילדים רכים, כי המבקש לעקור את הכל, לא רצה להותיר בחיים את הדור החדש, המבטיח את עתיד העם ואת רציפותו.

קבענו לעיל שהידיעה על תכנית הפתרון הסופי הגיעה אל הנאשם בתחילת הקיץ של שנת 1941 (פיסקה 163 של פסק-הדין). עוד ראינו, (פיסקאות 163, 164) שבסוף אוגוסט 1941 בקש הנאשם למנוע הגירת יהודים משטחי הכיבוש הגרמניים, שמא יימלטו אותם יהודים מן הפתרון הסופי "הנמצא בשלב ההכנה", ושלא יאוחר מאמצע ספטמבר 1941 ערך הנאשם את בקורו הראשון אצל גלובוצניק בלובלין, ומיד אחרי זה השתתף בדיונים על השילוחים הראשונים משטח הרייך לגטו לודז'. אפשר לומר, כי חזקה על הנאשם שמיד בהוודע לו על פקודת ההשמדה הטוטלית, לא ישב בחיבוק ידים, ושמאז כל פעולותיו בתור רפרנט לעניני יהודים ברזה"א היו מתואמות ומכוונות אל מטרת הפתרון הסופי. אבל היות ולא מצאנו בהוכחות שלפנינו ראיה פוזיטיבית לפעולה מסוימת של הנאשם בכוון זה בתקופת הבינים בין יוני לאוגוסט 1941, הננו קובעים מתוך זהירות, שפעילותו במסגרת הפתרון הסופי התחילה באוגוסט 1941.

העובדות שהוכחו

183. העובדות שהוכחו מראות לא רק שהנאשם ידע על הכוונה להשמיד את העם היהודי הטמונה בתכנית הפתרון הסופי, אלא גם שהוא אישית היה חדור כוונה זאת. עצם ההיקף הרחב של פעולותיו מעיד על כך. יתר על כן, הוא הכין את החומר להרצאת היידריך בועידת ונזה - הן החומר הסטטיסטי והן את החלק על לקח ההיסטוריה, המחייב את השמדת העם היהודי עד תום (פיסקה 164). נזכור את דבריו "יסודות בעלי ערך אתני יותר גדול, המסוגלים יותר להוליד", שאותם אסור להחיות (פיסקה 116) ועל "החומר הביאולוגי החשוב שהגירתו לארץ ישראל אינה רצויה" (פיסקה 155); כל אלה דברים המעידים גם הם על רצון ההשמדה הביאולוגית המופנה נגד העם כלו. נצטט עוד את דברי הוס על הנאשם, רק לשם סיכום השקפתו של הנאשם בנידון זה, המוכחת גם בלאו הכי:

> "אייכמן היה חדור הכרה שאם יצליחו להרוס את היסודות הביאולוגיים של היהדות במזרח על ידי השמדה גמורה, כי אז לא תתאושש עוד היהדות כלה ממכה זו. כי היהודים המתבוללים של המערב, כולל אמריקה, אינם מסוגלים - וגם אינם רוצים - למלא שוב את אבדות הדם העצומות, היות ואצל יהודים אלה אין לצפות לצאצאים במספר ניכר" (הוס על אייכמן, ת/88, ע' 3).

נשאלת השאלה אם אותה כוונה להשמיד את העם היתה קיימת בלב הנאשם עוד מלפני כן, לפני שנודע לו בשנת 1941 על הפתרון הסופי. בפרט השלישי, פיסקה ב), של כתב האישום מאשים היועץ המשפטי את הנאשם בגרימת נזק חמור למליוני יהודים בגופם ובנפשם, בכוונה להשמיד את העם היהודי במשך כל תקופת השלטון הנאצי, ובפירוט המעשים בפיסקה ד), שם, נזכרים מעצרים המוניים של יהודים ועינוים במחנות רכוז, כגון אלה בדכאו ובוכנולד, וארגון רדיפות המוניות בליל הבדולח, ארגון חרם חברותי וכלכלי של יהודים והוקעתם כקבוצה גזעית תת-אנושית, והפעלת חוקי נירנברג.

184. אשר לתקופה עד לפרוץ המלחמה, הרי המעשים המפורטים בפיסקה ד) של פרט האישום השלישי טרם עמדו בסימן הפתרון הסופי, בדרך ההשמדה הפיזית הכוללת, ולפיכך עלינו להשקיף על כל אחת מסדרות המעשים הללו - למשל, על מאורעות ליל הבדולח - בפני עצמה. אם כך הדבר, יש, לדעתנו, יסוד לסברה שפעולות האלימות ההמוניות, אשר נעשו על ידי המשטר הנציונל-סוציאליסטי עד לפרוץ המלחמה, למשל שליחת אלפי יהודים למחנות ריכוז, כבר נעשו בכוונה להשמיד את העם היהודי השמדה חלקית, ולכן הן כבר היו בגדר פשע כלפי העם היהודי, במובן הסעיף 1(א)(1) של החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם; כי הרי היה ברור מראש למי ששלח את היהודים למחנות הריכוז, משום היותם יהודים, שהאסירים יועמדו שם בתנאי חיים כאלה, שרבים מהם ימותו, ובכך רצה מי ששלחם לשם. אולם אין צורך שנפסוק בשאלה זו סופית, כי לדעתנו לא הוכח שעד להעברתו לוינה בשנת 1938 כבר השתתף הנאשם באופן פעיל באותן רדיפות המוניות הנזכרות בפיסקה ד) של פרט האישום השלישי. הסברנו לעיל (בפיסקה 62) שעד לאותו זמן היה הנאשם עוסק בעבודת מודיעין, ולא בפעולות ביצוע. כן מצאנו שלא הוכח, כי הנאשם השתתף בארגון ליל הבדולח באוסטריה (פיסקה 64).

185. בנוגע לפעילות הנאשם במרכזי ההגירה בוינה, בפרג ובברלין, למען הגירת-כפיה של יהודים מעבר לים, קבענו שבאלה פעל הנאשם באמצעי לחץ ואף באיומי טירור (פיסקה 65). בין היתר איים גם בשליחת יהודים למחנה ריכוז, אם ההגירה לא תזורז לפי רצונו. הגענו לכלל דעה שאיומים אלה אינם עולים כדי השתתפות פעילה בשליחת יהודים למחנות הריכוז, או בנעשה בתוך מחנות אלה. עצם הארגון של הגירת-הכפיה טרם היה מלווה כוונה להשמיד את העם היהודי, אבל אין ספק שמסיבות שתוארו היו אלה פעולות גירוש של אוכלוסיה אזרחית, הנופלות בגדר פשע כלפי האנושות.

אשר לגירושי

186. אשר לגירושי יהודים, שבארגונם עסק הנאשם במה שקראנו לעיל השלב השני, בין התחלת המלחמה ועד אמצע 1941, היינו השילוחים לניסקו, פינוי יהודים מן השטחים שסופחו לרייך במזרח (חבל הוורטה וכו') ומוינה, גירוש יהודי שטטין וגירוש יהודי באדן ופלטינאט הסאר (פיסקאות 72-75, 77), קבענו שאלה אורגנו על ידי הנאשם תוך זלזול גמור בבריאותם ובחייהם של היהודים המגורשים, וכן הוכח מותם של יהודים רבים כתוצאה מגירושי ניסקו, חבל הוורטה וכו' ושטטין. אין ספק שהיתה כאן אכזריות, אשר גבלה עם זדון, ושקלנו בכובד ראש, אם לא צפה הנאשם מראש את התוצאות הקטלניות של גירושים אלה, ורצה בהם. אך בסופו של דבר נשאר ספק בלבנו, אם היתה כאן אותה כוונה מכוונת להשמיד, הדרושה להוכחת הפשע כלפי העם היהודי, ולפיכך נדון גם במעשים לא-אנושיים אלה בתור פשעים כלפי האנושות.

187. עתה עלינו לנתח את המשמעות המשפטית של מעשי הנאשם בשלב השלישי, הוא שלב הפתרון הסופי.

היועץ המשפטי טען שיש לראות בתכנית הפתרון הסופי קשר פלילי לביצוע המעשים הפליליים, הרבים ללא ספור, שהיו כרוכים בהשמדת היהודים שבשטח ההשפעה הגרמני. הנאשם השתתף בקשר פלילי זה, ומשום כך יש לחייבו ממילא בכל העבירות שבוצעו למען הגשמת הקשר, בין שפעולה מסויימת או סדרת פעולות מסויימות, בשטח גאוגרפי כלשהו או בשטח פעילות כלשהו, נעשתה בהשתתפותו הפעילה של הנאשם בין אם לאו. את הטענה הזאת השתית היועץ המשפטי על פסק-הדין של בית המשפט העליון בענין קייזר (ע"פ 88/58, פד"י י"ב 1628), ובמיוחד על הדברים הבאים, שנאמרו שם (בע' 1642):

> "הסעיפים 35, 36 (לפקודת החוק הפלילי, 1936), עומדים ברשות עצמם בהגדירם עבירה ספציפית. אנו מצוּוים לפי סעיף 4 של הפקודה לפרשה בהתאם לחוק האנגלי. לדעתי, לפי החוק האנגלי, טומנת עבירת קשר בתוכה דין סובסטנטיבי של אחריות הדדית בין הקושרים, וזאת בלי קשר להלכות הכלליות על שותפות לעבירה. הקושרים אינם אחראים אחריות הדדית למעשיהם משום שהם שותפים לעבירה במובן פרק ה' של פקודת החוק הפלילי, אלא מכח כלל עצמאי שבדיני הקשר".

הננו סבורים שיש לאבחן בין ענין קייזר ובין הענין שלפנינו, משני טעמים:

(א) שם הואשמו הנאשמים בכתב האישום בין היתר גם בעבירות קשר ספציפיות, בעוד שבענין שלפנינו נמנע היועץ המשפטי מלכלול בכתב האישום פרט אישום בדבר קשר פלילי.

(ב) עד כמה שהתברר לנו, היו העבירות בהן הואשמו הנאשמים בענין קייזר עוונות, והעונש הצפוי למי שעובר את העבירה המושלמת לא עלה, או לא עלה בהרבה, על העונש הצפוי, לפי הסעיפים 35 ו-36 של פקודת החוק הפלילי, למי שקושר קשר לביצוע עוונות (שתי שנות מאסר). יושם לב לכך שבית המשפט העליון מצטט בדבריו הנ"ל רק את הסעיפים 35 ו-36, ולא את הסעיף 34 הדן בקשר פלילי לביצוע פשע. במקרה של פשע עלול ההפרש בענשים להיות גדול; בענין שלפנינו ההבדל הוא בין ענש מאסר של 7 שנים בשל עבירת הקשר וענש מיתה בשל העבירות עצמן.

188. הננו מהססים לקבל את הדעה המוצעת על ידי היועץ המשפטי כהלכה כללית, החלה בכל מקרה. איננו סבורים שמי שמסכים לבצוע מעשה או מעשים פליליים (כי הרי זהו העיקר בעבירת קשר), מתחייב מניה וביה, בלי כל יסוד נוסף לאחריות,

כמבצע ממש

כמבצע ממש של כל אותם מעשים. נכון הדבר - וכך נפסקה ההלכה בענין גולדשטין (ע"פ 129/54, פד"י י' 505) - שקיים כלל של המשפט הסובסטנטיבי כי משנוצר הקשר הפלילי, הופך כל אחד מן הקושרים לסוכנם של האחרים למטרת הקשר, כך שכל מעשה אשר בוצע על ידי אחד הקושרים בזמן קיום הקשר, נחשב למעשה של כל הקושרים, אפילו בוצע בהעדרם ובלי ידיעתם מראש. אבל הדגש כאן על המלים "למטרות הקשר", ואין ההלכה הזאת חלה על מעשה העבירה המושלם. כך אנו מפרשים גם את המלים המופיעות בפסק-הדין האנגלי בענין Sweetland, (1958) 42 Cr.AR 62, שצוטטו על ידי היועץ המשפטי:

> "Every act done by a conspirator in furtherance of the conspiracy is done on behalf of all the conspirators".

(כל מעשה הנעשה על ידי קושר לקדום הקשר נעשה מטעם כל הקושרים).

לדעתנו יש להוסיף גם כאן את המלים "לצורך הוכחת הקשר".

אם נקבל את הדעה לה טוען היועץ המשפטי, נשבור בכך את המסגרת הסטטוטורית של הסעיפים 23-25 של פקודת החוק הפלילי, המגדירים את אחריותם של השותפים לעבירה למיניהם. אחריות כזאת דורשת בכל מקרה הנזכר בסעיפים אלה משהו נוסף על הסכמה סתם, כגון שידול, מתן עזרה, עידוד, ואפילו במקרה הקצוני של תכנית משותפת, בו דן הסעיף 24, לפחות נוכחות בזמן ביצוע העבירה.

189. עוד אנו סבורים שסעיפי החוק שלנו הולמים בקוים כלליים את הלכות המשפט המקובל האנגלי, שמהם הם נשאבו. למשל, בענין Bullock, (1955) 1 All E.R.15 מביא בית המשפט לערעורים פליליים באנגליה דברים אלה מפסק-דין קודם (R. v. Lomas (1913) 9 Cr.A.R. 220):

> "Mere knowledge that the principal intends to commit crime does not constitute an accessory before the fact".

ובית המשפט מוסיף:

> "Mere knowledge is not of itself enough, there must be something further".

וכן בענין Crofts, (1944) K. B. 295 שם הסכימו גבר ואשה להתאבד. האשה התאבדה, אך הגבר לא קיים את ההסכם, ועל כך הואשם כשותף למעשה רצח. בית המשפט אומר שם:

> "This Court is of opinion that mutual agreement to commit suicide amounts to such a counselling, procuring, inducing, advising or abetting as constitutes the survivor an accessory before the fact, even if he is not present when the other party to the agreement commits suicide",

כלומר, בית המשפט

כלומר, בית המשפט מצא במסיבות הענין שבעצם ההסכם היה גם משום שידול ועידוד הדדי לעבור את העבירה. בלשון הסעיפים של החוק שלנו היינו אומרים שהגבר חייב כשותף לעבירה, לפי הסעיף 23(1)(ב), (ג) או (ד), ולא מחמת העובדה הערטילאית של ההסכם שעשה עם האשה, הנחשב בעיני החוק האנגלי לקשר פלילי.

כן מוסבר בספר Russell on Crime , מהדורה 11, כרך 1, ע' 146/7, שאדם יכול להתחייב כשותף לעבירה גם על ידי "נוכחות קונסטרוקטיבית" בשעת מעשה, אבל בתנאי שהוא משתתף בעבירה על ידי הגשת עזרה סיוע או אפילו רק על ידי מתן עידוד לעבריין העיקרי, שעה שזה מגשים את הכוונה הפלילית. גם כאן איננו רואים כל סטיה מן הדין הגלום בסעיפים 23-25 שלנו.

190. אם כי לא קבלנו את השקפת היועץ המשפטי, כפי שהוא ניסה אותה בסיכומו, הננו בדעה כי נכונה גישתו הכללית, שיש לראות את כל המעשים שנעשו תוך כדי ביצוע הפתרון הסופי של בעית היהודים כמסכת אחת, ובהתאם לכך יש לקבוע את אחריותו הפלילית של הנאשם. לדעתנו יש ללמוד זאת לא מדיני הקשר הפלילי, אלא מעצם מהותו של "הפתרון הסופי" כפשע כלפי העם היהודי, לפי הגדרת הפשע הזה בחוק.

כבר הסברנו במקום אחר בפסק-דין זה, שהמחוקק שלנו קיבל את השראתו מהאמנה למניעת הפשע של השמדת עם, שעה שניסח את הגדרת הפשע כלפי העם היהודי. ומה משווה לפשע זה את אופיו המיוחד גם מבחינת המשפט הפלילי של מדינה המאמצת לעצמה בחקיקתה הפנימית את הגדרת הפשע של השמדת עם? הוה אומר, הצורה הכוללת, הטוטלית, שעבירה זו עשויה ללבוש. צורה זו נתונה כבר על פי הגדרת הכוונה הפלילית הדרושה בפשע זה, שהנה כוללת וטוטלית: השמדת קבוץ אנשים בתור שכזה, היינו עם שלם או חלק ממנו. כמו שאמר בית המשפט העליון בענין פל (ע"פ 119/51, פד"י ו' 489, 502):

> "גם לפי סעיף 1 של החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם יכול אדם להתחייב בדין בשל עבירה שביצע למעשה נגד אנשים מסויימים, אם המעשה כלפי אנשים אלה בוצע כתוצאה מכוונה לחבל בקבוץ, והמעשה שנעשה על ידי העבריין כלפי האנשים האלה היה מעין "ביצוע חלקי" של כוונתו הזדונית כלפי הקיבוץ כלו, יהיה זה העם היהודי או תהיה זו אוכלוסיה אזרחית".

אך לא בכוונה בלבד טמון ההבדל בין הפשע של השמדת עם לבין הפשעים האינדיבידואליים של מעשי ההריגה המבוצעים תוך כדי הגשמת הפשע הזה; אלא גם עצם המעשה הפלילי (actus reus) של השמדת עם הנו שונה במהותו מצרוף כל מעשי הרצח האינדיבידואליים והמעשים הפליליים האחרים הנעשים תוך כדי ביצועו. העם, כלו או חלקו, הוא קרבן ההשמדה, הבאה עליו עקב השמדת בניו ובנותיו.

191. מהותו הכוללת של הפשע כלפי העם היהודי נובעת מלשון ההגדרה שבסעיף 1(ב) של החוק שלנו; לא רק הכוונה הפלילית הדרושה לפי ההגדרה היא כוונת השמדה המופנית כלפי העם בתור שכזה, אלא גם המעשה הפלילי מוגדר במלים המצביעות בבירור על מהות הפשע כפגיעה בקבוץ אנשים בתור שכזה. נאמר שם: "הריגת יהודים", "גרימת נזק חמור ליהודים" וכו'. הכל במספר בלתי מסויים, בניגוד גמור להגדרת הפשעים הרגילים נגד הגוף, המוזכרים תמיד כפגיעה באדם כפרט.

אין, כמובן,

192. אין, כמובן, דוגמה יותר קולעת למה שאמרנו זה עתה, מאשר "הפתרון הסופי" עצמו. יסוד העבירה היה כאן בפקודתו של היטלר להשמיד את היהודים השמדה פיזית. לא היתה זאת פקודה להשמיד את יהודי גרמניה, צרפת, הונגריה, פולין, ברית-המועצות, כל קבוץ יהודי לחוד. לא היתה זאת פקודה להשמיד בשלב הראשון מליון יהודים ואחרי כן שוב מליון, וכן הלאה; אלא הפקודה היתה אחת וכוללת, ורצון המתכננים והמבצעים הראשיים היה כרצון היוזם המקורי: אחיד וכולל. כוונתם הפלילית של אלה לא התחדשה מדי פעם; היא לא היתה מוגבלת, למשל, לגירושים הראשונים ללודז', מינסק וריגה, באופן שעם גמר גירושים אלה היא הגיעה לידי מיצוי והתחדשה לרגלי הגירוש הבא; אלא הכוונה הפלילית נמשכה והלכה והתפשטה על כל הפעולות שנעשו, כל עוד לא הושלמה המשימה כלה.

193. כך גם הצד האוביקטיבי, ה"אקטוס ריאוס": כאשר ניתנה הפקודה להשמדת היהודים, ברור היה שזו משימה מורכבת ביותר. לא קל היה להרוג מיליונים המפוזרים בין יתר האוכלוסיה. יש למצוא את הקרבנות ולבודדם. לא כל מקום נוח להריגה. לא בכל מקום עלולה האוכלוסיה לסבול את הריגת שכניהם. לכן יש להעביר את הקרבנות למקומות מתאימים. השעה היא שעת מלחמה. דרושות ידיים עובדות. אין לבזבז סתם כוח עבודה, ומשום כך יש לנצל את כוח העבודה של הקרבנות, כל עוד שריריהם מסוגלים לפעול. לכן ברור מראש שדרוש מנגנון מורכב, כדי לבצע את המשימה. כל מי שהיה בסוד ההשמדה, החל מדרג מסויים ומעלה, ידע שדרוש מנגנון כזה ושהוא קיים ופועל, אם כי לא כל אחד ידע, כיצד פועל כל חלק של המנגנון, באיזה אמצעים, באיזה קצב, אף לא באיזה מקום. לפיכך היה מסע ההשמדה מעשה אחד וכולל, ואין לפצלו למעשים או למבצעים שנעשו על ידי אנשים שונים בזמנים שונים ובמקומות שונים. צוות אנשים אחד ביצע אותו במשותף במשך כל הזמן ובכל מקום.

194. מכאן שכל מי שפעל בהשמדת יהודים בידעו על תכנית הפתרון הסופי ולשם קדומה, רואים אותו כשותף להשמדת המליונים שהושמדו בשנים 1941-1945, ואין נפקא מיניה אם פעולותיו השתרעו על חזית ההשמדה כלה, או רק על גיזרה אחת או כמה גזרות של החזית. אחריותו היא של "עבריין עיקרי" (principal offender) שביצע את הפשע הכולל בשיתוף פעולה עם אחרים. בבקשת מחילה נביא דוגמה הנראית תפלה כנגד הענין בו אנו דנים, אך יש בה כדי להבהיר את דברינו: שני אנשים יכולים לשתף פעולה בזיוף מסמך, באופן שכל אחד מהם מזייף רק חלק ממנו. במקרה כזה שניהם אחראיים כעבריינים עיקריים, כי בלשון החוק שלנו (סעיף 23(1)(א)), כל אחד מהם "עשה אחד המעשים המהווים את העבירה", ואין צורך ששניהם יהיו במעמד אחד, שעה שכל אחד מבצע את חלקו בעבירה.

זאת ההלכה הרווחת גם במשפט המקובל האנגלי
(Macklin, 168 E.R. 1136; Glanville Williams,
Criminal Law, p. 177)

וכן במשפט של ארצות-הברית. נצטט מן הספר
Whartons Criminal Law, 12th ed., Vol. 1 p.340, para 255:

> "If part of a crime also be committed in one place and part in another, each person concerned in the commission of the offence is liable as principal".

הנאשם היה

195. הנאשם היה בסוד ההשמדה מיוני 1941. החל מאוגוסט 1941 הוא התחיל לפעול לקדום מסע ההשמדה, במלאו בו תפקיד מרכזי. ראינו שכוונת מעשיו היתה ההשמדה הביאולוגית הגמורה של העם היהודי כלו. את תחילת פעולתו הממשית ראינו במכתבו מיום 28.8.41, בו פעל לשם מניעת הגירתם של יהודים, עקב הכנת הפתרון הסופי. מבחינה משפטית היה בזה משום מעשה סיוע, שנעשה כדי לאפשר השמדת יהודים בהתאם לתכנית הפתרון הסופי. בסמוך לאותו זמן, לא יאוחר מספטמבר 1941, באה נסיעתו הראשונה של הנאשם אל גלובוצניק לפי הוראת היידריך. גם אם נסיעה זו היתה רק לשם אסוף אינפורמציה על הנעשה אצל גלובוצניק, בשביל הממונים על הנאשם ברזה"א, היה גם זה מעשה סיוע לקראת התכנון של פעולות ההשמדה להבא על ידי ראשי הרזה"א. החל מאותו פרק זמן עשה הנאשם את כל מעשיו בריכוז היהודים והובלתם להשמדה, עם כל עבודת התכנון והארגון שהיתה כרוכה בכך, לא רק בכוונה המכוונת למעשה הבודד - למשל, שהיהודים המובלים על ידו לאושביץ במשלוח מסויים יומתו שם, מיד או לאחר זמן, בדרך "השמדה ע"י עבודה", אלא במסגרת התכנית הכללית שמצאה את בטויה המרוכז בפקודת היטלר, ואת ביטויה המפורט בנאום היידריך בועידת ונזה, שאושרה על ידי כל הנאספים.

מכאן שיש להרשיע את הנאשם (אם לא יימצא צדוק למעשיו) בפשע הכולל של "הפתרון הסופי" על כל גילוייו, בחור משתתף בביצוע הפשע, והרשעתו תשתרע על כל המעשים הרבים שהצטרפו יחד לאותו פשע, הן המעשים בהם הוא השתתף באופן פעיל בגיזרתו והן המעשים שנעשו על ידי שותפיו לפשע בגזרות אחרות של אותה חזית.

196. בעינינו משלימים הפרט הראשון והפרט השני של כתב האישום זה את זה בתאור הפעולות שהיו קשורות בפתרון הסופי: הפרט הראשון מדבר ביהודים שנהרגו כתוצאה מהפעלת הפתרון הסופי, ועל כן חייב הפרט השני להיות מוגבל לאותם יהודים שהועמדו בתנאי חיים שהיה בהם כדי להביא להשמדתם הגופנית תוך הפעלת הפתרון הסופי, אך הם נשארו בחיים. נייחס איפא את הפרט הזה, למשל, ליהודים שנשלחו לאושביץ בתקופת הפתרון הסופי, והם הועבדו שם בפרך, בכוונה להמית גם אותם במרוצת הזמן בדרך זו או אחרת, אך הם ניצלו עקב התקדמות הצבא הסובייטי. איננו סבורים שיש מקום להרשעה גם בפרט האישום השני לגבי אותם יהודים שלא ניצלו, כאילו היו לגביהם שתי פעולות נפרדות: קודם העמדתם בתנאי חיים שהיה בהם כדי להביא להשמדתם הגופנית, ואחר-כך ההשמדה הגופנית עצמה.

לא נסתפק

197. לא נסתפק במה שאמרנו עד כה על אחריות הנאשם בעד הפעולות שהיו כרוכות בפתרון הסופי, אלא נוסיף ונבדוק <u>לחלופין</u> את אחריותו בהנחה שבנגוד לדעתנו הוא אחראי רק בעד אותן פעולות הכרוכות בפתרון הסופי, שהוא אישית השתתף בהן. את היסוד העובדתי לבדיקה זו יש למצוא בהרצאה המפורטת של פעילות הנאשם ומחלקתו בפרקים קודמים של פסק-דין זה, ואין בדעתנו לחזור כאן על פרטי הדברים. מצאנו שמרכז הכובד של פעולותיו היה ברייך עצמו, בפרוטקטורט ובארצות אירופה שבמערב, בצפון, בדרום, בדרום-מזרח ובמרכז אירופה. נגד היהודים שבארצות הללו פעל הנאשם בתקופת הפתרון הסופי בכל הצורות השונות שתוארו, כדי לרכזם ולהובילם למותם במזרח. אם נביע את פעולותיו במונחים של סעיף 23 לפקודת החוק הפלילי שלנו, היו אלה בעיקרן פעולות של משדל על ידי מתן עצה או הוראות לאחרים, ושל מי שאיפשר את פעולותיהם של אחרים או סייע להם (סעיף 23(1)(2), (ג) ו-(ד)). אך ברצוננו להדגיש שמכל מקום רואים את הנאשם כעובר את העבירה עצמה, לפי סעיף 23(1), רישא, בין שעשה מעשה על מנת לאפשר לאחר לבצע את ההשמדה או לסייע לו בכך (סעיף 23(1)(ב) ו-(ג)), או שיעץ או שידל אחרים להשמיד (סעיף 23(1)(ד)). אך חשוב מזה, בפשע עצום ומורכב כזה הנדון לפנינו, בו השתתפו הרבה אנשים בדרגת פיקוד ובמידת פעילות שונות - המתכננים, המארגנים והמבצעים לדרגותיהם -, אין טעם רב לשמוש במושגים הרגילים של משדל ומסייע לדבר עבירה. הרי פשעים אלה הנם המוניים לא רק במה שנוגע למספר הקרבנות, אלא גם בנוגע למספר המשתתפים בפשע, ומידת קירבתו או ריחוקו של פושע זה או אחר מבין הרבים אל האיש ההורג את הקרבן בפועל איננה אומרת כלום באשר למידת אחריותו. נהפוך הוא, בדרך כלל תגדל מידת האחריות, ככל שאנו מתרחקים מן האיש המפעיל את כלי המשחית בידיו, ומגיעים לדרגות הפקוד הגבוהות יותר, "המשדלים" בלשון החוק שלנו. ביחס לקרבנות שלא מתו, אלא הם הועמדו בתנאי חיים שהיה בהם כדי להביא להשמדתם הגופנית, קשה במיוחד להגדיר במונחים טכניים מי סייע בידי מי: מי שצד את הקרבנות ושלח אותם למחנה הרכוז, או מי שהעבידם שם.

198. נמשיך בבדיקת אחריותו הפלילית של הנאשם על פי ההנחה החלופית שהנחנו לעיל.

קבענו את מידת פעילותו בשטחים שסופחו לרייך במזרח - חבל הורטה, כולל גטו לודז' ביאליסטוק וכו', שהיתה גם היא ערה (פיסקאות 133-134), וכן קבענו את מידת פעילותו בשטח המימשל הכללי שם היה הנאשם פועל במקביל לאחרים (פיסקאות 135-137). תארנו את פעילותו בשטחים הכבושים במזרח (פיסקה 138), ואת פעילותו בקשר לעוצבות המבצע, שעה שביקר במינסק, לא יאוחר מבספטמבר 1941, ואחר-כך על ידי השתתפות בהכוונת פעולותיהן החל מאביב 1942 (פיסקה 139). אשר למחנות, קבענו שהנאשם עודד את גלובוצניק להמשיך בהשמדה במחנות שלו באיזור לובלין (פיסקאות 141-142) וגם זה מעשה סיוע, במובן הסעיף 23(1)(ג), סיפא. תארנו את מידת פעילותו של הנאשם באשר לנעשה בתוך מחנה אושביץ (פיסקאות 143-146). וכך תארנו את שליטתו על גטו טרזין (פיסקאות 150-152) ועל מחנה ברגן-בלזן (פיסקה 153). עמדנו על חלקו בהנהגת השיטה של הריגה במכוניות גז, בהנהגת השיטה של המתה בגז ציקלון ב' באושביץ ובהספקת גז זה לאושביץ (פיסקאות 166-168). כל אלה באים בנוסף על מסירת הקרבנות, שהוא הוביל מארצות אירופה, כולל שטח המימשל הכללי (פיסקאות 132, 137), אל הגיטאות, אל עוצבות המבצע ואל המחנות במזרח על מנת שהם יושמדו שם, מי במוקדם ומי במאוחר. יוצא איפוא שגם אם נשקיף על כל גיזרה של ביצוע הפתרון הסופי כעל עומדת בפני עצמה, לא היתה למעשה שום גיזרה בה הנאשם לא פעל בצורה זו או אחרת, ובמידת אינטנסיביות זו או אחרת,

וגם דרך

וגם דרך חלופית זו היתה מביאה להרשעתו לאורך כל החזית של פעולות ההשמדה.

199. פרט האישום השלישי מתייחס, כאמור, לכל תקופת השלטון הנאצי, ולכן יש לחלקו לשתי תקופות זמן: אחת הכוללת את שני השלבים הראשונים של רדיפות היהודים, והשניה השלב האחרון, החל מקיץ 1941. גם כאן ההאשמה היא בפשע כלפי העם היהודי, הפעם על ידי גרימת נזק חמור ליהודים בגוף או בנפש. בנוגע לשלב הראשון, עד לפרוץ המלחמה, כבר אמרנו שלא הוכחה השתתפות הנאשם בפעולות הנזכרות בפיסקה ד) של פרט אישום זה (פיסקאות 184 ו-185). בנוגע לשלב השני, קבענו מחמת הספק, שאותה שעה טרם קיננה בלב הנאשם כוונת ההשמדה (פיסקה 186). אשר לשלב האחרון, החל מאוגוסט 1941, אין ספק שגרימת נזק חמור ליהודים בגוף ובנפש, היתה תוצאה ישירה ובלתי נמנעת של פעולות, שנעשו בכוונת השמדה נגד אותם יהודים שנשארו בחיים, למשל עדי השואה שהעידו במשפט זה. בלשון פרט האישום השלישי, פיסקה ג), הוכח כי

> "הנאשם, ביחד, עם אחרים, גרם נזק חמור
> זה בדרכי שעבוד, הרעבה, גירוש ורדיפה,
> החזקה בגיטאות, במחנות מעבר ומחנות רכוז -
> וזאת בתנאים שנועדו לגרום להשפלת היהודים,
> לשלילת זכויותיהם כבני-אדם, לדכאם ולענותם
> סבל ועינוי לא-אנושיים",

וכל זאת בכוונה להשמיד את העם היהודי.

בפרט האישום הרביעי מדובר בקביעת אמצעים שכוונתם למנוע את הילודה בקרב היהודים. מבחינת הזמן הוא מוגבל לתקופה החל משנת 1942. כפי הנראה, לא התכוון היועץ המשפטי בפרט זה אל אותו קטע בנאומו של היידריך בועידת ונזה, שם הוא דיבר על הובלת היהודים למזרח תוך הפרדת המינים. מכל מקום, איננו סבורים שמניעת הילודה היתה חלק מפורש של תכנית הפתרון הסופי, כפי שהיידריך פיתח אותה לפני משתתפי הועידה, אם כי הפעולות נגד היהודים לקראת הפתרון הסופי היו, כמובן, מלוות בהרבה מקומות בהפרדת המינים. נצמצם איפוא את הדיון לענינים הקונקרטיים הנזכרים בפיסקה ג) של פרט האישום הרביעי: הוכחו הוראות הנאשם למניעת הילודה בטרזין, ולא הוכח שהיה לו חלק במתן ההוראות למניעת הילודה בגטו קובנו (פיסקה 159). על הדיונים בעיקור צאצאים של נשואי תערובת (פיסקה ג(3) של הפרט הרביעי), אשר התנהלו בהשתתפות הנאשם, אמרנו לעיל שהדברים לא הגיעו לכלל סיכום סופי, ואין אנו יודעים אם האמצעים עליהם התוכחו שם, הופעלו למעשה (פיסקה 158). בסעיף 1(ב)(4) של החוק נאמר "קביעת אמצעים וכו'", כפי הנראה בעקבות הסעיף 2(ד) של האמנה בדבר מניעתו וענישתו של הפשע השמדת עם, שם מופיע הביטוי "imposing measures". הננו גורסים כי "קביעת אמצעים" פירושו כאן הפעלת האמצעים למעשה, באופן שהדברים הגיעו לפחות עד לשלב של מתן הוראות לבצעם, וזה לא הוכח לגבי הנאשם בענין העיקור.

200. בפרטי האישום החמשי, הששי והשביעי הואשם הנאשם בפשעים כלפי האנושות, שעבר נגד יהודים. לפי סעיף 1(א)(2) של החוק:

> "פשע כלפי האנושות" פירושו - אחד
> המעשים האלה:
>
> רציחה, השמדה, שעבוד, הרעבה וגירוש של
> אוכלוסיה אזרחית, וכל מעשה לא-אנושי
> אחר שנעשה באוכלוסיה אזרחית; וכן רדיפה
> מטעמים לאומיים, גזעיים דתיים או פוליטיים".

פרט האישום החמשי מיחס לנאשם מעשים הנזכרים בחלק הראשון של ההגדרה (רציחה, השמדה, שעבוד, הרעבה וגירוש), והפרט הששי כולל את כל מה שנאמר בפרטים 1-5, ומאשים את הנאשם בכך שבעשותו את כל הפעולות הללו רדף יהודים מטעמים לאומיים, גזעיים, דתיים או פוליטיים, כאמור בחלק השני של ההגדרה.

201. ברור שהגדרת הפשע כלפי האנושות, על שני חלקיה, חלה על כל פעולותיו של הנאשם נגד יהודים בשלב האחרון, החל ~~מספטמבר~~ מאוגוסט 1941, ושבאותו שלב הוא השתתף במעשים לא-אנושיים מכל אלה הנזכרים בסעיף החוק (רציחה, השמדה, שעבוד, הרעבה וגירוש של אוכלוסיה אזרחית). גם גרימת נזק חמור ליהודים בגוף או בנפש היתה מעשה לא-אנושי שנעשה באוכלוסיה אזרחית. וכל מה שנעשה על ידו בכוונה להשמיד את העם היהודי מהווה ממילא גם רדיפת יהודים מטעמים לאומיים, גזעיים, דתיים ופוליטיים. נוסף על כך יורשע הנאשם (אלא אם יימצא צידוק למעשיו) בפשע כלפי האנושות, במקום בפשע כלפי העם היהודי, גם לגבי פעולותיו ~~[illegible]~~, במרכזי ההגירה בוינה, בפרג ובברלין עד ~~אפריל~~ אוקטובר 1941 (פיסקאות 63-66, 80) ובארגון השילוחים לניסקו, פינוי יהודים מן השטחים שסופחו לרייך במזרח (חבל הוורטה וכו'), גירוש יהודי שטטין וגירוש יהודי באדן ופלטינאט הסאר (פיסקאות 72-75, 77). יש להעיר שגם הפשעים שבוצעו בשלב הראשון, לפני פרוץ מלחמת העולם השניה, נכנסים לגדר פשע כלפי האנושות, לפי הוראת סעיף 1(א)(2), המתיחס לכל תקופת השלטון הנאצי, החל מ-30.1.33 (ראה סעיף 16 של החוק).

202. <u>פרט האישום השביעי</u> מתייחס לשוד הכושש של הקרבנות, ומאשים את הנאשם בקשר לכך בפשע כלפי האנושות. בנדון זה עורר הסנגור טענה משפטית, שלפי הגדרת החוק שוד רכוש אינו נמנה עם המעשים שיש בהם משום פשע כלפי האנושות. היועץ המשפטי טוען ששוד רכוש הוא בגדר "כל מעשה לא-אנושי אחר שנעשה באוכלוסיה אזרחית", כנאמר בסעיף 1(ב) של החוק.

יש לציין ש"שוד רכוש ציבורי או פרטי" נזכר במפורש ברשימת המעשים שהנם בגדר פשע מלחמה. האם מותר לנו לקרוא אל תוך המושג הכללי "מעשה לא-אנושי אחר" דבר שהוזכר על ידי המחוקק מפורשות בסמוך לאותו מקום בחוק?

203. השאלה שלפנינו כבר העסיקה את בתי המשפט של נירנברג, שעה שנדרשו לפרש הוראות דומות בצ'רטר לונדון ובחוק מס. 10 של מועצת הפקוח. במשפט פליק (סידרה ירוקה, כרך 6) חיווה בית המשפט את דעתו שגזילת רכוש תעשייתי של יהודים, על יסוד תחיקת האפליה בדבר הפקעת רכוש יהודי, אינה יכולה להיחשב כפשע נגד האנושות. וכך הוא אומר (שם, בע' 1214):

> "שימוש כזה בלחץ, אפילו מטעמי גזע או דת מעולם לא נחשב לפשע נגד האנושות",

אך הוא מוסיף:

> "אפשר היה להבחין בין רכוש תעשייתי ובין הדירות, חפצי הבית ומלאי המזון של עם נרדף. אולם במשפט זה אנו דנים רק ברכוש תעשייתי".

ב"משפט המיניסטריונים" (סידרה ירוקה, כרכים 13-14) נדונה אותה שאלה בעניינו של מיניסטר הכספים, שוורין-קרוזיגק. רוב השופטים באותו משפט הרשיע את שוורין קרוזיגק בפשעי מלחמה וגם בפשע נגד האנושות, בשל השתתפותו בישיבה הידועה אצל גרינג, אחרי ליל הבדולח, בה הוחלט להטיל על היהודים "תשלום-כופר" של מיליארד מרק, ובשל פרסום תקנות ביצוע בקשר לכך, וכן השתתפות במתן הוראות להחרמת

רכוש יהודים בשעת גירושם, השתתפות בפרסום התקנות מס. 11 לחוק האזרחות, בדבר הפקעת רכושם של יהודים בשעת חציית הגבול של הרייך, והשתתפות במימוש הרכוש שהופקע ושנפל לידי הגרמנים עם פינוי גטו ורשה. שופט המיעוט חלק על דעה זו, באמרו (כרך 14, ע' 930):

"אין זה יכול להיות פשע נגד האנושות,
כי סתם לשלול מאנשים את רכושם איננו פשע
כזה. צריכה להיות איזו אלימות נגד הגוף ... "

אותו בית משפט עיין מחדש בפסק-דינו, ואישר את הרשעת שוורין-קרוזיגק. הפעם הוא מתבטא בזה הלשון (כרך 14, ע' 991):

"... ואין ספק בדבר גורלם של הרוב
המכריע של היהודים שנשדדו כך. מעצר, מאסר
המחנות רכוז, גניבה ומות היו כלם חלקים
חיוניים של אותה תכנית איומה".

גם בית הדין הצבאי הבין-לאומי שדן את פושעי המלחמה העיקריים נגע בשאלה שלפנינו, בענינו של מיניסטר הכלכלה ונשיא בנק-הרייך, פונק. בין מעשיו מזכיר בית הדין גם שבשנת 1942 נעשה הסכם בינו לבין הימלר, שלפיו יקבל בנק-הרייך מהס"ס סכומי כסף ותכשיטים, מרכוש הקרבנות של מחנות הרכוז, והוא הורה לפקידיו לא לשאול שאלות בקשר לכך (הוצאה אנגלית, כרך 22, ע' 551). זה שימש כאחד היסודות להרשעתו של פונק, גם בפשע מלחמה וגם בפשע נגד האנושות.

204. הננו גורסים שלפי לשון החוק הנדון שוד רכוש יכול להיחשב כמעשה לא-אנושי, במובן ההגדרה של "פשע נגד האנושות", רק אם הוא נעשה בלחץ של טרור המוני נגד אוכלוסיה אזרחית, או אם הוא היה צמוד לאחד ממעשי האלימות האחרים המוגדרים בחוק כפשע נגד האנושות, או כתוצאה מאחד המעשים הללו, היינו רציחה, השמדה, הרעבה או גירוש של אוכלוסיה אזרחית, באופן שהשוד איננו אלא חלק של תהליך כולל, בחינת "רצחת (או גרשת) וגם ירשת". מכאן, ששוד רכושם של יהודי אוסטריה ומוסדותיהם, שבארגונו תפס הנאשם מקום בראש, באמצעות הרשות המרכזית להגירת יהודים, יש לראותו כפשע נגד האנושות שבעשייתו השתתף הנאשם, כי הוא נעשה באמצעי טרור נגד היהודים כקבוץ אנשים; באשר לגזילת רכושם של היהודים שגורשו מן המדינה בדרך הגירת-כפיה, היה זה חלק בלתי נפרד של תהליך הגירוש עצמו (פסקה 64). הוא הדין בהחרמת רכושם של יהודי הפרוטקטורט ומוסדותיהם, באמצעות הרשות המרכזית להגירת יהודים בפרג שהוקמה ונוהלה שם על ידי הנאשם (פיסקה 66). וכך לגבי רכוש יהודי גרמניה ומוסדותיהם, מתחילת פעולתה של הרשות המרכזית להגירת יהודים בברלין, שבניהולה היה הנאשם פעיל מאז הקמתה בשנת 1939 (פיסקה 65): שיטות המרכזים בוינה ובפרג הועתקו על ידי הנאשם לברלין, וגם בגרמניה היו היהודים בצל הטרור ההמוני, שהתחיל מיד עם עליית היטלר לשלטון והוגבר עם מאורעות ליל הבדולח. תחת לחץ האיום במעשי אלימות נוספים ובשליחתם למחנות הרכוז ביקשו היהודים למלט את נפשם ומסרו לרייך את רכושם, כפי שנדרש מהם כתנאי למתן הרשות להגר. גם כאן חל האמור לא רק על רכושם הפרטי של היחידים, אלא גם על רכוש המוסדות היהודיים שהוקנו לאגוד הרייך של היהודים, ועם חיסולו של אגוד זה הלך גם רכוש זה סופית לטמיון (פיסקה 56).

205. הדברים הם קל וחומר לגבי היהודים שגורשו בשלב השני, כמו יהודי השטחים שסופחו לרייך (חבל הוורטה וכו'), אשר גורשו ורכושם הועבר, בד בבד עם הגירוש, ל"משרד הראשי לנאמנות מזרח" (פיסקה 73); ואחר-כך, בשלב הסופי, לגבי רכושם של המפונים מן הרייך למזרח, שרכושם נגזל מהם בעת הגירוש בכל דרכי ההפקעה השונות שתוארו, כולל "התרומות" לחשבון מיוחד ו' והכספים ששולמו, כביכול, בעד רכישת השכון בטרזין. (פיסקאות

בטרזין. (פיסקאות 85, 90(ג), 91, 96(א)). הוא הדין בכל היהודים של ארצות אירופה שגורשו מבתיהם ושולחו למזרח, ואין הבדל בכך, אם רכושם של יהודים אלה נפל בידי הגרמנים עצמם, או אם הם השאירו אותו בידי הממשלות הגרורות של ארצות מגוריהם של הקרבנות, לפי "העקרון הטריטוריאלי", שהם המציאו לענין זה (ת/194; ת/195). בגזילת רכושם של כל אלה השתתף הנאשם על ידי עצם גירושם של הקרבנות שהיה קשור תמיד עם הפקרת רכושם. לדוגמה, אם כי לא הוכח שהנאשם השתתף בארגון היחידה המיוחדת רוזנברג שגזלה את רכושם של היהודים בארצות מערב אירופה (פיסקאות 100, 101), הרי גם הוא אחראי בעד גזל זה, כי על ידי גירוש היהודים הוא איפשר ליחידה זאת לעשות את מלאכתה. ולבסוף, מטענם וחפציהם האישיים של המגורשים שנשדדו מהם בהגיעם אל מחנות ההשמדה ובמחנות האחרים, (בין היתר ב"אקציון ריינהרד" במחנות של גלובוצניק), ומעשי התועבה של חילול הגופות על ידי עקירת שיניהן וגזיזת שער ראשן של הנשים - גם באלה השתתף הנאשם על ידי הבאת הקרבנות למחנות, בהם נעשו מעשים אלה, בידעו שהם ייעשו.

206. <u>בפרט האישום השמיני</u> הואשם הנאשם בפשע מלחמה בזה שבתקופת מלחמת העולם השניה על אדמת גרמניה ושאר מדינות הציר, וכן בשטחי כבושיהן, גרם ביחד עם אחרים לנגישתם, גירושם ורציחתם של יהודים אוכלוסי המדינות הכבושות בידי גרמניה ובידי שאר מדינות הציר. כל מעשי הנגישה, הגירוש והרצח בהם השתתף הנאשם, כפי שקבענו, בדברנו על הפשעים נגד העם היהודי ונגד האנושות, הנם ממילא גם בבחינת פשע מלחמה, במובן הסעיף 1(א)(3) של החוק, במידה שהם נעשו בעת מלחמת העולם השניה, והיהודים, שנפלו להם קרבן, השתייכו לאוכלוסית המדינות שנכבשו על ידי גרמניה ועל ידי שאר מדינות הציר. לפיכך יורשע הנאשם גם בפשע מלחמה לפי פרט האישום השמיני, אלא אם יימצא צידוק למעשיו אלה.

<u>פרטי האישום 9-12</u>

207. פרט 9 של כתב האישום מייחס לנאשם פשע כלפי האנושות, שבוצע נגד למעלה מחצי מיליון <u>אזרחים פולניים</u>. התקופה היא מ-1940 עד 1942, והמעשה - גירוש הפולנים ממקומות מושבותיהם, בכוונה ליישב באותם מקומות משפחות גרמניות. דרכי הגירוש מתוארות בכתב האישום בצורות הבאות: (א) העברה לגרמניה ולשטחי כבוש גרמניים לשם העסקה בעבודה ובתנאי החזקה של עבדות, כפיה וטרור; (ב) הפקרה באזורים אחרים בפולין ובשטחי כבוש אחרים במזרח; (ג) רכוז במחנות עבודה בתנאים לא-אנושיים; (ד) העברה לגרמניה לשם "גרמניזציה".

הסנגור השמיע את הטענה שהפולנים לא גורשו, אלא הם "יושבו מחדש" בדרך שאין בה משום מעשה פלילי. נבדוק איפא מה היה טיבן של הפעולות הנזכרות בפרט זה של כתב האישום. ההוכחות הן כמעט כולן במסמכים, פרט לעדותם של הנאשם ושל העד קרומיי (שנגבתה בגרמניה), כמה קטעים מהודעתו של הוס, ועדותו של רייבסקי במשפט של הוס בפולין (ת/1356).

פעולות הנאשם קשורות בשני גלים נפרדים של עקירת אוכלוסין: (א) העברת פולנים מחבל הוורטה למימשל הכללי, היינו ממערב למזרח; (ב) העברת פולנים ממחוז זמושץ מערבה. הגל הראשון התחיל בסוף 1939 ונמשך עד 1943, והשני התחיל בסוף 1942 ונמשך - עד כמה שידיעתנו מגעת - במשך מספר חדשים.

208. נדון עתה בתנועת האוכלוסין הראשונה, ממערב מזרחה.

היסוד הונח על ידי היידריך, בישיבה מיום 21.9.39 (ת/164), בה השתתף גם הנאשם. הזכרנו את הישיבה הזאת בהקשר אחר, וכעת יש להדגיש את החלקים הנוגעים

לפולנים אותם נצטט בפרוטרוט, מכיון שבחלקים אלה של נאום היידריך יש למצוא את התשובה לטענה הנ"ל של ההגנה. הנאשם היה נוכח בישיבה, ועל כן נודע לו לא רק מה היתה התכנית דאז לגבי היהודים, אלא גם לגבי הפולנים. וכך דיבר היידריך על הפולנים:

"על ההתפתחות של פולין לשעבר חושבים בצורה כזאת, שהגלילים הגרמניים לשעבר ייהפכו למחוזות גרמניים, ולידם יוקם מחוז של אוכלוסיה המדברת לועזית, שבירתו תהיה קרקוב ... פתרון הבעיה הפולנית - כפי שהוסבר כבר פעמים אחדות - יוגשם תוך הבחנה בין שכבת המנהיגים (האינטליגנציה של הפולנים) לבין שכבת הפועלים התחתונה. מהמנהיגות הפוליטית נמצאים עדיין לכל היותר 3% בשטחים הכבושים. גם את 3% הללו צריכים לעשות בלתי מזיקים, והם יובאו למחנות רכוז. על עוצבות המבצע לערוך רשימות, בהן יוכללו המנהיגים הבולטים, ולצדן רשימות של השכבה התיכונית: מורים, כמורה, אצולה, לגיונרים, קצינים חוזרים וכו'. גם את אלה יש לעצור ולהרחיק לתוך המרחב הנותר. הדאגה לנשמות הפולנים תוטל על כמרים קתוליים מן המערב, אך לא יורשה לאלה לדבר פולנית. את הפולנים הפרימיטיביים יש לשלב בתהליך העבודה כפועלים נודדים, ובמשך הזמן הם יפונו מתוך החבלים הגרמניים אל תוך החבל הדובר לועזית ... מפקדי עוצבות המבצע ... חייבים לשקול, איך מצד אחד משלבים את כוח העבודה של הפולנים הפרימיטיביים אל תוך מבצע העבודה, ויחד עם זה מפנים אותם. המטרה היא: הפולני נשאר העובד העונתי - הנודד הנצחי. מקום מגוריו הקבוע חייב להיות בסביבת קרקוב".

מי ששמע נאום זה ותכנית זו, ולאחר מכן השתתף בצורה כלשהי במבצע עקירת האוכלוסין של הפולנים, לא תישמע מפיו הטענה שהיתה זאת פעולה תמימה של "יישוב מחדש". היה זה גירוש פשוט כמשמעו, תוך השפלת העם ותוך התנקשות זדונית במיוחד בשכבת המשכילים.

ניהול המסע הזה נמסר לידי הימלר בתור "קומיסר הרייך לחיזוק יסודות העם הגרמני" (ת/167). ביום 30.10.39 הוא קובע את התכנית לתקופה עד פברואר 1940: יש לפנות ממחוז דנציג-פרוסיה המערבית את כל בני פולין הקונגרסאית, ומן המחוזות האחרים שסופחו לרייך מספר פולנים "עוינים במיוחד" (ת/169). ביצוע הפינוי הופקד בידי משטרת הבטחון (נ/8), וביום 21.12.39 מתחילה פעולתו של הנאשם (ת/170). היידריך מודיע:

"למען טובת העניין יש הכרח בטפול מרכזי בעניני משטרת הבטחון בעת ביצוע הפינוי במרחב המזרח. כרפרנט מיוחד שלי במשרד הראשי לבטחון הרייך, משרד IV , מיניתי את האופטשטורמפירר אייכמן ..... "

הנאשם טוען ומעיד, שפעולתו הצטמצמה גם פה בהשגת הרכבות. בעצם מספיקה הודאתו זו, כדי להרשיעו בהשתתפות בגירוש של אוכלוסיה אזרחית, לפי התכנית שעליה נודע לו עוד ביום 21.9.39, כי בזה כבר התחייב הנאשם בפשע כלפי האנושות במובן הסעיף 1(א)(2) של החוק. אבל אחרי עיון במסמכים נוכחנו לדעת שגם בעניין זה טענותיו ועדותו אינן הולמות את האמת. מתברר שהנאשם ומחלקתו ריכזו את פעולות הפינוי. כבר הערנו, בקשר עם גירושי היהודים באותה תקופה, שבמירוץ של הפולנים המגורשים עסקו "המרכזים להעתקת מגורים". אולם הפינוי עצמו היה בידי מחלקת הנאשם. נצטט כמה מן המסמכים המוכיחים זאת:

ביום 4.1.40

(א) ביום 4.1.40 מתקיימת ישיבה בהנהלתו של הנאשם (ת/171), תרשומת הישיבה מראה שהנאשם ריכז בידו את התאום של מבצע הפינוי. כלי הביצוע הם "עובדי המדורים של מפקחי משטרת הבטחון והס"ד", הכפופים, כמובן, לרזה"א. התאום בולט מן הפיסקה הסופית של התרשומת:

"המשרד הראשי לבטחון הרייך, משרד IV ,
יעמיד לרשות כל אחד ממפקחי משטרת הבטחון והס"ד
עובד אחד ורץ אחד לשם הכנת הפעולות שיש
לעשותן בעת הפינוי".

(ב) גם התרשומת על השיחות ביום 22.1.40 ו-23.1.40 (ת/172), בין הנאשם לבין זיידל, אחד מעובדי המרכז להעתקת מגורים בפוזנן, מאשרת מסקנה זו, כי דובר ביניהם לא רק על לוח המשלוחים, אלא גם על חוג המפונים (רק "פולנים קונגרסאיים").

(ג) בישיבה מיום 30.1.40 (ת/166) הגדיר היידריך את תפקיד הנאשם: "הכוונה מרכזית של תפקידי הפינוי", וכן "לאסוף את חומר המספרים, ולערוך את תכנית הפינוי". בישיבה זו הוא מודיע שחלק מן הפועלים הפולניים יועבר לשטח הרייך לצרכי עבודה חקלאית.

(ד) הנאשם עוסק בשאלות, כמה כסף וכמה צרכי מזון יקחו המפונים אתם (ת/211, ת/1406), והוא דורש דו"ח על הניהול הטכני של הפינוי ושל יישוב הגרמנים הבאים במקום הפולנים המפונים (ת/1407).

היקף הגירושים מתגלה מתוך המסמכים הבאים: ת/362 מראה שעד 15.11.40 פונו לתוך שטח המימשל הכללי קרוב ל-300,000 פולנים. ת/361 מראה שמהתחלת המבצע ועד לסוף 1943 פונו יותר מ-530,000 פולנים. בזה נכללת התקופה עד סוף 1939, לפני שהנאשם התחיל לטפל בגירושים, וגם שנת 1943, שאיננה נזכרת בכתב האישום. אחרי ניכוי מספר המגורשים בשנות 1939 ו-1943 (130,000 נפש לערך), נשאר מספר של כ-400,000 פולנים שאת גירושם ריכז הנאשם מטעם הרזה"א. אולם כפי הנראה אינן כוללות הרשימות שבמוצג ת/361 גם את הפולנים שפונו מפרוסיה המזרחית, שלזיה העילית המזרחית, ודנציג-פרוסיה המערבית. שלשה חבלים אלה מופיעים ברשימה ת/362 במספר של כ-60,000 פולנים מפונים (עד 15.11.40).

209. אשר לגל השני: ביום 12.12.42 פרסם הימלר הוראה לפנות את מחוז זמושץ וליישב שם גרמנים ממקומות שונים (נ/26). את ניהול המבצע הפקיד הימלר בידי קריגר, שעליו היה לשתף פעולה עם המשרדים הראשיים הכפופים להימלר. על מבצע זה חקר היועץ המשפטי את הנאשם בישיבה 98, וגם הפעם ניסה הנאשם להגביל את פעילותו לארגון הנסיעות (ע' 3, 21-22). אבל המסמכים מראים שמחלקה IVB4 עשתה הרבה יותר מזה, ועסקה גם באירגון המשלוחים הללו. ניתן להם הסימון המיוחד IVB4 - 3666/42g (1505), המופיע לראשונה במברק מיום 26.10.42, בחתימת גינטר (ת/373). ביום 31.10.42 מגיש מילר להימלר תכנית פעולה, הנושאת את סימן מחלקתו של הנאשם - IVB4a , והימלר מאשר אותה (ת/374). לפי התכנית מחלקים את האוכלוסיה הפולנית לארבע קבוצות. חלק מהם יש ליישב, חלק להביא לגרמניה לצרכי עבודה, חלק יש ל"גרמן", ואשר לקבוצה הרביעית מבחינים בין אלה שמתחת לגיל 14 ומעל לגיל 60, לבין בני הגילים 14 עד 60. את הכשירים לעבודה, מבני הגילים 14 עד 60, מעבירים לאושביץ, ואת הבלתי-כשירים לעבודה, יחד עם הילדים עד גיל 14, והזקנים מעל לגיל 60 ל"כפרי גימלה" (Rentendoerfer) (ראה גם ת/375). כבר בהוראת הביצוע מיום 21.11.42 (ת/372) החתומה כנראה על ידי קרומיי, שעבד אז במרכז להעתקת תושבים, מיטשטשת ההבחנה בין הכשירים לעבודה והבלתי-כשירים מבין קבוצת הגיל 14-60 בסוג 4. והדו"ח ת/382 מיום 16.12.42, על משלוח 644 פולנים לאושביץ, מראה שנשלחו לשם גם בלתי-כשירים לעבודה. נאמר על כך:

באשר לכושר

"באשר לכושר העבודה, הצהיר (מ"מ מפקד המחנה) שיש לשלוח רק פולנים כשירים לעבודה, כדי למנוע מעמסה מיותרת על המחנה ועל התחבורה. יש הכרח להרחיק מן המחנה תוך תקופת זמן קצרה ביותר את הלקויים בשכלם, הבלתי-שפויים בדעתם, הנכים והחולים, ע"י חיסולם, כדי להקל את המעמסה הרובצת על המחנה. אולם צעד זה נתקל בקשיים. כי לפי הוראת המשרד הראשי לבטחון הרייך חייבים פולנים למות מות טבעי, בניגוד לאמצעים שבהם נוקטים לגבי יהודים. לכן דורשת הנהלת המחנה להימנע מלשלוח אנשים שאין להציבם למבצע העבודה."

מברק מיום 29.12.42 שיצא ממחלקת הנאשם, חתום על ידי גינטר (ת/378), עוסק בשאלה, כיצד יש לטפל בכמרים. זו הוכחה נוספת לכך, שהנאשם לא הצטמצם בארגון הנסיעות בלבד.

העד רייבסקי (ת/1356, יום שני של המשפט, דף 175 של המקור) העיד במשפטו של הוס בפולין, שהגיעו לאושביץ פולנים מזמושץ, וגם הוא מזכיר את הסימון: IVB4 3666/42g/1505 . בע' 189, שם, העיד שמשלוחי הפולנים מזמושץ "הלכו לגז" (להבדיל ממשלוחים אחרים של פולנים).

אין באפשרותנו לקבוע, כמה פולנים פונו מזמושץ. על כל פנים נובע מן המסמך ת/371, שפונו אלפים רבים. על תנאי ההובלה אנו יודעים מן המסמכים ת/377, ת/381, ת/382: הגיעו ילדים שגפיהם היו קפואים; אחרי נסיעה קצרה של 12 שעות הוצאו מהקרונות גופות של מתים במספר ניכר; נהרגו אנשים שניסו לברוח.

הסיכום הוא שהוכחה אשמתו של הנאשם בפשע כלפי האנושות, בזה שבין השנים 1940 ו-1942 גרם, ביחד עם אחרים, לגירוש אוכלוסיה אזרחית, היינו מאות אלפי פולנים, במסיבות שתוארו על ידנו.

210. <u>הפרט העשירי</u> מייחס לנאשם פשע כלפי האנושות, בזה שבשנת 1941 השתתף בגירוש של יותר מ-14,000 <u>סלובנים</u>, על מנת ליישב במקומם משפחות גרמניות. גם בפרשה זו איננו מכחיש הנאשם את פעילותו ופעילות מחלקתו בענין ההובלה, אולם לפי טענת הסנגור לא הוכח שהמשלוח בוצע בצורה בלתי-אנושית או באמצעי טרור.

חומר ההוכחה העומד לרשותנו הוא במסמכים ת/898-ת/901. הנאשם הגיב על חלק ממסמכים אלה בהודעתו ת/37 (ע' 2045 ו-3559). העד נובק הזכיר את הפינוי של סלובנים בקצור בע' 5 של עדותו, וכן נזכר יישוב הסלובנים באיזור לובלין במוצג ת/370.

תחילת הפעולה הזאת היא בישיבה שהתקיימה במרבורג (סטיירייה) ביום 6.5.41, וההזמנה לישיבה זו יצאה ממשרדו של הנאשם ונחתמה על ידי היידריך. ידוע לנו על משלוחים מ-7.6.41 עד 27.9.41, ~~בבהבם~~ למקומות אחרים ליוגוסלביה. איננו מטילים ספק בכך שגם זה היה פינוי בכפיה. על כך מעיד השמוש במלה "אואקואציה" המופיעה במכתב ההזמנה ת/898, בעדות של נובק ובהודעת הנאשם. כן מעידים על כך הקצב המזורז של המשלוחים, ועצם העובדה שהבצוע והלווי היו בידי משטרת הבטחון. עוד באוקטובר 1942 נשארו אלפי סלובנים ללא מקום מגורים קבוע, וניתנה הוראה ליישב אותם במחוז לובלין (ת/370), ובזה אישור נוסף למסקנתנו, שהיה כאן גירוש מאונס, ולא חילופי אוכלוסין מתוכננת ומסודרת.

כל מעשה גירוש בכפיה של אוכלוסיה אזרחית הנו כשלעצמו פשע כלפי האנושות. העובדה שעוד בסוף 1942 אלפי סלובנים טרם מצאו להם מקום מגורים קבוע,

מראה שגם

מראה שגם מעשה פינוי זה גרר סבל אנושי רב. הוכחה איפא גם בפרט זה השתתפות הנאשם, ביחד עם אחרים, בפשע כלפי האנושות.

211. פרט האישום האחד-עשר מייחס לנאשם פשע כלפי האנושות על ידי השתתפות בגירושם של עשרות אלפי צוענים, ברכוזם ובהובלתם למחנות השמדה לשם רציחתם.

בחומר שהוגש לנו בא זכרם של הצוענים לראשונה בישיבה מיום 21.9.39 (ת/164), בה הורה היידריך לפנות 30,000 צוענים לפולין. אותה הוראה נזכרת שוב בישיבה מיום 30.1.40 (ת/166), לאחר הקמת המחלקה IVB4 בראשות הנאשם. אולם אותה שעה ניתנה זכות קדימה לפעולות אחרות (ע' 6). במסמכים שלפנינו אין סימן לפעולות נגד צוענים, עד להובלת 5,000 צוענים ללודז', בחדשים אוקטובר-נובמבר 1941 (ת/222), למרות המחאות של רשויות מקומיות (ת/221, ת/220, ת/243).

דברים נוספים על נושא זה ידועים לנו מהצהרתו של פרידל, (ת/293) שנמסרה ביום 13.6.49 בבית הסהר בביאליסטוק, מזכרונותיו של הוס (ת/45, ע' 124), מעדותו של דייבסקי (ת/1356, יום שני של המשפט, ע' 189), מעדות ד"ר ביילין (ישיבה 69, ע' 17), מדברי הנאשם (ת/37 ע' 977, 1662-1663), ומעדות נובק (ע' 5). העולה מכל זה הוא שהובלת הצוענים בוצעה על ידי מחלקתו של הנאשם, והוא נושא באחריות בשל כך. אבל אין לפנינו הוכחה מספקת שהנאשם עסק גם בריכוז הצוענים, גם פרידל וגם הוס מזכירים בקשר לכך, ובקשר לפיקוח הכללי על הצוענים, את המשרד של הרזה"א, היינו המשטרה הפלילית. צוענים הושמדו באושביץ, וגם בחלמנו (ראה ת/1297), אך אין לפנינו הוכחה בטוחה שהנאשם ידע, כי הצוענים המובלים על ידי מחלקתו לאושביץ יושמדו שם.

התוצאה היא שהוכחה השתתפותו של הנאשם בביצוע בפשע כלפי האנושות, בזה שהשתתף בגירוש הצוענים על ידי הובלתם.

212. הפרט השנים-עשר של כתב האישום מייחס לנאשם פשע כלפי האנושות בקשר לקרוב ל-100 ילדים מהכפר הצ'כי לידיצה. לפי כתב האישום השתתף הנאשם בגירושם, הובלתם לפולין ורציחתם של הילדים.

הנאשם מכחיש כל פעולה וידיעה על כך, וכמו כן טוען הסנגור שרציחתם של הילדים לא הוכחה. מלבד חומר דוקומנטרי עומדים לרשותנו בענין זה עדותו של קרומיי, הצהרת הגב' פרייברג (נ/19), והוכחות שהוגשו במשפט גרייפלט ואחרים (משפט אנשי המשרד הראשי לגזע ולהתישבות - סדרה ירוקה, כרך 4, ע' 599, וכרך 5), בייחוד עדות מריה הנפובה (כרך 4, ע' 1033). בקשר לחומר הוכחתי זה אנו מזכירים את החלטתנו מס. 48, מיום 24.5.61, (ישיבה 50, ע' 19). מכל החומר הזה מצטיירת התמונה הבאה:

לאחר שעוללו הנאצים בלידיצה מה שעוללו, נשלחו שני משלוחים של ילדי הכפר ללודז'. המשלוח הראשון היה מורכב מ-91 ילדים (רשימה שמית מצורפת למוצג ת/1091), אולם למעשה הגיעו רק 88 ילדים, כי שלשה הוצאו מן המשלוח, מכיון שהיו "ראויים לגרמניזציה". בהיותם בלודז' הוצאו מבין ה-88 הנותרים שבעה ילדים נוספים לשם גרמניזציה (רשימה שמית הנושאת תאריך 20.6.42, מצורפת לעדותו של קרומיי). עם שבעה אלה נמנית, למשל, גם אותה מריה הנפובה (בשתי הרשימות הנ"ל מופיע שמה בתור "הנקובה"), שהעידה בנירנברג. 81 הילדים הנותרים הוכנסו למחנה בלודז', והוצאו משם ביום 2.7.42. טענת היועץ המשפטי היא ש-81 ילדים אלה הועברו למזרח. ואמנם נאמר בהעתק המודפס של הטופס ת/1095: "אל המימשל הכללי 81 צ'כים". אולם תצלום המסמך המקורי, שהוגש לנאשם בתור מוצג ת/37 (246), משאיר ספק

במובן זה,

במובן זה, כי שם מצטופפים שלשה פריטים בתוך המקום המיועד לפירוט ה"יוצאים", והרישום "81 צ'כים" איננו נמצא בשורה האומרת "אל המימשל הכללי", אלא מעל לשורה זו. אי אפשר לקבוע על יסוד מסמך זה בודאות, לאן נשלחו הילדים. אולם אפשר לקבוע על יסוד המסמך מיום 2.7.42, המצורף גם הוא לעדות קרומיי, שילדים אלה נמסרו לרשות הסטפו בלודז'. וכך נאמר שם:

"אשור. על פי מברק של המשרד הראשי
לבטחון הרייך נמסרו היום, 2.7.42, 81
הילדים הצ'כיים, שהיו מאוכסנים זמנית
במחנה רח' גניידנאו 41, לרשות הסטפו
ליצמנשטדט".

המסמך חתום על ידי שני אנשי ס"ס, אחד בתור מוסר, והשני בתור מקבל.

יותר לא נודע לנו על הגורל של 81 ילדים אלה. מיד אחרי כך בא משלוח נוסף של 18 ילדים, מהם ששה המיועדים לגרמניזציה, והם מועברים מיד למעון ילדים מסויים. 12 הילדים הנותרים נמסרו ביום 25.7.42 לרשות הסטפו לודז' (מוצג ת/1099), ולפי התוכן של אשור המסירה והקבלה גם 12 ילדים אלה היו בינתיים במחנה הנ"ל.

המדובר איפא ב-93 ילדים שנמסרו לרשות הסטפו בלודז', וב-16 ילדים שהועברו לשם גרמניזציה. כנראה מתייחס כתב האישום רק ל-93 הילדים ההם, ומכל מקום לא הוכח שהיה לנאשם תפקיד כלשהו בקשר ל-16 הילדים שהועברו לגרמניזציה. אלה האחרונים (או חלק מהם) היו במעון פושקאו ליד פוזנן, כפי שנובע מעדותה של מריה הנפובה במשפט נירנברג, ולכן השתכנענו שהילדים, עליהם מעידה הגב' פרייברג בהצהרתה (נ/19), הם ילדים שהיו מיועדים לגרמניזציה, ולא מבין 93 ילדים האחרים, שנרצחו לפי טענת היועץ המשפטי. נעיר כאן שגם חטיפת ילדים לשם "גרמניזציה" כמוה כפשע כלפי האנושות (ראה משפט גריפלט ואחרים - סידרה ירוקה, כרך 5, ע' 96).

213. אין כל ספק ש-93 ילדים אלה גורשו ושיש לייחס לנאשם חלק בגירוש זה. קרומיי, שהיה בזמנו ראש המרכז להעתקת מגורים, פנה לנאשם בשאלה, מה לעשות בילדים הללו (ת/1093 לגבי ה-81, ות/1098 לגבי ה-12). הוא דיבר גם אישית עם הנאשם (בת/1093 נאמר: "הסמוכין: שיחה עם ס"ס אוברשטורמבנפירר אייכמן"). לא נשמרה אמנם ההוראה שיצאה ממשרדו של הנאשם לגבי ה-81, אבל נשמרה ההוראה (החתומה על ידי גינטר) לגבי ה-12 (ת/1099), ונאמר שם שיש למסור את הילדים מיד לסטפו לודז', "אשר קבלה הוראה נוספת". מאחר שעל פי הוראה זו נמסרו הילדים לסטפו לודז', ומאחר שגם באשור הראשון מיום 2.7.42 לגבי ה-81 נזכר מברק של הרזה"א, אין מנוס מן המסקנה, שההוראה, כפי שניתנה על ידי מחלקת הנאשם לגבי ה-12 במוצג ת/1099, ניתנה גם לגבי ה-81. אין לייחס חשיבות כלשהי לעובדה שדוקא גינטר חתם על המברק ת/1099, וגם לא להכחשתו של הנאשם, אלא את הפעולה של מחלקתו יש לייחס לנאשם, ומה גם שפעילותו האישית במובן זה נובעת גם מההערה הנ"ל על השיחה עמו, המופיעה על פני המוצג ת/1093.

לעומת זאת לא הוכח שלמחלקת הנאשם היה חלק ברציחתם של 93 ילדים אלה, ואף לא הוכחה מעל לספק סביר, על פי חומר ההוכחות שלפנינו, שהם נרצחו. היועץ המשפטי מציע לנו להסיק זאת:

(א) מן המכתב (או מברק) מיום 12.6.42, מס. 346/42, חתום על ידי פישר, המצורף לעדות קרומיי, בו נאמר בין השאר:

"הילדים שאינם ניתנים לגרמניזציה מועברים
לשם, ויש לשלוח אותם הלאה באופן מתאים דרך
מחנות של פולנים הנמצאים שם... הילדים אינם
מביאים דבר פרט למה שנמצא על גופם. אין צורך
לדאוג להם במיוחד".

מן המכתב

(ב) מן המכתב ת/1094 שם כתב קרומיי, שפנה בענין זה למחלקה IVB4 בהנחה "כי אלה מיועדים לטפול מיוחד".

בשעת חקירת העד קרומיי היו נוכחים באי-כחם של היועץ המשפטי ושל הנאשם, אבל לא הוברר לנו מי מהם הראה לקרומיי את המכתב הנ"ל מיום 12.6.42. קרומיי הגיב על המכתב באמרו שאיננו זוכר את המכתבים השונים שנשלחו לו בענין זה (ע'8), אבל לא השמיע ספק באמיתותו. אולם תוכן המכתב איננו חד-משמעי, ומה גם שהוא לא יצא ממשרדו של הנאשם, אלא ממפקד משטרת הבטחון בפרג, ולא הובהרה לנו כפיפותם של מפקדי משטרת הבטחון למחלקת הנאשם בנוגע ללא-יהודים.

אשר לביטוי "טפול מיוחד", הוא בהחלט חד-משמעי כשמשתמשים בו בשנת 1942 לגבי יהודים: אם מעבירים בשנת 1942 יהודים לטפול מיוחד, ממיתים אותם. לא הוכחה לנו חד-משמעיות זו לגבי אחרים. הסנגור הגיש לנו את הטפסים נ/108 לגבי "טפול מיוחד" בפולנים. אמנם יש מקום לסברה, שבאחד הטפסים הכוונה להמתה, ודוקא כשמדובר בפולני שאיננו "ראוי לגרמניזציה". אבל עדיין נשאר ספק בלבנו, במיוחד מפני שלפי אותו מכתב מיום 12.6.42 שצטטנו לעיל, יש לצרף את הילדים למחנות של פולנים. ידוע לנו שפולנים מזמושץ נשלחו להשמדה, אבל לא הוכח לנו שכך נהגו גם בפולנים שנשלחו מלודז'. לבסוף: בביטוי "טפול מיוחד" משתמש קרומיי, והוא הניח שהילדים מיועדים לכך. ביטוי זה איננו מופיע במברק ת/1099, שיצא ממחלקת הנאשם.

הסיכום הוא שלגבי הנאשם הוכח רק שהוא השתתף בגירוש 93 ילדי לידיצה ממולדתם, ובזה השתתף בפשע כלפי האנושות.

. <u>פרטי האישום 13-15</u>.

214. בשלשת הפרטים האחרונים של כתב האישום, פרטים 13-15, מיוחסת התביעה הכללית לנאשם עבירות לפי סעיף 3 של החוק, היינו חברות בארגונים ס"ס, ס"ד ו"גסטפו", שהם לפי טענתה ארגונים עויינים במובן הסעיף הזה.

חברותו של הנאשם בארגונים אלה איננה שנויה במחלוקת, אבל הסנגור טוען שתי טענות:

(א) התביעה הכללית חייבת להוכיח שהארגונים הללו היו ארגונים פושעים, וזאת לא הוכיחה.

(ב) החוק שלנו מטיל על בית המשפט חובת הענשה בלי הוכחת אשמה, ועל בית המשפט להמנע מהפעלת חוק כזה, והוא אף איננו רשאי למלא בעצמו את החסר בחוק, על ידי זה שיחפש ואולי ימצא אשמה במקום שם החוק עצמו מתעלם מקיומה והוכחתה.

לפי שיטת המשפט שלנו בית המשפט אינו רשאי להתעלם מרצון המחוקק, כפי שהסנגור מציע לנו בטענתו השניה. אבל למעשה אין כאן שום אישום ללא אשמה, והתשובה לשתי טענותיו של הסנגור מצויה בלשון הסעיף 3 עצמו.

ההגדרה של "ארגון עויין" בסעיף 3(ב)(1) אינה עצמאית, אלא היא מעבירה אותנו אל קביעותיו של בית הדין הצבאי הבין-לאומי. אותו בית דין לא הכריז באופן סתמי שס"ס, ס"ד וגסטפו היו ארגונים פושעים, אלא הוא קבע תנאים נוספים, שבלעדיהם אין להטיל אחריות על איש בגלל חברותו בארגונים הנ"ל.

נצטט את הקביעות המכריעות של בית הדין הצבאי הבין-לאומי.

(א) לגבי גסטפו וס"ד, בהוצאה האנגלית, בכרך 22, ע' 511 (הוצאה גרמנית, כרך 1, ע' 301):

The Tribunal

"The Tribunal declares to be criminal within the meaning of the Charter the group composed of those members of the Gestapo and SD holding the positions enumerated in the preceding paragraph who became or remained members of the organization with knowledge that it was being used for the commission of acts declared criminal by Article 6 of the Charter, or who were personally implicated as members of the organization in the commission of such crimes".

(ב) לגבי ס"ס, שם, בע' 517 (הוצאה גרמנית, שם, בע' 307):

"The Tribunal declares to be criminal within the meaning of the Charter the group composed of those persons who had been officially accepted as members of the SS as enumerated in the preceding paragraph who became or remained members of the organization with knowledge that it was being used for the commission of acts declared criminal by Article 6 of the Charter, or who were personally implicated as members of the organiza tion in the commission of such crimes ...."

הדגשנו בשתי הקביעות את המלים האחרונות, מכיוון שעליהם אנו עומדים לבסס את הרשעת הנאשם בפרטי אישום אלה. הפשע של השמדת היהודים בשנות המלחמה הוכרז על ידי בית הדין הצבאי הבין-לאומי במפורש גם כפשע במובן צ'רטר לונדון. קבענו בפסק דין זה את השתתפותו האישית של הנאשם בפשע, ואין ספק שהשתתף בו בתפקידו כחבר הגסטפו, הס"ד והס"ס, מכאן אחריותו הפלילית כחבר בארגונים אלה.

215. לכן תשובתנו לשתי טענותיו של הסנגור היא: התביעה הכללית לא היתה חייבת להוכיח את אופים הפלילי של שלשת הארגונים בתור שכאלה, כי האישום איננו בחברות סתם בארגונים אלה. היא היתה חייבת להוכיח את חברותו של הנאשם בארגונים אלה - וחברות זו אינה שנויה במחלוקת -, ונוסף לכך, שהנאשם השתתף במבצע פלילי בתור חבר הארגונים - וזה הוכח.

היועץ המשפטי הזכיר שלפי סעיף 13(ב) של החוק מתישנת העבירה לפי סעיף 3 כעבור עשרים שנה. הזמן הקובע לצורך זה הוא מאי 1940, כי במאי 1960 הוצאה לראשונה פקודת מעצר נגד הנאשם בישראל. הוכח שהנאשם השתתף אחרי מאי 1940 בפעולות פליליות כחבר של שלשת הארגונים העוינים הנזכרים בכתב האישום. למעשה בוצעו רוב פעולותיו הפליליות אחרי מועד זה. על כן יש להרשיע גם בהתאם לפרטים 13-15 של כתב האישום.

ציות לפקודה והיחס הפנימי של הנאשם אל פעולותיו

216. הגנתו העיקרית של הנאשם היא שכל אשר עשה, על פי פקודת הממונים עליו עשה, ובזה הוא רואה צידוק גמור לכל מעשיו. הוא מסביר שחינוכו בס"ס החדיר בו את הציות העוור כסגולה ראשונה במעלה, ציות המבוסס על אמונה ללא גבול בתבונתה של המנהיגות, שתדע תמיד מה דורשת טובת הרייך, ובהתאם לכך תתן את פקודותיה. את הטענה הזאת שמענו בסוף המשפט בכל קיצוניותה מפי הסנגור, ואלה דבריו:

"עקרון היסוד בכל המדינות הוא: תנו
אמון בהנהגה. המעשה הוא אילם, הציות עוור.
אלו הן התכונות עליהן תיכון הממלכה. האם
תזכינה תכונות אלו לפרס? זה תלוי בהצלחתה
של המדיניות. אם לא הצליחה המדיניות תחשב
הפקודה לפשע בעיני המנצחים. לא שיחק לו
המזל לצייתן, והוא יתן את הדין על אשר היה
נאמן. קולר הגרדום או קולר האבירות -
זאת השאלה. לכשנכשל, הרי זה פשע נתעב;
אך כשיצלח, יקדש המעשה". (ישיבה 114, ע' 39).

אם היה בדעת הסנגור לתאר במלים אלה משטר טוטליטרי, המבוסס על שלילת כל חוק, כמשטרו של היטלר בגרמניה, הרי שקלע למטרה בדבריו. משטר כזה מבקש להפוך את האזרח לנתין צייתן, שיבצע כל פקודה שתבוא מלמעלה, ותהיה זאת פקודת עוול, עושק ורצח. נכון גם שבמשטר כזה אין הפושע, שפעל מתוך צירת למנהיג פושע, בא על ענשו, אלא להיפך, הוא זוכה בפרס, ורק בהתמוטט המשטר כלו תשיג אותו יד הצדק. אבל אין להשמיע טענות מעין אלה באיזו מדינה שבעולם שמשטרה מיוסד על שלטון החוק, ולא יועיל הנסיון להפוך פקודה להשמדת מליוני בני אדם חפים מפשע למעשה מדיני, על מנת לפטור בדרך זו את נותני הפקודה ואת מבצעיה מאחריותם האישית לפשעיהם. ובל ינחם אותנו הסנגור בממשלה העולמית שתיכון, ורק עמה יעברו מן העולם "מעשי מדינה" מעין אלה. אין עלינו לחכות עד לשינוי יסודי ביחסים בין העמים, כדי שפושע יתן את הדין על פי אחריותו האישית למעשיו, שהוא הנו היסוד לשיפוט בפלילים בכל אתר ואתר.

בהגנה של "מעשה מדינה" במשפט הבין-לאומי כבר דנו בפרק אחר של פסק-דיננו, והראינו שהיא לא תוכל לעמוד לנאשם. כאן נוסיף שגם לפי המשפט הפוזיטיבי של מדינת ישראל אינה קיימת הגנה כזאת, שתפטור את הנאשם מאחריותו לפשעים שביצע, אף שביצעם בפקודה אחת מרשויות המדינה.

אחריותו האישית של עובד המדינה למעשיו מונחת ביסודו של שלטון החוק, שקבלנוהו בהשראת המשפט המקובל. כמו שמסביר
Dicey, Law of the Constitution, 10th ed. Cap. XI p.326

"המיניסטר או עובד הכתר ... הנו אחראי
על פי החוק למעשה בו הוא עוסק, ואין הוא
יכול לפטור עצמו מאחריותו על ידי הטענה
שהוא פעל בציתו לפקודת המלך. נניח שהמעשה
שנעשה הנו בלתי-חוקי - מיד הוא צפוי להליכים
פליליים או אזרחיים בפני בית משפט".

217. טענה נוספת, דומה ברוחה לקודמת, עליה רמז הסנגור יותר מאשר טען אותה מפורשות, היא שהנאשם יכול להסתמך להגנתו על חוקי המלחמה. בסיכומו אמר:

"אמנם לא הוכרזה מלחמה על היהודים,
ואולם קיים קשר אמיץ בין המלחמה ובין
המאבק ביהדות" (ישיבה 114, ע' 37-38).

גם טענה זו נוח היה לה שלא תיטען. נכון רק זאת, שהתעמולה הנאצית הכריזה על היהודים כעל "אויבי הרייך", וניצלה לשם כך גם את הצהרתו של ד"ר וייצמן בקונגרס הציוני, ערב פרוץ מלחמת העולם השניה, שמלחמת הדמוקרטיות המערביות היא מלחמתו של העם היהודי (ישיבה 112, ע' 81). כמו שאמר היועץ המשפטי, הלואי שהיהודים בשטח שלטונו של היטלר היו זוכים למעמד של שבויי מלחמה, עם כל הזכויות הכרוכות בכך. אלא "מלחמה" זו התבטאה בהובלת אנשים חסרי-ישע לטבח, בידי בני המדינה שבתוכה ישבו, ללא סיבה אלא שנאת חינם וללא תכלית אלא עצם השמדת הקרבנות.

נכון רק, שמצב המלחמה בין גרמניה לבין בנות-הברית צר תנאים נוחים להגשמת "הפתרון הסופי", בכסותו את שטח השליטה הגרמני במסך עשן, שהסתיר הרבה מן הנעשה בו מעיני העולם, והקל על עריכת הטבח באין מפריע.

218. ויכוח משפטי של ממש בסוגיה זו יכול להתנהל רק בשטח הטענה של "פקודה מגבוה". אולם לפי החוק שלנו גם טענה זו אין בה כדי לפטור מאחריות בפלילים, כל אימת שהאישום הוא לפי החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם, תש"י-1950 (להלן: החוק). סעיף 8 של החוק קובע לאמור:

> "סעיפים 16, 17, 18 ו-19 של החוק הפלילי לא יחולו לגבי עבירות לפי חוק זה."

סעיף 19(ב) של פקודת החוק הפלילי, 1936, הוא, כידוע, הדן בהגנה של "פקודה מגבוה", במלים אלה:

> "לא ישא אדם באחריות פלילית בשל מעשה או מחדל, אם עשה או לא עשה את המעשה באחת מן הנסיבות הבאות, דהיינו:
>
> ....
>
> (ב) בצייתו לצו של רשות מוסמכת שהוא חייב על פי החוק לציית לה, אלא אם הצו הוא בלתי חוקי בעליל.
>
> השאלה אם צו הוא בלתי חוקי בעליל, היא שאלת חוק".

למרות האמור בסעיף 8 של החוק, עדיין נודעת חשיבות להוראות הסעיף 19(ב) של החוק הפלילי גם לגבי עבירות על החוק, וזאת לאור הסעיף 11 של החוק, המורה:

> "בקביעת עונשו של אדם שיצא חייב בדין על עבירה לפי חוק זה, יהיה בית המשפט רשאי להביא בחשבון, כגורם להמתקת העונש את הנסיבות הבאות:
>
> (א) האדם עבר את העבירה בנסיבות, אשר אלמלא סעיף 8, היו פוטרות אותו מאחריות פלילית או היו משמשות עילה למחילת העבירה, והוא עשה כמיטב יכלתו כדי להקל את חומרת התוצאות שנגרמו על ידי העבירה;
>
> (ב) ....
>
> אך אם היתה זו עבירה על פי סעיף 1, לא יטיל בית המשפט עונש קל ממאסר עשר שנים".

החוק שלנו הולך בזה בעקבות סימן 8 של צ'רטר לונדון, שלפיו הוקם בית הדין הצבאי הבין-לאומי בנירנברג, וסימן (b) II4 לחוק מס. 10 של מועצת הפקוח של בנות הברית על גרמניה, שלפיו הוקמו בתי המשפט שדנו במשפטים הנוספים נגד פושעי מלחמה. גם אלה שוללים את הטענה של "פקודה מגבוה" כטענת פטור מאחריות, אך מרשים לבית המשפט להביא קיום פקודה כזאת בחשבון כגורם להקלת העונש.

219. הוראות הסעיף 11 של החוק נוגעות אמנם רק לשלב האחרון של המשפט - הוא השלב של הטלת העונש -, אבל מן הראוי שנקבע כבר מעתה את העובדות בנדון זה, היות ואלה נובעות מאותן ראיות שהובאו לענין אחריותו הפלילית של הנאשם.

יש איפא

יש איפא לברר אם הנאשם עבר את העבירות בנסיבות שהיו פוטרות אותו מאחריות, אילו היה חל כאן הסעיף 19(ב) של פקודת החוק הפלילי. זה מצריך את בדיקת השאלה, אם הפקודות שעל פיהן פעל הנאשם היו "בלתי חוקיות בעליל".

את המושג הזה בסעיף 19(ב) הסביר בית המשפט הצבאי המחוזי למחוז שפוט המרכז בענין התבע הצבאי הראשי נ. מלינקי ואחרים (פסקים מחוזיים י"ג, ע' 90), במלים אלה:

"סימן היכרה של פקודה 'בלתי חוקית בעליל' מן הדין שיתנוסס כדגל שחור מעל לפקודה הנתונה, ככתובת אזהרה האומרת: "אסור!". לא אי-חוקיות פורמלית, נסתרת או נסתרת למחצה, לא אי החוקיות המתגלה רק לעיני חכמי משפט חשובה כאן, אלא: הפרת חוק גלויה ומובהקת, אי-חוקיות ודאית והכרחית המופיעה על פני הפקודה עצמה, אופי פלילי ברור של הפקודה או המעשים שהפקודה מצוה לעשותם, אי-חוקיות הדוקרת את העין ומקוממת את הלב, אם העין אינה עיורת והלב אינו אטום או מושחת - זוהי מידת אי-החוקיות "בעליל" הדרושה כדי לבטל את חובת הצירות של חייל ולהטיל עליו את האחריות הפלילית למעשיו".

בית הדין הצבאי לערעורים אימץ לעצמו דברים אלה בפסק-דינו בערעור באותו ענין (פסקים עליונים, כרך מ"ד 362), ומצדו הוסיף ואמר, שהפתרון אשר נתקבל על ידי המחוקק שלנו בסעיף 19(ב), לבעית ההתנגשות בין החוק ובין המשמעת הוא כעין שביל-זהב בין העדפה גמורה של אחד הגורמים הללו על משנהו, כי

"הוא מכיר בחוסר האפשרות להשלים בין שני הערכים הנ"ל השלמה גמורה באמצעי המשפט הפורמלי גרידא, ועל כן הוא מוותר על הנסיון לפתור את הבעיה רק באמצעים אלה, והוא פורץ כאילו את גדר הקטגורידות המשפטיות הטהורות וקורא לעזרה את הרגשת החוקיות, הצפונה במעמקי מצפונו של כל אדם, באשר הוא אדם, אף אם איננו בקי בספר החוקים ... (שם, בע' 410).

ובית הדין הצבאי לערעורים ממשיך ואומר (שם, בע' 411):

"כזה הוא החוק שלנו בסוגיה זו, ואין לנו, כבית דין, להרהר אחרי תוקפו. אך נדמה לנו, שפתרון זה, אשר נמצא בהשראת טובי המשפטנים שבחוג השפעתו של המשפט המקובל האנגלי, הוא הטוב שניתן להשיגו, והוא הולם במלואו את דרישותיה של מדינה כמדינתנו, המושתתת על שלטון החוק".

220. נוסיף כאן ששלילת ההגנה של "פקודה מגבוה" כפטור מוחלט מאחריות פלילית הפכה לנחלת כלל ארצות התרבות. הלכה זו הוכרה גם על ידי העצרת הכללית של האומות המאוחדות, בהיותה אחד העקרונות של מגילת לונדון ושל פסק-הדין במשפטם של פושעי המלחמה העיקריים (החלטה בישיבת המליאה ה-55, מיום 11.12.46). ואולי אין זו תקות-שוא שככל שתשתרש ההכרה הזאת במוחותיהם של בני-אדם, כן יירתעו מללכת שבי אחרי מנהיגים פושעים, וכן יתחזק משטר החוק והסדר ביחסים בין האומות.

יצוין כאן, שאפילו משפטני הרייך השלישי לא העיזו להעלות על הניר שחובת הצירות לפקודה היא מעל לכל. הם לא בטלו את הסעיף 47(2) של חוק השפוט הפלילי הצבאי הגרמני, הקובע שמי שהפר הוראה של החוק הפלילי, בציותו לפקודה שניתנה לו על ידי מי שממונה עליו, ייענש כשותף למעשה פלילי, אם היה ידוע לו שהפקודה נגעה למעשה שהנו פשע או עבירה לפי המשפט הכללי או הצבאי. הוראה זו היתה חלה

גם על אנשי הס"ס, לפי חוקי השפוט שלהם (ראה מוצג ת/1402/א, ע' 15, 21-22).

221. מובן מאליו שהנאשם ידע יפה כי הפקודה להשמדתם הפיזית של היהודים הנה בלתי חוקית בעליל, ושבבצעו פקודה זו הוא עוסק במעשי פשע בקנה מידה עצום. לא מפיו של הנאשם אנו חיים, כדי לקבוע זאת, כי הרי לפי סעיף 19(ב) השאלה אם פקודה היתה בלתי חוקית בעליל, היא שאלת חוק, הנתונה להכרעת בית המשפט על פי מבחנים אוביקטיביים. מכל מקום, נצטט גם דברי עדותו בענין זה, שאמרם אחרי התחמקויות רבות, וכאילו היה דרוש ממנו מאמץ פנימי עצום, כדי להכיר באמת כה פשוטה:

"כבוד אב בית הדין, לאחר שאתה קורא לי לומר ולתת תשובה ברורה, עלי להכריז כי אני רואה ברצח זה, בהשמדת היהודים, אחד הפשעים החמורים ביותר בתולדות האנושות".

ולשאלת השופט הלוי:

"... כבר בשעתו ראיתי בפתרון זה שבכח הזרוע דבר אשר איננו כחוק, דבר איום, אולם לדאבוני הייתי מחוייב לעסוק בו בעניני תובלה, עקב שבועת האמונים שממנה לא שוחררתי" (ישיבה 95, ע' 35/36).

לא רק פקודת ההשמדה הפיזית היתה בלתי חוקית בעליל, אלא גם כל יתר הפקודות לרדיפת היהודים משום היותם יהודים, אפילו הן נוסחו בלשון פורמלית של חקיקה וחקיקת-משנה למיניהן, כי אלה היו רק האיצטלא להפליה שרירותית, שנגדה את רעיונות היסוד של חוק ומשפט. כמו שאמר בית המשפט בנירנברג שדן את המשפטנים הנאציים (Justice Case) (סידרה ירוקה, כרך 3, ע' 1063):

"... הטענה נגד הנאשמים היא שהם השתתפו בהגשמת תכנית ממשלתית לרדיפתם והשמדתם של יהודים ופולנים, תכנית שחרגה מתחומים טריטוריאליים ומתחומי ההגינות האנושית. כמה מן הנאשמים השתתפו בחקיקת חוקים וצוים שתכליתם היתה השמדת הפולנים והיהודים בגרמניה וברחבי אירופה. ....

יש לראות ולהבין את המעשים הגלויים של כל נאשם ונאשם כמעשי השתתפות מכוונת לקראת הגשמת המדיניות של המפלגה והמדינה. החוקים המפלים עצמם הוו פשעי-מלחמה ופשעים נגד האנושות, שבהם הואשמו הנאשמים".

(The discriminatory laws themselves formed the subject matter of war crimes and crimes against humanity with which the defendants are charged).

לא היה זה פשע בודד, אלא שרשרת רצופה של פשעים שבוצעו במשך שנים. לנאשם היה איפא זמן די והותר להרהר במעשיו, ולחדול מהם. אך הוא לא חדל, אלא עוד הגדיל לעשות במרוצת הזמן.

222. במה שנאמר עד כה, כבר נסתם הגולל על נסיונו של הנאשם להסתמך על הפקודות שקיבל, להצדקת מעשיו או אף להקלת העונש, לפי סעיף 11 של החוק. היות והפקודות היו בלתי חוקיות בעליל, הן לא תוכלנה לעמוד לו. בכל זאת נמשיך ונברר מה היתה גישתו הפנימית של הנאשם לפקודות שבמסגרתן פעל: האם גרמו לו פקודות אלה לבטי מצפון, כשהוא פועל מתוך כפיה שלא ראה מנוס ממנה; או האם פעל מתוך אדישות

פנימית, כמין אוטומט צייתן; או שמא הזדהה הזדהות פנימית עם תוכן הפקודה. אם כי אין בכך הבדל לענין הרשעתו של הנאשם, חשוב הבירור הזה כדי לקבוע את מידת אחריותו המוסרית של הנאשם למעשיו. לכן ביקש היועץ המשפטי בצדק מאתנו, שנסיק גם בשאלה זו את מסקנותינו מחומר הראיות כבר בשלב זה.

223. מהי בעצם גירסתו של הנאשם לענין זה? הוא הרבה עליו מלל בפני בית משפט זה ובהודעותיו מחוץ לבית המשפט, ואחרי ככלות הכל איננו רואים בדבריו גירסה ברורה ועקבית. חוץ מעצם החזרה על כך שהוא פעל לפי פקודה, ושבשבועות האמונים שנשבע כאיש ס"ס וס"ד עוד חיזקו את חובתו המוחלטת לציית לכל פקודה שתינתן לו, הוא חוזר ואומר שעד לזמן מסויים היה עושה את עבודתו מתוך רצון וחדוה פנימית. כך היה - הוא אומר - כל עוד עסק בעבודת המרכזים להגירה בוינה ובפרג, כי בזה ראה עבודה פוריה לטובת שני הצדדים - הצד שלו והצד היהודי. כך היה יחסו גם אל תכנית מדגסקר שעליה טרח כה הרבה, כי גם זה היה עדיין "פתרון פוליטי". אך כשנגנזה גם תכנית זו, חרב עולמו ויחסו הפנימי אל עבודתו השתנה מן הקצה אל הקצה. אבד לו הענין בעבודה, והוא החליט לנהוג להבא כפקיד סתם, העושה את המוטל עליו, ותו לא. עד כאן הגירסה ברורה פחות או יותר, מכאן ואילך מיטשטשת התמונה והולכת. ביצד הוא מתאר את תגובתו למראות הזוועה שהיה רואה מדי פעם בעיניו בבקוריו במזרח: טבח המוני ביהודים, גברים, נשים ותנוקות, בירידות על יד בור הקבר, סילון הדם הפורץ מתוך קבר האחים, הכנסת יהודים למכוניות הגז בחלמנו, שרפת גויות שם, הובלת יהודים אל תוך תאי הגזים? הנה מה שאמר, לפי דבריו, אל מילר, בשובו מנסיעות אלה.

> "איום, אני אומר, האינפרנו, זאת אינני יכול, אמרתי לו" (ת/37, 177).
>
> "בבקשה, אל-נא תשלח אותי לשם. שלח לשם מישהו אחר, מישהו יותר חסון (jemand robusteren) ראה-נא, מעולם לא הרשו לי ללכת לחזית. מעולם לא הייתי חייל ... אלה אינם מחמוטטים. אינני יכול לראות זאת, אמרתי, בלילה אינני יכול לישון. אני חולם - אינני יכול כך, גרופנפירר" (ע' 218).

במקום אחר בהודעתו לפקד לס הוא מסביר את שאיפתו לעבור לתפקיד אחר, בטעמים נוספים, היינו הסיכוי לעלות בדרגה וחוסר ענין מלכתחילה, עוד מאז העברתו לברלין בשנת 1939, בעבודה משטרתית בתור שכזאת (ת/37, ע' 250).

וכן בעדותו, בתשובה ליועץ המשפטי (ישיבה 94, ע' 13-14):

> "פניתי אליו (אל מילר) בראשונה בבקשה כזאת, ובקשתי בכלל לא לקבל העברה לברלין כי רציתי להשאר במקום אשר בו גרתי עם משפחתי. בשניה הפניתי אליו בקשה דחופה ואמרתי שלא אוכל לעמוד בדברים מבחינה גופנית לאחר נסיעת השירות למזרח, אשר נסעתי לראשונה, ולאחר כל נסיעה ונסיעה הייתי פונה. ומילר ידע היטבר את מצבי הנפשי אשר נמצאתי בו אחרי נסיעה כזאת".

224. הנה כי כן, לפי טענתו ביקש העברה לתפקיד אחר מטעמי נוחיות, כדי להתקדם בעבודתו, וגם - לפי דבריו - מפני שמבחינה גופנית לא היה די חסון, כדי לסבול את מראות הזוועה שראה במזרח. אך אין כאן מלה על התנגדות פנימית להשמדת היהודים מטעמי מצפון. אכן, כאשר היועץ המשפטי לוחץ עליו ושואל:

ולא הפריע

"ולא הפריע לך להיות הספקטור הגדול
של המות?"

תשובתו היא:

"זה הפריע לי, זה הפריע לי הרבה יותר
מאשר יוכל אדם לשער. ועל כן בקשתי מפעם
לפעם את הממונה עלי, והרציתי בפניו את
בקשתי, שימצא לי עיסוק אחר" (ישיבה 94,
ע' 11-12).

225. אך גירסה זו, שביקש להשתחרר מתפקידו מטעמי מצפון נסתרת מפי הנאשם
עצמו. כאשר סנגורו שואל אותו:

"נראה אמנם כי מתוך ההערות לזכרונות
שנרשמו בידי זאסן וגם עתה, שבעת נחת
מועידה זאת (ועידת ונזה). התוכל להביע
דעתך על כך?" (ישיבה 79, ע' 2)

תשובתו היא:

"כן, אלא ששביעות רצוני זאת יש לבקש
את מקורה בגיזרה אחרת מאשר שביעות רצונו
של היידריך ....

ובכן, לאחר כל המאמצים (למצוא פתרונות
אחרים) יכולתי - לאור ועידת ונזה - לומר
לעצמי ולהודיע לעצמי כי על אף רצוני שלי
ולא בעקבות ההכנות שלי, על לא עוול בכפי
ובהרגישי כהרגשת פונטיוס פילטוס הרוחץ
בנקיון כפיו, יכולתי להרגיש שלא בי האשמה.
כי באותה ועידת ונזה באו וקבעו מסמרות
אנשי העלית והצמרת, האפיפיורים בממלכה.
ועלי? - עלי היה רק לציית."

נזכור-נא שכבר לפני ועידת ונזה ראה את אשר ראה עד אז במזרח, והתחיל
בשילוח יהודי הרייך לטבח ולמרות זאת הוא מרגיש - כך הוא מעיד כאן - הרגשת פונטיוס
פילטוס, כלומר הרגשת אדם שמצא לו דרך להשתיק את מצפונו. וזוהי בעצם טענתו היסודית:
שהפקודה משחררת אותו מכל מאבק מצפוני, כי הצירת העוור, בהתאם לשבועת האמונים,
קודם לכל ועומד מעל לכל, וכנגדו קול המצפון אין לו כלל מקום להשמע. ד"ר גריבר,
הכומר הגרמני מחסידי אומות העולם, שבגלל פעולותיו למען היהודים הנרדפים הושלך
בעצמו למחנה רכוז, תאר לפנינו טיפוס כזה של החייל השכיר הגרמני, ה"לנדסקנכט":

"לנדסקנכט גרמני, כשהוא לובש את מדיו,
מניח הצדה את שכלו ואת מצפונו, אומרים
שהוא מניח אותם במלתחה" (ישיבה 41, ע' 76).

והנה הטענה בעדות הנאשם בכל מערומיה:

"..... האחריות והעניין המצפוני רובצים על
צמרת המדינה". (ישיבה 88, ע' 9).

לאחר מכן, בחקירה על ידי היועץ המשפטי הוא נסוג קצת מעמדה קיצונית
זו, ונאחז בעלוב שבתרוצים (ישיבה 95, ע' 33-34):

"בעיני הפרת שבועת אמונים היא הפשע
והעבירה הגרועים ביותר שיכול אדם לפשוע.

ש. פשע גדול יותר מאשר רצח של ששה מליון
יהודים, ובתוך זה מליון וחצי ילדים,
נכון?

זה כמובן שלא.

ת. זה כמובן שלא. אלא שלא אני עסקתי
בהשמדה. אילו עסקתי בהשמדה, אילו
ניתנה לי פקודה לעסוק בהשמדה - סבור
אני שהייתי מאבד עצמי לדעת ביריה".

תשובה זאת מזכירה לנו דברים באותה רוח שהוא רשם בהערותיו למאמר בכתב-העת "לייף", בקשר לעבודת מחלקה IVB4 :

"לנו לא היתה כל נגיעה במעשי זוועה,
אלא טפלנו בעניינים שלנו בצורה הוגנת"
(ת/51, פיסקה שניה).

לאמור, אילו היה עליו להשליך את מיכל הגז אל בין הקרבנות, אז היה מתעורר מצפונו. אך היות ותפקידו היה לצוד את הקרבנות בארצות אירופה ולהוביל אותם עד לתאי הגזים, היה מצפונו שקט והוא קיים את הפקודות בלי פקפוקים.

226. היועץ המשפטי טען שאילו ביקש הנאשם באמת ובתמים להשתחרר מתפקידו הרצחני, היה מוצא דרכים להשיג את מבוקשו: הוא היה יכול לבקש העברה לחזית, היה יכול להתחמק בתואנות שונות, כפי שהתחמקו אחרים, או היה יכול להודיע גלויות, שלבו אינו שלם עם העבודה, שהוטלה עליו. בראיות שלפנינו קיים יסוד לטענות אלה. למשל, השופט מוסמנו מספר על שיחותיו עם שלנברג, בהם אמר הלה שאנשים שוחררו מעוצבות המבצע, כאשר התברר שאינם מסוגלים להשתתף ברציחות (ישיבה 39, ע' 77-80). על מקרה כזה (של אדם בשם יוסט) גם מסופר בהצהרתו של בסט שהוגשה במשפט עוצבות המבצע (ת/687), וכן בתצהירו של בורמיסטר על שחרור עד ההגנה זיקס מעוצבות המבצע (ת/688, ע' 24-26; ראה גם עדותו של זיקס עצמו במשפט הנוכחי, בע' 8). גם מנאומו של הימלר בפוזן משתמע שמי שגילה סימני רתיעה ממלאכת הרצח, היה יכול להשתחרר מתפקידו (ת/1288, בע' 151). אך אין בדעתנו להעמיק חקור בבעיה זאת, כי הננו סבורים שכל הוכוח הזה אינו לעניין, היות ושאלה כזאת לא הטרידה את הנאשם מעולם. הוא לא חשב כלל לוותר על תפקידו החשוב מאחורי שלחן הכתיבה במרכז הרזה"א, אליו עלה בזכות היותו מומחה לבעיה, שהעסיקה כל כך את הרייך השלישי ואת ראשיו. יתכן שלא היה לו נוח לחזות בעיניו במחזות הדמים. אולי גם דיבר על כך עם מילר, אם כי קשה לקבל זאת כעובדה, כי הרי גילוי חולשה כזאת לא היה נאה לאיש ס"ס כמוהו, שקשיחות היא מעיקרי מעלותיו האישיות.

כפי שהראינו, גירסתו של הנאשם עצמו רחוקה מלהיות ברורה בענין זה, ובמידה שדבר על נקיפת מצפון, דבריו אינם ראויים לאמון, בהיותם נוגדים כליל את גישתו האמיתית לעבודתו בחזית הלחימה נגד היהודים בכל שלביה.

227. בזה הגענו לגרעין הדיון במניעים הפנימיים שהניעו את הנאשם בפעולותיו. שהוא היה חסר רחמים בכל אשר עשה - על כך אין כמעט וכוח. די בדוגמא אחת לכך: בקשר לעיסקה "סחורה תמורת דם" בהונגריה, הוא נשאל מה הניע אותו לחייב את רעיון העיסקה הזאת, והוא מסביר שטיפל בזה מתוך התחרות עם בכר, שהסיג את גבולו בעניני הגירת יהודים. אז הוא נשאל על ידי סנגורו:

"האם במשא ומתן עם הממונים עליך גם
הבעת את רחמיך שנכמרו על היהודים
ואמרת שיש מקום לעזור להם?"

והוא משיב:

"אני מעיד בשבועה ועלי להעיד דבר אמת.
לא מתוך רחמים נגשתי לענין. הייתי גם
'עף' אם הייתי ניגש לענין מן הצד ההוא"
(ישיבה 86, ע' 16).

ובתשובה ליועץ המשפטי

ובתשובה ליועץ המשפטי באותו ענין:

ש. ... אולי תוכל להסכים אתי שלבך, מכל מקום, לא היה בכל העיסקה הזאת?

ת. אף אני לא טענתי אחרת. הרי אמרתי שזה נעשה מתוך שקולי תועלת. הרי לא אמרתי כי היה זה כאילו מבצע הצלה" (ישיבה 103, ע' 19/18).

כלומר, האפשרות שבני אדם יוכלו להציל חייהם בדרך זו, לא נכנסה כלל לגדר שקוליו. דברים אלה מגלים לפנינו אותו גוש קרח או גוש שיש שד"ר גריבר ראה אותו לפניו, בבואו אל הנאשם בשליחות האנושות שנטל על עצמו.

228. אבל הנאשם ביקש לשכנענו שרק הציות לפקודה הניע והדריך אותו בכל פעולותיו, ורק הציות העוור, "ציות הפגרים" (Kadavergehorsam), הוא שהשתיק בו את רגש המצפון. לשם כך הציג את עצמו כפקיד קטן, חסר דעות משלו על הענינים בהם היה עליו לטפל, וחסר כל יזמה בעבודתו.

טענה זו כבר נדונה על ידנו בהקשר אחר, כאשר בירדנו אותה מצד הפעולות הממשיות שנעשו על ידי הנאשם. עתה אנו חוזרים ואומרים שגם מבחינת היחס הפנימי של הנאשם אל עבודתו נראית לנו התמונה, אותה בקש הנאשם לצייר לפנינו, מסולפת מיסודה. אמנם היה הנאשם צייתן, כפי שנדרש להיות בנציונל-סוציאליסט טוב, וכאיש הס"ס בו טופחה המשמעת העוורת עד לקצה הגבול. אבל אין זאת אומרת שעשה את עבודתו רק מתוך כורח הפקודה. אדרבא, הוא עשה אותה בכל שלביה גם מתוך שכנוע פנימי, בלב שלם ובנפש חפצה. נסקור בקצרה את הראיות שהביאונו למסקנה זו.

הנאשם מודה שהיה נציונל-סוציאליסט קנאי ומסור לפירר שלו (ת/37, 325), אך טוען שאנטישמי לא היה. התשובה לטענה זו ניתנה בדברי ד"ר גריבר (ישיבה 42, ע' 22-25):

ש.: "האם מצאת אצל הנאשם שנאה אישית ליהודים, אנטישמיות חריפה אישית, או האם ראית בו דאצלו קנאות נציונל-סוציאליסטית?

ת.: קשה להפריד בין שני הדברים האלה. הרי הקנאות הנציונאל-סוציאליסטית היתה כרוכה באנטישמיות חזקה. שני היסודות האלה היו כרוכים והלכו יד ביד".

והרי הדברים מן המפורסמות! בתורת-הכזב של היטלר כרוכה ודביקה העלאת העם הגרמני ל"גזע-אדונים" עם השנאה ליהודים והשפלתם לדרגת "תת-אדם".

229. יתכן שהנאשם לא האמין בשיטות ההסתה הגסות של שטריכר, כי הרי הוא חשב את עצמו כמומחה ללחימה ביהדות, שלמד את הבעיה על בוריה, וכן ראוהו גם הממונים עליו. כמומחה הבין שלאו דוקא השיטות הגסות הן היעילות. אבל מופרך הוא נסיונו לטעון שהוא – המומחה לעניני יהודים במשרד הראשי לבטחון הרייך – דוקא הוא היה אותו עורב לבן, נאציונל-סוציאליסט שאינו שונא יהודים. אילו היה אדם כמוהו, שעמד במרכז הלחימה נגד היהודים – קודם הלחימה הרעיונית ולאחר-מכן הלחימה המעשית –, מראה את הסטיה הקלה ביותר מן האדיקות האנטישמית שנדרשה מכל חבר מפלגה פשוט, לא היה מחזיק שם מעמד אפילו יום אחד. ראשי הס"ד והגסטפו, שבמחיצתם עבד, היו בודאי עומדים מהר מאד על כל סטיה כזאת. אך הנה דברי עד ההגנה זיקס, שהכיר את הנאשם מקרוב עוד מעבודתו במשרד הראשי של הס"ד, כאשר הוא, זיקס, היה ראש האגף, בו עבד הנאשם. בעדותו שנגבתה בגרמניה הוא אומר (בע' 6):

"איכמן האמין אמונה מוחלטת בנציונלסוציאליזם ... אני מאמין שבמקרה של ספק פעל איכמן תמיד בהתאם לדוקטרינה של המפלגה לפי אפשרות הפרוש הקצונית שלה".

230. הראיות שלפנינו מאשרות דברים אלה במלואם. עוד כיום, כשהוא רושם את הערותיו למאמר של "לייף", מסביר הנאשם את דבריו לזאסן, מדוע התאכזב מהיטלר (ת/48, ע' 8):

"אמרתי שמחרחרי המלחמה האמתיים הם חוגי הכספים הגבוהים השטניים
(die infernalische Hochfinanz)
של חצי כדור-הארץ המערבי, שמשרתיה הם צ'רצ'יל ורוזבלט, והמריונטות, כלי-האשקוקי שלהם במשחק זה, הם היטלר, מוסוליני, דלדיה, צ'מברלין".

"חוגי הכספים השטניים" הם, כמובן, היהודים, לפי מושגי "הפרוטוקולים של זקני ציון". אותה "יהדות-הכספים הבין-לאומית", עליה דיבר היטלר בנאומו בינואר 1939, בו איים בהשמדת היהודים. בסגנון כזה השתמש הנאשם, לפי דבריו עוד ב-1957 וכה עמוקה היתה בו עוד מן הימים ההם האמונה שהיהודים הם אויבי האנושות, עד שהוא מגיע לשיא חדש בפיתוח המיטולוגיה הנאצית: שהיטלר עצמו היה רק כלי משחק בידי היהודים. כך הוא גם סיגל לעצמו ללא היסוס את הדוקטרינה הנאצית הרשמית, שאת היהודים יש להשמיד כאויבים, שהכריזו מלחמה על הרייך הגרמני. כדברי הימלר בנאומו בפוזן ב-4.10.43:

"היתה לנו הזכות המוסרית כלפי עמנו. היתה זאת חובתנו להשמיד עם זה, שרצה להשמיד את עמנו" (ת/1288, ע' 2).

תורה שיטנה זו מהדהדת בדברי הנאשם במסמך זאסן, באותו חלק (תיק 17), הכתוב בכתב ידו ובאמיתותו הוא מודה (שם, בע' 735):

"הסיסמה של שני הצדדים היתה: את האויבים יש להשמיד! ויהדות העולם ... הכריזה, כנראה בעליל, מלחמה על הרייך הגרמני".

כמה שורות לפני כן הוא מבהיר שלא רק מפרוץ המלחמה העולמית היהודים הם אויבי העם הגרמני, כי הרי היטלר הכריז על המאבק נגדם עוד שנים לפני כן (שם, בע' 734).

ושוב התירוץ מוכן בפיו: הכונה לא היתה להשמדה ממש, כי הרי גם את העם האנגלי או העם הצרפתי לא השמידו במלחמה (ישיבה 96, ע' 9-10) - תירוץ הבטל מאליו.

231. על קרקע זו של שנאת יהודים צמחו מעשי הנאשם, וברור שציות עוור בלבד לא היה מסוגל להביא אותו עד לביצוע הפשעים שהוא ביצע, ביעילות ובמסירות בה בצעם, אלמלא אמונתו הקנאית שהוא ממלא בכך שליחות לאומית חשובה. ראינו לעיל את עמדתו של הנאשם בתוך המנגנון של הרזה"א, שהיתה עמדת מפתח בביצוע הפתרון הסופי. אמנם את הפקודות העקרוניות היה מקבל מלמעלה, והן אשר קבעו בשבילו את השלבים השונים של הביצוע. אבל בתוך המסגרת הכללית הזאת היה לו מקום רב להתגדר בו, בקביעת פרטי הביצוע שהיתה מסורה לידיו. גם זאת היתה משימה רבה וענפה מאד, בהתחשב עם ההיקף הרחב של הפעולות שהיו דרושות לשם ריכוז היהודים לארצותיהם והובלתם להשמדה, וסילוק המכשולים בהם נתקלו פעולות אלה מדי פעם. הנאשם גם חלש על מנגנון מסועף של עובדים שסרו במישרין למשמעתו, אותם היה מפעיל ומדרבן ועליהם היה מפקח. כל אלה דרשו יזמה רבה ומחשבה עצמית מתמדת ודבקות במשימה שלפניו.

נזכיר כאן

232. נזכיר כאן עוד טענה של הנאשם, שאין לה שחר: שהמנגנון הנאצי היה, כביכול, מחולק לשני חלקים: נותני הפקודות, האחראים במלוא האחריות, ומקבלי פקודות שעליהם רק לציית, ועול של אחריות אין עליהם. גלוי וידוע שבמשטר הנאצי, שהיה מושתת על עקרון המנהיגות, היה כל דרג, חוץ מהיטלר עצמו, מקבל פקודות ונותן פקודות כאחד, וכרגיל בכל משטר בעל מבנה פקודי, הולכת הפקודה ונעשית יותר מפורטת והיא לובשת עור וגידים בדרך ירידתה משלב אל שלב. הנאשם בודאי שלא שימש רק כצנור להעברת פקודות כפי שקבלן, כלשונן וכתוכנן. אילו היה כדבריו, ואת עבודתו היה עושה בצורה שגרתית גרידא, היו מסלקים אותו ושמים אחר במקומו, כי הפעולות של מחלקה IV B 4 היו רחוקות מלהיות פעולות שיגרה. אך לא כך היה, כי הנאשם זכה לשבחים מן הממונה עליו במישרין, מילר, אשר אמר עליו: "אילו היו לנו חמשים אייכמנים, היינו מנצחים במלחמה באופן אוטומטי" (ישיבה 98, ע' 18/17; ת/1432(6)). אין אנו מאמינים לנאשם שאימרה זו התיחסה רק לפעולותיו האחרונות בהכנת בנין משרדו לקרב על ברלין, אלא היתה זאת הערכת סיכום לכל פעולותיו במחיצתו של מילר.

233. יש ראיות למכביר לגישה פנימית זו של הנאשם בעצם מעשיו גם בהצהרותיו בהזדמנויות שונות, כפי שהוכחו לפנינו.

לא הובא לידיעתנו אף מקרה אחד בו הראה הנאשם איזה סימן של רגש אנושי בטפלו בעניני יהודים, חוץ מעזרה שהושיט, לפי דבריו, לבת דודו (אחי אמו החורגת) שהיתה יהודיה למחצה. ולעוד זוג יהודי, שלטובתם התערב אצלו אותו דוד (ת/37, ע' 114/5). בכל פעולותיו גילה הנאשם מרץ ללא-לאות עד כדי בהילות ממש, לשם קידום הפתרון הסופי, הן בהחלטותיו הכלליות והן בטפולו במקרים אינדיבידואליים של יהודים שביקשו להמלט מן המות.

דוגמאות לרוב לגישתו זו כבר הובאו בפסק-דין זה, תוך כדי תאור המאורעות. נוסיף כאן עוד כמה הערות באותו ענין.

234. פון טדן מעיד (בע' 9) שהנאשם היה נוקט עמדה שלילית ביותר לגבי בקשות להענקת יחס יוצא מן הרגיל. הוא זוכר שכאשר ביקש פעם יחס מיוחד כזה במקרה מסויים, תאר הנאשם את עמדתו (של פון טדן) בשם "רכרוכית" (knieweich). ובתצהיר שפון טדן נתן להגנתו של מזכיר המדינה שטינגרכט בנירנברג (מוצג ת/584), מסופר בקשר לשילוח יהודי דנמרק שדעת מיניסטריון החוץ היתה כי שילוח מידי אינו אפשרי בגלל שקולים מדיניים, אך הנאשם הודיע לו "באירוניה", כמו שנאמר שם, שבקרוב ישפיעו על מיניסטריון החוץ לעיין מחדש בעמדתו. ואחרי כשלון הפעולה בדניה - ממשיך פון טדן - הודיע לו גינטר, ממלא-מקומו של הנאשם, שקרה כאן מעשה חבלה, כנראה על ידי השגרירות הגרמנית בקופנהגן, ושהנאשם כבר מסר על כך דו"ח לרייכספירר (הימלר) ושידרוש את ראשו של המחבל (כיום טוען פון טדן שאינו זוכר עוד את הדברים, אך אין ברצוננו לומר בכך שהוא מסתייג מתצהירו דאז - ע' 13 בעדותו).

235. כדי לחזק את גירסתו על העיסקה "סחורה תמורת דם" נוטש הנאשם את טענתו שפעל רק מתוך שיגרה. כאן הוא נהפך לפתע לאדם בעל יזמה ה"דוגר" על הדברים במחשבתו, וההוגה על דעת עצמו תכנית רבת מעוף (ישיבה 86, ע' 12). הגירסה אינה ראויה לאמון, כפי שכבר קבענו לעיל, בדברנו על פרשת הונגריה, אך עצם הצגת הענינים באור זה סותרת את הדמות חסרת-הצבע בה מבקש הנאשם להופיע לפנינו.

כך הוא אומר לזאסן, בקטע שהודגש על ידי סנגורו (נ/100):

"עבדתי תמיד 100%, ומעל לכל חדרתי לענין
במחשבתי (ich habe die Sache durchdacht),
ובמתן פקודותי בודאי לא הייתי פושר".

אכן, הוא לא

אכן, הוא לא היה פושר בפקודותיו, ואף לא במעשיו. אלא בעל מרץ ויזמה, וקיצוני בפעולותיו לקראת הגשמת הפתרון הסופי. כזה הוא היה מספטמבר 1941, כאשר עצתו היתה: "להמית בירירות" את אלפי היהודים בבלגרד, ועד לימיו האחרונים של הרייך השלישי. בא-כח הצלב האדום הבין-לאומי מוסר דברים אלה מפי הנאשם באפריל 1945:

> "בנוגע לבעיה הכללית של היהודים, היה אייכמן סבור שהימלר עומד לשקול שיטות יותר הומניות. אמנם לבו של אייכמן איננו שלם לגמרי עם שיטות אלה, אבל כחייל טוב הוא ממלא כמובן אחרי פקודות הרייכספירר" (ת/865, ע' 3).

236. באותו ענין נביא עוד אפיזודה, עליה מסר השופט מוסמנו מפי גנרל קולר, שהיה ממקורביו של היטלר. איננו רואים יסוד להטיל ספק בנכונות הדברים, וגם לא הוצע לנו שום טעם מדוע יאשים קולר את הנאשם באשמת שוא. ומעשה שהיה כך היה (ישיבה 39, ע' 41): בימיו האחרונים ציוה היטלר להוציא להורג את הטייסים השבויים מבנות הברית. קולר ניסה לסכל את הפקודה הזאת, ופנה בענין זה אל קלטנברונר, כי הפקודה היתה שהטייסים יימסרו לאנשי הס"ד, הוא השיג את מבוקשו אצל קלטנברונר, אך נתקל בקושי בגלל עמדתו של הנאשם, שדרש כי היהודים שבין הטייסים יוצאו להורג לפי פקודת היטלר, ומעמדתו זו לא זז. קולר הציל יהודים אלה בכך שפיזר אותם בין אלפי שבויים אחרים במחנות השבויים, באופן שקשה היה לזהותם.

237. בבצעו את הפתרון הסופי נהג הנאשם לפי כללי המלחמה הפסיכולוגית של הטעיית האויב והולכתו שולל. גם כאן נוסיף רק דוגמה אחת מני רבות: בפגישתו הראשונה עם ראשי יהדות הונגריה ביום 31.3.44 הוא נותן הוראות מסויימות ביחס לניהול המוסדות היהודיים וכו', ואח"כ הוא פונה ליהודים הנפחדים בדברי כחש אלה:

> "הוא הדגיש שהוראות אלה תהיינה בתוקף רק במשך זמן המלחמה. אח"כ יהיו היהודים חפשיים ויוכלו לעשות כרצונם.
>
> כל מה שקורה בעניני היהודים הוא רק לזמן המלחמה. אחרי גמר המלחמה שוב יהיו הגרמנים נוחים לבריות (gemuetlich) כקודם".
>
> ....
>
> הוא הדגיש שהוא מחבב לשון גלויה ושגם עלינו לדבר אתו גלוית. גם הוא ישיב לנו גלוית".

התאור, מספרו של ארנה מונקשי, אושר על ידי הצהרתו בהן צדק של ד"ר ארנה בודה - (ראה מוצג ת/1156), ועל ידי הנאשם עצמו בישיבה 103, ע' 6 (ראה גם תצהירו של ד"ר ארנו פטו - ת/1157, ע' 3).

זוהי איפא הלשון הגלויה בה מדבר הנאשם, כשהוא להובלתה של יהדות הונגריה לאושביץ מונח בכיסו. למידת רשעות שכזאת יכול להגיע רק אדם העושה את מלאכתו הנפשעת בכל נפשו ובכל מאדו.

238. לסיום פרק זה, בו אנו דנים בגישתו הפנימית של הנאשם אל עבודתו, נזכיר עוד כמה דברים שיצאו מפיו בהזדמנויות שונות, והם מגלים לנו את רחשי לבו:

(א) היועץ המשפטי חקר את הנאשם על הקטע הבא מתוך מסמך זאסן, שם מדובר על קצב המשלוחים מארצות שונות:

אני מדבר

"אני מדבר על כל הארצות. אותו דבר קרה
לנו בסלובקיה, אותו דבר קרה לנו בצרפת,
אף על פי ששם התחיל הענין באופן שעורר
תקוות רבות (sehr hoffnungsvoll).
אותו דבר קרה לנו בהולנד שם נער המשלוחים
בהתחלה, עד שאפשר לומר כי היה זה נהדר
(es war eine Pracht),
ורק אחר-כך צצו קשיים על גבי קשיים"
(ת/1432(21)).

וזו תגובת הנאשם לקטע זה, ולמה שנאמר שם עוד בהמשך הדברים:

"איני יכול לומר שהדברים נכונים מלה במלה.
יש הרבה מלים אשר אין להם כל מובן ... אבל
מבחינה עינינית, עלי לומר שהדברים נכונים.
לא אוכל לומר אחרת" (ישיבה 104, ע' 12).

ובכן, נכון "מבחינה עינינית" היחס של הזדהות פנימית גמורה עם העבודה שעשה, ושל חדות עשיה בשליחת יהודים למותם. כך אינו מדבר אדם שעשה את המלאכה האיומה הזאת תוך רתיעה פנימית כלשהי, או אפילו מתוך אדישות.

(ב) בזכרונותיו שכתב בהיותו במעצר בישראל, הוא מספר על דברים שאמרם בשעתו לממונה עליו, מילר:

"דנתי בנושא 'נצחון' ואמרתי שאני
מאמין שכך עלינו להפסיד במלחמה. כי
באיזו זכות נהרגו היהודים, כשרבבות
נבלים גרמניים, פליליים ומדיניים,
לא נהרגו. עוול כזה מן ההכרח שיתנקם".
(ת/44, ע' 108).

לכן הצעתו בשיחה עם מילר היתה להשתמש בתרופה הבדוקה של הגסטפו: "להעמיד אל הקיר" 100,000 גרמנים (ישיבה 95, ע' 29/30).

איננו מביאים את הדברים אלא כדי להצביע על דרך מחשבתו של הנאשם לגבי השמדת היהודים. אין לו השגות פנימיות על עצם המעשה, אלא העוול שסופו להתנקם בעם הגרמני הוא רק בכך שיחד עם היהודים לא הושמדו גם 100,000 גרמנים, שפשעם בהתנגדותם למשטר הנאצי.

(ג) ולבסוף, אימרתו של הנאשם בסיום המלחמה שהוא מוכן "לקפוץ לבור". בענין זה יש לקבוע קודם את נוסח הדברים, כי הם שנויים במחלוקת חריפה.

בהודעתו לפקד לס מתאר הנאשם את הדברים כך:

בימים האחרונים של המלחמה השתרר דכאון בין אנשי מחלקתו, וכדי לעודד את רוחם, אמר להם שהוא שש לקרב הסופי על ברלין, כי בדעתו היה "אם לא אמצא את מותי, לפחות לבקשו". וכאן הוא מצטט את דברי עצמו:

"מליונים של נשים, ילדים וקשישים גרמנים,
אמרתי לאנשים ולחיילים, נספו במלחמה זו.
מליוני אויבים הסתערו על גרמניה במשך חמש
שנים. מליוני אויבים נספו גם הם, ולפי
האומדן שלי עלתה המלחמה גם בחמשה מליון
יהודים. עכשיו הכל נגמר, הרייך אבוד. ואם
יגיע עכשיו הקץ, אמרתי, אקפוץ גם אני אל תוך
הבור" (ת/37, ע' 308).

ובעדותו לפנינו, בתשובה לסנגורו (ישיבה 88, ע' 8), הוא נותן גירסה זו:

אמרתי לקציני:

"אמרתי לקציני: אכן הגיע הסוף, הקיץ הקץ.
ההתמוטטות עומדת בפנינו ... אם כן, אם הגיע
הרייך לסופו, אזי אקפוץ אני בשמחה אל הבור
בידעי שבבור זה נמצאים חמשה מליון אויבי
הממלכה".

הוא טוען בתוקף שבהזכירו באותו מעמד את "אויבי הממלכה" לא העלה על דעתו את היהודים, כי אם

"את האויב המתדפק על דלתות הממלכה -
את הרוסים ואת צי מפציצי ארצות-הברית,
כי אלה היו אויבי הממלכה".

כך הוא מסביר את הדברים גם בהערותיו למאמר בכתב העת "לייף" (ת/51, פיסקה 1).

239. (ישיבה 105 עמ' 19-22) לדעתנו ההסבר הזה כוזב לחלוטין. בפני פקד לס ושוב בעדותו בבית המשפט הזכיר הנאשם במפורש את חמשת מליוני היהודים שנספו לפי אומדנו, בנשימה אחת עם הבעת נכונותו "לקפוץ לבור". לא הוסבר לנו, איזה יסוד היה לנאשם להעריך אותה שעה את מספר הקרבנות של בנות הברית בחמשה מליונים דוקא. הדעת נותנת שהנאשם דיבר באותו מעמד על אותה חזית בה היה הוא פעיל, ובה היו פעילים מאזיניו, היינו הזית המלחמה נגד היהודים. זה היה עשוי לעודד את הרוחות אשר נפלו. והרי ידוע לנו, שהיהודים נחשבו לאויבי הרייך בפי התעמולה הנאצית, שהנאשם אימצה לעצמו במלואה.

לא היתה זאת ההזדמנות היחידה בה השמיע הנאשם דברים מעין אלה. העד גרל, מי שטיפל בשנת 1944 בעניני יהודים בשגרירות הגרמנית בבודפשט, ובתפקידו זה היה במגע מתמיד עם הנאשם, אומר בעדותו במשפט זה (בע' 8/7):

"בשלהי סתיו 1944 אמר לי אייכמן פעם
תוך כדי שיחה שמעצמות האויב רואות בו את
פושע המלחמה מס. 1, ושבערך ששה מליון אנשים
הם על מצפונו. בהקשר זה לא דיבר על יהודים,
אלא על אויבי הרייך. הבנתי הודעה זו של
אייכמן במובן 'מרבה אויבים מרבה כבוד',
ונזכרתי בה רק כאשר התביעה האמריקנית
הזכירה אותה לפני. לגבי דידי היתה הודעה
זו שייכת למאמציו להבליט את מעמדו או את
אישיותו."

לפי תצהירו בשבועה של ד"ר וילהלם הטל (ת/157), ששימש כראיה בנירנברג, שוחח הנאשם עמו בבודפשט בסוף אוגוסט 1944, ואמר גם לו כי

"הוא יודע שהאומות המאוחדות רואות בו
אחד מפושעי המלחמה העיקריים, מפני שמליונים
של חיי יהודים על מצפונו".

וכאשר שאל הטל את הנאשם מהו המספר המדוייק, גילה לו הנאשם שארבעה מליונים נהרגו במחנות ההשמדה, ועוד שני מליונים בצורות אחרות, מרביתם על ידי עוצבות המבצע.

בעדותו במשפט זה, חזר הטל על כך שהנאשם ציין מספר של ששה מליוני קרבנות, אך נסוג מתצהירו הנ"ל בציינו שהנאשם לא אמר כי הוא מרגיש את עצמו אשם במות אותם ששה מליוני יהודים (ע' 61).

את הנוסח החמור ביותר אנו מוצאים בתצהירו בשבועה של ויסליצני שניתנה בנירנברג ביום 24.11.45 (ת/56, פיסקה 10 של התצהיר):

הוא (הנאשם)

"הוא (הנאשם) אמר לי בפגישתנו האחרונה בפברואר 1945, כאשר דנו על גורלנו בעת המפלה במלחמה: 'אני צוחק כשאני קופץ אל תוך הקבר מפני ההרגשה שהרגתי חמשה מליון יהודים. זה נותן לי הרבה סיפוק והנאה'".

(ראה גם עדות ויסליצני בנירנברג, ת/58, ע' 22).

מתוך זהירות נניח לטובת הנאשם שלא הודה בשעתו באחריותו האישית למותם של 5 או 6 מליון יהודים. אך נשארת העובדה, הבלתי מעורערת בעינינו, שבסוף המלחמה הוא הביע סיפוק על מותם של מליוני היהודים, והצהיר שהמחשבה על כך תקל עליו את "הקפיצה לבור". היה זה סיפוק על המכה הרבה שהוכה "אויב הרייך" באותה חזית, בה היה הנאשם פעיל בשנות מלחמת העולם ולפני כן. די ב"חשבון נפש" זה, שהנאשם ערך בשעת היאוש הכללי שסובב אותו, כדי שנדע את יחסו האמיתי אל מלאכת הרצח בה עסק.

240. מכל הדברים שהבאנו עולה תמונה ברורה מאד - תמונה הולמת, לדעתנו, במלואה את הערכתו של הוס, אשר כתב עליו (ת/88):

"אייכמן היה אדם מלא חיים, תמיד פעיל ....., מלא כח עשיה. תמיד היו לו תכניות חדשות, והוא חפש חדושים ושפורים. הוא לא ידע לאות. שאלת היהודים ו"הפתרון הסופי" המצווה אחוז בו כדבוק"
(Von der Judenfrage und der befohlenen "Endloesung" war er besessen).

....

"אייכמן היה לגמרי חדור משימתו וגם משוכנע, שפעולת השמדה זו נחוצה, כדי לשמור בעתיד על העם הגרמני מפני רצון ההשמדה של היהודים" (ע' 4).

נוסיף כאן שהנאשם לא טען מעולם שהוס נטר לו איבה, (ראה למשל, ת/37, ע' 391).

יחס פנימי זה סותר ממילא כל נכונות מצד הנאשם "לעשות כמיטב יכלתו כדי להקל את חומרת התוצאות שנגרמו על ידי העבירה", ככתוב בסעיף 11(א) של החוק. לא רצון להקל היה כאן, אלא החלטה נחושה להחמיר בכל.

241. נסכם ונקבע בפרק זה, שאת מצפונו השליך הנאשם מאחוריו, כפי שנדרש ממנו על ידי המשטר שלו התמסר והתמכר בלב ונפש. עד כאן הולמת מימרתו של ד"ר גריבר על טפוס ה"לנדסקנכט" את הנאשם. כך הוא הלך מדחי אל דחי, עד שהגיע לשאול תחתיה בביצוע הפתרון הסופי. אך אין עליו לומר שגם שכלו חדל לפעול, או שפעל רק מתוך צית עוור. הוא האמין אמונה שלמה בתורת-הכזב הנציונל-סוציאליסטית שהיהודים הם אויבי הרייך, ושיש להשמידם ללא רחם. שנאתו היתה שנאה קרה ומחושבת, המכוונת פחות כלפי היהודי כפרט, מאשר כלפי כלל העם היהודי, ודוקא משום כך היא היתה כה ארסית וכה הרסנית בגילוייה. לתפקידו הוא הקדיש את שכלו הער, את ערמתו הרבה, ואת כשרונו הארגוני. הוא פעל בתוך המסגרת הכללית של הפקודות שניתנו לו. אבל בתוך מסגרת זו הלך עד קצה הגבול, למען השמדתם המהירה והגמורה של כל היהודים שבשטח השליטה וההשפעה הגרמנית.

242. אין בדעתנו לומר בכל אלה שהנאשם היה יוצא דופן ברשעותו בתוך המשטר שהעלה אותו. הוא היה חניך נאמן של משטר שהיה כלו רֶשע וזדון.

הסנגור הקדיש

הסנגור הקדיש את מיטב מאמציו להוכחת חלקם של אחרים בפשעים שבהם הואשם הנאשם. למעשה אין מחלוקת על כך, שבכל פעולותיו פעל הנאשם תמיד ביחד עם אחרים, וכך הוא גם הואשם בכתב האישום. לא נראה את התמונה בשלמותה, אם נרכז רק בנאשם את האחריות למסע ההשמדה כלו. מעליו היתה הצמרת, החל מהיטלר עצמו, שיזמה את הפתרון הסופי ונתנה את הפקודות הבסיסיות שהדריכו את הנאשם; וליד הנאשם ומחלקתו פעלו הרבה גורמים אחרים, כלם חדורים אותה החלטה נחושה לבצע מה שצווה הפירר, כל אחד בשדה הפעולה המיוחד שלו: מיניסטריוני הפנים והמשפטים שיצרו את הבסיס הפורמלי העיקרי לרדיפות היהודים. על ידי נסוח ההגדרות שבודדו את היהודים מיתר האוכלוסיה והציבו את הגבולות בין מי שיהודי ומי שנחשב לבן-תערובת או לא-יהודי, ועל ידי חקיקת החוקים והתקנות שתכליתם היתה להעמיד את היהודים מחוץ לכל חוק; מיניסטריון החוץ שעמל ללא לאות כדי להפיץ את רעל האנטישמיות בעולם כלו, וכדי ליצור את התנאים להסגרת היהודים של ארצות אחרות לידי הגרמנים, לשם הובלתם לטבח; מיניסטריון הכספים ובנק הרייך שלקחו חבל בשדידת רכושם של הקרבנות. לשכת הפירר שהיתה פעילה בהפעלת השיטה של המתה בגזים; וגם פקוד הצבא הגרמני, שהכתים את עצמו על ידי שתוף פעולה עם משמידי היהודים של הס"ס, במזרח, ביון, ועוד. אך לא רק אלה, אלא כל הרשויות של הרייך ושל המפלגה הנציונל-סוציאליסטית, ששטח פעולתן נגע נגיעה כלשהי בעניני יהודים, כל אלה התחרו זו בזו בדבקות למטרה המשותפת: להשמיד את היהודים, אויבי הרייך, השמדה טוטלית, בכל הדרכים, ביעילות ובמהירות.

אולם כל זה אינו גורע מן העובדה שמחלקת הנאשם ברזה"א עמדה במרכז המבצע של הפתרון הסופי, ואין אשמתם של אחרים מפחיתה מאשמתו האישית של הנאשם אף כמלוא הנימה.

243. עדות הנאשם במשפט זה לא היתה עדות אמת, למרות הצהרותיו ההולכות ונשנות שהוא השלים עם גורלו, בידעו את חומרת המעשים בהם הודה מרצונו, ועתה שאיפתו האחת היא לגלות את האמת, כדי לתקן בעיני בני עמו והעולם כלו את הרושם המוטעה שנוצר במרוצת הזמן מסביב לפעולותיו. במשך פסק דיננו זה הצבענו על פרשיות שונות בהם נתגלה הנאשם כמשקר בעדותו. עתה נוסיף שעדותו כלה לא היתה אלא מאמץ רצוף ועקבי להתכחש לאמת, כדי לבטל את חלקו הנכון באחריות, או לפחות להקטינו ככל האפשר. במאמץ זה הוא עמד לא בלי כשרון, בעזרת התכונות, בהן הצטיין גם בשעתו בפעולותיו: שכל ער, התמצאות מהירה בכל מצב קשה, ערמה וחלק לשון. אך לא עמדה בו הרוח להודות על האמת, לא על הדברים, כפי שקרו, ולא על יחסו הפנימי אל המעשים שעשה. ראינו וחזרנו וראינו אותו בהתפתלותו תחת לחץ החקירה הנגדית, כשהוא נסוג מהכחשה גמורה להכחשה חלקית, ובאין ברירה להודאה, אך כמובן תמיד תוך הסתמכות על הפקודה המפורשת שעל פיה פעל, כביכול, בכל פעולותיו, בקטנות כבגדולות.

נשאלה השאלה מדוע הודה הנאשם בפני פקד לס בכמה דברים מפלילים, שלכאורה אי-אפשר היה להוכיחם אלמלא הודאתו, ובמיוחד בנסיעותיו למזרח, בהן חזה את הזוועות במו עיניו. אין ביכולתנו לחקור בנבכי הנפש של הנאשם עתה, בהיותו נתון במעצר, כדי לגלות מה הניע אותו לכך. אפשר לשער השערות שונות כדי להסביר את ההודאות החלקיות הללו, אך אין טעם לעשות כן לצורך ההערכה המשפטית של עדותו. די לנו לומר שהודאות אלה לא הוסיפו בעינינו מהימנות לעדותו לפנינו בכל אותם ענינים, בהם הוא נמצא משקר.

244. כתב האישום נוסח באופן מפורט מאד. השיטה אותה נקט היועץ המשפטי בדרך כלל היא להביא בכל אחד מפרטי האישום את עיקר האישום באחת הפיסקאות של "פרטי העבירה", למשל בפיסקה א) של הפרט הראשון (פשע כלפי העם היהודי על ידי הריגת יהודים), בפיסקה ב) של הפרט השלישי (פשע כלפי העם היהודי על ידי גרימת נזק חמור בגוף ובנפש), ובפיסקה א) של הפרט השביעי (פשע כלפי האנושות על ידי שוד רכוש). לזה צרף היועץ המשפטי תאור עובדתי מפורט של חלק מן המעשים המיוחסים לנאשם. זה בולט במיוחד בפרט האישום הראשון ובפרט השביעי. עם זאת הודגש בכל מקום שהתאור העובדתי איננו ממצה. למשל פיסקה ה של הפרט הראשון הובא תאור חלקי של פעולותיהן של עוצבות המבצע, על ידי ציון מספר הקרבנות בתקופה מסוימת, אבל ממלות הפתיחה ש"מעשי העוצבות הללו כללו בין השאר את הפעולות הבאות וגו'" ברור שהיועץ המשפטי ביקש רק לתת דוגמאות מבין כל הפעולות שנעשו על ידי עוצבות המבצע. וכן מנויות בפרט השביעי פעולות שונות של גזילת רכוש תוך ציון שאלה היו בין פעולות הנאשם.

אין בכוונתנו למתוח בקורת על צורה זו של ניסוח כתב האישום. אדרבא, מטבע הדברים לא היה התאור יכול להיות ממצה, מחמת ההיקף העצום של הפעולות שבעשייתן ביחד עם אחרים הואשם הנאשם, ואילו בשיטת הפירוט החלקי היה כדי להודיע לנאשם ביתר בירור מה טיב הפעולות שבעשייתן הואשם. אולם בבואנו עתה לחרוץ את דין הנאשם, איננו רואים את עצמנו קשורים לפירוט חלקי זה שבכתב האישום. נשמור על המסגרת הכללית של כתב האישום, במה שנוגע לתאור פרשת העבירה, וכן לאותם חלקים של פרטי העבירה, בהם ניתן התאור הכללי של מהות העבירה. אך באשר ליתר הפרטים הננו מבססים את הרשעת הנאשם על התאור המפורט של העובדות, שקבענו בפסק-דין זה, ואת העיקריות שבהן איזכרנו שוב בפרק הדן בנתוח המשפטי של העובדות. לאור התאור המפורט הזה נכלול עתה בנוסח ההרשעה רק מה שנראה בעינינו העיקר בכל אחד מפרטי האישום, במידה שהם הוכחו לפנינו.

(1) לפיכך אנו מרשיעים את הנאשם בהתאם לפרט האישום הראשון, בפשע כלפי העם היהודי, עבירה לפי סעיף 1(א)(1) לחוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם תש"י-1950, בזה שבתקופה מאוגוסט 1941 עד מאי 1945, בגרמניה, במדינות הציר ובשטחים שהיו כבושים בידי גרמניה ובידי מדינות הציר, ובשטחים שהיו נתונים למרותן של גרמניה ושל מדינות הציר גרם, ביחד עם אחרים, להריגת מליוני יהודים, למען ביצוע התכנית שהיתה קרויה "הפתרון הסופי של בעית היהודים", וזה בכוונה להשמיד את העם היהודי.

אנו מזכים את הנאשם מאשמת פשע כלפי העם היהודי, בשל המעשים המיוחסים לו בפרט אישום זה בתקופה עד אוגוסט 1941, מעשיו הפליליים של הנאשם עד לאותו זמן (ראה פיסקאות 185, 186 לעיל) ייכללו בהרשעה בפשעים כלפי האנושות, לפי פרט ההרשעה (5) להלן.

(2) אנו מרשיעים את הנאשם בהתאם לפרט האישום השני, בפשע כלפי העם היהודי, עבירה לפי סעיף 1(א)(1) של החוק הנזכר, בזה שבתקופה מאוגוסט 1941 עד מאי 1945, במדינות ובשטחים הנזכרים בסעיף ההרשעה (1) לעיל העמיד, ביחד עם אחרים, מליוני יהודים בתנאי חיים שהיה בהם כדי להביא להשמדתם הגופנית, למען ביצוע התכנית שהיתה קרויה "הפתרון הסופי של בעית היהודים", וזה בכוונה להשמיד את העם היהודי.

אנו מזכים את הנאשם מאשמת פשע כלפי העם היהודי, בשל המעשים המיוחסים לו בפרט אישום זה בתקופה עד אוגוסט 1941.

אנו מרשיעים

(3) אנו מרשיעים את הנאשם בהתאם לפרט האישום השלישי, בפשע כלפי העם היהודי, עבירה לפי סעיף 1(א)(1) של החוק הנזכר, בזה שבתקופה מאוגוסט 1941 עד מאי 1945, במדינות ובשטחים הנזכרים בסעיף ההרשעה (1) לעיל, גרם, ביחד עם אחרים, נזק חמור למליוני יהודים, בגוף ובנפש, בכוונה להשמיד את העם היהודי.

אנו מזכים את הנאשם מאשמת פשע כלפי העם היהודי, בשל המעשים המיוחסים לו בפרט האישום הזה בתקופה עד אוגוסט 1941.

(4) אנו מרשיעים את הנאשם בהתאם לפרט האישום הרביעי, בפשע כלפי העם היהודי, עבירה לפי סעיף 1(א)(1) של החוק הנזכר, בזה שבשנים 1943 ו-1944 קבע אמצעים שכוונתם מניעת הילודה בקרב יהודים, בהורותו על איסור לידות ועל הפסקת ההריון של נשים יהודיות בגטו טרזין, בכוונה להשמיד את העם היהודי. אנו מזכים את הנאשם מעשיית יתר הפעולות הנזכרות בפרט הרביעי של כתב האישום.

(5) אנו מרשיעים את הנאשם בהתאם לפרט האישום החמשי, בפשע כלפי האנושות, עבירה לפי סעיף 1(א)(2) לחוק הנזכר, בזה שבתקופה מאוגוסט 1941 עד מאי 1945, במדינות ובשטחים הנזכרים בסעיף ההרשעה (1) לעיל, גרם, ביחד עם אחרים, לרציחתה, השמדתה, שעבודה, הרעבתה וגירושה של האוכלוסיה היהודית האזרחית שבארצות ההן ובשטחים אלה.

כן אנו מרשיעים את הנאשם בפשע כלפי האנושות, עבירה לפי סעיף 1(א)(2) לחוק הנזכר, שבתקופה ממרס 1938 עד אוקטובר 1941, גרם, ביחד עם אחרים, לגירוש יהודים מבתיהם בשטח הרייך הישן, באוסטריה ובפרוטקטורט בוהמיה-מורביה, בדרך של הגירת-כפיה באמצעות מרכזי ההגירה בוינה, בפרג ובברלין.

כן אנו מרשיעים את הנאשם בפשע כלפי האנושות, עבירה לפי סעיף 1(א)(2) לחוק הנזכר, שבתקופה מדצמבר 1939 עד מרס 1941, גרם, ביחד עם אחרים, לגירוש יהודים לניסקו, ולגירוש יהודים מן השטחים שסופחו לרייך במזרח ומשטח הרייך עצמו, אל איזורי הכיבוש הגרמני במזרח.

(6) אנו מרשיעים את הנאשם בהתאם לפרט האישום הששי, בפשע כלפי האנושות, עבירה לפי סעיף 1(א)(2) של החוק הנזכר, שבבצעו את הפעולות הנזכרות בסעיפי ההרשעה 1 עד 5 לעיל רדף יהודים מטעמים לאומיים, גזעיים, דתיים ופוליטיים.

(7) אנו מרשיעים את הנאשם בהתאם לפרט האישום השביעי, בפשע כלפי האנושות, עבירה לפי סעיף 1(א)(2) של החוק הנזכר, בזה שבתקופה ממרס 1938 עד מאי 1945, במדינות ובשטחים הנזכרים בסעיף ההרשעה (1) לעיל, גרם, ביחד עם אחרים, לשוד רכושם של מליוני יהודים, באמצעות טרור המוני, ובצמוד לרציחתם, השמדתם, הרעבתם וגירושם של יהודים אלה.

(8) אנו מרשיעים את הנאשם בהתאם לפרט האישום השמיני, בפשע מלחמה, עבירה לפי סעיף 1(א)(3) של החוק הנזכר, בזה שעשה את מעשי הנגישה, הגירוש והרצח הנזכרים בסעיפי ההרשעה הקודמים, עד כמה שהם נעשו בזמן מלחמת העולם השניה, נגד יהודים מבני האוכלוסיה של המדינות שנכבשו על ידי גרמניה ועל ידי שאר מדינות הציר.

(9) אנו מרשיעים את הנאשם בהתאם לפרט האישום התשיעי, בפשע כלפי האנושות, עבירה לפי סעיף 1(א)(2) של החוק הנזכר, בזה שבשנים 1940 עד 1942 גרם, ביחד עם אחרים, לגירוש אוכלוסיה אזרחית, היינו מאות אלפי פולנים, ממקומות מושבותיהם.

אנו מרשיעים

(10) אנו מרשיעים את הנאשם בהתאם לפרט האישום העשירי, בפשע כלפי האנושות, עבירה לפי סעיף 1(א)(2) של החוק הנזכר, בזה שבשנת 1941 גרם, ביחד עם אחרים, לגירוש אוכלוסיה אזרחית, היינו למעלה מ-14,000 סלובנים, ממקומות מושבותיהם.

(11) אנו מרשיעים את הנאשם בהתאם לפרט האישום האחד-עשר, בפשע כלפי האנושות, עבירה לפי סעיף 1(א)(2) של החוק הנזכר, בזה שבתקופת מלחמת העולם השניה גרם, ביחד עם אחרים, לגירוש אוכלוסיה אזרחית, היינו רבבות צוענים, מגרמניה ומשטחי כיבושיה, והובלתם לאיזורי הכיבוש הגרמני במזרח. לא הוכח לפנינו, שהנאשם ידע, כי הצוענים מובלים להשמדה.

(12) אנו מרשיעים את הנאשם בהתאם לפרט האישום השנים-עשר בפשע כלפי האנושות, עבירה לפי סעיף 1(א)(2) של החוק הנזכר, בזה שבשנת 1942 גרם, ביחד עם אחרים, לגירוש 93 ילדי הכפר הצ'כי לידיצה. לא הוכח לפנינו, שהנאשם אשם ברציחת ילדים אלה.

(13) אנו מזכים את הנאשם מן האישומים בהשתייכות בארגונים עוינים, לפי פרטי האישום השלשה-עשר, הארבעה-עשר והחמשה-עשר, בנוגע לתקופה עד מאי 1940, וזאת בגלל התישנות העבירות.

(14) אנו מרשיעים את הנאשם בהתאם לפרט האישום השלשה-עשר, בחברות בארגון עוין, עבירה לפי סעיף 3(א) של החוק הנ"ל, בזה שהחל ממאי 1940 היה חבר בארגון הידוע בשם "Schutzstaffeln der N.S.D.A.P." (S.S.), אשר הוכרז על ידי בית הדין הצבאי הבין-לאומי, ששפט את פושעי המלחמה הראשיים, כארגון פושע, ובתור חבר בארגון זה השתתף בביצוע מעשים שהוכרזו כפליליים בסימן 6 של מגילה לונדון, מיום 8 באוגוסט 1945.

(15) אנו מרשיעים את הנאשם בהתאם לפרט האישום הארבעה-עשר, בחברות בארגון עוין, עבירה לפי סעיף 3(א) של החוק הנ"ל, בזה שהחל ממאי 1940 היה חבר בארגון הידוע בשם Sicherheitsdienst des Reichsführers S.S. (S.D.), אשר הוכרז על ידי בית הדין הצבאי הבין-לאומי, ששפט את פושעי המלחמה הראשיים, כארגון פושע, ובתור חבר בארגון זה השתתף בביצוע מעשים שהוכרזו כפליליים בסימן 6 של מגילת לונדון, מיום 8 באוגוסט 1945.

(16) אנו מרשיעים את הנאשם בהתאם לפרט האישום החמשה-עשר, בחברות בארגון עוין, עבירה לפי סעיף 3(א) של החוק הנ"ל, בזה שהחל ממאי 1940 היה חבר בארגון הידוע בשם משטרת המדינה החשאית (Geheime Staatspolizei), אשר הוכרז על ידי בית-הדין הצבאי הבין-לאומי, ששפט את פושעי המלחמה הראשיים, כארגון פושע, ובתור חבר בארגון זה השתתף בביצוע מעשים שהוכרזו כפליליים בסימן 6 של מגילת לונדון, מיום 8 באוגוסט 1945.

בבית המשפט המחוזי בירושלים

תיק פלילי מס' 40/61

ה י ו ע ץ   ה מ ש פ ט י

נ ג ד

א ד ו ל ף   א י י כ מ ן

פ ר ו ט ו ק ו ל   י ש י ב ה   121

יום ו', ח' בטבת תשכ"ב - 15.12.61

בפני: כבוד אב בית הדין השופט משה לנדוי
כבוד השופט בנימין הלוי
כבוד השופט יצחק רוה

ישיבה מס. 121

תאריך: ח' בטבת תשכ"ב - 15.12.61
המזכיר: מר יוסף בודנהימר
בשם המאשים: היועץ המשפטי לממשלה מר גדעון האוזנר
עוזר ליועץ המשפטי ד"ר יעקב רובינסון
סגן פרקליט המדינה מר גבריאל בך
סגן פרקליט המדינה מר יעקב בר-אור
סגן פרקליט המדינה מר צבי טרלו
בשם הנאשם: ד"ר רוברט סרבציוס
מר דיטר וכטנברוך

אב בית הדין: אני פותח את הישיבה המאה עשרים ואחת של המשפט.
בית המשפט נותן את גזר-הדין.

הנאשם יקום. (הנאשם קם).

עתה, משהגענו לסיום הדיון הממושך במשפט זה, עלינו לגזור את דינו של הנאשם.

היועץ המשפטי תובע להטיל על הנאשם עונש-מיתה, וטענתו הראשונה היתה שזהו העונש שבית המשפט חייב על-פי הדין להטילו על מי שהורשע בפשעים לפי סעיף 1 של החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם, תש"י-1950, ועל כן אין דבר העונש מסור לשיקול דעתו של בית המשפט.

הננו גורסים, שאמנם כזה היה הדין שעה שהוחק החוק הנדון, וזאת מן הטעמים שניתנו על-ידי בית המשפט המחוזי בתל-אביב בענין איכגסטר[1]. אולם, כפי הנראה, חל שינוי בענין זה אחרי חקיקת החוק לתיקון דיני העונשין (דרכי ענישה), תשי"ד-1954. לפי סעיף 1 של אותו חוק, העונש שנקבע בדין הוא עונש מכסימום, ולפי סעיף 43 חלות הוראותיו של אותו חוק, בין על עבירות על פקודת החוק הפלילי, 1936, ובין על עבירות לפי כל דין אחר, כלומר גם על העבירות על החוק הנדון.

יתר על כן, סעיף 40(1) של חוק דרכי הענישה ביטל גם את הסעיף 42(1) סיפא של פקודת החוק הפלילי, 1936, אשר קבע שעונש-מיתה הוא עונש חובה, ולא שם הוראה חדשה דומה תחתיו.

הספק היחידי, שנשאר בלבנו בענין זה, מתעורר עקב הוראת הסעיף 11 סיפא של החוק הנדון, שקשה לישבו עם הגירסה, שעונש מיתה חדל להיות

1) פסקים מחוזיים ה' 152, 178.

עונש-חובה לפי החוק הנדון. אך ספק זה אין בו כדי להכריע את הכף לצד הפירוש המחמיר יותר, ולפיכך יצאנו מן ההנחה שקביעת העונש במשפט זה נתונה לשיקול דעתנו.

שקלנו בדבר העונש הראוי לנאשם, מתוך הרגשה עמוקה בנטל האחריות המוטלת עלינו, והגענו לכלל דעה שלשם הענשת הנאשם והרתעת אחרים יש להטיל עליו את העונש המכסימלי הקבוע בחוק. בפסק-הדין תארנו את הפשעים בהם השתתף הנאשם, והם נוראים מאין כמותם במהותם ובהיקפם. מטרת הפשעים כלפי העם היהודי, בהם הורשע הנאשם, היתה הכחדת עם שלם מעל פני האדמה, ובזה הם נבדלים ממעשי פשע כלפי בני-אדם כפרטים. ניתן לומר שפשעים כוללים כאלה, וכן פשעים כלפי האנושות, המכוונים כלפי קיבוץ של בני-אדם בתור שכזה, עולים בחומרתם אף על סך-הכל של המעשים הפליליים נגד הפרט שמהם הם מורכבים.

אך בשלב של גזירת העונש יש להתחשב גם, ואולי בעיקר, בפגיעה בקרבנות כפרטים, שהיתה כרוכה בפשעים אלה, ובסבל, שאין לו שיעור, אשר הם ובני משפחותיהם סבלו וסובלים עד היום עקב הפשעים הללו. הן שליחת כל רכבת על-ידי הנאשם לאושביץ או לכל מקום השמדה אחר, ובה אלף נפשות, כמוה כהשתתפות ישירה של הנאשם באלף מעשי רצח בכוונה תחילה, ומידת אחריותו המשפטית והמוסרית למעשי רצח אלה אינה נופלת במאומה ממידת האחריות של מי שהכניס נפשות אלה במו ידיו אל תוך תאי הגאזים.

אפילו מצאנו שהנאשם פעל מתוך צית עיוור, כטענתו, עדיין היינו אומרים שאדם אשר השתתף בפשעים בממדים כאלה במשך שנים, חייב לשאת בעונש הגדול ביותר הידוע לחוק, ושום פקודה לא תוכל לעמוד לו אפילו להקלת העונש. אך מצאנו שהנאשם פעל מתוך הזדהות פנימית עם הפקודות שניתנו לו וברצון עז להשיג את המטרה הנפשעת, ואחת היא, לפי דעתנו, אף לצורך הטלת העונש על פשעים מחרידים כאלה, כיצד נולדו הזדהות זו ורצון זה, ואם הם היו פרי החינוך הרעיוני שניתן לנאשם מידי המשטר אשר העלה אותו, כפי שטוען סניגורו.

בית משפט זה דן את אדולף אייכמן למיתה, בשל הפשעים כלפי העם היהודי, הפשעים כלפי האנושות ופשע המלחמה, בהם הורשע. לא נטיל עליו עונש בשל פשעי ההשתייכות לארגונים עוינים, בהם הורשע (עיין בפקודת הפרוצדורה הפלילית (שפיטה על-פי כתב אישום) סעיף 30(2), סיפא, ע"פ 132/57, פסקי-דין י"א, 1544, 1552).

זהו גזר-הדין. ואתה רשאי לערער על פסק-הדין ועל גזר-הדין, ואם ברצונך לעשות כן, עליך להגיש את הודעת הערעור למשרד של בית משפט זה תוך עשרה ימים מהיום ואת נימוקי הערעור תוך חמשה עשר יום מהיום.

ד"ר סרבציוס, אם אדוני יחשוב שהזמן הזה אינו מספיק לו להכנת הערעור, אני רוצה להפנות את תשומת לבו של אדוני לכך, שקיימות תקנות משנת תשי"ט המאפשרות פניה לנשיא בית המשפט העליון או לממלא מקומו הקבוע, בבקשה להאריך את הזמן להגשת הערעור ונימוקי הערעור, וענין זה נתון לשיקול דעתו של נשיא בית המשפט העליון או ממלא מקומו הקבוע, כפי שנאמר באותן תקנות.

ד"ר סרבציוס: אני מודה על ההדרכה, ואשקול בדבר צעדי.

(הישיבה נסתיימה בשעה 09.29)